

Ραδάμανθς

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ ΕΒΔΟΜΟ

Χειμώνας - Άνοιξη, 2006

“Ραδάμανθους”

© Δικηγορικός Σύλλογος Ηρακλείου

Εξώφυλλο: Τμήμα από τη Δωδεκάδελτο επιγραφή της Γόρτυνος.

Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία: Γραφικές τέχνες Μ. & Μ. Πατεράκης Ο.Ε.

Κομνηνών 68 Ηράκλειο - Τηλ.: 2810 227.933 - E-mail: printpat@otenet.gr

Ραδάμανθς

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 7ο, Χειμώνας - Άνοιξη 2006

ΕΚΔΟΤΗΣ:

Δικηγορικός Σύλλογος Ηρακλείου.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ:

Βασίλης Λαμπρινός, Πρόεδρος Δ.Σ.Η.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ Δ.Σ.Η.

Βασίλης Λαμπρινός, Πρόεδρος

Μανόλης Περαντωνάκης, Αντιπρόεδρος

Νίκος Λογοθέτης, Γεν. Γραμματέας

Μανόλης Αμωναράκης, Ταμίας

Μανόλης Ατσαλής,

Γιώργος Γιαχνάκης,

Κατερίνα Δουλγεράκη,

Απόλλων Καλογερόπουλος,

Κατερίνα Κοσμαδάκη,

Ανδρέας Λιανέρης,

Άρης Ροζάκης,

Μιχάλης Σφαμιανάκης,

Τίτος Ταγαράκης,

Θεόδωρος Τερζάκης,

Ειρήνη Χαλαμπαλάκη, μέλη.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ανδρέας Λιανέρης

Βιβή Δερμιτζάκη

Αντώνης Ταμωλάκης

Μιχάλης Περτσινάκης

Φιλήμων Χριστοφοράκης

Ευάγγελος Κάτης

Καλλιόπη Κοκοσάλη

ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣ

Αριστεά Πλεύρη,

Διηγόρος.

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΚΔΟΣΗΣ:

Δικηγορικός Σύλλογος Ηρακλείου

ΓΡΑΦΕΙΑ:

Δικαστικό Μέγαρο Ηρακλείου

Τηλ.: 2810 288.312, 220.758

Fax: 2810 288.311

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ: <http://www.dsh.gr>

e-mail: info@dsh.gr

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: 15 €

Στα μέλη του Δ.Σ.Η. διανέμεται δωρεάν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΘΡΑ & ΜΕΛΕΤΕΣ

Αθανάσιου Γ. Κρητικού

ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΕΩΣ

ΑΠΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΙΚΑ ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ9

Μαρίας Γ. Κουδουνάκη

Η ΑΝΑΚΟΠΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 217

ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ22

Ιωάννη Ν. Χατζάκη

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ

ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ37

Άννας Σ. Κουτουλάκη

ΠΑΡΟΧΗ ΕΝΝΟΜΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΑΦΕΡΕΓΓΥΟΤΗΤΑΣ

ΕΠΙ ΠΤΩΧΕΥΣΕΩΣ - ΟΡΙΑ ΚΑΤΑΧΡΗΣΗΣ61

Αντώνη Γ. Ροδιτάκη

ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΕ ΤΗ ΡΗΤΗ

ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ ΤΟΥ ΕΝΟΙΚΟΥ ΤΗΣ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΠΑΡΙΣΤΑΤΑΙ

ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ. ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ

ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΕΚΥΨΑΝ67

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΔΙΚΑΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Α' Τμήμα)

28338/02/7-4-200573

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Άρειος Πάγος (σε ολομέλεια), 41/200577

Άρειος Πάγος Α' Πολιτικό Τμήμα, 1284/200579

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Εφετείο Κρήτης, 449/200583

Μονομελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου, 873/200587

Μονομελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου, 704/1046/35/200391

ΕΝΟΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Πολυμελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου, 118/5154/200594

Μονομελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου, 558/2805/554/200298

ΔΙΚΑΙΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΙΚΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Μονομελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου, 506/200399

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Τριμελές Εφετείο Κακούργημάτων Αθηνών, ΒΤ 764/2005104

Τριμελές Πλημμελειοδικείο Πειραιά, ΒΤ 262/204 (Σε περύληψη)107

Συμβούλιο Πλημμελειοδικίων Ηρακλείου, 154/2005 (κατ' έφεση)108

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Συμβούλιο της Επικρατείας (σε περύληψη), 3269/2004111

Τριμελές Διοικητικό Εφετείο Χανίων, 92/2005112

Διοικητικό Εφετείο Χανίων, 186/2004114

Μονομελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Ηρακλείου Τμήμα Β', 1/2004117

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Μονομελές Πρωτοδικείο Πειραιώς, 7640/2005119

ΑΡΘΡΑ & ΜΕΛΕΤΕΣ

ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΕΩΣ ΑΠΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΙΚΑ ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ*

Αθανάσιος Γ. Κρητικός **

1) Όπως είναι γνωστό, η μέχρι πρότινος νομολογία του Αρείου Πάγου (βλ. αντί άλλων Α.Π. 815/1997 ΝοΒ 1998, 521) ήταν αρνητική στο θέμα της δυνατότητας θεμελίωσης τόσο αξιώσεως αποζημιώσεως διαφυγόντων εισοδημάτων στο πρόσωπο του τραυματισθέντος, όσο και αξιώσεως αποζημιώσεως του δικαιουμένου να απαιτήσει από το θανατωθέντα διατροφή ή παροχή υπηρεσιών, στην περίπτωση που είτε ο τραυματισθείς είτε ο θανατωθείς, προέρχεται από χώρα εκτός της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Αντιθέτως για τους προερχόμενους από την Ευρωπαϊκή Ένωση ανάλογο ζήτημα δεν τίθεται, ενόψει του κατ' αρχάς αναγνωριζόμενου γι' αυτούς δικαιώματος ελεύθερης εγκαταστάσεως και δικαιώματος εργασίας.

Ήταν αρνητική, δηλαδή δεν αναγνωριζόταν δικαίωμα αποζημιώσεως για διαφυγόντα εισοδήματα από εργασία την οποία ο τραυματισθείς δεν μπορεί στη συνέχεια να μετέλθει, διότι τραυματίζεται και η αιτιολογία ήταν ότι, εφόσον δεν διαθέτει την απαιτούμενη από τον νόμο και χορηγούμενη από την αρμοδία Διοικητική Αρχή άδεια εργασίας, δεν είναι δυνατόν να αναγνωρισθεί τέτοια αξίωση αποζημιώσεως. Η νομολογία, δηλαδή, προϋπέθετε ότι, για τη θεμελίωση αξιώσεως αποζημιώσεως, έπρεπε να υπάρχει προηγουμένως η νόμιμη αξίωση επί την αμοιβή, η οποία προέρχεται από τη σύμβαση εργασίας.

Όμως η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου με την υπ' αριθ. 3/2004, σχετικώς πρόσφατη, απόφασή της ακολούθησε αντίθετο δρόμο, περισσότερο ρεαλιστικό και αναγνώρισε τη νομιμότητα της σχετικής αξιώσεως, διότι απέδωσε σημασία στο πραγματικό γεγονός της παροχής εργασίας, η οποία πλέον καθίσταται αδύνατη, είτε για ορισμένο χρονικό διάστημα είτε και διαρκώς, λόγω του θανάτου του τραυματισθέντος.

2) Ως προς το κονδύλιο αποζημιώσεως από την Α.Κ. 931, του οποίου γίνεται συχνή χρήση στην πράξη, όταν πρόκειται περί σοβαρών τραυματισμών που συνεπάγονται αναπηρία ή παραμόρφωση, αξίζει να επισημανθούν τα ακόλουθα:

Όπως ξέρετε, η διάταξη ορίζει ότι «η αναπηρία ή παραμόρφωση που προξενήθηκε στον παθόντα λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη κατά την επιδίκαση της αποζημιώσεως, αν επιδρά στο μέλλον του».

Η μελέτη της νομολογίας δείχνει ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των αγωγών που πε-

* Το κείμενο αποτελεί το περιεχόμενο εισηγήσεως στην ημερίδα που οργάνωσε ο Δ.Σ.Η. την 16η Απριλίου 2005, στο ξενοδοχείο "Ατλαντίς".

** Ο Αθανάσιος Γ. Κρητικός είναι Αντιπρόεδρος Αρείου Πάγου.

ριέχει κονδύλιο από την Α.Κ. 931 απορρίπτεται λόγω αοριστίας, διότι η διατύπωση του σχετικού κονδυλίου δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις τις οποίες έχει θέσει η νομολογία, ότι θα πρέπει δηλαδή στο δικόγραφο της αγωγής να αναφέρονται ιδιάζοντα περιστατικά, εκτός και πέραν εκείνων που απαιτούνται για τη στοιχειοθέτηση των αξιώσεων με βάση τις Α.Κ. 929 και 932, από τα οποία θα πρέπει να προκύπτουν οι ιδιαίτεροι λόγοι και οι τρόποι εξ αιτίας των οποίων γεννώνται δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική, κυρίως, πλευρά της μελλοντικής ζωής του παθόντος. Ενδεικτικά και μόνο βλ. τέτοιες περιπτώσεις στις αποφάσεις Α.Π. 840/1998 ΝοΒ 2000, 34 Α.Π. 197/2004 Ελλ.Δ/νη 2004, 1349 Εφ.Θ. 215/2000 Επ.ΣυγκΔ 2000, 410 Εφ.Θ. 347/2000 Αρμεν. 2001, 1187. Αντιθέτως υπάρχουν και αποφάσεις με τις οποίες κρίθηκε ορισμένο το σχετικό κονδύλιο αποζημιώσεως καίτοι για την ορθότητα μπορεί να έχει κανείς επιφυλάξεις (βλ. αντί άλλων Εφ.Αθ. 5218/2001 Επ.ΣυγκΔ 2001, 644 Α.Π. 1582/2001 Ελλ.Δ/νη 2002, 703 Α.Π. 1073/2001 ΧρΙΔ 2001, 700 Εφ.Αθ. 3318/2004 Ελλ.Δ/νη 2005, 500).

Έχω τη γνώμη ότι η θέση αυτή της νομολογίας μάλλον εμπνέεται από μία διάθεση επιεικειάς. Πράγματι υπάρχουν τρανταχτές περιπτώσεις όπου ένας νεαρός ηλικίας 15-16 χρονών οδηγεί μοτοποδήλατο και εμπλέκεται σε μια σφοδρή σύγκρουση, από την οποία υφίσταται βαρύντατη σωματική κάκωση, με αποτέλεσμα να υποστεί ακρωτηριασμό.

Είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ο τρόπος με τον οποίο αυτή η αναπηρία, ο ακρωτηριασμός, θα επηρεάσει το μέλλον αυτού του συγκεκριμένου προσώπου, διότι δεν είναι δυνατόν εκ των προτέρων να καθοριστεί, σύμφωνα με τη θέση αυτή της νομολογίας, ο τρόπος με τον οποίο ο ακρωτηριασμός αυτός θα επηρεάσει το μέλλον ενός προσώπου, το οποίο ακόμα δεν έχει εισέλθει εις την παραγωγική διαδικασία, δεν έχει ασκήσει κανένα επάγγελμα. Όμως είναι βέβαιο ότι θα υπάρχει κάποια επιρροή στο μέλλον. Από τις δημοσιευμένες αποφάσεις τις οποίες έχουμε, προκύπτει, ότι λόγοι επιεικειάς είναι εκείνοι οι οποίοι έχουν φτάσει να οδηγήσουν τη νομολογία να δεχθεί την εγκυρότητα του σχετικού κονδυλίου, όταν μάλιστα δεν μπορεί να θεμελιωθεί και κονδύλιο διαφυγόντων εισοδημάτων με βάση την Α.Κ. 929, όπως φαίνεται στο τελευταίο πιο πάνω παρατεθέν παράδειγμα.

Πάντως πρέπει να διευκρινιστεί ότι η αξίωση αυτή, η οποία θεμελιώνεται από την Α.Κ. 931, είναι αξίωση για μέλλουσα περιουσιακή ζημία. Κατά την αληθή της φύση η αξίωση από την Α.Κ. 931 αφορά μια μέλλουσα ενδεχόμενη εύλογη αποζημίωση, διότι δεν είναι δυνατόν να αξιωθούν από τώρα, να προσδιοριστούν κατά τρόπο ορισμένο στην αγωγή, οι επιδράσεις τις οποίες θα έχει στο μέλλον η αναπηρία αυτή. Δεν πρόκειται για αποκατάσταση ηθικής βλάβης, καίτοι μεμονομένως, ιδιαίτερα στη νομολογία, υποστηρίχθηκε παλαιά από ορισμένες αποφάσεις ότι πρόκειται για ηθική βλάβη. Η τελευταία ρυθμίζεται ειδικώς από το επόμενο άρθρο (Α.Κ. 932) και δεν μπορεί να νοηθεί ότι ο νομοθέτης ρυθμίζει μια άλλη μορφή ηθικής βλάβης σε ένα αμέσως προηγούμενο άρθρο, δηλ. το 931. Υπάρχει μια πρόσφατη νομολογιακή θέση (Α.Π. 289/2004

NoB 2005, 284) ότι με την Α.Κ. 931 καθιερώνεται περίπτωση ηθικής βλάβης για την κοινωνική απαξίωση του θύματος, ότι το θύμα δηλαδή στο μέλλον θα είναι ένας «σκάτης» στην περίπτωση του σοβαρού τραυματισμού. Δεν νομίζω όμως ότι θα πρέπει να απομονώσουμε αυτή την πλευρά της ηθικής βλάβης από την Α.Κ. 932 και να την ανάγκασε σε μια αυτοτελή μορφή ηθικής βλάβης μέσω της Α.Κ. 931.

3) Η παλαιότερη νομολογία στο θέμα της αποζημιώσεως του ενός συζύγου από το θάνατο του άλλου συζύγου, προσπαθούσε με μαθηματικούς υπολογισμούς να προσδιορίσει την αποζημίωση του επιζώντος συζύγου. Η τελευταία απόφαση (1136/2003) και εντελώς πρόσφατα η Α.Π. 84/2005, την οποία εξέδωσε το Δ' τμήμα του Α.Π., αποκλίνει από αυτή τη νομολογία και επανέρχεται στην παλαιότερη νομολογία. Με τις διατάξεις των άρθρων 1389, 1390 Α.Κ. καθιερώνεται η ισότιμη και αναλογική συμβολή των συζύγων στην κάλυψη των οικογενειακών αναγκών. Για τον υπολογισμό του ποσού της διατροφής που δικαιούται ο επιζών σύζυγος δεν απαιτείται η εφαρμογή συγκεκριμένου μαθηματικού υπολογισμού και η παράθεση στην απόφαση μαθηματικών πράξεων, αλλά το δικαστήριο καθορίζει το ποσό αυτό με βάση τις δυνάμεις των συζύγων, στις οποίες περιλαμβάνεται και η αποτίμηση των εισφερομένων προσωπικών υπηρεσιών.

Από την πρόσφατη αυτή νομολογία του Αρείου Πάγου αποκρούεται η εφαρμογή, για τον υπολογισμό της οφειλόμενης διατροφής, μαθηματικής μεθόδου, κατά την οποία το ποσό της διατροφής που δικαιούται ο επιζών σύζυγος είναι ίσο με τη διαφορά που προκύπτει αν, από το ποσό κατά το οποίο ο υπόχρεος σύζυγος μετέχει στην κάλυψη των αναγκών του δικαιούχου, αφαιρεθεί το ποσό κατά το οποίο ο δικαιούχος μετέχει στην κάλυψη των αναγκών του υποχρέου. Υπήρχαν περιπτώσεις που με την παλαιά νομολογία ο επιζών σύζυγος, ο οποίος είχε εισοδήματα της τάξεως του 1.500.000 δρχ. μηνιαίως, ενώ η θανατωθείσα σύζυγος δεν είχε άλλα εισοδήματα παρά μόνο συνεισέφερε στην αντιμετώπιση των αναγκών της οικογένειας με την προσωπική της εργασία, η οποία απειτιμάτο συνήθως σε μικρό ποσό 50.000 δρχ., 100.000 δρχ., 150.000 δρχ., να μη δικαιωθεί καθόλου αποζημιώσεως λόγω θανατώσεως της συζύγου.

Σήμερα η νεότερη αυτή τάση της νομολογίας, η οποία διαμορφώθηκε με τις άνω αποφάσεις, αποδίδει σημασία στην αποτίμηση της εργασίας της θανατωθείσας γυναίκας. Η αξία της εργασίας αυτής, την οποία στερείται ο επιζών σύζυγος, αποτελεί τη ζημία του τελευταίου.

4) Είναι γνωστές οι πολλές περιπτώσεις που αντιμετωπίζονται από τη νομολογία από την παρεμβολή του ΙΚΑ στην όλη διαδικασία της καλύψεως της ζημίας. Οι σχετικές ρυθμίσεις περιλαμβάνονται ως γνωστό στις διατάξεις του άρθρου 10 § 5 Ν.Δ. 4104/1960, άρθ. 18 Ν. 4476/1965 και άρθ. 18 Ν. 1654/1968 και ορίζουν, σε αντίθεση με την παλαιότερη νομοθετική ρύθμιση, ότι σε περίπτωση τραυματισμού ή θανατώσεως, αναλόγως, η αξίωση αποζημιώσεως την οποία έχει το θύμα ή οι δικαιοδόχοι του μεταβιβάζεται αυτοδικαίως εις το ΙΚΑ ως κοινωνικό ασφαλιστικό οργανισμό, κατά το

ποσό που το ΙΚΑ οφείλει παροχές κοινωνικής ασφάλισης στον παθόντα ή άλλως δικαιούχο. Η παλαιότερη ρύθμιση απαιτούσε για τη μεταβίβαση της αξιώσεως αποζημιώσεως από τον δικαιούχο στο ΙΚΑ την έκδοση της οικείας πράξεως εκ μέρους του οικείου διευθυντή του ΙΚΑ. Τέτοια ανάγκη τώρα δεν υφίσταται. Η μεταβίβαση είναι αυτόματη, *ex lege*, καίτοι ακόμη δεν έχει προσδιοριστεί το ποσό και το είδος των εν γένει παροχών τις οποίες οφείλει το ΙΚΑ, ως κοινωνικός ασφαλιστικός οργανισμός. Αυτή η νομοθετική ρύθμιση, συνεπάγεται, πράγμα το οποίο ορίζεται στο νόμο, την αδυναμία του δικαιούχου να διαθέσει την απαίτησή του αποζημιώσεως (π.χ. με εκχώρηση, παραίτηση, συμβιβασμό, είσπραξη), αφού αυτή δεν υπάρχει πλέον στο πρόσωπό του, γιατί έχει μεταβιβαστεί στο ΙΚΑ. Τέτοια πράξη διαθέσεως, αν θα γίνει, είναι άκυρη και συνεπώς εάν π.χ. χώρησε είσπραξη από τον ζημιωθέντα, αυτή η είσπραξη θεωρείται ότι έγινε από μη δικαιούχο πρόσωπο. Συνεπώς είναι δυνατόν το ΙΚΑ να διεκδικήσει την αποζημίωση από τον υπόχρεο, χωρίς να κινδυνεύει να του αντιταχθεί η καταβολή, διότι η καταβολή αυτή έγινε σε μη δικαιούχο.

Συναφώς γεννάται και αξίωση αδικαιολογήτου πλουτισμού (Α.Κ. 904 επ.). Ο καταβαλών δικαιούται να αναζητήσει το καταβληθέν από τον εισπράξαντα - ζημιωθέντα.

5) Ο ασφαλιστής που καλύπτει την αστική ευθύνη του κυρίου, του κατόχου και του οδηγού του ζημιογόνου αυτοκινήτου, ευθύνεται σε αποζημίωση του παθόντος τρίτου σε περίπτωση ατυχήματος, σύμφωνα με τη σχετική διάταξη του άρθρου 10 § 1 του Ν. 489/76. Κατά τη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου, η αξίωση αυτή αποζημιώσεως παραγράφεται μετά πάροδο δύο ετών, από την ημέρα του ατυχήματος.

Είναι μια άκαμπτη, αντικειμενική αφετηρία, η οποία δεν συνδέεται με γνώση από το πρόσωπο του δικαιούχου του υπόχρεου και της ζημίας, όπως είναι η ρύθμιση του 937 Α.Κ. Η παραγραφή αρχίζει την επομένη ημέρα του ατυχήματος και ισχύει για όλες τις παρούσες, αλλά και τις προβλεπτές μέλλουσες ζημίες. Η έναρξη αυτή της παραγραφής κατ' άρθ. 10 § 2 Ν. 489/1976 δεν προϋποθέτει γνώση του δικαιούχου. Ισχύει τόσο για τον ίδιο τον παθόντα όσο και για το ΙΚΑ, ως νέο δύναμει *ex lege* μεταβίβασεως φορέα αξιώσεως αποζημιώσεως. Βέβαια το ΙΚΑ τις περισσότερες φορές θα αργεί να πληροφορηθεί αυτά τα γεγονότα και συνεπώς όταν φτάνει στο σημείο να κάνει αγωγή, θα αντιμετωπίζει την ένσταση παραγραφής του ασφαλιστή επικαλούμενου το άρθρο 10 § 2 Ν. 489/1976, δηλαδή τη διετή αυτή παραγραφή. Για τις απρόβλεπτες ζημίες, η διετία αρχίζει από τότε που αντικειμενικά καθίσταται προβλεπτή η ζημία. Πολλές φορές αυτή η διετής παραγραφή συμπληρώνεται πριν ακόμα καμιά φορά το ΙΚΑ πληροφορηθεί το ατύχημα. Βέβαια, σε αυτές τις περιπτώσεις της σύντομης παραγραφής καταβάλλεται προσπάθεια να γίνει εξοικονόμηση των πραγμάτων μέσω πλαγιαστικής αγωγής, για την οποία θα πούμε παρακάτω. Αυτή υπόκειται μεν σε μακρότερη παραγραφή, έχει όμως ορισμένες αδυναμίες.

6) Το άρθρο 19 του Ν. 489/1976 ορίζει τις περιπτώσεις ευθύνης του Επικουρικού Κεφαλαίου. Το Επικουρικό Κεφάλαιο, ως γνωστόν, είναι ένας οργανισμός που απο-

τελεί Ν.Π.Ι.Δ., ο οποίος έχει θεσπιστεί από το νόμο για να επιτελέσει αποστολή ασφαλιστή σε περίπτωση που δεν υπάρχει δυνατότητα ασφαλιστικής καλύψεως και κρίνεται ότι λόγοι κοινωνικοί επιβάλλουν το θύμα να αποζημιωθεί. Οι περιπτώσεις ευθύνης του Επικουρικού Κεφαλαίου, σύμφωνα με το μνησθέν άρθρο, είναι οι ακόλουθες:

α) Όταν το «ατύχημα» προήλθε από πρόσωπο το οποίο από πρόθεση προκάλεσε το ατύχημα, β) Εάν ο ασφαλιστής πτώχευσε ή η σε βάρος του εκτέλεση απέβη άκαρπη, ή ανακλήθηκε οριστικώς η άδεια λειτουργίας του ασφαλιστή ένεκα παραβάσεως του νόμου γ) Όταν ο υπέχων ευθύνη παραμένει άγνωστος και δ) Όταν το ατύχημα προκλήθηκε από ανασφάλιστο αυτοκίνητο.

Για μετριασμό αυτής της οικονομικής επιβαρύνσεως του Επικουρικού Κεφαλαίου, ορίζεται στην παράγραφο 5 του άρθρου 19 του Ν. 489/1976 ότι η αποζημίωση του Επικουρικού Κεφαλαίου περιορίζεται στη συμπλήρωση του ποσού που υποχρεούται να καταβάλει στον ζημιωθέντα ασφαλιστικό ταμείο ή άλλος οργανισμός κοινωνικής ασφάλισης για την αυτή αιτία.

Αν στη συγκεκριμένη περίπτωση η ζημία του ασφαλισμένου παθόντος καλύφθηκε κατά ένα μέρος ή στο σύνολό της από ασφαλιστικές παροχές του ΙΚΑ, τότε θα έπρεπε σύμφωνα με το άρθρο 18 του Ν. 1654/1986 να χωρήσει αυτοδίκαιη-ισόποση μεταβίβαση στο ΙΚΑ της αξιώσεως του παθόντος προκειμένου το ΙΚΑ, ως νέος εκ διαδοχής φορέας της αξιώσεως, να την ασκήσει εναντίον του υπόχρεου Επικουρικού Κεφαλαίου, όπως κατά κανόνα συμβαίνει. Κάτι τέτοιο όμως τελικά δεν γίνεται, ακριβώς λόγω της διατάξεως του άρθρου 19 § 5. Η ποσοτικά περιορισμένη ευθύνη του Επικουρικού Κεφαλαίου εμποδίζει να λειτουργήσει ο μηχανισμός της αυτόματης μεταβίβασης. Διαφορετικά θα εματαιούτο ο επιδιωκόμενος με τη διάταξη αυτή σκοπός. Και τούτο γιατί ό,τι το Επικουρικό Κεφάλαιο δεν υποχρεούται να καταβάλει στον αρχικό δικαιούχο-παθόντα θα υποχρεούτο να το καταβάλει στο διάδοχο του ΙΚΑ. Το τελευταίο όμως δεν είναι πρωτογενής δανειστής, αλλά ειδικός ex lege διάδοχος του αρχικού φορέα και αποκτά δικαιώματα, τα οποία διέρχονται προηγουμένως από την παρουσία του αρχικού δανειστή (παθόντος).

7. Έχει σχεδόν παγιωθεί η νομολογία του Αρείου Πάγου στις περιπτώσεις υπολογισμού αποζημιώσεως επί ολικής καταστροφής πράγματος. Στην περίπτωση αυτοκινήτου, συνήθως επαγγελματικού δημοσίας χρήσεως ταξί ή φορτηγού, ο ζημιωθείς δικαιούται να ζητήσει: πρώτον, την αξία του καταστραφέντος πράγματος ως θετική ζημία, δεύτερον, το διαφυγόν κέρδος από τη στέρηση της εκμεταλλεύσεώς του τόσο για το διάστημα που μεσολάβησε από την καταστροφή μέχρι την πρώτη συζήτηση ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, όσο και για το μεταγενέστερο χρόνο μέχρι την πληρωμή της αξίας του καταστραφέντος πράγματος. Δικαιούται επίσης κατά την Α.Κ. 346 να ζητήσει και τόκους επί του ποσού του διαφυγόντος κέρδους από την επίδοση μεν της αγωγής για το δαφυγόν κέρδος που ανάγεται στο προ της επιδόσεως της αγω-

γής χρονικό διάστημα, από την ημέρα δε που ακολουθώς ανακύπτει για το μετά την επιδοσή της χρονικό διάστημα. Δεν δικαιούται όμως να ζητήσει τόκους επί της θετικής ζημίας για όσο χρόνο μέχρι την πληρωμή της ζητεί και διαφυγόν κέρδος, δεδομένου ότι ο τόκος αποτελεί το εκ του νόμου κατ' αποκοπήν οφειλόμενο ποσό διαφυγόντος κέρδους (βλ. αντί άλλων Α.Π. 645/2004 ΧρΙΔ 2004, 791 Α.Π. 1274/2004 (αδημ.) Α.Π. 491/2001 ΝοΒ 2002, 524 Ελλ.Δ/νη 2002, 384 Α.Π. 276/2002 Ελλ.Δ/νη 2003, 122).

8. Έχουν αποσαφηνιστεί στο θέμα του κύκλου των μελών που ανήκουν στην οικογένεια του θύματος σε περίπτωση θανατώσεως, κατά τρόπο θετικό, τα αδέρφια (αμφιθαλή και ετεροθαλή), θετοί γονείς και θετά τέκνα, ανιόντες, παππούς, γιαγιά, απώτεροι κατιόντες (εγγονός, εγγονή), ο σύζυγος, η σύζυγος και οι αγχιστείες μόνο του πρώτου βαθμού, δηλαδή πεθερός, πεθερά, νύφη από υιό και γαμπρός από θυγατέρα.

Αντιθέτως παγιωμένη πάλι είναι η νομολογία ότι δεν περιλαμβάνονται στα μέλη της οικογένειας: τα πρώτα εξαδέλφια, οι σύζυγοι των αδελφών, οι θείοι, οι ανηψιοί και τα τέκνα των ανηψιών του θύματος, αδιαφόρως εάν υπάρχουν κι άλλοι εγγύτεροι συγγενείς (βλ. Ολ.Α.Π 21/2000 ΝοΒ 2001, 599 Α.Π. 723/2002 Ελλ.Δ/νη 2003, 708 Α.Π. 795/2004 ΧρΙΔ 2004, 897 Α.Π. 1607/1999 Επ.ΣυγκΔ 2004, 84).

Εντελώς πρόσφατη (Μαρτίου 2005) είναι η απόφαση 434/2005 του Δ' τμήματος του Α.Π., η οποία δέχθηκε ότι η «σύντροφος» (όχι η μνηστή για την οποία η νομολογία δέχεται ανάλογη εφαρμογή της Α.Κ. 932) υπό την ιδιότητα αυτή και μόνη δεν θεωρείται ότι ανήκει στην οικογένεια του θύματος. Είναι η πρώτη απόφαση του Α.Π., η οποία ασχολείται ad hoc με το θέμα του συντρόφου.

9. Στα θέματα της παραγραφής της αξιώσεως αποζημιώσεως ισχύει η αρχή της ενότητας της βλάβης, δηλαδή προϋπόθεση για την έναρξη της πενταετούς παραγραφής είναι η γνώση από τον παθόντα της ζημίας ή βλάβης. Αυτή νοείται ως ενιαίο σύνολο ή ως ενότητα. Ενόσω ο ζημιωθείς γνωρίζει ότι εν γένει του προκλήθηκε μια βλάβη, αρχίζει να τρέχει η προθεσμία της παραγραφής για ολόκληρη τη βλάβη. Δεν είναι απαραίτητη η γνώση για την έκταση της ζημίας και τις επιμέρους συνέπειές της. Δηλαδή η παραγραφή αρχίζει και για τέτοιες συνέπειες της ζημίας, οι οποίες απλώς και μόνο ήσαν προβλεπτές στο χρόνο της γνώσεως. Ειδικότερα στις περιπτώσεις βλάβης σώματος ή υγείας, οπότε από την αδικοπραξία επέρχονται με την πάροδο του χρόνου εξακολουθητικώς επιβλαβείς συνέπειες, δεν γεννιέται κάθε φορά νέα αξίωση για αποζημίωση, όταν επέρχονται δυσμενείς συνέπειες. Η αξίωση είναι μία και γεννάται για όλη τη ζημία, είτε παρούσα είτε μέλλουσα, τη στιγμή που αρχίζουν να επέρχονται οι πρώτες δυσμενείς συνέπειες. Εξαίρεση υπάρχει για τις απρόβλεπτες ζημιές, για τις οποίες αρχίζει παραγραφή από τότε που καθίσταται αντικειμενικά δυνατή η διαπίστωσή τους (βλ. Α.Π. 57/2003 Ελλ.Δ/νη 2003, 497 Α.Π. 123/2002 Ελλ.Δ/νη 2002, 1685 Α.Π. 1310/2004 ΧρΙΔ 2005, 212 Α.Π. 1069/2002 ΧρΙΔ 2002, 997).

Με την απόφαση της Ολομέλειας του Α.Π. 21/2003 (Ελλ.Δ/νη 2003, 946 βλ. και Α.Π. 1169/2004 ΧρΙΔ 2005, 218) λύθηκε το θέμα, το οποίο είχε διχάσει τη νομολογία,

κατά πόσον, όταν η αδικοπραξία αποτελεί συγχρόνως κολάσιμη πράξη, εφαρμόζεται η ρύθμιση του 937 παρ. 2 Α.Κ., που ορίζει ότι αν η αξίωση υπόκειται σε μακρότερη παραγραφή επειδή αποτελεί κολάσιμη πράξη, αυτή η παραγραφή ισχύει και για την αστική αξίωση. Η Ολομέλεια δέχθηκε ότι αυτή η μακρότερη παραγραφή εφαρμόζεται επί κακουργημάτων, όπου πράγματι εκεί κατά τον ποινικό νόμο η παραγραφή είναι 15–20 ετών, αναλόγως κατά περίπτωση. Δεν εφαρμόζεται όμως επί πλημμελημάτων όπου εκεί είναι πενταετής η παραγραφή. Συνεπώς, επί πλημμελημάτων, η πενταετής παραγραφή δεν εξελίσσεται σε δετή με την προσθήκη στα (5) έτη (άρθ. 111 § 3 Π.Κ.) της τριετούς αναστολής (άρθ. 113 § 2 Π.Κ.).

10. Στο θέμα της λύσεως της συμβάσεως ασφαλίσεως και της γνωστοποίησεως της λύσεως αυτής από τον ασφαλιστή στον ασφαλισμένο ή στο λήπτη της ασφαλίσεως, προκειμένου να μπορέσει ο ασφαλιστής να αντιτάξει κατά του παθόντος τρίτου τη λύση της συμβάσεως, είναι παγιωμένη πλέον η νομολογία του Α.Π., σύμφωνα με την οποία επί συστημένης επιστολής μέσω των ΕΛ-ΤΑ που περιέχει τη δήλωση του ασφαλιστή περί λύσεως της συμβάσεως ασφαλίσεως, δεν αρκεί η εγχείριση από τον ταχυδρόμο της γραπτής ειδοποίησεως στον παραλήπτη ή η ρίψη του ειδοποιητηρίου στο γραμματοκιβώτιο του παραλήπτη, αλλ’ απαιτείται και η παραλαβή της συστημένης επιστολής αυτοπροσώπως από τον παραλήπτη (χέρι με χέρι), οπότε εξασφαλίζεται η δυνατότητα γνώσεως εκ μέρους του τού περιεχομένου της και έκτοτε αρχίζει να υπολογίζεται η προθεσμία των (16) ημερών της παρ. 2 του άρθ. 11 Ν. 489/1976 (βλ. Α.Π. 431/2004 ΧρΙΔ 2004, 736 Α.Π. 122/2004 Επ.ΣυγκΔ 2004, 234 Α.Π. 1175/2004 (αδημ.) Α.Π. 1250/2001 ΝοΒ 2002, 1656).

Η ανάγκη της γνωστοποίησεως της λύσεως, σύμφωνα με την παγιωμένη πλέον, με σειρά αποφάσεων του Α.Π., νομολογία, ισχύει και εφαρμόζεται και στις περιπτώσεις που η λύση της συμβάσεως ασφαλίσεως στηρίζεται στη συναίνεση αμοτέρων των μερών, δηλ. του ασφαλιστή και του λήπτη της ασφαλίσεως κατά τη νέα ορολογία, την οποία εισήγαγε ο νέος ασφαλιστικός νόμος 2496/97. Και στην περίπτωση αυτή, καίτοι μπορεί να πει κανείς ότι αφού το γνωρίζει ο λήπτης της ασφαλίσεως δεν έχει ανάγκη γνωστοποίησεως, υπάρχει εν τούτοις ανάγκη γνωστοποίησεως από τον ασφαλιστή, διότι τούτο είναι σύμφωνο και με τη διατύπωση της διατάξεως του άρθ. 11 § 2 Ν. 489/1976, η οποία δεν διακρίνει τον τρόπο με τον οποίο επέρχεται η λύση, δηλ. αν στηρίζεται σε μονομερή δήλωση βουλήσεως ή σε σύμβαση των μερών. Με την ορθότερη αυτή ερμηνεία, που είναι σύμφωνη με το γράμμα, αλλά και τον σκοπό της διατάξεως του αρθ. 11 § 2 Ν. 489/1976, εξασφαλίζονται περισσότερο οι παθόντες τρίτοι, χάριν των οποίων λειτουργεί και η σύμβαση ασφαλίσεως.

Η ανάγκη αυτή της γνωστοποίησεως επί μεταβολής της κυριότητας (άρθ. 8 της Κ4/585/1978 ΑΥΕ) ισχύει και για την περίπτωση της λεγόμενης «μεταφοράς της συμβάσεως ασφαλίσεως» από ένα αυτοκίνητο, συνήθως παλαιό, το οποίο έχει ο λήπτης ασφαλίσεως, σε άλλο, συνήθως καινούργιο αυτοκίνητο του ίδιου ασφαλισμένου ιδιο-

κτήτη. Προκειμένου να διατηρηθούν τα πλεονεκτήματα, τα οποία έχει ο αντισυμβαλλόμενος ασφαλισμένος, συμφωνεί με την ασφαλιστική του εταιρεία να μεταφέρει τη σύμβαση ασφαλίσεως από το ένα αυτοκίνητο στο άλλο. Επειδή το αυτοκίνητο ως υλικό αντικείμενο είναι κρίσιμο στοιχείο της συμβάσεως ασφαλίσεως, θεωρείται ότι αυτή η μεταβολή δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο με τη λύση της συμβάσεως ασφαλίσεως. Άρα, αν συμβεί τέτοια μεταφορά της συμβάσεως ασφαλίσεως, αυτό σημαίνει λύση της συμβάσεως ασφαλίσεως και συνεπώς την απαλλαγή του ασφαλιστή. Αν το παλαιό αυτοκίνητο από το οποίο έγινε η μεταφορά προκαλέσει ατύχημα σε τρίτο, πρέπει να έχει γίνει η γνωστοποίηση του άρθ. 11 § 2 Ν. 489/1976 (βλ. έτσι και Α.Π. 98/2003 Ελλ.Δ/νη 2003, 428).

11. Η σύμβαση ασφαλίσεως πρωτογενώς γεννά αξίωση ελευθερώσεως στο πρόσωπο του αντισυμβαλλόμενου - λήπτη ασφαλίσεως κατά του ασφαλιστού, δηλαδή από τη σύμβαση ασφαλίσεως ο λήπτης της ασφαλίσεως έχει την αξίωση να στραφεί κατά του ασφαλιστή του για να τον καλύψει σε περίπτωση προκλήσεως ατυχήματος σε τρίτο.

Η αξίωση αυτή ελευθερώσεως κατά του ασφαλιστή γεννάται όταν ο παθών τρίτος επιδώσει αγωγή αποζημιώσεως στον ασφαλισμένο υπόχρεο προς αποζημίωση. Από το τέλος του έτους μέσα στο οποίο θα γίνει η επίδοση αυτής της αγωγής θεωρείται ότι γεννήθηκε η αξίωση από τη σύμβαση ασφαλίσεως στο πρόσωπο του ασφαλισμένου. Αυτή η αξίωση σύμφωνα με τη διάταξη του άρθ. 10 του Ν. 2496/1997 υπάγεται σε 4ετή παραγραφή. Στο προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς η παραγραφή ήταν 3ετής. Αυτή η παραγραφή είναι η ισχύουσα για την περίπτωση αυτή και μόνο και δεν θεωρείται ότι η διάταξη αυτή, όπως μεμονωμένως υποστηρίχθηκε στην αρχή από τη θεωρία, ως προς τη διάρκεια της παραγραφής καταλαμβάνει και τη διετή παραγραφή του άρθρου 10 § 2 του Ν. 489/1976. Η τελευταία αυτή διάταξη αφορά την ευθεία αξίωση την οποία έχει ο παθών τρίτος κατά του ασφαλιστή.

12. Από τη νομολογία είναι γνωστές οι περιπτώσεις απαλλαγών ή εξαιρέσεων του ασφαλιστή σε περίπτωση προκλήσεως ατυχήματος (άρθ. 25 και 26 της Κ4/585/1978 ΑΥΕ). Οι πλέον συνηθέστερες είναι η περίπτωση προκλήσεως ατυχήματος από οδηγό τελούντα υπό την επίδραση μέθης ή ναρκωτικών ουσιών και η άλλη η πρόκληση ατυχήματος από οδηγό στερούμενο της κατά νόμο αδείας ικανότητας οδηγού. Οι λόγοι αυτής της απαλλαγής αφορούν τις σχέσεις ασφαλιστή και ασφαλισμένου ή λήπτη της ασφαλίσεως και δεν έχουν καμμία σχέση με τον παθόντα τρίτο. Υπάρχει ασφαλιστική κάλυψη και στην περίπτωση αυτή και το θέμα διατηρεί την αξία του καθόσον αφορά τη σχέση αυτών των μερών. Έτσι ο ασφαλιστής, για να μπορέσει να μετακυλίσει στον ασφαλισμένο ή λήπτη της ασφαλίσεως τη ζημία, δηλαδή την αποζημίωση που καταβάλλει στον παθόντα τρίτο, θα πρέπει να ισχυριστεί ότι έχει συμφωνηθεί η σχετική απαλλαγή. Και κατά την παγιωμένη πλέον νομολογία, η οποία όμως αντικρούεται από πολλούς θεωρητικούς, απαιτείται και αρκεί να έχουν καταστεί οι όροι αυτοί της απαλλα-

γής περιεχόμενο της συμβάσεως ασφαλίσεως (συμβατική θεωρία). Πώς καθίσταται περιεχόμενο της συμβάσεως ασφαλίσεως; Τούτο γίνεται συνήθως όταν ο λήπτης της ασφαλίσεως υπογράφει το ασφαλιστήριο, το οποίο παραπέμπει στους όρους ασφαλίσεως. Η παραπομπή αυτή μπορεί να είναι και γενική, δηλαδή αρκεί και αναφορά στο οικείο ΦΕΚ (795/1978), στο οποίο δημοσιεύεται η Κ4/585/1978.

Πολλές φορές προβάλλονται ισχυρισμοί εκ μέρους των εναγομένων από τον ασφαλιστή και υπόχρεο προς αποζημίωση (ασφαλισμένος - λήπτης της ασφαλίσεως) ότι δεν έχουν υπογράψει το ασφαλιστήριο συμβόλαιο και συνεπώς δεν δεσμεύονται από τον επικαλούμενο από τον ασφαλιστή όρο απαλλαγής. Αντικρούονται όμως οι ισχυρισμοί αυτοί από την πλευρά του ασφαλιστή που προβάλλει ότι ο λήπτης της ασφαλίσεως έχει παραλάβει το ειδικό σήμα στο οποίο γίνεται αναφορά στο άνω ΦΕΚ και το έχει επικολλήσει στο «παρ-μπριζ» του αυτοκινήτου (σιωπηρή αποδοχή των όρων), (βλ. σχετ. Α.Π. 432/2004 ΧρΙΔ 2004, 735 Α.Π. 593/2003 Ελλ.Δ/νη 2004, 1032 Α.Π. 733/2002 Ελλ.Δ/νη 2003, 716).

Αν ήθελε κανείς να αντιμετωπίσει το ζήτημα από την οπτική γωνία της προστασίας του ασφαλισμένου ως καταναλωτή στα πλαίσια του Ν. 2251/1994 μπορεί να πει ότι καλύπτονται τα συμφέροντά του, διότι του παρέχεται η δυνατότητα να πληροφορηθεί το περιεχόμενο των όρων οι οποίοι συνήθως είναι πανομοιότυποι και γνωστοί σε όλο τον κύκλο των ασφαλισμένων.

13. Η «σωρευτική αναδοχή» χρέους είναι ο μηχανισμός, ο οποίος εξυπηρετεί τον παθόντα τρίτο για να εναγάγει την ασφαλιστική εταιρεία όταν έχει παρέλθει η πράγματι σύντομη, διετής προθεσμία παραγραφής (άρθ. 10 § 2 Ν. 489/1976), η οποία αρχίζει κατά τρόπο αντικειμενικό και άκαμπτο από την επόμενη ημέρα του ατυχήματος. Υπάρχει σωρευτική αναδοχή χρέους σύμφωνα με την Α.Κ. 477 σε συνδυασμό με το άρθρο 43 § 6 του ισχύοντος Κ.Ο.Κ. (Ν. 2696/1999). Αυτή η διάταξη είναι πανομοιότυπη και με την ίδια ρύθμιση σε όλους τους κατά καιρούς ισχύσαντες Κ.Ο.Κ. Δηλαδή ότι η κατάθεση εκ μέρους του οδηγού βεβαιώσεως ασφαλιστικής εταιρείας ή απόδειξη ότι αυτός είναι κάτοχος δελτίου διεθνούς ασφαλίσεως, όταν πρόκειται περί αλλοδαπού αυτοκινήτου, θεωρείται πρόταση για την κατάρτιση συμβάσεως σωρευτικής αναδοχής χρέους, η οποία γίνεται δεκτή εκ μέρους του παθόντος τρίτου και συνεπώς καταρτίζεται σύμβαση με την αποδοχή της, η οποία μπορεί να γίνει και δια της ασκήσεως αγωγής. Η άσκηση της αγωγής εκ μέρους του παθόντος τρίτου εκφράζει αυτή τη βούληση αποδοχής της προτάσεως. Η σωρευτική αναδοχή χρέους αποτελεί νέα βάση αγωγής και η από αυτή προκύπτουσα αξίωση υπόκειται στην πενταετή παραγραφή της Α.Κ. 937.

Ως προς την κατασκευή αυτή της σωρευτικής αναδοχής χρέους, η οποία είναι παγιωμένη πλέον στη νομολογία των δικαστηρίων, εφόσον συντρέχουν οι προς τούτο νόμιμες προϋποθέσεις, πρέπει να διατυπωθούν οι παρακάτω σκέψεις:

Η σωρευτική αναδοχή χρέους είχε την αξία της στο προγενέστερο πριν από το Ν. 489/1976 δίκαιο, όταν δεν υπήρχε η ευθεία αξίωση του παθόντος κατά του ασφαλιστή. Όταν πλέον εισήχθη η δυνατότητα της ευθείας αξιώσεως με το άρθρ. 10 § 1 Ν. 489/1976, έστω και με τη δυσμενή ρύθμιση της σύντομης παραγραφής, νομίζω ότι κατ' αρχάς δεν έχει πλέον θέση η κατασκευή της σωρευτικής αναδοχής χρέους. Η σύντομη παραγραφή του άρθρ. 10 § 2 του Ν. 489/1976 δεν επιτρέπεται να δικαιολογήσει την προσφυγή στη σωρευτική αναδοχή χρέους (περισσότερα βλ. Αθαν. Κρητικού, *Αποζημίωση από τροχαία αυτοκινητικά ατυχήματα*, γ' έκδ. 1998 π. αριθ. 2142 επ.).

Πάντως, για να λειτουργήσει ο μηχανισμός αυτός της σωρευτικής αναδοχής χρέους πρέπει να αποτελεί βάση της αγωγής. Εάν δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο, δεν μπορεί να αξιοποιηθεί και να αξιολογηθεί επιτρεπώς από το δικαστήριο. Όπως στην περίπτωση που η αγωγή στηρίζεται στο άρθρο 10 § 1 Ν. 489/1976, δηλαδή στην ευθεία ευθύνη εκ του νόμου του ασφαλιστή έναντι του παθόντος τρίτου. Όταν από τον ασφαλιστή προβληθεί η ένσταση της διετούς παραγραφής, η οποία βάσιμα πιθανολογείται ότι θα ευδοκιμήσει, δεν μπορεί προς αντίκρουση αυτής ο ενάγων να ισχυριστεί ότι η αξίωσή του δεν υπέπεσε στη διετή παραγραφή διότι έχει συναφθεί σωρευτική αναδοχή χρέους. Αυτός ο νέος ισχυρισμός αποτελεί βάση αγωγής και συνεπώς δεν μπορεί το δικαστήριο να τη λάβει υπόψη. Διαφορετικά υποπίπτει στην αναιρετική πλημμέλεια του αριθ. 8 του άρθρ. 559 Κ.Πολ.Δ (βλ. έτσι Α.Π. 57/2004 Ελλ.Δ/νη 2004, 726).

14. Η «πλαγιαστική αγωγή» (Κ.Πολ.Δ 72), όπως ελέχθη και στην αρχή, αποτελεί ένα μηχανισμό, ο οποίος μας βοηθάει να ξεφύγουμε πάλι από τη σύντομη διετή παραγραφή. Ο υπόχρεος σε αποζημίωση (συνήθως λήπτης ασφαλίσεως ή ασφαλισμένος), όπως είπαμε, έχει αξίωση από τη σύμβαση ασφαλίσεως κατά του ασφαλιστή του, να τον απαλλάξει, να τον καλύψει έναντι του παθόντος τρίτου, για την περίπτωση του ατυχήματος που ο τελευταίος υφίσταται. Αυτή η αξίωση υπόκειται σε τετραετή παραγραφή (άρθρ. 10 Ν. 2496/1997). Ο παθών τρίτος όταν έχει λόγους να φοβείται ότι θα του προβληθεί από τον εναγόμενο ασφαλιστή η ένσταση αυτή της διετούς παραγραφής, διαμορφώνει αναλόγως το περιεχόμενο της αγωγής του σε σχήμα κύριας και επικουρικής βάσεως. Κύρια βάση είναι η ευθεία αγωγή που στηρίζεται στο άρθρο 10 § 1 Ν. 489/1976 και επικουρικής είναι η πλαγιαστική αγωγή (Κ.Πολ.Δ 72). Δηλαδή ο παθών τρίτος ασκεί πλαγιαστικώς, ως δανειστής, τα δικαιώματα του λήπτη της ασφαλίσεως - ασφαλισμένου τα οποία αυτός ο τελευταίος έχει κατά του ασφαλιστή του από τη σύμβαση ασφαλίσεως, δηλαδή ζητάει να υποχρεωθεί ο ασφαλιστής να καταβάλει στον ασφαλισμένο του το ποσό, που αποτελεί και τη ζημία του παθόντος τρίτου, την οποία οφείλει ν' αποκαταστήσει ο ασφαλισμένος. Η νομολογία των δικαστηρίων της ουσίας (από την έρευνα που έχω κάνει δεν φαίνεται ότι έχει επιληφθεί ο Α.Π.) δέχεται ότι για να ασκηθεί αυτή η πλαγιαστική αγωγή θα πρέπει να έχει γεννηθεί προηγουμένως η αξίωση εν τω προσώπω του λήπτη της ασφαλίσεως - ασφαλισμένου. Κατόπιν πρέπει να συντρέξει αδράνεια του οφειλέτη (λήπτη ασφαλίσεως - ασφαλισμένου) που να δικαι-

ολογεί την άσκηση της πλαγιαστικής αγωγής. Για να γίνει αυτό, δηλ. να επέλθει αδράνεια, πρέπει κατά τη νομολογία αυτή, να έχει γίνει προεπίδοση της ευθείας αγωγής στο λήπτη της ασφαλίσεως - ασφαλισμένο, ακολούθως να μεσολαβήσει ένα εύλογο διάστημα και μετά να γίνει επίδοση της πλαγιαστικής αγωγής.

Η νομολογία αυτή φαίνεται μάλλον αντίθετη στο αξίωμα της οικονομίας της δίκης, η οποία πρέπει να διέπει αυτές τις σχέσεις. Κατά την ορθότερη άποψη, η οποία μεμονωμένως ακολουθείται από τη νομολογία [βλ. Εφ.Θ. 1618/2003 (αδημ.) που αναφέρεται από τον Νίκα, Πολιτική Δικονομία, Ι, 2003 σ. 316 σημ. 40, αλλά και Εφ.Πειρ. 258/2001 Επ.Εμπ.Δ 2001, 523], αρκεί ότι κατά το χρόνο συζητήσεως αμφοτέρων των αγωγών έχουν γίνει αυτές οι επιδόσεις και δεν απαιτείται ως προϋπόθεση του παραδεκτού της πλαγιαστικής αγωγής να έχει προηγηθεί η επίδοση της αγωγής στον υπόχρεο προς αποζημίωση.

15. Με την απόφαση της Ολομέλειας του Α.Π. 17/2004 (NoB 2005, 59 Ελλ.Δ/νη 2004, 1320), η οποία εκδόθηκε μετά την παραπεμπτική Α.Π. 376/2003 ΧρΙΔ 2003, 641 προσδιορίστηκε η ευθύνη του Επικουρικού Κεφαλαίου σε περίπτωση ανακλήσεως της άδειας λειτουργίας του ασφαλιστή για ένα ατύχημα το οποίο είχε συμβεί παλαιότερα, όταν δεν υπήρχε ακόμη θεσμοθετημένη η οριστική ανάκληση της άδειας λειτουργίας του ασφαλιστή ως λόγος αυτοτελούς ευθύνης του Επικουρικού Κεφαλαίου. Έκρινε, λοιπόν, η Ολομέλεια με την απόφασή της, ότι και στην περίπτωση αυτή θεμελιώνεται ευθύνη του Επικουρικού Κεφαλαίου, αλλά ως προς το θέμα του ποσού ευθύνης θα ληφθεί υπόψη ο χρόνος κατά τον οποίο συνέβη το ατύχημα, οπότε η ευθύνη ήταν ποσοτικά πολύ περιορισμένη.

16. Η είσοδος του Επικουρικού Κεφαλαίου στη δίκη είναι δυνατόν να γίνει είτε από την αρχή είτε και μεταγενέστερα. Δηλαδή είτε στην πρωτοβάθμια δίκη είτε και στη δευτεροβάθμια, αναλόγως σε ποια χρονική στιγμή ιδρύεται ο λόγος ευθύνης του. Είναι δυνατόν μετά την έκδοση της πρωτόδικης αποφάσεως να επισυμβεί ανάκληση της άδειας λειτουργίας του ασφαλιστή που ήταν διάδικος στην πρωτοβάθμια δίκη. Η δίκη στον δεύτερο βαθμό θα συνεχισθεί πλέον με διάδικο το Επικουρικό Κεφάλαιο. Συνεπώς το Επικουρικό Κεφάλαιο, εάν έχει ηττηθεί ο εναγόμενος ασφαλιστής, στη θέση του οποίου υπεισέρχεται και θέλει να ασκήσει έφεση, θα πρέπει τούτο πλέον ως εκκαλούν ν' ασκήσει έφεση, ενώ στην αντίστροφη περίπτωση, η έφεση πρέπει να στραφεί πλέον κατά του Επικουρικού Κεφαλαίου.

Οι λόγοι ευθύνης του Επικουρικού Κεφαλαίου είναι αυτοτελείς. Δηλαδή το Επικουρικό Κεφάλαιο, όπως είπαμε προηγουμένως, ευθύνεται σε αυτές τις τέσσερις περιπτώσεις. Κάθε μία από αυτές αποτελεί λόγο ευθύνης του Επικουρικού Κεφαλαίου. Αν η αγωγή αρχικά διαμορφώθηκε με βάση ορισμένο λόγο ευθύνης του Επικουρικού Κεφαλαίου, δεν είναι δυνατό εκ των υστέρων με τις προτάσεις στον πρώτο βαθμό ή με το εφετήριο να μεταβληθεί ο λόγος ευθύνης. Αυτό συνιστά ανεπίτρεπτη μεταβολή της βάσεως της αγωγής, η οποία ελέγχεται αναιρετικώς μέσω του αρ. 8 του άρθρ. 559

Κ.Πολ.Δ (βλ. Α.Π. 1350/2003 Επ. ΔικΙΑ2004, 27).

17. Όπως γνωρίζετε, το Γραφείο Διεθνούς Ασφαλίσεως (εφεξής χάριν συντομίας ΓΔΑ) είναι ένας θεσμοθετημένος οργανισμός, ένα Ν.Π.Ι.Δ., που έχει συσταθεί για να καλύπτει τα θύματα ατυχημάτων, τα οποία είτε συμβαίνουν στην Ελλάδα είτε στο εξωτερικό από αυτοκίνητα που προέρχονται είτε από τις (25) χώρες της Ευρωπαϊκής Ενώσεως είτε από χώρες οι οποίες μετέχουν στο σύστημα των Πρασίνων Καρτών. Τα σχετικά ζητήματα ρυθμίζονται με τη «σύμβαση ενιαίου τύπου» και με την «πολυμερή σύμβαση», οι οποίες αμφότερες κι αυτές, χωρίς ουσιαστικές μεταβολές, έχουν αποτελέσει τη λεγόμενη ενοποιημένη σύμβαση του Ρεθύμνου Κρήτης, η οποία συνήφθη το Μάιο μήνα του 2002.

Το Γραφείο Διεθνούς Ασφαλίσεως εκτός από το ρόλο αυτόν τον οποίο επιτελεί, έχει αναλάβει και ένα πρόσθετο ρόλο με το Π.Δ. 10/2003, το οποίο δημοσιεύθηκε σε υλοποίηση της 4ης Κοινοτικής Οδηγίας. Καλύπτονται περιπτώσεις ατυχημάτων που υφίστανται πρόσωπα σε άλλη χώρα εκτός εκείνης της διαμονής τους. Συγκεκριμένως ένα πρόσωπο με διαμονή στην Ελλάδα, το οποίο τραυματίζεται σε ατύχημα που συμβαίνει στη Γαλλία, δεν είναι υποχρεωμένο να ασκήσει τις αξιώσεις του στα εκεί δικαστήρια. Αναζητεί τον αντιπρόσωπο ζημιών, τον οποίο οφείλει κατά την οδηγία να έχει ορίσει στην Ελλάδα ο ασφαλιστής του εκεί ζημιογόνου αυτοκινήτου κι αν δεν καταλήξουν στον καθορισμό της αποζημιώσεως σε μια ορισμένη προθεσμία που προβλέπεται από την οδηγία, τότε έχει τη δυνατότητα να απευθυνθεί στο εδώ Γραφείο Διεθνούς Ασφαλίσεως αξιώνοντας απ' αυτό αποζημίωση. Στη συνέχεια το Γραφείο Διεθνούς Ασφαλίσεως εφόσον πληρώσει θα κινήσει άλλη διαδικασία και θα τα αναζητήσει αναγωγικώς από τον ασφαλιστή του αλλοδαπού ζημιογόνου αυτοκινήτου.

18. Και η τελευταία απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου η 3/2005, η οποία είναι ακόμα ακαθαρόγραφη, αναφέρεται στο ζήτημα της δυνατότητας εναγωγής του Επικουρικού Κεφαλαίου, εάν υπάρχει εύλογος αμφιβολία στο πρόσωπο του παθόντος ατύχημα.

Το σχετικό ζήτημα ανέκυψε από τη σχετική διατύπωση που έχει το άρθρο 3 του Π.Δ. 314/93, το οποίο έχει ενσωματωθεί στο Ν. 489/1976 αμέσως μετά την παρ. 5 του άρθρ. 19 Ν. 489/1976. Ορίζει η διάταξη αυτή ότι «σε περίπτωση διαφοράς μεταξύ του Επικουρικού Κεφαλαίου και του ασφαλιστή αστικής ευθύνης για το ποιός πρέπει ν' αποζημιώσει το θύμα για σωματικές βλάβες που προκαλούνται από όχημα αγνώστων στοιχείων ή για υλικές ζημιές και σωματικές βλάβες ανασφάλιστου οχήματος, το Επικουρικό Κεφάλαιο υποχρεούται σε πρώτη φάση να αποζημιώσει το θύμα κ.λπ.». Ετέθη το ζήτημα, αν η εύλογη αμφιβολία, η οποία πράγματι πολλές φορές υπάρχει στο πρόσωπο του παθόντος, περί του εάν ένα αυτοκίνητο είναι ασφαλισμένο ή όχι δίνει τη δυνατότητα απευθείας εναγωγής του Επικουρικού Κεφαλαίου. Δέχθηκε η Ολομέλεια ότι τέτοια δυνατότητα δεν υπάρχει. Οφείλει να διακριβώσει προηγουμένως ο παθών αν το αυτοκίνητο είναι ασφαλισμένο ή όχι, είναι δική του ευθύνη, εναντίον ποίου θα

ασκήσει τη σχετική αγωγή αποζημιώσεως (justus contradictor) και ότι αυτή η σχετική διάταξη, η οποία ορίζει ότι σε περίπτωση διαφοράς μεταξύ ασφαλιστή και Επικουρικού Κεφαλαίου ευθύνεται κατά πρώτον το Επικουρικό Κεφάλαιο και αν πληρώσει και υπάρχει θέμα ευθύνης του ασφαλιστή στρέφεται αναγωγικώς κατ’ αυτού, είναι μια διάταξη η οποία ρυθμίζει σχέσεις ασφαλιστή και Επικουρικού Κεφαλαίου και μόνο και δεν αφορά τη σχέση των παθόντων τρίτων.

19. Στο θέμα του χρόνου προβολής των ισχυρισμών με τις προτάσεις στις ειδικές διαδικασίες είναι πολύ πρόσφατη η υπ’ αριθ. 2/2005 απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου. Η ολομέλεια του Αρείου Πάγου δέχτηκε ότι στα πρωτοβάθμια δικαστήρια οι διάδικοι, ενόψει των διατάξεων των άρθρ. 115 § 3, 666 § 1 του Κ.Πολ.Δ, δεν υποχρεούνται να καταθέσουν έγγραφες προτάσεις. Οι αυτοτελείς ισχυρισμοί των διαδίκων, στους οποίους κυρίως περιέχονται οι ενστάσεις, προτείνονται προφορικά και γίνεται σχετική καταχώρισή τους στα πρακτικά. Είναι όμως δυνατόν να περιέχονται στις εγκαίρως κατατιθέμενες έγγραφες προτάσεις, στις οποίες αναφέρεται ο διάδικος κατά την προφορική τους ανάπτυξη, οπότε δεν χρειάζεται να καταχωρηθούν επιπλέον στα πρακτικά. Όμως δεν θεωρείται επιτρεπτή η προβολή των πραγματικών ισχυρισμών, που γίνεται μόνο με τις έγγραφες προτάσεις χωρίς προφορική ανάπτυξη, ώστε να γίνουν γνωστές στον αντίδικο προκειμένου να τις αντικρούσει.

Διαφορετικά αιφνιδιάζεται ο αντίδικος.

Η ΑΝΑΚΟΠΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 217 ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Μαρίας Γ. Κουδουμνάκη *

1. Η θέση της ανακοπής στην ελληνική έννομη τάξη.

Η ανακοπή του ΚΕΔΕ είναι το ένδικο βοήθημα που προέρχεται από τον Κ.Πολ.Δ, μετά δε τον Ν. 1406/1983 την συναντούμε και στον χώρο του διοικητικού δικαίου και προβλέπεται για το τρίτο στάδιο της διοικητικής δίκης, που είναι το «εκτελεστικό στάδιο» ή το «στάδιο της εκτέλεσης». Η σημασία της ανακοπής είναι σημαντικότερη, στα πλαίσια της διοικητικής εκτέλεσης, αφού αυτή έχει πλέον καθιερωθεί ως το «έσχατο ένδικο βοήθημα»¹, το οποίο επιτρέπει την παρέμβαση του δικαστή κατά την πρόοδο της διαδικασίας της διοικητικής εκτέλεσης προς το σκοπό της αποτροπής παρεκβάσεων από την αρχή της νομιμότητας. Με την ανακοπή παρέχεται η δυνατότητα προβολής αντιρρήσεων εκ μέρους του οφειλέτη και ανοίγει η οδός της δικαστικής προστασίας αυτού κατά τη διαδικασία της εκτέλεσης. Ενόψει αυτών, η ανακοπή εντάσσεται στα ένδικα βοηθήματα που παρέχουν δικαίωμα δικαστικής προστασίας και κατοχυρώνεται στη διάταξη του άρθρου 20 παρ. 1 του Συντάγματος².

2. Η νομική φύση της ανακοπής.

Η ανακοπή ξεκίνησε από την πολιτική δικονομία ως διαπλαστικό ένδικο βοήθημα, που οδηγεί στην ακύρωση παράνομων πράξεων της εκτέλεσης και ως τέτοιο συνδέθηκε με το πεδίο των διοικητικών διαφορών ουσίας. Τη σαφή εικόνα μετέβαλε εν μέρει η απόφαση 105/1991 της Ολομέλειας του Συμβουλίου Επικρατείας, με την οποία υιοθετήθηκε η θέση ότι εκείνο που αναγνωρίζεται με την ανακοπή, είναι το ανενεργές του νομίμου τίτλου³. Μετά όμως την εφαρμογή του Νέου Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας η παραπάνω λύση του Σ.τ.Ε καθίσταται πλέον περιττή (σχετική ανάλυση θα γίνει παρακάτω).

3. Οι προσβαλλόμενες πράξεις.

Στο άρθρο 217 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας ορίζεται ότι: «1. Ανακοπή χωρεί

* Η Μαρία Κουδουμνάκη είναι Εφέτης Διοικητικών Δικαστηρίων.

1. Ν. Σοϊλεντάκης, *Η διοικητική δικαιοσύνη κατά το Σύνταγμα*, Αθήνα 1986 σελ. 144.

2. Χ. Χρυσανθάκης, *Η ανακοπή του ΚΕΔΕ υπό τον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας* Δ 31 σελ. 1071.

3. Χ. Χρυσανθάκης, *ό.π.*, σελ. 1073.

κατά κάθε πράξης που εκδίδεται στα πλαίσια της διαδικασίας της διοικητικής εκτέλεσης και ιδίως κατά :

- α) της πράξης της ταμειακής βεβαίωσης του εσόδου,
- β) της κατασχετήριας έκθεσης,
- γ) του προγράμματος πλειστηριασμού,
- δ) της έκθεσης πλειστηριασμού και
- ε) του πίνακα κατάταξης.

2. Ανακοπή επίσης χωρεί κατά: α) της αρνητικής δήλωσης νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου ως τρίτου, σύμφωνα με το άρθρο 34 του ΚΕΔΕ, εφόσον και η υποχρέωση του τρίτου είναι δημοσίου δικαίου, β) της δήλωσης του προϊσταμένου της Δ.Ο.Υ ή του τελωνείου, για την ύπαρξη απαίτησης δημοσίου δικαίου ή προνομίου του Δημοσίου, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 62 του ΚΕΔΕ.

3. Η διάταξη της παρ. 7 του άρθρου 63 δεν έχει εφαρμογή στην προκειμένη διαδικασία».

Από τη διάταξη αυτή συνάγεται ότι η ανακοπή είναι το μοναδικό ένδικο βοήθημα με το οποίο μπορεί να προσβληθεί κάθε πράξη της διοικητικής εκτέλεσης που εκδίδεται είτε πριν είτε και μετά την έναρξη αυτής. Έτσι, με το νέο Κώδικα καταργήθηκε η αίτηση διορθώσεως του προγράμματος του πλειστηριασμού που προβλεπόταν από το άρθρο 961 του Κ.Πολ.Δ και εφαρμοζόταν και στη διαδικασία του ΚΕΔΕ, βάσει της διάταξης του άρθρου 4 παρ. 12 του Ν. 2298/1995, με την οποία μπορούσε να ζητηθεί η διόρθωση του προγράμματος του πλειστηριασμού. Επομένως με τις νέες διατάξεις η διόρθωση του προγράμματος πλειστηριασμού μπορεί να ζητηθεί μόνο με την άσκηση ανακοπής του άρθρου 217 παρ. 1 περ. γ' με την οποία το δικαστήριο ελέγχει το προσβαλλόμενο πρόγραμμα κατά το νόμο και την ουσία.

Επίσης με τις διατάξεις αυτές παύει να εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 74 παρ. 1 εδ. α' του ΚΕΔΕ, σύμφωνα με την οποία κάθε τρίτος δικαιούται να ασκήσει ανακοπή κατά της διοικητικής εκτέλεσης, εφόσον προσβάλλεται το δικαίωμα κυριότητας αυτού επί του αντικειμένου της εκτέλεσης. Παύει επίσης η εφαρμογή και της διάταξης του άρθρου 74 παρ. 1 εδ. β' του ΚΕΔΕ, σύμφωνα με την οποία η ανακοπή του τρίτου πρέπει να απευθύνεται κατά του επισπεύδοντος την εκτέλεση Δημοσίου και κατά του οφειλέτη.

Ιδιαίτερο όμως ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι με τη διάταξη του άρθρου 217 του Κ.Δ.Δ καταργήθηκε η άσκηση ανακοπής κατά του νομίμου τίτλου, ενώ προβλέπεται μόνο η άσκηση της ανακοπής κατά της ταμειακής βεβαίωσης του δημοσίου εσόδου. Η νομοθετική αλλαγή που επήλθε δημιούργησε ζήτημα σοβαρό και από θεωρητική άποψη, κυρίως όμως από πρακτική άποψη, καθόσον άπτεται του ζητήματος της παροχής δικαστικής προστασίας του θιγόμενου ιδιώτη. Για το λόγο αυτό θα ακολουθήσει και η σχετική ανάλυση.

Προϊσχύον καθεστώς.

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 73 παρ. 1 του ΚΕΔΕ που ίσχυε πριν τον Κ.Δ.Δ, η ανακοπή πριν από την έναρξη της διοικητικής εκτέλεσης μπορούσε να ασκηθεί, (μετά

την κατάργηση του εντάλματος προσωπικής κράτησης) είτε κατά της ατομικής ειδοποίησης είτε κατά του νομίμου τίτλου. Για μεν την πρώτη περίπτωση η νομολογία, θεωρώντας ότι η ατομική ειδοποίηση έχει χαρακτήρα ανακοίνωσης και δεν ασκείται με αυτήν αποφασιστική αρμοδιότητα⁴, αποφάνθηκε ότι η ανακοπή θεωρείται ότι στρέφεται κατά της ταμειακής βεβαίωσης. Για δε τη δεύτερη περίπτωση ανέκλυσε το μεγάλο ζήτημα σχετικά με το αν θα μπορούσε να ασκηθεί κατά του νομίμου τίτλου ανακοπή, στις περιπτώσεις εκείνες όπου δεν προβλεπόταν κατά της καταλογιστικής πράξης κανένα ένδικο βοήθημα που να εξετάζει την υπόθεση κατά το νόμο και την ουσία. Δηλαδή, στην περίπτωση αυτή ο θιγόμενος πολίτης θα μπορούσε να ασκήσει την προβλεπόμενη και συνταγματικά κατοχυρωμένη αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας ή όχι, καθόσον η ανακοπή του άρθρου 73 παρ. 1 του ΚΕΔΕ κατά του νομίμου τίτλου θα μπορούσε να συνιστά παράλληλη προσφυγή (άρθρου 45 παρ. 1 Π.Δ. 18/1989) αποκλείουσα την αίτηση ακυρώσεως.

Η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας είχε διατυπώσει την άποψη ότι παράλληλη προσφυγή συνιστά το ένδικο εκείνο βοήθημα, όταν με αυτό πραγματώνεται η αξίωση για παροχή πλήρους και αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και η άσκηση αίτησης ακυρώσεως αποδεικνύεται εκ των πραγμάτων αλυσιτελής⁵. Η θεωρία αυτή με την πάροδο του χρόνου εξελίχθηκε⁶ και το ζήτημα αυτό απασχολούσε για πολλά χρόνια το Συμβούλιο της Επικρατείας, η Ολομέλεια του οποίου έδωσε τελικά τη λύση με την 105/1991 απόφαση, κρίνοντας ότι, μετά τον Ν. 1406/1983, η ανακοπή του άρθρου 73 ΚΕΔΕ μεταφέρθηκε ως είχε στα διοικητικά δικαστήρια, χωρίς όμως να μεταβάλλεται η εξουσία του δικαστή και η έκταση του δικαστικού ελέγχου, καθόσον οι διαφορές αυτές ήταν πάντα ακυρωτικές και ο δικαστής δεν μπορούσε να ακυρώσει τον τίτλο, αλλά μόνο να αναγνωρίσει τη μη ύπαρξη οφειλής. Επομένως, αν από την προσβαλλόμενη πράξη δεν καταλείπονταν άλλες διοικητικής φύσεως συνέπειες, ώστε για την άρση αυτών να απαιτείται η ακύρωση της πράξης, η ανακοπή, με την οποία ο νόμιμος τίτλος δεν ακυρωνόταν αλλά καθίστατο ανενεργός και συνεπώς δεν μπορούσε να προχωρήσει η διαδικασία της διοικητικής εκτέλεσης, παρείχε ισοδύναμη με την αίτηση ακυρώσεως έννομη προστασία και συνιστούσε παράλληλη προσφυγή. Την ίδια θεωρία ακολούθησαν και οι αποφάσεις 486/1991 και 1441/1991⁷ της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας⁸. Τα κριτήρια που επικαλείτο η διαμορφωθείσα νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας για να θεμελιώσει τη μη ύπαρξη παράλληλης προσφυγής από την άσκηση ανακοπής του άρθρου 73 παρ. 1 του ΚΕΔΕ ήταν τα ακόλουθα: α) ο θιγόμενος πολίτης να μην έχει δικαίωμα είτε αντικειμενικά είτε υποκειμενικά να ασκήσει ένδικο βοήθημα ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, β) με την ανακοπή του άρ-

4. Δ.Εφ.Αθ. 3927/1992 Δ.Δικ 1992 σελ. 1358, Δ.Εφ.Αθ. 2424/1988, Δ.Δικ 1989, σελ. 915 κ.ά.

5. Σ.τ.Ε 40/1929.

6. Σ.τ.Ε 977/1936, Ολ.Σ.τ.Ε 1693/1974.

7. Δ.Δικ 1992 σελ. 24 με σχόλιο Δ. Μπαρδούτσου, Δ.Φ.Ν 1991, σελ. 1373, με σχόλιο Β. Καράκωστα.

8. Σχετικές είναι η Σ.τ.Ε 612/1992 επτ. και η Σ.τ.Ε 213/1993.

θρου 73 παρ. 1 ΚΕΔΕ να προσβάλλεται ο νόμιμος τίτλος και η διαδικασία της ταμειακής βεβαίωσης, ενώ με την αίτηση ακυρώσεως να προσβάλλεται η εκτελεστική διοικητική πράξη και επομένως δεν υφίσταται παράλληλη προσφυγή, αφού τα δύο ένδικα βοηθήματα στρέφονται κατά διαφορετικών πράξεων γ) να καταλείπονται πλην της χρηματικής επιβάρυνσης και άλλες διοικητικής φύσεως συνέπειες, οπότε η παρεχόμενη δικαστική προστασία με την άσκηση της ανακοπής δεν είναι ισοδύναμη με αυτήν επί ασκήσεως αιτήσεως ακυρώσεως και δ) αν για την αποκατάσταση του αντικειμενικού δικαίου πρέπει να εξαφανιστεί η προσβαλλόμενη καταλογιστική πράξη από το νομικό κόσμο.

Σύμφωνα με τη νομολογία αυτή, κρίθηκε ότι παραδεκτώς ασκείτο ανακοπή κατά της πράξεως επιβολής προστίμου αυθαιρέτου κτίσματος⁹, κατά της πράξης επιβολής προστίμου από το Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο¹⁰, της πράξης επιβολής προστίμου σε οδηγούς ΤΑΞΙ βάσει του Π.Δ. 536/1983¹¹ και κατά της πράξης επιβολής προστίμου με βάση τις διατάξεις περί εξαγωγικού εμπορίου κ.λπ.

Η θεωρία αυτή, που καθιερώθηκε από τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, παρουσίαζε κατά την άποψη του Γ. Παπαγιαννόπουλου σοβαρές αδυναμίες¹². Και τούτο διότι οδηγούσε ώστε, ζητήματα που αφορούσαν το στάδιο της διαγνωστικής διαδικασίας να ερευνώνται και να επιλύονται ευθέως, κατά το χρονικό στάδιο της διοικητικής εκτέλεσης, όπου όμως μόνο ζητήματα που αφορούσαν το στάδιο της εκτέλεσης θα μπορούσαν να ερευνηθούν και να επιλυθούν. Η νομολογιακή αυτή εκδοχή ήταν σαν να μετέτρεπε τις συγκεκριμένες αυτές διαφορές από ακυρωτικές (όπως τις ήθελε ο νομοθέτης) σε ουσιαστικές.

Το ισχύον μετά τον Κ.Δ.Δ καθεστώς.

Μετά την ισχύ του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας τα πράγματα άλλαξαν και η εκδοχή της τυχόν ύπαρξης «παράλληλης προσφυγής» υπό το καθεστώς των νέων διατάξεων και ιδίως του άρθρου 217 του Κ.Δ.Δ δύσκολα μπορεί πλέον να υποστηριχθεί. Και τούτο διότι στις αναφερόμενες ως προσβαλλόμενες με την ανακοπή πράξεις περιλαμβάνονται εκείνες που εκδίδονται στα πλαίσια της διαδικασίας της διοικητικής εκτέλεσης, μεταξύ των οποίων και η ταμειακή βεβαίωση, ενώ δεν περιλαμβάνεται ο νόμιμος τίτλος.

Η διατύπωση της διάταξης αυτής του άρθρου 217 του Κ.Δ.Δ, στην οποία η απαρίθμηση των προσβαλλόμενων με την ανακοπή πράξεων είναι ενδεικτική, γεννά σοβαρά ερμηνευτικά προβλήματα, σε σχέση και με το προϊσχύον νομοθετικό καθεστώς και ιδιαίτερα αν η ανακοπή κατά του νομίμου τίτλου εμπίπτει στο «ιδίως». Η απάντηση πρέπει να είναι αρνητική αν προβεί κανείς σε συνδυαστική ερμηνεία και εξέταση των άρθρων 217 και 224 παρ. 4 του Κ.Δ.Δ, σύμφωνα με την οποία επιτρέπεται μόνο παρεμπίπτων έ-

9. Σ.τ.Ε 4462/1995, Δ.Δικ 1995, σελ. 1234.

10. Δ.Πρ.Αθ. 16276/1995, Δ.Δικ 1995, σελ. 1224.

11. Ολ.Σ.τ.Ε 486/1991, Δ.Δικ 1992, σελ. 29.

12. Γ. Παπαγιαννόπουλος: *Η προβλεπόμενη από τον Κ.Δ.Δ ανακοπή στο στάδιο της διοικητικής εκτέλεσης δεν συνιστά ως προς την αίτηση ακυρώσεως παράλληλη προσφυγή*, Δ.Δικ 2002, σελ. 1385.

λεγχος του νομίμου τίτλου και μόνο αν δεν προβλέπεται η άσκηση κατ' αυτού ενδίκου βοηθήματος που να επιτρέπει τον έλεγχο αυτού κατά το νόμο και την ουσία. Πρέπει λοιπόν να θεωρηθεί ότι με τον Κ.Δ.Δ καταργήθηκε πλέον η προβλεπόμενη από το άρθρο 73 ΚΕΔΕ ανακοπή κατά του νομίμου τίτλου¹³.

Έτσι, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 217 Κ.Δ.Δ, εφόσον κατά των μονομερών εκτελεστών πράξεων της Διοίκησης που συνιστούν νόμιμο τίτλο δεν προβλέπεται πλέον η δυνατότητα άσκησης ανακοπής ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, ούτε δυνατότητα άσκησης άλλου ενδίκου βοηθήματος που να προβαίνει σε έλεγχο κατά το νόμο και την ουσία, δεν υφίσταται πλέον «παράλληλη προσφυγή», κωλύουσα την άσκηση αιτήσεως ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας και συνεπώς η πράξη αυτή (νόμιμος τίτλος), κατά το στάδιο που δεν έχει γίνει ακόμα ταμειακή βεβαίωση της απαίτησης, μπορεί παραδεκτώς να προσβληθεί με αίτηση ακυρώσεως.

Την άποψη αυτή διατύπωσε η 3529/2001 (7/μελούς) απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας¹⁴ (στην οποία όμως υπάρχει και η άποψη της μειοψηφίας¹⁵), η Σ.τ.Ε 1805/2001 (7/μελούς), Σ.τ.Ε 3545/202¹⁶, Σ.τ.Ε 2253/2002, η Δ.Εφ.Αθ. 1116/2001¹⁷ και πολλές άλλες αποφάσεις. Έτσι, από τη νομολογία κρίθηκε τελικά ότι πολλές ατομικές εκτελεστές διοικητικές πράξεις με τις οποίες επιβάλλονται χρηματικές κυρώσεις προσβάλλονται παραδεκτώς με αίτηση ακυρώσεως. Τέτοιες είναι η Απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων προσωπικού Χαρακτήρα (Σ.τ.Ε 3545/2002), η απόφαση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (Σ.τ.Ε 2253/2002), Η απόφαση του γενικού Γραμματέα Περιφέρειας περί ανακλήσεως υπαγωγής επένδυσης στις διατάξεις του Ν. 1262/1982, (Σ.τ.Ε 226/ 2002), Απόφαση του Προέδρου ΕΟΜΜΕΧ περί ανακλήσεως υπαγωγής επενδύσεως στο Ν. 1892/1990 (Σ.τ.Ε 110/2003). Υπάρχει όμως και η Δ.Εφ.Αθ. 305/2001 με την οποία κρίθηκε ως παραδεκτώς ασκηθείσα ενώπιον του διοικητικού εφετείου η πράξη εκθέσεως αυτοψίας περί χαρακτηρισμού αυθαιρέτου κτίσματος και υπολογισμού και επιβολής χρηματικού προστίμου, η οποία αποτελεί νόμιμο τίτλο ως προς το επιβαλλόμενο πρόστιμο.

Η κατάργηση όμως της ανακοπής κατά του νομίμου τίτλου, κατά την άποψη του Αθ. Καραμιχαλέλη¹⁸ και η παροχή μόνο παρεμπíπτοντος ελέγχου αυτού με την ευκαιρία ασκήσεως ανακοπής κατά της ταμειακής βεβαίωσης, προσκρούει στο δικαίωμα παροχής δικαστικής προστασίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος και στις υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις των άρθρων 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ που κυρώθηκε με το Ν.Δ. 53/1974, και 14 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώ-

13. Αθ. Καραμιχαλέλης: *Η αντισυνταγματικότητα της κατάργησης με τον Κ.Δ.Δ της ανακοπής κατά του νομίμου τίτλου*. ΕΔΚΑ, 1999, σελ. 905.

14. Δ.Δικ 2002, σελ. 37.

15. Σύμφωνα με τη μειοψηφία η ανακοπή κατά της ταμειακής βεβαίωσης παρέχει ισοδύναμη προστασία με την αίτηση ακυρώσεως.

16. ΔΦΝ 2003, σελ. 800.

17. Δ.Δικ 2001, σελ. 1444.

18. Αθ. Καραμιχαλέλης: *Η αντισυνταγματικότητα της κατάργησης με τον Κ.Δ.Δ της ανακοπής κατά του νομίμου τίτλου*. ΕΔΚΑ, 1999, σελ. 905.

ματα, που κυρώθηκε με το Ν. 2462/1997. Πράγματι, δεν είναι σύμφωνη με τις διατάξεις αυτές η απαγόρευση ασκήσεως ενδίκου βοηθήματος ευθέως κατά ατομικής εκτελεστής διοικητικής πράξης με την οποία καταλογίζεται ορισμένο χρηματικό ποσό, διότι η διοικητική πράξη παράγει τις συνέπειές της από την έκδοσή της. Πολλές φορές δε ο ενδιαφερόμενος δεν λαμβάνει γνώση της πράξης αυτής πριν από την αποστολή σ' αυτόν της ατομικής ειδοποίησης για την καταβολή του καταλογισθέντος ποσού, με συνέπεια κατά το χρονικό διάστημα από την κοινοποίηση της καταλογιστικής πράξης έως την αποστολή της ατομικής ειδοποίησης, της οποίας άλλωστε δεν προβλέπεται επίδοση επί αποδείξει, διάστημα το οποίο μπορεί να είναι μακρό, να μη μπορεί να ασκηθεί κανένα ένδικο μέσο και το δικαίωμα του οφειλέτη για παροχή δικαστικής προστασίας να παραμένει αδρανές και μάλιστα περιορισμένο μόνο σε παρεμπόμποντα έλεγχο της πράξεως. Η αντισυνταγματικότητα αυτή είναι περισσότερο έντονη στην περίπτωση επιβολής προστίμου για παράβαση διοικητικού νόμου, οπότε η πράξη περιέχει και προσωπική αποδοκιμασία του φερόμενου ως παραβάτη, για την άρση της οποίας είναι προφανές ότι αυτός έχει έννομο συμφέρον να ασκήσει ανακοπή και πριν από την ταμειακή βεβαίωση¹⁹. Επίσης, κατά την άποψη του ιδίου, με την άσκηση της ανακοπής του άρθρου 73 ΚΕΔΕ ήταν δυνατή η άσκηση αιτήσεως αναστολής εκτελέσεως, μέχρι την έκδοση της απόφασης επί της ανακοπής, με συνέπεια στην περίπτωση που η αίτηση γινόταν δεκτή, να μην προχωρεί η διαδικασία της διοικητικής εκτέλεσης και να μην τρέχουν οι προσαυξήσεις.

Πρέπει να σημειωθεί επίσης, ότι ζήτημα αντισυνταγματικότητας ετίθετο και επί του προηγούμενου του Κ.Δ.Δ καθεστώτος, όπως το άρθρο 73 του ΚΕΔΕ είχε ερμηνευθεί με την νομολογία του Σ.τ.Ε, σύμφωνα με την οποία η ανακοπή δεν είχε ως αποτέλεσμα την ακύρωση του τίτλου αλλά την κήρυξη αυτού ανενεργού.

4. Η Αρμοδιότητα του Δικαστηρίου.

Σύμφωνα με το άρθρο 218 παρ. 1 του Κ.Δ.Δ αρμόδιο καθ' ύλην δικαστήριο για την εκδίκαση της ανακοπής επί των διαφορών του άρθρου 216 Κ.Δ.Δ, δηλαδή αυτών που γεννώνται από απαιτήσεις δημοσίου δικαίου, είναι σε πρώτο βαθμό το μονομελές διοικητικό πρωτοδικείο και σε δεύτερο βαθμό το τριμελές διοικητικό πρωτοδικείο. Εάν ο νόμος τίτλος βάσει του οποίου επισπεύδεται η εκτέλεση αναφέρεται σε απαιτήσεις τόσο του δημοσίου όσο και του ιδιωτικού δικαίου έχει κριθεί από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο με την 23/1999 απόφασή του ότι η δικαιοδοσία των πολιτικών ή διοικητικών δικαστηρίων οριοθετείται με κριτήριο την προέχουσα απαίτηση, δηλαδή αυτή που υπερτερεί ποσοτικά²⁰. Εξάλλου σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 218 Κ.Δ.Δ, κατά τρόπον αρμόδιο σε πρώτο βαθμό είναι όταν ασκείται ανακοπή κατά της ταμειακής βεβαίωσης,

19. Αθ. Καραμυχαλέλης: *Η αντισυνταγματικότητα της κατάργησης με τον Κ.Δ.Δ της ανακοπής κατά του νομίμου τίτλου*, ΕΔΚΑ 1999, σελ. 905.

20. ΑΕΔ 23/1999 ΕΔΚΑ 1999, σελ. 767, με σχετικά σχόλια.

το δικαστήριο όπου εδρεύει η αρχή που εξέδωσε την προσβαλλόμενη πράξη, ενώ στις άλλες περιπτώσεις, όταν δηλαδή η ανακοπή ασκείται κατά της κατασχετήριας έκθεσης, του προγράμματος πλειστηριασμού, της έκθεσης πλειστηριασμού, του πίνακα κατάταξης καθώς και των δηλώσεων που αναφέρονται στην παρ. 2 του άρθρου 217 Κ.Δ.Δ αρμόδιο κατά τόπον είναι το δικαστήριο του τόπου της εκτέλεσης.

5. Ενεργητική και παθητική νομιμοποίηση.

Α. Ενεργητική νομιμοποίηση:

Σε άσκηση ανακοπής κατά το άρθρο 219 παρ. 1 Κ.Δ.Δ δικαιούται:

α) ο καθού στρέφεται η διαδικασία της εκτέλεσης, στις περιπτώσεις όπου η ανακοπή στρέφεται κατά της ταμειακής βεβαίωσης, της κατασχετήριας έκθεσης, του προγράμματος πλειστηριασμού και του πίνακα κατάταξης, καθώς και ο θιγόμενος ενυπόθηκος δανειστής (άρθρο 217 παρ. 1 α', β', γ' και ε' Κ.Δ.Δ),

β) ο καθού η εκτέλεση ή ο ενυπόθηκος δανειστής, στην περίπτωση που η ανακοπή στρέφεται κατά της έκθεσης πλειστηριασμού (άρθρο 217 παρ. 1 δ' Κ.Δ.Δ),

γ) το Δημόσιο, εκπροσωπούμενο από τον προϊστάμενο της Δ.Ο.Υ. ή του τελωνείου, στις περιπτώσεις που η ανακοπή στρέφεται κατά της αρνητικής δήλωσης Ν.Π.Δ.Δ. ως τρίτου, εφόσον η υποχρέωση του τρίτου είναι δημοσίου δικαίου (άρθρο 217 παρ. 2 α' Κ.Δ.Δ) και

δ) ο σύνδικος της πτωχεύσεως στις περιπτώσεις που η ανακοπή στρέφεται κατά της δήλωσης του προϊσταμένου Δ.Ο.Υ ή τελωνείου για την ύπαρξη απαίτησης δημοσίου δικαίου ή προνομίου του Δημοσίου (άρθρο 217 παρ. 2 β' Κ.Δ.Δ).

Β. Παθητική νομιμοποίηση:

Η ανακοπή σύμφωνα με το άρθρο 219 παρ. 2 Κ.Δ.Δ μπορεί να στρέφεται:

α) στις περιπτώσεις που ασκείται κατά της πράξης ταμειακής βεβαίωσης, της κατασχετήριας έκθεσης, του προγράμματος του πλειστηριασμού και της έκθεσης πλειστηριασμού, καθώς και στην περίπτωση που στρέφεται κατά της δήλωσης του προϊσταμένου της Δ.Ο.Υ ή του τελωνείου: κατά του Δημοσίου που εκπροσωπείται από τον προϊστάμενο της Δ.Ο.Υ ή του τελωνείου που επισπεύδει την εκτέλεση, στον οποίο και επιδίδεται το δικόγραφο της ανακοπής. Ειδικώς στην περίπτωση που προσβάλλεται η έκθεση του πλειστηριασμού η ανακοπή κοινοποιείται, επί ποινή απαραδέκτου, και στον αρμόδιο για τον πλειστηριασμό υπάλληλο, καθώς και στον υπερθεματιστή

β) στις περιπτώσεις που η ανακοπή ασκείται κατά του πίνακα κατάταξης στρέφεται κατά του επισπεύδοντος την εκτέλεση Δημοσίου, το οποίο εκπροσωπείται από τον προϊστάμενο της Δ.Ο.Υ ή του τελωνείου που επισπεύδει την εκτέλεση. Στην περίπτωση όμως αυτή η ανακοπή κοινοποιείται επί ποινή απαραδέκτου και στον αρμόδιο για τον πλειστηριασμό υπάλληλο, καθώς και στους δανειστές που έχουν καταταγεί, ενώ

γ) στην περίπτωση που η ανακοπή ασκείται κατά της δήλωσης Ν.Π.Δ.Δ. ως τρίτου, η ανακοπή στρέφεται κατά του τρίτου, στα χέρια του οποίου επιβάλλεται η κατάσχεση.

6. Η Προθεσμία άσκησης της ανακοπής.

Από το άρθρο 220 του Κ.Δ.Δ τίθεται για πρώτη φορά προθεσμία για την άσκηση της ανακοπής. Κατά το προηγούμενο καθεστώς η ανακοπή ήταν άνευ προθεσμίας.

Έτσι σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις του Κ.Δ.Δ, σε αντίθεση με το προϊσχύον καθεστώς, όπου δεν υπήρχε προθεσμία ασκήσεως της ανακοπής, η ανακοπή ασκείται μέσα σε προθεσμία τριάντα ημερών. Ως έναρξη της προθεσμίας ορίζεται η ημερομηνία της επίδοσης, άλλως της πλήρους γνώσης της πράξης της ταμειακής βεβαίωσης της κατασχετήριας έκθεσης και της έκθεσης του πλειστηριασμού, αν το ένδικο βοήθημα στρέφεται κατά των πράξεων αυτών (άρθρο 220 παρ. 1 α'). Στην περίπτωση που η ανακοπή στρέφεται κατά του πίνακα κατάταξης, αφετηρία αποτελεί η επίδοση της γραπτής πρόσκλησης του αρμόδιου για τον πλειστηριασμό υπάλληλο προς τους δανειστές, προκειμένου να λάβουν γνώση του πίνακα κατάταξης. Στην περίπτωση της ανακοπής κατά της αρνητικής δήλωσης Ν.Π.Δ.Δ ως τρίτου, αφετηρία αποτελεί η επίδοση της δήλωσης του τρίτου στον προϊστάμενο της Δ.Ο.Υ ή του τελωνείου και στην περίπτωση που ασκείται κατά της δήλωσης του Προϊσταμένου της Δ.Ο.Υ ή του τελωνείου κατά το άρθρο 217 παρ. 2 περ. β' Κ.Δ.Δ, η περιέλευση στο σύνδικο του πίνακα των βεβαιωμένων υπέρ του Δημοσίου χρεών του οφειλέτη. Τέλος σε κάθε άλλη περίπτωση ως αφετηρία για την άσκηση της ανακοπής ορίζεται η πλήρης γνώση της προσβαλλόμενης πράξης. Ως πλήρης γνώση θεωρείται η γνώση ολόκληρου του περιεχομένου της προσβαλλόμενης πράξης και όχι μόνο των τυπικών στοιχείων ή αποσπάσματος αυτής.

Ειδικά όταν η ανακοπή στρέφεται κατά του προγράμματος πλειστηριασμού η προθεσμία για την άσκησή της είναι τριών ημερών και αρχίζει από την επίδοση του προγράμματος πλειστηριασμού (άρθρο 220 παρ. 2 Κ.Δ.Δ), σε καμιά όμως περίπτωση δεν μπορεί να ασκηθεί αν έχουν παρέλθει εξ μήνες από τη διενέργεια του πλειστηριασμού. Αντίστοιχη διάταξη υπήρχε στο άρθρο 75 παρ. 2 του ΚΕΔΕ, όπου όμως εκεί η αποσβεστική προθεσμία ήταν πιο σύντομη 3 μηνών. Η διάταξη όμως αυτή του άρθρου 75 παρ. 2 του ΚΕΔΕ κρίθηκε από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο ως αντισυνταγματική²¹. Η διατυπωθείσα άποψη της πλειοψηφίας στηρίχθηκε στο ότι, όταν ως ημερομηνία έναρξης της προθεσμίας τίθεται η γνώση μιας επιβλαβούς για τον οφειλέτη πράξης, την οποία έχει δικαίωμα να προσβάλλει, θα πρέπει ο νομοθέτης να ορίζει τη γνώση του θιγόμενου για το βλαπτικό του οφειλέτη γεγονός, πράξη ή παράλειψη, γιατί χωρίς μια τέτοια γνώση δεν καθίσταται εφικτή η εκ μέρους του διεκδίκηση της παροχής έννομης προστασίας. Η γνώση αυτή δεν απαιτείται μεν κατ' ανάγκην να διαπιστώνεται από την επίδοση της βλαπτικής πράξεως στον ίδιο. Πρέπει, όμως, τουλάχιστον, να συνάγεται, κατά τρόπο ασφαλή, ότι εν όψει των συντρεχουσών, κατά περίπτωση, συνθηκών, μεταξύ των οποίων και ο χρόνος που μεσολάβησε, ότι ο θιγόμενος, ως επιμελής άνθρωπος, πληροφορήθη-

21. ΑΕΔ 2/1999 ΕΔΚΑ 1999 σελ. 182.

κε το βλαπτικό γι' αυτόν γεγονός, ώστε να είναι σε θέση να επιδιώξει την παροχή έννομης προστασίας και ότι γνώση μιας νομικής πράξης από προηγούμενες αυτής άκυρες νομικές πράξεις δεν επιτρέπεται να συναχθεί.

7. Η εκδίκαση της ανακοπής.

Για την εκδίκαση της ανακοπής το άρθρο 222 του Κ.Δ.Δ παραπέμπει στις διατάξεις των άρθρων 126 και 131 Κ.Δ.Δ, που ρυθμίζουν τα σχετικά με την προδικασία και κύρια διαδικασία εκδίκασης της προσφυγής και της αγωγής. Δηλαδή το δικόγραφο κατατίθεται στη Γραμματεία της κύριας έδρας του Δικαστηρίου στο οποίο απευθύνεται (126 παρ. 1), επ' αυτού δε συντάσσεται πράξη κατάθεσης (126 παρ. 2). Ορίζεται η δικάσιμος (127 Κ.Δ.Δ) και κοινοποιείται αντίγραφο του δικογράφου στους διαδίκους με κλήση προς συζήτηση με επιμέλεια της γραμματείας, 30 τουλάχιστον ημέρες πριν από τη δικάσιμο (128 Κ.Δ.Δ).

Διαφοροποίηση ο Κ.Δ.Δ κάνει μόνο ως προς την ανακοπή κατά του προγράμματος πλειστηριασμού, όπου (άρθρο 222 παρ. 1 εδ. β' Κ.Δ.Δ) η δικάσιμος ορίζεται αμέσως και πρέπει να απέχει τουλάχιστον δύο πλήρεις ημέρες από τη διενέργεια του πλειστηριασμού, ενώ αντίγραφο του δικογράφου με την πράξη ορισμού δικασίμου, επιδίδεται στους καθών η ανακοπή, με τη φροντίδα του ανακόπτοντος μέσα σε προθεσμία, η οποία δεν μπορεί να απέχει λιγότερο από μία πλήρη ημέρα από τη δικάσιμο. Επίσης στην περίπτωση ανακοπής κατά προγράμματος πλειστηριασμού, λόγω των σύντομων προθεσμιών δεν χωρεί η άσκηση προσθέτων λόγων.

Επίσης, κατά το άρθρο 223 Κ.Δ.Δ, εκείνοι προς τους οποίους κοινοποιείται το δικόγραφο της ανακοπής μπορούν να ασκήσουν πρόσθετη παρέμβαση και να υποστηρίξουν το διάδικο υπέρ του οποίου έχουν έννομο συμφέρον να αποβεί η δίκη. Η παρέμβαση αυτή μπορεί να ασκηθεί και προφορικά με δήλωση ενώπιον του ακροατηρίου.

8. Η έκταση της εξουσίας του δικαστηρίου.

Α. Έλεγχος της προσβαλλόμενης πράξης κατά το νόμο και την ουσία.

Η διάταξη του άρθρου 224 του Κ.Δ.Δ ορίζει στην παρ. 1 ότι: «Το δικαστήριο ελέγχει την προσβαλλόμενη πράξη κατά το νόμο και την ουσία, στα όρια της ανακοπής τα οποία προσδιορίζονται από τους λόγους και το αίτημά της».

Όπως και στο άρθρο 79 του Κ.Δ.Δ που αναφέρεται στην έκταση της εξουσίας του δικαστηρίου επί ασκήσεως προσφυγής και στο άρθρο 224 του Κ.Δ.Δ επαναλαμβάνεται η δικονομική αρχή ότι η δικαστική προστασία παρέχεται μόνο κατόπιν αιτήσεως και στην έκταση που αυτή ζητείται από τον ανακόπτοντα. Το δικαστήριο οφείλει να περιορίσει την κρίση του, είτε αυτή αφορά, στη νομιμότητα της πράξεως είτε το πραγματικό μέρος μέσα στα πλαίσια του αιτήματος της ανακοπής, και δεν μπορεί να αποφανθεί πέραν των αιτηθέντων. Αυτό βέβαια αφορά στην ουσιαστική κρίση του δικαστηρίου, δηλαδή στο στάδιο μετά τον έλεγχο του τυπικά παραδεκτού του ενδίκου μέσου της ανακοπής,

το οποίο (παραδεκτό) ελέγχεται και αυτεπάγγελτα.

Ως προσβαλλόμενες πράξεις πρέπει να θεωρούνται μόνο αυτές που αναφέρονται στο άρθρο 217 του Κ.Δ.Δ, δηλαδή η πράξη ταμειακής βεβαίωσης, η έκθεση κατάσχεσης, το πρόγραμμα πλειστηριασμού, η έκθεση πλειστηριασμού και ο πίνακας κατάταξης, καθώς και οι αναφερόμενες στην παρ. 2 του άρθρου 217 δηλώσεις.

Β. Λόγοι αυτεπαγγέλτως ερευνώμενοι.

Από τον προαναφερθέντα κανόνα της παρ. 1 του άρθρου 224 Κ.Δ.Δ, ο νόμος εισάγει μια εξαίρεση στην παρ. 2 του άρθρου 224 Κ.Δ.Δ, όπου ορίζει ότι: «Κατ’ εξαίρεση ο κατά το νόμο έλεγχος της προσβαλλόμενης πράξης χωρεί και αυτεπαγγέλτως, εκτεινόμενος στο σύνολό της, προκειμένου να διακριβωθεί α) αν η πράξη έχει εκδοθεί από αναρμόδιο όργανο ή β) αν υπάρχει παράβαση δεδικασμένου».

Ο νόμος τονίζει ιδιαίτερα τη νομική πλημμέλεια της πράξης λόγω αναρμοδιότητας του εκδόντος αυτήν οργάνου, την οποία οφείλει να ελέγχει αυτεπάγγελτα το δικαστήριο. Και τούτο διότι κατά θεμελιώδη αρχή του διοικητικού δικαίου, που έχει χαρακτηριστικά δημοσίας τάξης, κάθε διοικητική αρχή, πρέπει να αποφασίζει μόνο επί των περιπτώσεων που σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις υπάγονται στην καθ’ ύλην, κατά τόπο και κατά χρόνο αρμοδιότητα αυτής. Επίσης αυτεπάγγελτα οφείλει να ελέγχει το δικαστήριο και την παράβαση του δεδικασμένου, εφόσον προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, καθόσον και αυτό συνιστά ζήτημα δημοσίας τάξεως, ενώ το δεδικασμένο μπορεί να προταθεί και από το διάδικο και μάλιστα με το υπόμνημα ή και σε κάθε στάση τη δίκης²².

Γ. Αποκλεισμός του παρεμπόπτοντος ελέγχου νομιμότητας των προηγούμενων πράξεων.

Στην παρ. 3 του άρθρου 224 του Κ.Δ.Δ ορίζεται ότι: «Κατά τον έλεγχο του κύρους των προσβαλλόμενων με την ανακοπή πράξεων της εκτέλεσης, δεν επιτρέπεται ο παρεμπόπτον έλεγχος της νομιμότητας προηγούμενων πράξεων της εκτέλεσης».

Με τη διάταξη αυτή ο νόμος περιορίζει την εξουσία του δικαστή αποκλειστικά και μόνο στον έλεγχο της προσβαλλόμενης πράξης της εκτέλεσης, ενώ τυχόν προηγούμενες πράξεις έστω και αν πάσχουν δεν μπορούν να ελεγχθούν παρεμπιπτόντως. Και τούτο διότι ο έλεγχος των διοικητικών πράξεων πρέπει να γίνεται κάθε φορά στο στάδιο που ορίζει ο νόμος και από το αρμόδιο κάθε φορά δικαστήριο και όχι από το δικαστήριο της ανακοπής με την ευκαιρία προσβολής κάποιας μεταγενέστερης πράξης κατά το στάδιο της διοικητικής εκτέλεσης. Και στον κανόνα όμως αυτό ο νομοθέτης, στην παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου, εισάγει εξαίρεση, η οποία μάλιστα γεννά ιδιαίτερο ενδιαφέρον ό-πως θα αναπτυχθεί παρακάτω.

Δ. Παρεμπόπτον έλεγχος του νομίμου τίτλου.

Στη διάταξη της παραγράφου 4 του άρθρου 224 Κ.Δ.Δ ορίζεται ότι: «Στην περίπτωση

22. Ν. Χατζητζανής, *Ερμηνεία κατ’ άρθρο του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας*, Σάκκουλας 2002, σελ.117, 588 επ.

της ανακοπής κατά της ταμειακής βεβαίωσης, επιτρέπεται ο παρεμπόμπων έλεγχος, κατά το νόμο και τα πράγματα, του τίτλου βάσει του οποίου έγινε η βεβαίωση, εφόσον δεν προβλέπεται κατ' αυτού ένδικο βοήθημα που επιτρέπει τον έλεγχο του κατά το νόμο και την ουσία ή δεν υφίσταται σχετικώς δεδικασμένο».

Η διάταξη της παραγράφου αυτής έρχεται να συμπληρώσει το κενό που δημιουργήθηκε μετά την κατάργηση με το άρθρο 217 του Κ.Δ.Δ την ανακοπή κατά του νομίμου τίτλου. Τη διατύπωση της παραπάνω παραγράφου πρέπει να συγκρίνουμε με τη διατύπωση του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 73 του ΚΕΔΕ, στην οποία οριζόταν ότι με την ανακοπή κατά του νομίμου τίτλου «...επιτρέπεται η προβολή πάσης αντιρρήσεως ουσιαστικού ή δικονομικού δικαίου ως και η αμφισβήτησις του κατ' ουσίαν βασίμου της απαιτήσεως του Δημοσίου, εφόσον ο προσδιορισμός ταύτης δεν έχει ανατεθεί εις δικαστήρια ή διοικητικές επιτροπές αποφαινομένας μετά δυνάμεως δεδικασμένου».

Η ανάγνωση της νέας διάταξης της παρ. 4 του άρθρου 224 Κ.Δ.Δ οδηγεί στο συμπέρασμα ότι αν ο δικαστής της ανακοπής κατά της ταμειακής βεβαίωσης, προβαίνοντας σε παρεμπόμποντα έλεγχο κατά το νόμο και τα πράγματα, του τίτλου βάσει του οποίου έγινε η βεβαίωση, διαπιστώσει ότι ο τίτλος αυτός είναι μη νόμιμος, είτε ουσιαστικά αβάσιμος, μπορεί να ακυρώσει την ταμειακή βεβαίωση, η δε ακύρωσή του αυτή, εμποδίζει τη διάδικη διοίκηση να προβεί σε νέα ταμειακή βεβαίωση βάσει του ίδιου τίτλου. Ο τίτλος δηλαδή δεν ακυρώνεται, πλην παρεμποδίζεται εφεξής η δυνατότητά του να οδηγήσει σε διοικητική εκτέλεση σε βάρος του νικήσαντος στη δίκη της ανακοπής οφειλέτη. Πάντως αν ο τίτλος ως διοικητική πράξη καταλείπει και άλλης φύσεως διοικητικές συνέπειες σε βάρος του ιδιώτη του χρηματικού καταλογισμού, αυτές δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι αίρονται με μόνη την παρεμπόμπουσα κρίση του τίτλου ως παρανόμου ή αβασίμου από το δικαστή της ουσίας²³. Στην αντίθετη περίπτωση ο παρεμπόμπων έλεγχος του τίτλου θα ισοδυναμούσε με παρεμπόμπουσα ακύρωσή του, που είναι νομικά αδιανόητη. Επομένως, στην περίπτωση αυτή ο ενδιαφερόμενος, προκειμένου να απαλλαγεί από τις λοιπές διοικητικής φύσεως συνέπειες, πρέπει να ασκήσει αίτηση ακύρωσης στο Συμβούλιο της Επικρατείας ή στο Διοικητικό Εφετείο, αν εκείνο είναι αρμόδιο.

Για το παραδεκτό του παρεμπόμποντος ελέγχου, ο νόμος θέτει διαξενκτικώς δύο αρνητικές προϋποθέσεις:

Α) Η πρώτη μοιάζει με την προϋπόθεση που έθετε το άρθρο 73 παρ. 1 του ΚΕΔΕ. Αποκλείει, δηλαδή, η ισχύουσα ρύθμιση τον παρεμπόμποντα έλεγχο σε όλες εκείνες τις κατηγορίες υποθέσεων στις οποίες προβλέπεται από το νόμο ευθύς δικαστικός έλεγχος της οικείας πράξεως μετά από άσκηση προσφυγής ουσίας εναντίον της. Τέτοιες κατηγορίες υποθέσεων είναι οι φορολογικές, οι κοινωνικοασφαλιστικές και οι λοιπές κατηγορίες υποθέσεων του Ν. 702/1977, οι υποθέσεις που απαριθμούνται στην παρ. 2 του

23. Βλ. Β. Καράκωστας, *Η ανακοπή και ο νόμιμος τίτλος στη διοικητική εκτέλεση κατά τον Κ.Δ.Δ*, ΔΦΝ 1999, σελ. 1284 επ.

άρθρου 1 του Ν. 1406/1983, οι υποθέσεις που υπάγονται στα διοικητικά δικαστήρια ως διοικητικές διαφορές ουσίας, δυνάμει διαφόρων νομοθετημάτων, καθώς και οι διαφορές που υπήχθησαν στα διοικητικά δικαστήρια βάσει του άρθρου 29 παρ. 2, 3 και 4 του Ν. 2721/1999, τέλος δε όλες εκείνες οι υποθέσεις που ειδικοί νόμοι προβλέπουν την άσκηση προσφυγής ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων.

Απομένουν όμως και αρκετές κατηγορίες υποθέσεων στις οποίες επιτρέπεται ο επίμαχος παρεμπίπτων έλεγχος μετά από άσκηση από μέρους του ενδιαφερομένου ανακοπής κατά της ταμειακής βεβαίωσης. Ως πλέον χαρακτηριστικές περιπτώσεις τέτοιων υποθέσεων θα μπορούσαν να αναφερθούν οι ακόλουθες²⁴: α) η πράξη του αρμοδίου αστυνομικού οργάνου με την οποία επιβάλλεται πρόστιμο κατά τις διατάξεις του Κ.Ο.Κ., β) η πράξη του Υπουργού Υγείας και πρόνοιας με την οποία επιβάλλεται διοικητική ποινή προστίμου για παράβαση των διατάξεων του Ν.Δ. 96/1973 και Ν. 1316/1983 περί Ε.Ο.Φ., γ) η πράξη επιβολής προστίμου για παραβάσεις των διατάξεων του Ν. 936/1979 περί εξωτερικού εμπορίου, δ) η πράξη επιβολής προστίμου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς περί επιβολής προστίμου για παραβάσεις του Κώδικα Δεοντολογίας²⁵ κá.

Εφόσον λοιπόν με την ως άνω αρνητική προϋπόθεση αποκλείεται ο παρεμπίπτων έλεγχος, μέσω της ανακοπής, στις περιπτώσεις που προβλέπεται ένδικο μέσο που να επιτρέπει τον έλεγχο του τίτλου κατά το νόμο και την ουσία, έπεται ότι σε όλες τις μεγάλες κατηγορίες διαφορών που εξακολουθούν να είναι ακυρωτικές και να εκδικάζονται ως τέτοιες από το Σ.τ.Ε ή από τα διοικητικά εφετεία και σε αυτές δεν επιτρέπεται παρά μόνο ο έλεγχος νομιμότητας, σε όλες αυτές τις κατηγορίες υποθέσεων δεν συντρέχει η αρνητική προϋπόθεση και άρα επιτρέπεται επ’ αυτών ο παρεμπίπτων έλεγχος του νομίμου τίτλου, κατόπιν ασκήσεως ανακοπής²⁶. Έτσι κρίθηκε τελικά και από το Συμβούλιο της Επικρατείας με την 3529/2001 απόφαση (7μελούς), όπως ήδη αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας.

Β) Η δεύτερη αρνητική προϋπόθεση είναι να μην υφίσταται σχετικώς δεδικασμένο.

Η προϋπόθεση αυτή δεν τίθεται ως εκ περισσού. Η έλλειψη συνδρομής της πρώτης προϋπόθεσης ήταν η πρόβλεψη από το νόμο ενδίκου βοηθήματος που να επιτρέπει τον έλεγχο του τίτλου κατά το νόμο και την ουσία, οδηγεί πράγματι από μόνη της σε αποκλεισμό του παρεμπίπτοντος ελέγχου, οπότε και δεν έχει νόημα η έρευνα για τη συνδρομή της δεύτερης προϋπόθεσης που τίθεται διαζευκτικά. Όμως η συνδρομή της πρώτης αρνητικής προϋπόθεσης στρέφει υποχρεωτικώς το ενδιαφέρον του δικαστή προς την έρευνα περί της συνδρομής της δεύτερης προϋπόθεσης.

Το τελευταίο μπορεί να προκύψει από την εκδίκαση του νομίμου τίτλου ως διοικητικής πράξης κατά την ακυρωτική διαδικασία. Εάν μεν η αίτηση ακυρώσεως έχει ευδοκιμήσει και ο τίτλος έχει ακυρωθεί, τότε πλέον δεν ομιλούμε για δεδικασμένο, αλλά για

24. Ν. Χατζητζανής, *Αι ανακοπές του ΚΕΔΕ*, Εκδόσεις Σάκκουλας, 1998, σελ. 173 επ.

25. Σ.τ.Ε 2253/2002.

26. Β. Καράκωστας, *Η ανακοπή και ο νόμιμος τίτλος στη διοικητική εκτέλεση κατά τον Κ.Δ.Δ.*, ΔΦΝ 1999, σελ. 1284.

ανυπαρξία του τίτλου, από και δια της ακυρώσεώς του, οπότε και θα είναι ακυρώσιμη, δια της ανακοπής η ταμειακή βεβαίωση ενός τίτλου που θα έχει ήδη ακυρωθεί. Αν όμως η αίτηση ακύρωσης μεταξύ των αυτών διαδίκων, έχει απορριφθεί, διότι κρίθηκε ότι δεν συντρέχει η παρανομία την οποία αποδίδει η αίτηση ακύρωσης στον τίτλο, τότε πλέον, τουλάχιστον ο λόγος αυτός δεν μπορεί να προβληθεί ως λόγος ακυρώσεως κατά της ταμειακής βεβαίωσης²⁷.

Το περιεχόμενο της παρεμπίπτουσας εξέτασης του τίτλου.

Μετά την εξέταση από το δικαστή της συνδρομής των ως άνω δύο αρνητικών προϋποθέσεων, ακολουθεί η παρεμπίπτουσα εξέταση του τίτλου.

Στην παρ. 4 του άρθρου 224 του Κ.Δ.Δ ορίζεται ότι ο έλεγχος αυτός γίνεται «κατά το νόμο και τα πράγματα». Υπάρχει επομένως μια διαφορά στη διατύπωση της φράσης αυτής και της διατύπωσης της πρώτης αρνητικής προϋπόθεσης, όπου αναφέρεται η φράση «και την ουσία». Εξάλλου και στη διάταξη του άρθρου 79 του Κ.Δ.Δ, όπου ρυθμίζεται η εξουσία του Δικαστηρίου σε περίπτωση άσκησης προσφυγής, ορίζεται ότι το δικαστήριο ελέγχει την προσβαλλόμενη πράξη ή παράλειψη κατά το νόμο «και την ουσία» στα όρια της ανακοπής.

Γεννάται επομένως το ερώτημα, αν η παραπάνω διαφορά στη διατύπωση της παρ. 4 του άρθρου 224 του Κ.Δ.Δ ως προς την εξουσία του δικαστηρίου έχει κάποια σημασία και ποιά²⁸.

Κατά τον Β. Καράκωστα²⁹, η διαφορά της διατύπωσης φαίνεται ως ηθελημένη και με σημασία. Ο νομοθέτης, εκτός από το γεγονός ότι ο έλεγχος του τίτλου περιορίστηκε σε παρεμπίπτοντα, θέλησε να περιοριστεί η εξουσία του δικαστηρίου και ως προς το περιεχόμενο του παρεμπίπτοντος ελέγχου του νομίμου τίτλου από το δικαστή της ανακοπής, σε αντίθεση με τις προϊσχύουσες ρυθμίσεις του άρθρου 73 του ΚΕΔΕ. Έτσι, με τον περιορισμό αυτό της έκτασης του παρεμπίπτοντος ελέγχου, στην «πλάνη περί τα πράγματα», που ακριβολογώντας δεν περιλαμβάνει την πλάνη «περί την εκτίμηση των πραγμάτων», οι εν λόγω διαφορές μετατράπηκαν, κατά την άποψη του ιδίου, με τον Κ.Δ.Δ από ουσιαστικές σε ακυρωτικές³⁰.

Είναι γνωστό ότι η πλάνη περί τα πράγματα περιλαμβάνεται στους λόγους αίτησης ακυρώσεως ως υποπερίπτωση του λόγου της παράβασης του νόμου κατ' ουσίαν, όπως έχει γίνει δεκτό από τη νομολογία. Από την συνολική εξέταση και ερμηνεία των διατάξεων δεν φαίνεται να υπάρχει, ούτε προβάλλεται, συγκεκριμένος λόγος δημοσίου συμ-

27. Β. Καράκωστας, *Η ανακοπή και ο νόμος τίτλος στη διοικητική εκτέλεση κατά τον Κ.Δ.Δ*, ΔΦΝ 1999, σελ. 1287.

28. Β. Καράκωστας, *Η ανακοπή και ο νόμος τίτλος στη διοικητική εκτέλεση κατά τον Κ.Δ.Δ*, ΔΦΝ 1999, σελ. 1288.

29. Β. Καράκωστας, *Η ανακοπή και ο νόμος τίτλος στη διοικητική εκτέλεση κατά τον Κ.Δ.Δ*, ΔΦΝ 1999, σελ. 1288.

30. Κατά τον Γ. Παπαγιαννόπουλο (Η προβλεπόμενη από το 217 Κ.Δ.Δ ανακοπή κατά το στάδιο της διοικητικής εκτέλεσης δεν συνιστά ως προς την αίτηση ακυρώσεως παράλληλη προσφυγή. Δ.Δικ 2002, σελ. 1391) οι εν λόγω διαφορές που εδημιουργούνται από τον καταλογισμό χρηματικού ποσού, στις περιπτώσεις που κατά της σχετικής καταλογιστικής πράξης δεν προβλεπόταν άσκηση ενδίκου βοηθήματος ουσιαστικού χαρακτήρα κατά το στάδιο της διαγνωστικής διαδικασίας, αλλά μπορούσε να ασκηθεί μόνο αίτηση ακυρώσεως, ουδέποτε υπήρξαν ή έγιναν ουσιαστικές από το γεγονός και μόνο ότι κατά του νομίμου τίτλου προβλεπόταν η δυνατότητα άσκησης ανακοπής κατά το στάδιο της εκτέλεσης. Επομένως, το υποστηριζόμενο από ορισμένους ότι οι διαφορές αυτές μετά τον Κ.Δ.Δ μετετράπησαν σε ακυρωτικές δεν είναι βάσιμο.

φέροντος, εξ αιτίας του οποίου ο νομοθέτης να περιορίσει την έννομη προστασία του ενδιαφερόμενου, σε σχέση με αυτήν που παρείχεται υπό το προϊσχύον δίκαιο. Για τον ίδιο λόγο και η διάταξη αυτή (άρθρου 224 παρ. 4 Κ.Δ.Δ), ενόψει του άρθρου 20 (παρ. 1) και 94 (παρ. 1 και 2) του Συντάγματος, μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι αμφίβολης συνταγματικότητας. Εκτός αν το ζήτημα ξεπεραστεί είτε ερμηνευτικά είτε γίνει δεκτό ότι ο παρεμπόδιος έλεγχος του τίτλου από το δικαστή της ανακοπής είναι και πλήρης έλεγχος «επί της ουσίας», είτε ξεπεραστεί με νομοθετική επέμβαση, οπότε ο νόμιμος τίτλος θα συγκαταλεχθεί μεταξύ των πράξεων που προσβάλλονται ευθέως με ανακοπή, λύση η οποία είναι και προτιμότερη³¹.

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί ότι αν πραγματικά έχει ωριμάσει η σκέψη ότι οι διοικητικές διαφορές που δημιουργούνται κατά τον καταλογισμό χρηματικών ποσών σε βάρος των διοικουμένων θα πρέπει να ερευνώνται δικαστικώς, όχι μόνο ως προς τη νομιμότητά τους αλλά και ως προς την ουσιαστική τους ορθότητα, η μόνη δικονομικά ορθόδοξη τουλάχιστον λύση είναι να μετατραπούν με νομοθετική ρύθμιση από ακυρωτικές σε διαφορές ουσίας, δηλαδή να προβλέπεται κατ' αυτών η άσκηση ενδίκου βοηθήματος, το οποίο θα προβαίνει σε έλεγχο όχι μόνο νομιμότητας αλλά και ουσιαστικό και θα ασκείται στο διαγνωστικό στάδιο της δίκης, πριν δηλαδή το καταλογισθέν ποσό καταστεί δημόσιο έσοδο³².

Ε. Ισχυρισμοί περί απόσβεσης απαιτήσεως

Η παράγραφος 5 του άρθρου 224 του Κ.Δ.Δ ορίζει ότι ισχυρισμοί που αφορούν στην απόσβεση της απαίτησης, για την ικανοποίηση της οποίας επισπεύδεται η εκτέλεση, μπορούν να προβάλλονται με την ευκαιρία άσκησης ανακοπής κατά της πράξης ταμειακής βεβαίωσης ή οποιασδήποτε πράξης της εκτέλεσης, πρέπει δε να αποδεικνύονται αμέσως.

Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή μπορούν να προβληθούν ισχυρισμοί περί εξοφλήσεως του χρέους ή ακόμα και περιορισμού της οφειλής λόγω μερικής εξόφλησης, σε κάθε στάδιο της διαδικασίας της εκτέλεσης με την ευκαιρία ασκήσεως ανακοπής, οι οποίοι όμως πρέπει να αποδεικνύονται αμέσως, δηλαδή να μην απαιτείται διεξαγωγή αποδεικτικής διαδικασίας ή έκδοση προδικαστικής απόφασης, ώστε να επιβραδύνεται η διαδικασία της εκτέλεσης. Αποτέλεσμα τούτου είναι ότι, εάν μεν η απαίτηση δεν υφίσταται πλέον η διαδικασία της εκτέλεσης σταματά, ή εάν η απαίτηση περιορίστηκε μπορεί να διαταχθούν άλλα μέτρα ή να μεταρρυθμιστεί η κατασχετήρια έκθεση ή να ακυρωθεί το πρόγραμμα πλειστηριασμού.

9. Η απόφαση επί της ανακοπής.

Το δικαστήριο που εκδικάζει την ανακοπή (άρθρο 225 Κ.Δ.Δ) εξετάζει τους προβαλ-

31. Β. Καράκωστας, *Η ανακοπή και ο νόμιμος τίτλος στη διοικητική εκτέλεση κατά τον Κ.Δ.Δ*, ΔΦΝ 1999, σελ. 1288.

32. Γ. Παπαγιαννόπουλος, *Η προβλεπόμενη από το άρθρο 217 του Κ.Δ.Δ ανακοπή κατά το στάδιο της διοικητικής εκτέλεσης δεν συνιστά ως προς την αίτηση ακύρωσης παράλληλη προσφυγή*, Δ.Δικ 2002, σελ. 1391.

λόμενους με αυτήν λόγους, καθώς και τους ισχυρισμούς των λοιπών διαδίκων, και εκτιμά τα πραγματικά περιστατικά που προκύπτουν από τα στοιχεία του φακέλου και αν μεν διαπιστώσει παράβαση νόμου ή ουσιαστικές πλημμέλειες της προσβαλλόμενης πράξης ακυρώνει αυτήν εν όλω ή εν μέρει ή την τροποποιεί. Διαφορετικά απορρίπτει το ένδικο μέσο της ανακοπής.

10. Ένδικο μέσα κατά της απόφασης.

Κατά των αποφάσεων που εκδίδονται από τα δικαστήρια (μονομελή διοικητικά πρωτοδικεία) κατά την εκδίκαση της ανακοπής υπόκεινται σε ανακοπή ερημοδικίας έφεση, αίτηση αναθεώρησης, τριτανακοπή, καθώς και σε αίτηση διόρθωσης ή ερμηνείας, μέσα σε προθεσμία 30 ημερών, εκτός από την απόφαση που εκδόθηκε επί ανακοπής κατά προγράμματος πλειστηριασμού, όπου η προθεσμία είναι 10 ημερών (άρθρο 226 Κ.Δ.Δ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ιωάννης Ν. Χατζάκης *

Η παρούσα μελέτη δεν αποτελεί παρά τη δημοσίευση σε έντυπη μορφή μιας από τις ενότητες ιστοσελίδας αφιερωμένης στο μεταβυζαντινό δίκαιο. Στο διαδικτυακό αυτό τόπο περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων: Βιβλιογραφία σχετική με το μεταβυζαντινό δίκαιο και τις πηγές του, οι τίτλοι περιεχομένων διαφόρων επιστημονικών περιοδικών της ιστορίας του δικαίου και τέλος η σχετική με το δίκαιο της βενετοκρατούμενης Κρήτης βιβλιογραφία¹. Το εγχείρημα καλύπτει όλη την περίοδο της βενετικής κυριαρχίας στο νησί (1209-1669), δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη συλλογή των δημοσιευμένων πηγών.

Αρχικά λοιπόν προτάσσονται οι εκδόσεις των νοταριακών εγγράφων (1), είτε πρόκειται για ολόκληρα νοταριακά πρωτόκολλα (1.1) είτε για μεμονωμένες πράξεις που έχουν δημοσιευτεί επ' ευκαιρία ιστορικών μελετών (1.2). Τα έγγραφα της δεύτερης αυτής κατηγορίας, επειδή ακριβώς προέρχονται από τα κατάστιχα διαφορετικών νοταρίων, είναι πολύτιμα, γιατί επιτρέπουν την καλύτερη επισκόπηση και του αδημοσίετου υλικού, ανεξαρτήτως γλώσσας και εποχής. Εξάλλου η μεγάλη σημασία των νοταριακών πηγών είναι εν γένει κάτι παραπάνω από δεδομένη, αφού συνιστά την καλύτερη και ευκρινέστερη αποτύπωση της εφαρμογής των κανόνων του ιδιωτικού δικαίου στην καθημερινή πρακτική.

Την ενότητα των νοταριακών πηγών, ακολουθεί η καταγραφή των διοικητικών πηγών (2), περιλαμβάνοντας και πάλι την έκδοση τόσο των αυτούσιων διοικητικών αρχαικών σειρών (2.1) όσο και μεμονωμένων εγγράφων (2.2). Με την ομάδα αυτή θίγονται θέματα κυρίως δημοσίου δικαίου, αποτυπώνοντας σε ικανοποιητικό βαθμό τη διοικητική οργάνωση του Βασιλείου της Κρήτης (Regno di Candia) και των επιμέρους θεσμών του.

Τις πηγές ακολουθεί η παρουσίαση της σχετικής βιβλιογραφίας (3). Πρώτα απ' όλα προτάσσονται κάποιοι βιβλιογραφικοί οδηγοί – παλαιότερες προσπάθειες συγκέντρωσης γενικότερης βιβλιογραφίας – (3.1). Ακολουθούν ιδιαίτερες ενότητες, οι οποίες συλλέγουν μελέτες για το δίκαιο (3.2), το νοταριακό σύστημα (3.3), τη διοικητική οργάνωση (3.4), και τις θρησκευτικές κοινότητες (3.5.) του νησιού (3.5.I: Καθολική εκκλησία, 3.5.II: Ορθόδοξη εκκλησία και 3.5.III: Εβραϊκή κοινότητα). Σκόπιμο και λειτουργικό κρίθηκε να συμπεριληφθούν επίσης ιδιαίτερες υποενότητες, οι οποίες αναφέρονται αφενός στη βιβλιογραφία των επαναστάσεων που συντάραξαν την Κρήτη καθ' όλη τη

* Ο Ιωάννης Ν. Χατζάκης είναι Ερευνητής ΚΕΙΕΔ στην Ακαδημία Αθηνών.

1. Η διεύθυνση είναι: geocities.com/ekleid.

διάρκεια της βενετικής κυριαρχίας (3.6), αφετέρου δε στην κοινωνική οργάνωση (3.7) και στον ευρύτερο τομέα της οικονομίας (3.8). Οι τομείς αυτοί, χωρίς να άπτονται επακριβώς νομικών θεμάτων, λειτουργούν επικουρικά, συμπληρώνοντας πολλά από τα κενά που αφήνουν οι σχετικές με το δίκαιο πηγές και μελέτες.

Μια παρόμοια βιβλιογραφική παρουσίαση, με άξονα το δίκαιο, θα ήταν ελλιπής αν δεν συμπληρωνόταν από τομείς αναφερόμενους στο δίκαιο της ίδιας της Βενετίας και στις πηγές του (4). Ακολουθώντας αντίστοιχη μεθοδολογία οργάνωσης, όπως και παραπάνω, προτάσσονται οι εκδόσεις των νοταριακών (4.1) και των διοικητικών πηγών (4.2), ενώ έπεται βιβλιογραφία σχετικά με το νοταριακό σύστημα (4.3) και το δίκαιο γενικότερα (4.4). Με την ενότητα αυτή επιδιώκεται η δημιουργία του κατάλληλου πλαισίου για την καλύτερη κατανόηση των δικαϊκών θεσμών και την προσπάθεια ερμηνείας της πρόσληψής τους, τόσο από τους ντόπιους πληθυσμούς όσο και από τους Βενετούς αποίκους του νησιού.

Αξίζει να αναφερθεί ότι για λόγους καθαρά μεθοδολογικούς, μελέτες ή άρθρα έχουν ερμηνευτεί σε περισσότερες από μια ενότητες, αφού είτε εκδίδουν ποικίλης αρχειακής προέλευσης έγγραφα – διοικητικά και νοταριακά – είτε άπτονται περισσότερων θεμάτων.

Σκοπός της δημοσίευσης αυτής είναι η δημιουργία ενός γραπτού καταλόγου, ο οποίος πιστεύω ότι θα αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο στα χέρια των ερευνητών, όχι αναγκαστικά και μόνο του δικαίου, καθώς και η ευρύτερη δημοσιοποίηση του διαδικτυακού τόπου, που εκ φύσεως έχει το προτέρημα της ευκολότερης και τακτικότερης ενημέρωσης.

1. Εκδόσεις Νοταριακών Πράξεων από τη Βενετοκρατούμενη Κρήτη.

1.1. Εκδόσεις Νοταριακών Πρωτοκόλλων

W.F. Bakker – A.F. Van Gemert (εκδ.), «Οι διαθήκες του κρητικού νοταρίου Αντώνιου Γιαλέα 1529-1532», *Κρητολογία* 6 (1978), 5-90.

W.F. Bakker – A.F. Van Gemert (εκδ.), *Μανόλης Βαρούχας, Νοταριακές πράξεις, Μοναστηράκι Αμαρίου (1597 – 1613)*, Ρέθυμνο 1987.

Χ. Γάσπαρης (εκδ.), *Franciscus de Cruce, Νοτάριος στον Χάνδακα 1338 – 1339*, Βενετία 1999.

Γ. Γρυντάκης (εκδ.), *Το πρωτόκολλο του Ρεθεμνιώτη νοταρίου Α. Βλαστού, Ρούστικα 1599 – 1614*, Αθήνα 1990 (σε περίληψη).

Γ. Γρυντάκης (εκδ.), *Το πρωτόκολλο του Ρεθεμνιώτη νοταρίου Τζώρτζη Πάντιμου 1613-1642*, Αθήνα 1990 (σε περίληψη).

Γ. Γρυντάκης (εκδ.), *Το πρωτόκολλο του Ρεθεμνιώτη συμβολαιογράφου Τζώρτζη Τρωίλου*, Αθήνα 1990 (σε περίληψη).

Γ. Γρυντάκης (εκδ.), *Το πρωτόκολλο του Ρεθεμνιώτη νοταρίου Ανδρέα Καλλέργη (1635-1649)*, Αθήνα 1994 (σε περίληψη).

Γ. Γρυντάκης (εκδ.), *Μαρίνος Αρκολέος, Ο τελευταίος νοτάριος της δυτικής Κρήτης, Πρωτόκολλο 1643-1646*, Ρέθυμνο 2003 (σε περίληψη).

S. Carbone (εκδ.), *Pietro Pizzolo, Notaio in Candia (1300, 1304-1305)*, τ. I, II, Venezia 1978, 1985.

M. Chiaudano – A. Lombardo (εκδ.) *Leonardo Marcello, Notaio in Candia (1278 – 1281)*, Venezia 1960.

M. Δρακάκης (εκδ.), *Μιχαήλ Μαράς, Νοτάριος Χάνδακα, Κατάστιχο 149 [16/1-30/3 1549]*, τ. Α', Ηράκλειο 2004.

K. Ηλιάκης – Δάφνη Χρονάκη (εκδ.), *Πέτρος Πατσιδιώτης, Νοτάριος Καινούργιου χωριού των Καρών, Κατάστιχο (1546-1554)*, Νεάπολη 2002.

Σ. Κακλαμάνης – Σ. Λαμπάκης (εκδ.), *Μανουήλ Γρηγορόπουλος, Νοτάριος Χάνδακα (1506-1532)*, Ηράκλειο 2003.

A. Lombardo (εκδ.), *Documenti della Colonia Veneziana di Creta : I. Imbreviature di Pietro Scardon (1271)*, Torino 1942.

A. Lombardo, *Zaccaria de Freddo, Notaio in Candia (1352 – 1357)*, Venezia 1968.

Τόνια Μαρμαρέλη – Μ. Δρακάκης (εκδ.), *Μιχαήλ Μαράς, Νοτάριος Χάνδακα, Κατάστιχο 149 [1/4-28/6 1549]*, τ. Β', Ηράκλειο 2005.

Γ. Μαυρομάτης (εκδ.), *Ιωάννης Ολόκαλος, Νοτάριος Ιεραπέτρας. Κατάστιχο 1496-1543*, Βενετία 1994.

Sally Mc Kee, *Wills from Late Medieval Venetian Crete (1312-1420)*, 3 τόμοι, Washington D.C. 1998.

R. Morozzo Della Rocca (εκδ.), *Benvenuto de Brixano, Notaio in Candia (1301 – 1302)*, Venezia 1950.

A. Stahl (εκδ.), *The Documents of Angelo de Cartura and Donato Fontanella: Venetian Notaries in Fourteenth – Century Crete*, Dumbarton Oaks 2000.

1.2. Εκδόσεις μεμονωμένων Νοταριακών εγγράφων

J. Aalberts, «Νέα στοιχεία για τον Μιχαήλ Αποστόλη και τον Γεώργιο Γρηγορόπουλο στην Κρήτη», *Θησαυρίσματα* 25 (1995), 143–159.

Laura Balletto, «Tra l' isola di Creta ed il common wealth Genovese nel XV secolo», *Πρακτικά του Ζ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β1, Ρέθυμνο 1995, 105-115.

Γωγώ Βαρζελιώτη, «Τα ινστρουμέντα της αγάπης του νοταρίου Ιωάννη Κρούσου», *Θησαυρίσματα* 30 (2000), 315-337.

Γωγώ Βαρζελιώτη, «Από την Κρήτη στην Τήλο: ένα συμβόλαιο εργασίας κρητικών ζωγράφων του 17ου αιώνα», *Θησαυρίσματα* 31 (2001), 293-303.

Μαρία Βασιλάκη, «Νεώτερα στοιχεία για το ζωγράφο Άγγελο Ακοτάντο», *Ροδωνιά*, τ. I, Ρέθυμνο 1994, σσ. 87-96.

I. Βισβίτζης, «Το πρόβλημα της ιστορίας του μεταβυζαντινού δικαίου», *Επετηρίς Αρχείου της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου της Ακαδημίας Αθηνών* 6 (1955), 131-153.

I. Βισβίτζης, «Τινά περί των προικίων εγγράφων κατά την βενετοκρατίαν και την

Τουρκοκρατίαν», *Επετηρίς Κέντρου Ερεύνης της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου της Ακαδημίας Αθηνών* 12 (1965), 1-129.

Ειρήνη Βλαχάκη, «Πληρεξούσιο του ηγουμένου της Κρητικής μονής Καβαλλαράς στο Γαβριήλ Σεβήρο (1587)», *Θησαυρίσματα* 15 (1978), 137-143.

Ειρήνη Βλαχάκη, «Διαθήκη της Δροσούλας χήρας Γεωργαντή Μαλαχία 1584», *Κρητολογία* 14-15 (1982), 49-53.

Ειρήνη Βλαχάκη, «Η ιταλική διαθήκη της Έλενας Μουδάτσου (1534) και δεκατέσσερα σχετικά ελληνικά εξοφλητήρια έγγραφα», *Παλίμψηστον* 13 (1993), 54-93.

Ειρήνη Βλαχάκη, «Ο μουσικός Κοσμάς Βαράνης, μοναχός Αγκαραθίτης», *Ανθη Χαρίτων*, Βενετία 1998, σσ. 77-82.

A. Βουρδουμπάκης, «Κρητικά έγγραφα εκ της Ενετοκρατίας και της Τουρκοκρατίας», *Χριστιανική Κρήτη* 2 (1915), 339-424.

A. Βουρδουμπάκης, «Δύο ανέκδοτα έγγραφα εκ Σφακίων», *Επετηρίς Εταιρείας Κρητικών Σπουδών* 2 (1939), 256-262.

M. Cattapan, «Nuovi documenti riguardanti pittori cretesi dal 1300-1500», *Πεπραγμένα του Β' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Γ', Αθήνα 1968, σσ. 29-46.

M. Cattapan, «Nuovi elenchi e documenti dei pittori in Creta dal 1300-1500», *Θησαυρίσματα* 9 (1972), 202-236.

M. Cattapan, «I pittori Andrea e Nicola Rizzo da Candia», *Θησαυρίσματα* 10 (1973), 238-282.

M. Cattapan, «I pittori Pavia, Rizo, Zafuri da Candia e Papadopoulo dalla Canea», *Θησαυρίσματα* 14 (1977), 199-238.

G. Cervellini, *Documento inedito veneto-cretese del dugento*, Padova 1906.

Θ. Δετοράκης, «Διδασκαλικές και βιβλιογραφικές συμβάσεις στη βενετοκρατούμενη Κρήτη», *Κρητολογία* 10-11 (1980), 231-256 (= Θ. Δετοράκης, *Βενετοκρητικά Μελετήματα* (1971-1994), Ηράκλειο 1996, σσ. 37-53).

Θ. Δετοράκης, «Ένα άγνωστο μοναστήρι του Αγίου Μηνά», *Κρητολογία* 12-13 (1981), 101-112 (= Θ. Δετοράκης, *Βενετοκρητικά Μελετήματα* (1971-1994), Ηράκλειο 1996, σσ. 227-233).

Θ. Δετοράκης, «Ιλαρίων Σωτήρχος, Πρωτόπαπας του Χάνδακα, Ανέκδοτα ελληνικά έγγραφα», *Θησαυρίσματα* 19 (1982), 147-166 (= Θ. Δετοράκης, *Βενετοκρητικά Μελετήματα* (1971-1994), Ηράκλειο 1996, σσ. 55-70).

Θ. Δετοράκης, «Νοταριακές πληροφορίες για το μοναστήρι του Σωτήρος Χριστού της Χαλέπας», *Προμηθεύς ο Πυρφόρος* 32 (1982), 307-318 (= Θ. Δετοράκης, *Βενετοκρητικά Μελετήματα* (1971-1994), Ηράκλειο 1996, σσ. 235-246).

Θ. Δετοράκης, «Δύο παλιά μοναστήρια στο Βραχάσι», *Κρητολογία* 14-15 (1982), 57-75 (= Θ. Δετοράκης, *Βενετοκρητικά Μελετήματα* (1971-1994), Ηράκλειο 1996, σσ. 247-260).

Θ. Δετοράκης, «Η αγγαρεία της θάλασσας στη βενετοκρατούμενη Κρήτη», *Κρητολογία* 16-19 (1983-1984), 103-139 (= Θ. Δετοράκης, *Βενετοκρητικά Μελετήματα* (1971-1994), Ηράκλειο 1996, σσ. 71-98).

Θ. Δετοράκης, «Νοταριακές πληροφορίες για ρεθεμνιώτικα μοναστήρια», *Προμηθεύς ο Πυρφόρος* 40 (1984), 325-338 (= Θ. Δετοράκης, *Βενετοκρατικά Μελετήματα (1971-1994)*, Ηράκλειο 1996, σσ. 261-276).

Θ. Δετοράκης, «Ανδρέας Αμοραίος, άγνωστος πρωτοπαπάς του Χάνδακα (Ανέκδοτα Ελληνικά Εγγραφα)», *Κρητική Εστία* 1 (1987), 119-132 (= Θ. Δετοράκης, *Βενετοκρατικά Μελετήματα (1971-1994)*, Ηράκλειο 1996, σσ. 128-139).

Θ. Δετοράκης, «Πειρατικές επιδρομές στην Κρήτη κατά την περίοδο της βενετοκρατίας», *Κρητική Εστία* 2 (1988), 136-151 (= Θ. Δετοράκης, *Βενετοκρατικά Μελετήματα (1971-1994)*, Ηράκλειο 1996, σσ. 141-152).

Θ. Δετοράκης, «Μια εικόνα του αστικού πλούτου στον Χάνδακα», *Κρητικά Χρονικά* 30 (1990), 77-102 (= Θ. Δετοράκης, *Βενετοκρατικά Μελετήματα (1971-1994)*, Ηράκλειο 1996, 53-173).

Θ. Δετοράκης, «Το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου του Διασορίτη στον Χάνδακα», *Νέα Χριστιανική Κρήτη* 7-8 (1992), 99-105 (= Θ. Δετοράκης, *Βενετοκρατικά Μελετήματα (1971-1994)*, Ηράκλειο 1996, σσ. 285-290).

Θ. Δετοράκης, «Συμβολή στα βιογραφικά του Αγαπίου Λάνδου (Δύο ανέκδοτα νοταριακά έγγραφα)», *Ροδωνιά*, τ. 1, Ρέθυμνο 1994, σσ. 123-130.

Θ. Δετοράκης, «Κρητικά προικοσύμφωνα του 16ου αιώνα», *Λοιβή*, Ηράκλειο 1994, σσ. 133-158 (= Θ. Δετοράκης, *Βενετοκρατικά Μελετήματα (1971-1994)*, Ηράκλειο 1996, σσ. 193-210).

Σ. Ευαγγελάτος, «Γεώργιος Ιωάννη Χορτάτσης (1545-1610)», *Θησαυρίσματα* 7 (1970), 182-227.

Ν. Ζερβογιάννης, *Επτά άγνωστα συμβόλαια της Ενετοκρατίας της Μονής Αρετίου, Αμάλθεια* 11 (1980), 29-36, 217-224.

Λ. Ζώης, «Κρήτες Πρόσφυγες του 1667», *Κρητικά Χρονικά* 10 (1956), 346-352.

T. Ganchou, «Dèmètrios Kydônès, les frères Chrysobergès et la Crète (1397-1401), De nouveaux documents», *Bizanzio, Venezia e il mondo franco-greco (XII-XV secolo)*, *Atti del Colloquio internazionale organizzato nel centenario della nascita do Raymond-Joseph Lenartz o.p., Venezia, 1-2 dicembre 2000*, Venezia 2002, σσ. 435-493.

A. Van Gemert, «The Cretan Poet Marinos Falieros», *Θησαυρίσματα* 14 (1977), 7-70.

A. Van Gemert, «Ο Στέφανος Σαχλίκης και η εποχή του», *Θησαυρίσματα* 17 (1980), 36-130.

Μ. Ηλιάκης, «Μια σύμβαση μαθητείας στη «Μουραρική» από τη Φουρνή», *Παλίμψηστον* 16 (1996), 181-186.

Brunehilde Imhaus, «Enchères des fiefs et vignobles de la republique vénitienne en Crète au XIV siècle», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 41 (1974), 195-210.

N. Jorga, «Documents concernant les Grecs et les affaires d' Orient, tirés des registres de notaire de Crète», *Revue Historique du Sud-Est Européen* 14 (1937), 94-104.

Μαρία Καζανάκη – Λάππα, «Εκκλησιαστική ξυλογλυπτική στον Χάνδακα το 17ο αιώνα. Νοταριακά έγγραφα (1606-1642)», *Θησαυρίσματα* 11 (1974), 251-283.

Μαρία Καζανάκη – Λάππα, «Οι ζωγράφοι του Χάνδακα κατά τον 17ο αιώνα. Ειδή-

σεις από νοταριακά έγγραφα», *Θησαυρίσματα* 18 (1981), 177-267.

Μαρία Καζανάκη – Λάππα, «Ο ξυλόγλυπτος σταυρός της Ευαγγελίστριας του Λιβόρνου (1643), και οι σταυροί επιστυλίου στα κρητικά τέμπλα», *Ευφρόσυνον*, τ. 1, Αθήνα 1991, σσ. 219-238.

Μαρία Καζανάκη – Λάππα, «Η αντιμετώπιση του θανάτου στην όψιμη κρητική αναγέννηση. Μια πρώτη προσέγγιση μέσα από διαθήκες και νοταριακά έγγραφα», *Θησαυρίσματα* 34 (2004), 117-140.

I. Καλιτσουνάκης, «Ανέκδοτα κρητικά συμβόλαια εκ της Ενετοκρατίας», *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών* 3 (1928), 483-519.

P. Kitromilides, «The making of a lawyer : humanism and legal syncretism in Venetian Crete», *Byzantine and Modern Greek Studies* 17 (1993), 57-81.

Μαριάννα Κολυβά-Καραλένα, «Άγνωστα στοιχεία (c. 1540-1578) για τη ζωή του μονεμβασιώτη κωδικογράφου Γεωργίου Τρύφωνα», *Λακωνικά Σπουδαί* 3 (1977), 244-258.

Μαρία Κωνσταντουδάκη, «Οι ζωγράφοι του Χάνδακος κατά το πρώτο ήμισυ του 16ου αιώνα οι μαρτυρούμενοι εκ των νοταριακών αρχείων», *Θησαυρίσματα* 10 (1973), 291-380.

Μαρία Κωνσταντουδάκη, «Νέα έγγραφα για ζωγράφους του Χάνδακα (16ος αιώνας) από τα αρχεία του δούκα και των νοταρίων της Κρήτης», *Θησαυρίσματα* 14 (1977), 157-198.

Μαρία Κωνσταντουδάκη - Κιτρομηλίδου, «Έργα "σουλτόρων" και μουράρων, γλυπτική και αρχιτεκτονική στην Κρήτη τον 16ο αιώνα με βάση αρχειακές πηγές», *Πεπραγμένα του Ζ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β1, Ρέθυμνο 1995, σσ. 361-403.

Μαρία Κωνσταντουδάκη – Κιτρομηλίδου, "Conducere apothecam, in qua exercereartem nostram: Το εργαστήριο ενός βυζαντινού και ενός βενετού ζωγράφου στην Κρήτη», *Σύμμεικτα* 14 (2001), 291-299.

Μαρία Κωνσταντουδάκη – Κιτρομηλίδου, «Παραγγελίες πινάκων, εργαστήριο, κυκλοφορία σχεδίων του Μιχαήλ Δαμασκηνού στον Χάνδακα. Ανέκδοτα έγγραφα (1585-1593)», *Θησαυρίσματα* 34 (2004), 253-272.

Angeliki Laiou, «Un notaire vénitien à Constantinople: Antonio Bresciano et le commerce international en 1350», *Les Italiens à Byzance*, Paris 1987, σσ. 79-151.

Angeliki Laiou, «Venetians and Byzantines: investigation of forms of contact in the fourteenth century», *Θησαυρίσματα* 22 (1992), 29-43.

B. Λαούρδας, «Κρητικά Παλαιογραφικά. 4. Ο Κώδιξ Harvard University, Riant 53», *Κρητικά Χρονικά* 4 (1950), 233-237.

E. Legrand, «Testament de Nil Damilas», *Revue des Études Grecques* 4 (1891), 178-181.

Σ. Λαμπάκης, «Ειδήσεις για τον Ανδρέα Μπαρότση του Φραγκίσκου (Από τα κατάστιχα του Ιωάννη Βλαστού, νοταρίου Ρουσίκων Ρεθύμνης)», *Πεπραγμένα του ΣΤ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Χανιά 1991, σσ. 255-263.

B. Λαούρδας, «Κρητικά Παλαιογραφικά: 19. Κρητικά έγγραφα εις τάς μονάς του

Αγίου Όρους», *Κρητικά Χρονικά* 9 (1955), 479-489.

A. Lombardo, «Cittadini di Creta e commerci cretesi a Cipro nella seconda metà del sec. XIV da un cartolan notarile rogato a Famagosta (1360-1362)», *Πεπραγμένα του Β' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Γ', Αθήνα 1968, σσ. 102-150.

Χρύσα Μαλτέζου, «Πρόσφυγες από την Κρήτη στα Κύθηρα», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 39-40 (1972-1973), 518-526.

Χρύσα Μαλτέζου, «Κρητοκυθηραϊκά. Η κρητική οικογένεια Κλαδούρη και το Συμβούλιο των ευγενών στα Κύθηρα», *Θησαυρίσματα* 12 (1975), 257-291.

Χρύσα Μαλτέζου, «Βενετική μόδα στην Κρήτη (Τα φορέματα μιας Καλλεργοπούλας)», *Βυζάντιον* 1 (1986), 139-147.

Χρύσα Μαλτέζου, «Σύμβαση ίδρυσης χωριού στην Κρήτη (1622)», *Αριάδνη* 5 (1989), 353-361.

Chryssa Maltezu, «From Crete to Jerusalem: The Will of a Cretan Jew (1626)», *Intercultural contacts in the medieval Mediterranean, Studies in Honor of David Jacoby*, London 1996, σσ. 189-201.

Μ. Μανούσακας, «Η διαθήκη του Φιλόθεου Σκούφου», *Επετηρίς Εταιρείας Κρητικών Σπουδών* 3 (1940), 297-307.

Μ. Μανούσακας, «Η διαθήκη του Άγγελου Ακοτάντου 1436, αγνώστου Κρητικού ζωγράφου», *Δελτίον Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* 2 (1960-1961), 139-151.

Μ. Μανούσακας, «Βενετικά έγγραφα αναφερόμενα εις την εκκλησιαστική ιστορίαν της Κρήτης του 14ου-16ου αιώνος (Πρωτοπαπάδες και πρωτοψάλται Χάνδακος)», *Δελτίον Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος* 15 (1961), 144-233.

Μ. Μανούσακας, «Δύο παλιές Κρητικές διαθήκες (1506-1515) από τα νοταριακά αρχεία της Βενετίας», *Κρητική Πρωτοχρονιά* 3 (1963), 73-79.

Μ. Μανούσακας, «Ανέκδοτα βενετικά έγγραφα (1618 – 1639) για τον Ιωάννη – Ανδρέα Τρωίλο, τον ποιητή του Ροδολίνου», *Θησαυρίσματα* 2 (1963), 63-77.

Μ. Μανούσακας, «Ελληνικά νοταριακά έγγραφα (1374-1446) από τα Atti Antichi του Αρχείου του Δούκα της Κρήτης», *Θησαυρίσματα* 3 (1964), 73-102.

Μ. Μανούσακας, «Έγγραφα αγνώστων νοταρίων του Ρεθύμνου 1535-1550», *Κρητικά Χρονικά* 22 (1970), 285-297.

Μ. Μανούσακας, «Δανιήλ Φουρλάνος (1550ci.-1592). Ένας λησμονημένος λόγιος του Ρεθύμνου», *Πεπραγμένα του Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Αθήνα 1974, σσ. 184-206.

Μ. Μανούσακας – A. Van Gemert, «Ανέκδοτα έγγραφα (1324-1435) για τον Κρητικό ποιητή Λεονάρδο Ντελλαπόρτα και την οικογένειά του», *Κρητικά Χρονικά* 27 (1987), 87-176.

Μ. Μανούσακας, «Το μοναδικό ελληνικό προικοσύμφωνο (1548) από τα Χανιά», *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά* 4 (1992), 7-21.

Γ. Μαυρομάτης, «Ελληνικά έγγραφα (Δωρητήριο και Διαθήκες) της μητέρας της κόρης και της εγγονής του Βιτσέντζου Ιακ. Κορνάρου», *Θησαυρίσματα* 16 (1979), 206-254.

Γ. Μαυρομάτης, *Ανέκδοτα βενετικά έγγραφα για τους Κορνάρους της Σητείας και του*

Χάνδακα (Διαθήκες των μελών του Ιακώβου Κορνάρου), Αθήνα 1986.

Γ. Μαυρομάτης, «Νέες ειδήσεις για τον ποιητή του "Ροδολίνου" Ιωάννη Ανδρέα Τρωίλο», *Αριάδνη* 5 (1989), 297-305.

Γ. Μαυρομάτης, «Η βιβλιοθήκη και η κινητή περιουσία της κρητικής μονής Βαλσαμονέρου (1644)», *Θησαυρίσματα* 20 (1990), 458-499.

Γ. Μαυρομάτης, «Κι άλλες ελληνικές διαθήκες μελών της οικογένειας του Ιακώβου Cornaro», *Λοιβή*, Ηράκλειο 1994, σσ. 159-176.

Γ. Μαυρομάτης, «Νέες ειδήσεις για τον ποιητή του "Φορουνάτου" Μάρκο Αντώνιο Φώσκολο», *Ανθη Χαρίτων*, Βενετία 1998, σσ. 305-315.

Γ. Μαυρομάτης, «Ειδήσεις για τα νεανικά χρόνια του Αγάπιου Λάνδου», *Ενθύμησις Νικολάου Μ. Παναγιωτάκη*, Ηράκλειο 2000, σσ. 505-518.

Γ. Μαυρομάτης, «Αρχειακές μαρτυρίες για το μουσικό και Πρωτοψάλτη Χάνδακα Δημήτριο Νταμία», *Θησαυρίσματα* 34 (2004), 319-338.

Sally McKee, *Uncommon Dominion. The Latins and Greeks of Fourteenth Century Venetian Crete*, Toronto 1992.

Κ. Μέρτζιος, «Η διαθήκη ενός Κρητός ζωγράφου του έτους 1546», *Κρητικά Χρονικά* 9 (1955), 158-160.

Κ. Μέρτζιος, «Πέντε διαθήκαι από τα αρχεία της Βενετίας», *Κρητικά Χρονικά* 12 (1958), 368-380. (περίληψη στα ελληνικά).

Κ. Μέρτζιος, «Η ιδιογράφος διαθήκη Γρηγορίου ιερέως του Μαρά του Κρητός (1704)», *Κρητικά Χρονικά* 14 (1960), 69-101.

Κ. Μέρτζιος, «Η διαθήκη Γερασίμου Βλάχου του Κρητός», *Ο Μικρός Ελληνομνημων* 2 (1960), 13-20.

Κ. Μέρτζιος, «Σταχυολογήματα από τα κατάστιχα του νοταρίου Κρήτης Μιχαήλ Μαρά (1538 – 1578)», *Κρητικά Χρονικά* 15-16 (1961-1962), 228-308.

Κ. Μέρτζιος, «Βιτζέντζος Κορνάρος – Ερωτόκριτος», *Κρητικά Χρονικά* 18 (1964), 142-244.

Κ. Μέρτζιος, «Κρητικά συμβόλαια των χρόνων της Ενετοκρατίας», *Κρητικά Χρονικά* 19 (1965), 111-145 (σε μετάφραση).

Γ. Μοσχόπουλος, «Μετοίκηση Κρητών στην Κεφαλονιά στη διάρκεια του Κρητικού πολέμου (1645-1669) και ύστερα από την άλωση του Χάνδακα», *Πεπραγμένα του Δ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Αθήνα 1981, σσ. 270-291.

Κατερίνα Μπαντιά, «Συμφωνητικά γάμου και προικοσύμφωνα στη βενετοκρατούμενη Κρήτη», *Κρητική Εστία* 4 (1991-1993), 139-160.

Σ. Ξανθουδίδης, «Κρητικά συμβόλαια εκ της Ενετοκρατίας», *Χριστιανική Κρήτη* 1 (1912), 1-288. (έχει επανεκδοθεί μαζί με μετάφραση από τον Ν. Ζερβογιάννη στο περιοδικό *Αμάθεια* τεύχη 4-15).

Ν. Παναγιωτάκης, «Ο ποιητής του Ερωτόκριτου», *Πεπραγμένα του Δ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Αθήνα 1981, σσ. 329-395 (= Ν. Παναγιωτάκης, «Ο ποιητής του "Ερωτόκριτου"», *Ο ποιητής του "Ερωτόκριτου" και άλλα Βενετοκρητικά Μελετήματα*, Ηράκλειο 1989, σσ. 257-323).

Ν. Παναγιωτάκης, «Μαρτυρίες για τον Κρητικό μουσικοσυνθέτη Φραγκίσκο Λεονταρίτη και για τη μουσική στην Κρήτη τους δύο τελευταίους αιώνες της βενετοκρατίας», *Κρητικά Χρονικά* 26 (1986), 192-254.

Ν. Παναγιωτάκης, «Η Κρητική περίοδος της ζωής του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου, Παλαιές και νέες ειδήσεις», *Αφιέρωμα στον Νίκο Σβορώνο*, Ρέθυμνο 1986, σσ. 1-121.

Ν. Παναγιωτάκης, «Μαρτυρίες για τη μουσική στην Κρήτη κατά τη βενετοκρατία», *Θησαυρίσματα* 20 (1990), 9-169.

Ν. Παναγιωτάκης, *Φραγκίσκος Λεονταρίτης, Κρητικός μουσικοσυνθέτης του δεκάτου έκτου αιώνα. Μαρτυρίες για τη ζωή και το έργο του*, Βενετία 1990.

N. Panayotakis, «Un nuovo documento del periodo cretese di Dominikos Theotokopoulos», *Θησαυρίσματα* 26 (1996), 196-205.

Αγγελική Πανοπούλου, «Συντροφίες και ναυλώσεις πλοίων στον Χάνδακα (1635-1661)», *Πεπραγμένα του ΣΤ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Χανιά 1991, σσ. 419-430.

Αγγελική Πανοπούλου, «Παρασκευή και πώληση ψωμιού στην πόλη του Χάνδακα (16ος-17ος αι.)», *Άνθη Χαρίτων*, Βενετία 1998, σσ. 465-495.

Αγγελική Πανοπούλου, «Από τη ζωή του Βαρθολομαίου Συρόπουλου στην Κρήτη. Νέες αρχειακές μαρτυρίες», *Της Βενετίας το Ρέθυμνο*, Βενετία 2003, σσ. 129-160.

Γ. Παπαγεωργίου, *Η μαθητεία στα επαγγέλματα (16ος – 20ος αι.)*, Αθήνα 1986 (Γ. Γ. Νέας Γενιάς, Ιστορικό Αρχείο Ελλ. Νεολαίας 3).

Ασπασία Παπαδάκη, «Άγνωστες αρχειακές ειδήσεις για το κρητικό μοναστήρι του Αγίου Ιωάννου του Φαραγγίτη (1499 – 1622)», *Θησαυρίσματα* 19 (1982), 131-146.

Ασπασία Παπαδάκη, «Αξιώματα στη βενετοκρατούμενη Κρήτη», *Κρητικά Χρονικά* 26 (1986), 99-136.

Ασπασία Παπαδάκη, «Κατάλογοι κινητών αντικειμένων δύο σημαντικών λατινικών ναών του Χάνδακα», *Νέα Χριστιανική Κρήτη* 18 (1998), 67-95.

Ασπασία Παπαδάκη, «Βενετική πολιτική και γραφειοκρατική οργάνωση στον Χάνδακα: Προτάσεις ανασυγκρότησης της δουκικής καγκελλαρίας κατά το 17ο αιώνα», *Θησαυρίσματα* 34 (2004), 371-394.

Ειρήνη Παπαδάκη, «Η παράδοση του βίου του οσίου Ιωσήφ Σαμάκου και η εποχή της δράσης του στο Χάνδακα», *Θησαυρίσματα* 29 (1999), 109-161.

Μαρία Πατραμάνη, «Το Μαλεβίτσι στη βενετοκρατία : Ο χώρος και οι άνθρωποι», *Το Μαλεβίτσι από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι σήμερα*, Οργανισμός Ανάπτυξης Μαλεβιζίου χ.χ., σσ. 257-288.

Μαρία Πατραμάνη, «Ένα προξενικό του έτους 1508 με προξενική το Δούκα της Κρήτης Ιερώνυμο Donado», *Παλίμψηστον* 9/10 (1989-1990), 165-177.

Μαρία Πατραμάνη, «Αρχειακές μαρτυρίες για την ιστορία της μονής της Παναγίας της Καβαλλαράς στη διάρκεια της βενετοκρατίας», *Χαριστήριος τόμος Σεβασμιωτάτου Αρχιεπισκόπου Κρήτης κ.κ. Τιμοθέου*, Ηράκλειο 2001, σσ. 443-468.

Μαρία Πατραμάνη, «Ο Φραγκιάς Καλομάτης του Μαρίνο Τζάνε Μπουνιαλή», *Θησαυρίσματα* 22 (1992), 289-331.

A. Pertusi, «Leonzio Pilato a Creta prima del 1358-1359, Scuole e cultura a Creta durante il secolo XIV», *Κρητικά Χρονικά* 15-16 (1961-1962), 363-381.

G. Pistarino, «Tra Creta e Chio di Guerra in Guerra», *Πεπραγμένα του Ζ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β2, Ρέθυμνο 1995, σσ. 667-676.

Β. Σιακωτός, «Οι οικογενειακές σχέσεις στην Ιεράπετρα μέσα από τα συμβολαιογραφικά κατάστιχα του 16ου αιώνα», *Αμάλθεια* 35 (2004), 49-72.

Σ. Σπανάκης, «Η διαθήκη του Ανδρέα Κορνάρου 1611», *Κρητικά Χρονικά* 9 (1955), 379-478.

Σ. Σπανάκης, «Η οικογένεια των Σολομών της Κρήτης», *Κρητικά Χρονικά* 12 (1958), 445-451.

Κ. Σάθας (εκδ.), *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, Κρητικά Διαθήκαι*, Παρίσι – Βενετία 1872 – 1894 (Hildesheim – New York 1972), τ. VI, σσ. 654-692.

Maria Francesca Tiepolo, «Public Documents and Notarial Praxis : Some Examples from Venetian Greece of the Early Fourteenth Century», *Intercultural contacts in the Medieval Mediterranean*, London 1996, σσ. 302-321.

Νίκη Τσελέντη, «Νέα στοιχεία για το ζωγράφο "κύρ Άγγελλο"», *Ευφρόσυνον*, τ. II, σσ. 618-629.

Ζ. Τσιρπανλής, «Ο Ιωάννης Πλουσιαδηνός και η σιναΐτικη εκκλησία του Χριστού του Κεφαλά στον Χάνδακα», *Θησαυρίσματα* 3 (1964), 1-28.

Ζ. Τσιρπανλής, «Ανέκδοτη πηγή για την εκκλησιαστική ιστορία της βενετοκρατούμενης Κρήτης», *Κρητικά Χρονικά* 22 (1970), 79-98.

Ν. Τωμαδάκης, «Η Αγία Τριάς των Μουρτάρων ή Τζαγκαρόλων και οι ιδρυταί αυτής», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 35 (1966-1967), σσ. 1-16.

Ν. Τωμαδάκης, «Νέαι ειδήσεις περί της εκκλησίας της Κρήτης, Νέα έγγραφα περί της εν Κρήτη Μονής Γδερνέττου», *Μνημοσύνη* 1 (1967), 1-21.

Ν. Τωμαδάκης, «Η βιβλιοθήκη της Μονής Θεοτόκου κερά-Καβαλαρέας μεταξύ 1555 και 1580», *Κρητολογία* (Ιανουάριος – Ιούνιος 1976), 76-80.

Μαρία Χαιρέτη, «Η εν ακρωτηρίω Κυδωνίας γυναικεία μονή του Αγίου Γεωργίου Κερατιδιώτη και η οικογένεια του Γαβριήλ Σεβήρου. Ελληνικά έγγραφα (1596 – 1615)», *Θησαυρίσματα* 6 (1969), 157-181.

A. Vincent, «Ο ποιητής του Φορτουνάτου. Ανέκδοτα έγγραφα για τον Μάρκο Αντώνιο Φώσκολο», *Θησαυρίσματα* 4 (1967), 53-85.

A. Vincent, «Νέα στοιχεία για το Μάρκο Αντώνιο Φώσκολο», *Θησαυρίσματα* 5 (1968), 119-176.

2. Πηγές για τη διοίκηση της βενετοκρατούμενης Κρήτης

2.1. Εκδόσεις διοικητικών αρχείων

Χ. Γάσπαρης (εκδ.), *Catastici Feudorum Crete, Catasticum sexterii Dorsoduri, 1227-1418*, 2 τόμοι, Αθήνα 2004.

G. Casoni (εκδ.), *Relazione dell' Isola di Candia scritta da Leonardo Quirini*, Firenze 1897.

L. Fracasso (εκδ.), *Relazione di Domenico Marcello ritornato di consigliere di Candia delle cose di quel regno (1574)*, Venezia 1858.

Σ. Θεοτόκης, *Αποφάσεις του Μείζονος Συμβουλίου της Βενετίας, 1255-1669*, (Ακαδημία Αθηνών, Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας, τ. Α', τεύχ. ΙΙ), Αθήναι 1933.

Σ. Θεοτόκης, «Η Κρήτη το 1570. Έκθεση Μαρίνου Καβάλλη, Γενικού Προνοητή Κρήτης 1571-1573», *Ημερολόγιο Μεγάλης Ελλάδος*, 1933, 313-337.

Σ. Θεοτόκης, *Θεσπίσματα της Βενετικής Γερουσίας 1281 – 1385*, (Ακαδημία Αθηνών, Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας, τ. Β', τεύχ. Ι και ΙΙ), Αθήναι 1936, 1937.

Σ. Θεοτόκης, «Τα καπιτουλάρια της βενετοκρατούμενης Κρήτης (1298-1500)», *Επετηρίς Εταιρείας Κρητικών Σπουδών* 4 (1940), 114-175.

Σ. Κακλαμάνης (εκδ., μεταφρ.), *Francesco Barozzi, Descrittione dell' isola di Creta*, Ηράκλειο 2004.

Χρύσα Μαλτέζου (έκδ.), *Η εντολή του δόγη Βενετίας προς τον ρέκτορα Χανίων 1589*, Βενετία 2002.

Μ. Ντούρου – Ηλιοπούλου, «Η έκθεση του Καπετάνιου Gaspar Rhenerius (1563). Στοιχεία για τη βενετοκρατούμενη Κρήτη και ιδιαίτερα για τον Χάνδακα», *Παρουσία* 1 (1982), 138-163.

Αναστασία Παπαδία, «Έκθεση του Camillo Gonzaga για τα πρώτα χρόνια (1645-1647) του κρητικού πολέμου», *Θησαυρίσματα* 13 (1976), 152-194.

Αναστασία Παπαδία – Λάλα, «Το διαμέρισμα των Χανίων στα μέσα του ΙΣΤ' αιώνα. Η έκθεση του ρέκτορα Χανίων A. Barbarigo (1549)», *Θησαυρίσματα* 19 (1982), 62-77.

Γ. Πλουμίδης, «Η έκθεση του Ρέκτορα Χανίων Λεονάρδου Λορεντάν (1554)», *Κρητικά Χρονικά* 24 (1972), 435-447.

Γ. Πλουμίδης, «Τα Χανιά στα τέλη του ΙΣΤ' αιώνα. Η έκθεση του B. Dolphin (1598)», *Δωδώνη* 2 (1973), 72-102.

Paola Ratti Vidulich (εκδ.), *Duca di Candia, Bandi (1313-1329)*, Venezia 1965.

Paola Ratti Vidulich (εκδ.), *Duca di Candia, Quaternus Consiliorum (1340-1350)*, Venezia 1976.

Elizabeth Santschi (εκδ.), *Régestes des arrêts civilis et des mémoriaux (1363-1399) des archives du Duc de Crète*, Venice 1976 (σε περίληψη).

Σ. Σπανάκης (έκδ.), «Έκθεση του Zuane Mocenigo (1589)», *Μνημεία της Κρητικής Ιστορίας*, τ. Ι, Ηράκλειο 1940.

Σ. Σπανάκης, «Κανονισμός της Φρουράς του Βασιλείου της Κρήτης (1588)», *Κρητικά Χρονικά* 2 (1948), 73-92.

Σ. Σπανάκης (εκδ.), «Η έκθεση του Δούκα Ιωάννη Sargento (1604)», *Κρητικά Χρονικά* 3 (1949), 519-533.

Σ. Σπανάκης (εκδ.), «Έκθεση του Francesco Morosini (1629)», *Μνημεία της Κρητικής Ιστορίας*, τ. ΙΙ, Ηράκλειο 1950.

Σ. Σπανάκης (εκδ.), «Η έκθεση του Dolfin Venier, δούκα της Κρήτης (1610)», *Κρητικά Χρονικά* 4 (1950), 319-352.

Σ. Σπανάκης (εκδ.), «Έκθεση του Filippo Pasqualigo (1594)», *Μνημεία της Κρητικής Ιστορίας*, τ. III, Ηράκλειο 1953.

Σ. Σπανάκης (εκδ.), «Έκθεση του Benedetto Moro (1602)», *Μνημεία της Κρητικής Ιστορίας*, τ. IV, Ηράκλειο 1958.

Σ. Σπανάκης (εκδ.), «Έκθεση του Francesco Basilicata (1630)», *Μνημεία της Κρητικής Ιστορίας*, τ. V, Ηράκλειο 1969.

Σ. Σπανάκης (εκδ.), «Η έκθεση του Γενικού Προβλεπτή της Κρήτης Iseppo Civran του 1639», *Κρητικά Χρονικά* 21 (1969), 365-458.

Σ. Σπανάκης (εκδ.), «Έκθεση των Antonio Priuli και Antonio Barbaro (1667)», *Μνημεία της Κρητικής Ιστορίας*, τ. VI, Ηράκλειο 1976.

Δήμητρα Σπίθα – Πιμπλή, «Περιγραφή του Διαμερίσματος των Χανίων έγινε από μένα τον Ιερώνυμο Σεμιτέκολο το έτος 1639», *Πεπραγμένα του Η' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. B1, Ηράκλειο 2000, σσ. 257-291.

F. Thiriet, *Régestes des délibérations du Sénat de Venise concernant la Romanie*, τ. I (1329-1399), Paris – La Haye 1958, τ. II (1400-1430), Paris – La Haye 1959, τ. III (1431-1463), Paris – La Haye 1961.

F. Thiriet, *Délibérations des assemblées vénitiennes concernant la Romanie*, τ. I (1160 – 1363), Paris – La Haye 1966, τ. II, Paris – La Haye 1971.

F. Thiriet (εκδ.), *Duca di Candia. Ducali e lettere ricevute (1358-1360/ 1401-1405)*, Venezia 1978.

Z. Τσιροπανλής (εκδ.), *Κατάστιχα εκκλησιών και μοναστηριών του κοινού (1248-1548)*, Συμβολή στη μελέτη των σχέσεων Πολιτείας και Εκκλησίας στη βενετοκρατούμενη Κρήτη, Ιωάννινα 1985.

Z. Τσιροπανλής, «"Capitula" (1408) για τον πρωτόπαπα και τον πρωτοψάλτη του Χάνδακα», *Ροδωνιά*, τ. 2, Ρέθυμνο 1994, σσ. 531-540. B. Venier, *Relazione di Bernardo Venier, Duca di Candia 1616*, Venezia 1867.

2.2. Εκδόσεις μεμονωμένων διοικητικών εγγράφων

Σοφία Αντωνιάδη, «Η κινητή περιουσία του Γεώργιου Μόρμορη μεταφέρεται από την Κρήτη στη Βενετία (1667)», *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών* 40 (1965), 258-267.

Μαρία Αρακαδάκη, «Κατάλογος σκοπιών στην καστελλανία Μεραμπέλου κατά την τελευταία φάση της βενετοκρατίας (1633)», *Κρητικά Χρονικά* 28-29 (1988-1989), 230-254.

Μαρία Αρακαδάκη, «Διάγραμμα του δικτύου ακτοφρουρών της Κρήτης από την έκθεση του Nicola Gualdo de Priorati (1633)», *Κρητολογικά Γράμματα* 13 (1997), 49-80.

Ειρήνη Βλαχάκη, «Οικονομικά στοιχεία της Μονής Αρκαδίου κατά τον 17ο αιώνα», *Κρητολογικά Γράμματα* 13 (1997), 81-90.

Χ. Γάσπαρης, «Villani Extra Feudum: Οι άνθρωποι του Φεουδάρχη», *Άνθη Χαρίτων*, Βενετία 1998, σσ. 83-100.

Δ. Γκόφας, «Μια απόφαση του Δούκα της Κρήτης του δεκάτου τετάρτου αιώνα σχετική με μια συναλλαγματική», *Επιθεώρησης Εμπορικού Δικαίου* 33 (1982), 341-352.

Δ. Γκόφας, «Un jugement de la cour ducale de Crète du XIVième siècle concernant une lettre de change», *Αφιέρωμα στον Αλέξανδρο Γ. Λιτζερόπουλο*, Αθήναι 1985, σσ. 365-376 (= Δ. Γκόφας, *Μελέτες Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου των συναλλαγών. Αρχαίου, Βυζαντινού, Μεταβυζαντινού*, Αθήναι 1993, σσ. 289-297).

Δημακόπουλος, «Το Ρέθυμνο στα 1573, Μια σελίδα από τις Memorie του Francesco Da Molin», *Κρητικά Χρονικά* 23 (1971), 322-340.

G. Gasoni, *Relazione dell' isola di Candia scritta da Leonardo Quirini*, Firenze 1987.

A. van Gemert, «Ο Στέφανος Σαχλίκης και η εποχή του», *Θησαυρίσματα* 17 (1980), 36-130.

E. Gerland, *Das Archiv des Herzogs von Kandia im Königl. Staatsarchiv zu Venedig*, Strassburg 1899.

G. Grivaud – Aspasia Papadaki, «L' institution de la mostra generale de la cavalerie féodale en Crète et en Chypre vénitiennes durant le XVI siècle», *Επετηρίς του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου* 13-14 (1984-1987), 505-540.

D. Hatzopoulos, «New information on the Mormori Family», *Θησαυρίσματα* 21 (1991), 358-367.

G. Hofmann, «Wichtige Kanzleiurkunden des lateinischen Erzbischofs von Kreta für die ihm untergebene griechische Geistlichkeit, 1497-1509», *Orientalia Christiana Periodica* 18 (1952), 281-296.

Σ. Θεοτόκης, «Πρεσβεία Αρμενίων προς την Βενετική Γερουσίαν», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 9 (1932), 34-36.

Brunehilde Imhaus, «Enchères des fiefs et vignobles de la republique vénitienne en Crète au XIV siècle», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 41 (1974), 195-210.

Σ. Κακλαμάνης, «Ειδήσεις για τη διακίνηση του έντυπου δυτικού βιβλίου στον βενετοκρατούμενο Χάνδακα (μέσα ΙΣΤ' αιώνα)», *Κρητικά Χρονικά* 26 (1986), 152-176.

A. Καραθανάσης, «Βαρθολομαίος Συρόπουλος ο Κρης (1611-1697)», *Θησαυρίσματα* 10 (1973), 172-188.

Μαριάννα Κολυβά-Καραλένα, «Άγνωστα στοιχεία (c.1540-1578) για τη ζωή του μονεμβασιώτη κωδικογράφου Γεωργίου Τρύφωνα», *Λακωνικά Σπουδαί* 3 (1977), 244-258.

Μαριάννα Κολυβά-Καραλένα – Ε. Μοάτσος, «Αποκατάσταση Ναυπλιωτών και Μονεμβασιωτών προσφύγων στην Κρήτη το 1548», *Byzantinisch Neugriechischen Jahrbücher* 22 (1985), 375-452.

Maria Constantoudaki, «Dominicos Théotocopoulos (El Greco) de Candie à Venise. Documents inédits (1566-1568)», *Θησαυρίσματα* 12 (1975), 292-308.

Μαρία Κωνσταντουδάκη, «Ανέκδοτα έγγραφα για το ζωγράφο του 16ου αιώνα Ιωάννη Γριπιώτη», *Θησαυρίσματα* 13 (1976), 284-296.

Μαρία Κωνσταντουδάκη, «Νέα έγγραφα για ζωγράφους του Χάνδακα (16ος αι.) από τα αρχεία του δούκα και των νοταρίων της Κρήτης», *Θησαυρίσματα* 14 (1977), 157-198.

Μαρία Κωνσταντουδάκη, «Ο ζωγράφος Ματθαίος Βιτζιμάνος και η διακοσμητική ζωγραφική με εβραίους παραγγελιοδότες στον Χάνδακα», *Θησαυρίσματα* 15 (1978), 127-136.

Μαίρη Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου, «Ειδήσεις για τη συντεχνία των ζωγράφων του Χάνδακα τον 16ο αιώνα», *Πεπραγμένα του Δ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Αθήνα 1981, σσ. 123-145.

V. Lamansky, *Secrets d' État de Venise. Documents, extraits, notices et études*, Saint Pétesbourg 1884, σσ. 630-642.

Κ. Λαμπρινός, «Λειτουργίες της Loggia στη βενετοκρατούμενη Κρήτη», *Άνθη Χαρίτων*, Βενετία 1998, σσ. 227-243.

Κ. Λαμπρινός, «Οι κάτοικοι της κρητικής υπαίθρου κατά το 16ο και 17ο αιώνα. Κοινωνικο-πολιτικά γνωρίσματα και πρακτικές εκπροσώπησης», *Θησαυρίσματα* 32 (2002), 97-152.

Κ. Λαμπρινός, «Οι νοτάριοι της Κρήτης ενώπιον του νόμου: εξετάσεις καταλληλότητας και καθορισμός αμοιβών εργασίας τον 17ο αιώνα», *Κρητολογικά Γράμματα* 18 (2002-2003), 105-125.

Κ. Λαμπρινός, «Η καθολική εκκλησία στο Ρέθυμνο. Μαρτυρίες των λατίνων επισκόπων (τέλη 16ου – μέσα 17ου αι.)», *Της Βενετίας το Ρέθυμνο*, Βενετία 2003, σσ. 161-209.

A. Luttrell, «Crete and Rhodes: 1340-1360», *Πεπραγμένα του Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Αθήνα 1974, σσ. 166-175.

Ειρήνη Λυδάκη, «Αφορισμοί στη βενετοκρατούμενη Κρήτη του 17ου αιώνα», *Πεπραγμένα του Η' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β1, Ηράκλειο 2000, σσ. 399-426.

Ειρήνη Λυδάκη, «Νέες αρχειακές μαρτυρίες για την ύπαρξη ιδιωτικών βιβλιοθηκών στον Χάνδακα τον 17ο αιώνα», *Ενθύμησις Νικολάου Μ. Παναγιωτάκη*, Ηράκλειο 2000, σσ. 421-445.

Σ. Μακρυμύχalos, «Μια ανέκδοτος δικαστική απόφασις του Δουκός της Κρήτης κατά το 1423», *Πεπραγμένα του Β' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Γ', Αθήνα 1968, σσ. 151-162.

Χρύσα Μαλτέζου, «Άγνωστοι ειδήσεις (1539 – 1540) περί Μητροφάνους Μονεμβασίας εκ του Αρχείου του Δούκα της Κρήτης», *Θησαυρίσματα* 5 (1968), 32-44.

Μ. Μανούσακας, «Η παρά Trivan απογραφή της Κρήτης (1644) και ο δήθεν κατάλογος των κρητικών οίκων Κερκύρας», *Κρητικά Χρονικά* 3 (1949), 35-59.

Μ. Μανούσακας, «Ο ποιητής Λεονάρδος Ντελλαπόρτας ως πρεσβευτής της Βενετίας εις Τυνησίαν κατ' ανέκδοτα βενετικά έγγραφα (1389)», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 27 (1957), 340-368.

Μ. Μανούσακας, «Νέα ανέκδοτα βενετικά έγγραφα (1386-1420) περί του Κρητός ποιητού Λεονάρδου Ντελαπόρτα», *Κρητικά Χρονικά* 12 (1958), 387-434.

Μ. Μανούσακας, «Συλλογή Βενετικών εγγράφων αναφερομένων εις την εν Κρήτη συνωμοσίαν του Σήφη Βλαστού (1453 – 1454) και τα μετ' αυτήν», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 29 (1959), 203-272.

Μ. Μανούσακας, «Μέτρα της Βενετίας έναντι της εν Κρήτη Επιρροής του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως κατ' ανέκδοτα βενετικά έγγραφα (1418-1419)», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 30 (1960), 85-144.

Μ. Μανούσακας, «Η διαθήκη του Άγγελου Ακοτάντου 1436, αγνώστου Κρητικού ζωγράφου», *Δελτίον Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* 2 (1960-1961), 139-151.

Μ. Μανούσακας, «Βενετικά έγγραφα αναφερόμενα εις την εκκλησιαστική ιστορίαν της Κρήτης του 14ου-16ου αιώνος (Πρωτοπαπάδες και πρωτοψάλται Χάνδακος)», *Δελτίον Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος* 15 (1961), 144-233.

Μ. Μανούσακας, «Νέα στοιχεία για το Νικόλαο Σόρβολο, λιμενάρχη του Χάνδακα και εμπειροτέχνη στην υπηρεσία της Βενετίας», *Κρητικά Χρονικά* 15-16 (1961-1962), τ. II, (= *Πεπραγμένα του Α' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β'), σσ. 140-155.

Μ. Μανούσακας, «Η πρώτη εμπορική παροικία των Βενετών στα Παλάτια (Μίλητο) της Μ. Ασίας (Ένα ελληνικό έγγραφο του 1355)», *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* Δ3 (1962-1963), 231-240.

Μ. Μανούσακας, «Η χειροτονία ιερέων της Κρήτης από το μητροπολίτη Κορίνθου (έγγραφα του 16ου αιώνος)», *Δελτίο της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* Δ4 (1963-1964), 317-331.

Μ. Μανούσακας, «Νέα έγγραφα (1454) περί της εν Κρήτη συνωμοσίας του Σήφη Βλαστού», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 33 (1964), 227-239.

Μ. Manoussacas, «Le recueil de privileges de la famille juive Mavrogonato de Crete (1464-1642)», *Byzantinische Forschungen* 12 (1987), 345-366.

Μ. Μανούσακας, «Γράμμα των προβλεπτών της Μεθώνης στις αρχές της Κρήτης», *Τόμος Τιμητικός Κ. Ν. Τριανταφύλλου*, τ. Β', Πάτραι 1993, σσ. 567-573.

Γ. Μαυρομάτης, «Αρχειακές μαρτυρίες για το μουσικό και Πρωτοψάλτη Χάνδακα Δημήτριο Νταμία», *Θησαυρίσματα* 34 (2004), 319-338.

Κ. Μέρτζιος, «Νέα ειδήσεις περί Κρητών εκ των αρχείων της Βενετίας. Α' Μιχαήλ Δαμασκηνός», *Κρητικά Χρονικά* 1(1947), 616-618.

Κ. Μέρτζιος, «Νέα ειδήσεις περί Κρητών εκ των αρχείων της Βενετίας. Β' Μανούσος Θεοτοκόπουλος», *Κρητικά Χρονικά* 2 (1948), 141-152.

Κ. Μέρτζιος, «Νέα ειδήσεις περί Κρητών εκ των αρχείων της Βενετίας. Γ' Φιλόθεος Σκούφος, Δ' Γεράσιμος Βλάχος», *Κρητικά Χρονικά* 2 (1948), 274-297.

Κ. Μέρτζιος, «Η συνθήκη Ενετών – Καλλέργη και οι συνοδεύοντες αυτήν κατάλογοι», *Κρητικά Χρονικά* 3 (1949), 262-292.

Κ. Μέρτζιος, «Η εν Ηρακλείω Μονή της Αγίας Αικατερίνης», *Κρητικά Χρονικά* 6 (1952), 131-132.

Κ. Μέρτζιος, «Ονομαστικός κατάλογος των εν Σούδα Κρητών του 1713. Σούδα και Σπιναλόγκα, Πότε και πως ηλώθησαν υπό των Τούρκων», *Κρητικά Χρονικά* 10 (1956), 20-28.

Μαρία Μονδέλου, «Η δίκη του πρωτόπαπα Χάνδακα Ανδρέα Αμοραίου στα τέλη του 16ου αιώνα», *Ανθη Χαρίτων*, Βενετία 1998, σσ. 352-377.

Κατερίνα Μπαντιά, «Η Βενετοκρητική συνθήκη του 1265. Διπλωματική έκδοση του κειμένου», *Κρητική Εστία* 2 (1988), 102-135.

Φ. Μπαρουτσός, «Dominica Mattina che si fanno gli incanti ..." Αφετηρία για μια έρευνα», *Εώα και Εσπέρια* 3 (1996-1997), 149-177.

H. Noiret, *Documents inédits pour servir à l'histoire de la domination vénitienne en Crète, de 1380 à 1485*, Paris 1893.

Κ. Ντόκος, «Νέαι ειδήσεις περί του Ιωάννου Ανδρέου Τρωΐλου εξ ανεκδότων βενετικών εγγράφων», *Θησαυρίσματα* 8 (1971), 274-282.

Σ. Ξανθουδίδης, «Συνθήκη μεταξύ της Ενετικής Δημοκρατίας και Αλεξίου Καλλιέργου», *Αθηνά* 14 (1902), 283-331.

Σ. Ξανθουδίδης, «Δουκικά διατάγματα και πατριαρχικά σιγίλλια και γράμματα Χρυσπηγής», *Χριστιανική Κρήτη* 2 (1914), 195-246.

Ν. Παναγιωτάκης, «Ο ποιητής του Ερωτόκριτου», *Πεπραγμένα του Δ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Αθήνα 1981, σσ. 329-395 (= Ν. Παναγιωτάκης, «Ο ποιητής του "Ερωτόκριτου"», *Ο ποιητής του "Ερωτόκριτου" και άλλα Βενετοκρητικά Μελετήματα*, Ηράκλειο 1989, σσ. 257-323).

Ν. Παναγιωτάκης, «Μαρτυρίες για τον κρητικό μουσικοσυνθέτη Φραγκίσκο Λεονταρίτη και για τη μουσική στην Κρήτη τους δύο τελευταίους αιώνες της βενετοκρατίας», *Κρητικά Χρονικά* 26 (1986), 192-254.

Ν. Παναγιωτάκης, «Η Κρητική περίοδος της ζωής του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου, Παλαιές και νέες ειδήσεις», *Αφιέρωμα στον Νίκο Σβορώνο*, Ρέθυμνο 1986, σσ. 1-121.

Ν. Παναγιωτάκης, «Μαρτυρίες για τη μουσική στην Κρήτη κατά τη βενετοκρατία», *Θησαυρίσματα* 20 (1990), 9-169.

Ν. Παναγιωτάκης, *Φραγκίσκος Λεονταρίτης, Κρητικός μουσικοσυνθέτης του δεκάτου έκτου αιώνα. Μαρτυρίες για τη ζωή και το έργο του*, Βενετία 1990.

Ασπασία Παπαδάκη, «Το Πάλιο στη βενετοκρατούμενη Κρήτη», *Αριάδνη* 5 (1989), 255-259.

Ασπασία Παπαδάκη, «Άγνωστοι κατάλογοι κειμηλίων του Χάνδακα στη Βενετία», *Κρητική Εστία* 5 (1994-1996), 77-95.

Ασπασία Παπαδάκη, «Αποδείξεις αστικής ιδιότητας στην Κρήτη το 17ο αιώνα (prove di Cittadinanza)», *Πεπραγμένα του Ζ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β2, Ρέθυμνο 1995, σσ. 619-634.

Ασπασία Παπαδάκη, «Σύλλογή διατάξεων για τη βενετική ευγένεια στη βενετοκρατούμενη Κρήτη», *Πεπραγμένα του Η' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β2, Ηράκλειο 2000, σσ. 143-153.

Ασπασία Παπαδάκη, «Η διατίμηση των δικαστικών εξόδων της καγκελλαρίας της Σητείας κατά τον ΙΖ' αιώνα», *Θησαυρίσματα* 30 (2000), 301-314.

Αναστασία Παπαδία – Λάλα, *Ευαγή και νοσοκομειακά ιδρύματα στη βενετοκρατούμενη Κρήτη*, Βενετία 1996.

Μαρία Πατραμάνη, «Ο Φραγκιάς Καλομάτης του Μαρίνο Τζάνε Μπουνιαλή», *Θησαυρίσματα* 22 (1992), 289-331.

G. Pilidis, «L' isola di Scarpanto fra veneziani e ottomani. Un tentativo di sottomissione al sultano (1523)», *Θησαυρίσματα* 29 (1999), 163-186.

Γ. Πλουμίδης, «Αναφορά των κατοίκων του Ακρωτηρίου (1596)», *Κρητικά Γράμματα* 3 (1972), 1-7.

Γ. Πλουμίδης, «Κατάλογος στρατευσίμων Χανίων και Αποκορώνου στην έκθεση του ρέκτορα M.A. Bernardo (1536)», *Κρητικά Χρονικά* 25 (1973), 291-351.

Γ. Πλουμίδης, «Το τετράδιο 4 (1495-1498) των Δημοσίων Πλειστηριασμών από το Αρχείο του Δούκα της Κρήτης», *Πεπραγμένα του Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Αθήνα 1974, σσ. 280-290.

Γ. Πλουμίδης, «Οι Σιναΐτες μοναχοί, η Κρήτη και το Σπήλαιο της Βηθλεέμ (ΙΣΤ' αι.)», *Μνημόσυνο Σοφίας Αντωνιάδη*, Βενετία 1974, σσ. 237-246.

Γ. Πλουμίδης, *Πρεσβείες Κρητών προς τη Βενετία 1604-1640*, (Δωδώνη, Παράρτημα 25), Ιωάννινα 1988.

Elizabeth Santschi, «Procès criminels en Crète vénitienne (1354 – 1389)», *Θησαυρίσματα* 7 (1970), 82-96.

I. Servenco, «Dogale pour Paul Contarini, capitaine de Candie», *Κρητικά Χρονικά* 4 (1950), 268-280.

Σ. Σπανάκης, «Υπόμνημα του Μοροζίνη προς το Λουδοβίκο XIV (1669)» *Κρητικά Χρονικά* 1 (1947), 74-83.

Σ. Σπανάκης, «Δύο αναφορές των Σφακιανών προς τους Βενετούς Προβλεπτές (1593-1594)», *Κρητικά Χρονικά* 1 (1947), 431-444.

Σ. Σπανάκης, «Εκθεση για τη στρατιωτική κατάσταση της Κρήτης (1589)», *Κρητικά Χρονικά* 2 (1948), 235-252.

Σ. Σπανάκης, «Ένα έγγραφο της Βενετικής Γερουσίας για την άμυνα του Βασιλείου της Κρήτης (26 Αυγούστου 1589)», *Κρητικά Χρονικά* 2 (1948), 476-486.

Σ. Σπανάκης, «Ανέκδοτος κατάλογος των 100 πόλεων της Κρήτης», *Κρητικά Χρονικά* 11 (1957), 277-301.

Σ. Σπανάκης, «Στατιστικές ειδήσεις περί Κρήτης του τέλους του 16ου αιώνα», *Κρητικά Χρονικά* 12 (1958), 321-334.

Σ. Σπανάκης, «Η θρησκευτικο-εκκλησιαστική κατάσταση στην Κρήτη τον XVI αιώνα», *Κρητικά Χρονικά* 21 (1969), 134-152.

Ιωάννα Στεριώτου, «Προτάσεις για προσθήκες στον Αρσανά του Χάνδακα από ανέκδοτες πηγές του Archivio di Stato της Βενετίας», *Ροδωνιά*, τ. 2, Ρέθυμνο 1994, σσ. 515-524.

G. L. Fr. Tafel – G.M. Thomas, *Urkunden zur älteren Handelsund Staatgeschichte der Republik Venedig*, τ. I, II, III, Βιέννη (Fontes Rerum Austriacarum 13) 1856 (φωτοτ. α-νατυπ. Άμστερνταμ 1964).

G.M. Thomas, «Commission des Dogen Andreas Dandolo für die insel Creta von Jahre 1350», *Abhandlungen der Bayerische Akademie der Wissenschaften, J. Cl. XIV*, Band I, Abt. n.180, München 1877.

P. Topping, «Armenian and Greek refuges in Crete and the Aegean World (XIV – XV centuries)», *Πεπραγμένα του Ε' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Ηράκλειο Κρήτης 1985, σσ. 364-374.

Ρομίνα Τσακίρη, «"Mossi e compassione della povertà et miseria sua ..." Απονομές χάριτος στη βενετοκρατούμενη Κρήτη (Μορφή και περιεχόμενο)», *Θησαυρίσματα* 33 (2003), 215-240.

Ρομίνα Τσακίρη, «Gradenigo εναντίον Calergi: Μοιχεία, διαπλοκή και δικαιοσύνη στη βενετοκρατούμενη Κρήτη (1561-1562)», *Θησαυρίσματα* 35 (2005), 185-212.

Κ. Τσικνάκης, «Εύρεση θησαυρού νομισμάτων στην Έμπαρο το 1588», *Λοιβή*, Ηράκλειο 1994, σσ. 317-323.

Ζ. Τσιρπανλής, «"Capitula" (1408) για τον πρωτόπαπα και τον πρωτοψάλτη του Χάνδακα», *Ροδωνιά*, τ. 2, Ρέθυμνο 1994, σσ. 531-540.

Ν. Τωμαδάκης, «Νέαι ειδήσεις περί της εκκλησίας της Κρήτης, Νέα έγγραφα περί της εν Κρήτη Μονής Γουβερνέτου», *Μνημοσύνη* 1 (1967), 1-21.

Μ. Φώσκολος, «Protopapas Tinagum, Ο θεσμός και η εκλογή του ορθόδοξου πρωτόπαπα της Τήνου κατά την βενετοκρατία», *Τηνιακά* 2 (2004), 19-86.

Μαρία Χαιρέτη, «Διοριστήριο έγγραφο Έλληνα νοταρίου της Κρήτης», *Θησαυρίσματα* 3 (1964), 62-72.

Μαρία Χαιρέτη, «Ανέκδοτα βενετικά έγγραφα περί των Εβραίων εν Κρήτη», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 3 (1964), 163-184.

Μαρία Χαιρέτη, «Αι ορθόδοξοι Μοναί της Κυδωνίας κατά την απογραφήν του έτους 1637», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 39-40 (1972-1973), 563-578.

Μαρία Χαιρέτη, «Νέα στοιχεία περί της χειροτονίας ορθοδόξων ιερέων Κρήτης επί βενετοκρατίας», *Πεπραγμένα του Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Αθήνα 1974, σσ. 333-341.

A. Vincent, «Ο ποιητής του Φορτουνάτου. Ανέκδοτα έγγραφα για τον Μάρκο Αντώνιο Φώσκολο», *Θησαυρίσματα* 4 (1967), 53-85.

A. Vincent, «Η υπόθεση του γουρουνόπουλου και των τεσσάρων διάνων : μια νεανική περιπέτεια του Μαρκαντώνιου Φόσκολου», *Κρητολογικά Γράμματα* 15-16 (1999-2000), 73-77.

A. Vincent, «The Calergi Case. Crime and Politics in Western Crete under Venetian Rule», *Θησαυρίσματα* 31 (2001), 211-292.

3. Βιβλιογραφία

3.1. Οδηγοί Βιβλιογραφίας

Μ. Βασιλοδημητράκης, Γεωργία Τζανάκη, Μαρία Ζουμαδάκη, «Προσέγγιση στη βιβλιογραφία του κρητικού δικαίου», *Τάλως* 1 (1989), 13-83.

Θ. Δετοράκης, «Βιβλιογραφία της Κρητικής Ιστορίας», *Παλίμψηστον* 3 (1986), 161-237.

Γ. Εκκεκάκης, *Τα κρητικά βιβλία, Σχέδιασμα Κρητικής βιβλιογραφίας, Βιβλία για την Κρήτη, Βιβλία τυπωμένα στην Κρήτη, 1864-1913*, τ. Β', Ρέθυμνο 1990.

Γ. Εκκεκάκης, *Τα κρητικά βιβλία, Σχέδιασμα Κρητικής βιβλιογραφίας, 1499-1863*, τ. Α', Ρέθυμνο 1991.

Γ. Εκκεκάκης, «Τα σπάνια κρητικά βιβλία. Προσθήκες στο δίτομο σχέδιασμα κρητικής βιβλιογραφίας αυτοτελών εκδόσεων (1509-1913)», *Κρητολογικά Γράμματα* 15-16 (1999 – 2000), 287-344.

Γ. Εκκεκάκης, *Τα κρητικά βιβλία, Σχεδιάσμα Κρητικής βιβλιογραφίας, Βιβλία για την Κρήτη, Βιβλία τυπωμένα στην Κρήτη, 1914-1944*, τ. Γ', Ρέθυμνο 2001.

Μ. Μανούσακας, «Σύντομος επισκόπησης των περί την βενετοκρατούμενην Κρήτη ερευνών», *Κρητικά Χρονικά* 23 (1971), 245-308.

Μ. Μανούσακας, «Βιβλιογραφία», *Επετηρίς Εταιρείας Κρητικών Σπουδών* 2 (1939), 493-504.

Μ. Μανούσακας, «Βιβλιογραφία», *Επετηρίς Εταιρείας Κρητικών Σπουδών* 3 (1940), 470-476.

Μ. Μανούσακας, «Βιβλιογραφία», *Επετηρίς Εταιρείας Κρητικών Σπουδών* 4 (1941), 461-465.

Μ. Μανούσακας, «Αναγραφή δημοσιευμάτων Σοφίας Αντωνιάδη», *Μνημόσυνο Σοφίας Αντωνιάδη*, Βενετία 1974, σσ. κζ'-λη'.

Αγγελική Πανοπούλου – Κ. Τσιγκάκης, «Δημοσιεύματα Μ. Ι. Μανούσακα», *Ροδωνιά*, τ. Ι, Ρέθυμνο 1994, σσ. θ'-λ'.

Αγγελική Πανοπούλου – Κ. Τσιγκάκης, «Αναγραφή δημοσιευμάτων Μανούσου Ι. Μανούσακα», *Θησαυρίσματα* 34 (2004), 13-68.

Ασπασία Παπαδάκη, «Εργογραφία Στέργιου Γ. Σπανάκη», *Κρητολογικά Γράμματα* 9/10 (Φθινόπωρο 1994), 121-124.

Χριστίνα Παπακώστα, «Ευρετήριο περιοδικού Θησαυρίσματα. Τόμοι 1 (1962) – 30 (2000)», *Θησαυρίσματα* 31 (2001), 407-448.

Γ. Παπιομυτόγλου, «Τα Κρητικά και Κρητολογικά περιοδικά», *Προμηθεύς ο Πυρφόρος* 19 (Μάρτιος – Μάιος 1980).

Ε. Σπαχής, *Συμβολή εις την κρητικήν βιβλιογραφίαν 1554-1966*, Αθήναι 1966.

F. Thiriet, «État des publications sur la Crète venitienne», *Byzantinische Forschungen* 5 (1977), 391-405.

Ν. Τωμαδάκης, «Αγαθάγγελος Ξηρουχάκης (1872-1958). Βιογραφικόν και βιβλιογραφικόν σημείωμα», *Κρητικά Χρονικά* 11 (1957), ιγ'-λα'.

Ν. Τωμαδάκης, «Η Κρητική ιστοριογραφία (1204-1966)», *Πεπραγμένα του Β' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Δ', Αθήνα 1968, σσ. 450-456.

Ν. Τωμαδάκης, «Η Κρητική Ιστοριογραφία από του 1821 εξ. και αι συναφείς επιστήμαι», *Μνημοσύνη* 2 (1968-1969), 1-456.

A. Valsecchi, «Bibliografia analitica della legislazione della repubblica di Venezia», *Archivio Veneto* 4 (1872), 258-288.

3.2. Δίκαιο

E. Barbaro, *Legislazione Veneta. I Capitoli di Candia*, Venezia 1940.

Ι. Βισβίξης, «Το πρόβλημα της ιστορίας του μεταβυζαντινού δικαίου», *Επετηρίς Αρχείου της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου της Ακαδημίας Αθηνών* 6 (1955), 131-153.

Χ. Γάσπαρης, «Συναλλαγές με αντικείμενο κατοικίες στην περιοχή του Χάνδακα τον 14ο και 15ο αιώνα», *Θησαυρίσματα* 19 (1982), 102-130.

Χ. Γάσπαρης, «Τα Αστικά φέουδα (Burgessie), Η ακίνητη ιδιοκτησία των φεουδαρ-

χών στον Χάνδακα» *Πεπραγμένα του Η' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β1, Ηράκλειο 2000, σσ. 137-150.

Δ. Γκόφας, «Μια απόφαση του Δούκα της Κρήτης του δεκάτου τετάρτου αιώνα σχετική με μια συναλλαγματική», *Επιθεώρησις Εμπορικού Δικαίου* 33 (1982), 341-352.

Δ. Γκόφας, «Εμπορικές επιχειρήσεις ελλήνων της Κρήτης γύρω στο 1300», *Πεπραγμένα του ΣΤ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Χανιά 1991, σσ. 117-148 (= Δ. Γκόφας, *Μελέτες Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου των Συναλλαγών. Αρχαίου, Βυζαντινού, Μεταβυζαντινού*, Αθήναι 1993, σσ. 255-279).

Γ. Γρυντάκης, «Μορφές ιδιωτικού δανεισμού στο βενετοκρατούμενο Ρέθυμνο», *Πεπραγμένα του Η' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β1, Ηράκλειο 2000, σσ. 163-180.

Θ. Δετοράκης, «Διδασκαλικές και βιβλιογραφικές συμβάσεις στη βενετοκρατούμενη Κρήτη», *Κρητολογία* 10-11 (1980), 231-256 (= Θ. Δετοράκης, *Βενετοκρατητικά Μελετήματα (1971-1994)*, Ηράκλειο 1996, σσ. 37-53).

Σ. Θεοτόκης, «Τα καπιτουλάρια της βενετοκρατούμενης Κρήτης», *Επετηρίς Εταιρείας Κρητικών Σπουδών* 4 (1940), 114-175.

Brunehilde Imhaus, «Les maisons de la commune dans le discript de Candie au XVIe siècle», *Θησαυρίσματα* 10 (1973), 124-137.

Brunehilde Imhaus, «Enchères des fiefs et vignobles de la republique vénitienne en Crète au XIV siècle», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 41 (1974), 195-210.

D. Jacoby, «Les "Assises de Romanie" et le droit vénitien dans les colonies vénitienes», *Venezia e il Levante fino al secolo XV*, τ. I, Firenze 1973, σσ. 347-360.

Αγλαΐα Κάσδαγλη, «Γαμήλιες παροχές στη βενετοκρατούμενη Κρήτη και αλλού: Μια πρώτη ανάγνωση των δημοσιευμένων κρητικών προικοσυμφώνων της ύστερης βενετοκρατίας», *Πεπραγμένα του Η' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β1, Ηράκλειο 2000, σσ. 321-332.

Αγλαΐα Κάσδαγλη, «Οι πολύχωμες ψηφίδες των δημοσιευμένων εγγράφων και η επίπονη διαδικασία της ανάπλασης του ψηφιδωτού. Συμβάσεις αγροληψίας στην Κρήτη της ύστερης βενετοκρατίας», *Ενθύμησις Νικολάου Μ. Παναγιωτάκη*, Ηράκλειο 2000, σσ. 311-322.

Δ. Κισκήρας, «Η πάκτωση μύλου εν Κρήτη», *Εφημερίς Ελλήνων Νομικών* 33 (1966), 210-212.

Δ. Κισκήρας, *Η σύμβασις μαθητείας εν τη βενετοκρατούμενη Κρήτη*, Αθήνα 1968.

P. Kitromilides, «Law and Humanism in Cretan Culture. The evidence of an early seventeenth century Library Catalogue», *Πεπραγμένα του Ε' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Ηράκλειο 1986, σσ. 183-196.

P. Kitromilides, «The making of a lawyer : humanism and legal syncretism in Venetian Crete», *Byzantine and Modern Greek Studies* 17 (1993), 57-81.

P. Leicht, «Documenti di Candia veneziana del secolo XIV», *Rivista Storica del Diritto Italiano* 25 (1952), 173-183.

Γεωργία – Παναγιώτα Λιμνιού, «Η διαιτησία στο Κρητικό δίκαιο», *Τάλως* 8 (2000), 11-190.

Χρύσα Μαλτέζου, «Ο όρος «metacherissi» στις αγροτικές μισθώσεις της βενετοκρατούμενης Κρήτης», *Βυζαντινά* 13 (1986), 1135-1147.

Chrysa Maltezos, «Byzantine "consuetudines" in Venetian Crete», *Dumbarton Oaks Papers* 49 (1995), 269-280.

Μανίν, *Περί της αστικής, εμπορικής και ποινικής των Ενετών νομοθεσίας*, Κέρκυρα 1889 (αναστατ. επανέκδ. 2002).

Κατερίνα Μπαντιά, «Συμφωνητικά γάμου και προικοσύμφωνα στη βενετοκρατούμενη Κρήτη», *Κρητική Εστία* 4 (1991-1993), 139-160.

Σ. Ξανθουδίδης, «Ο ποιητής Σαχλίκης και οι δικηγόροι Κρήτης προ πέντε αιώνων», *Παναθήναια* 18 (1909), 177-180 (= Σ. Ξανθουδίδης, *Μελετήματα*, Ηράκλειο 1980, σσ. 398-407).

Αγγελική Πανοπούλου, «Συντροφίες και ναυλώσεις πλοίων στον Χάνδακα (1635-1661)», *Πεπραγμένα του ΣΤ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Χανιά 1991, σσ. 419-430.

Ασπασία Παπαδάκη, «Η διατίμηση των δικαστικών εξόδων της καγκελλαρίας της Σητείας κατά τον ΙΖ' αιώνα», *Θησαυρίσματα* 30 (2000), 301-314.

Αναστασία Παπαδιά – Λάλα, «Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος στη βενετοκρατούμενη Κρήτη», *Πρακτικά του Η' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β2, Ηράκλειο 2000, σσ. 177-185.

Θ. Παπαθανασόπουλος, «Θεσμοί λαϊκού δικαίου στο νομό Λασιθίου», *Αμάθεια* 4 (1973), 140-144.

Σ. Παπαμανουσάκης, *Το Κρητικό δίκαιο στην ιστορική του εξέλιξη*, Αθήνα 1980.

Σ. Παπαμανουσάκης, «Διάγραμμα Ιστορίας του Κρητικού Δικαίου», *Τάλως* 1 (1989), 83-289.

Σ. Παπαμανουσάκης, «Το δίκαιο στο Κρητικό Θέατρο», *Πεπραγμένα του ΣΤ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Χανιά 1991, σσ. 439-513.

Σ. Παπαμανουσάκης, «Το δίκαιο στις Κρητολογικές Σπουδές», *Πεπραγμένα του Ζ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Γ1, Ρέθυμνο 1995, σσ. 391-405.

Elizabeth Santschi, «Contrats de travail et d'apprentissage en Crète vénitienne au XIVe siècle d'après quelques notaires», *Revue Suisse d'histoire* 19 (1969), 34-74.

Elizabeth Santschi, «Procès criminels en Crète vénitienne (1354 – 1389)», *Θησαυρίσματα* 7 (1970), 82-96.

Elizabeth Santschi, «Médecine et justice en Crète vénitienne au XIVe siècle», *Θησαυρίσματα* 8 (1971), 17-48.

Elizabeth Santschi, «Quelques aspects du statut des non-libres en Crète au XIVe siècle», *Θησαυρίσματα* 9 (1972), 104-136.

Elizabeth Santschi, «Aspects de la justice en Crète vénitienne d'après les memoriali du XIV siècle», *Κρητικά Χρονικά* 24 (1972), τ. II, 294-324.

Elizabeth Santschi, «La garantie et les risques dans le contrat de vente mobilière, Aperçu de jurisprudence vénétocrétoise au XIVe siècle», *Θησαυρίσματα* 10 (1973), 163-171.

Elizabeth Santschi, «Recherches sur la procédure d'exécution forcée en droit vénétocrétoise du XIV siècle», *Θησαυρίσματα* 11 (1974), 89-127.

Elizabeth Santschi, «L' apparition des considérants de droit dans la jurisprudence Vénète – crétoise du XIV siècle», *Θησαυρίσματα* 12 (1975), 14-34.

Elizabeth Santschi, «Affaires pénales en Crète vénitienne (1407 – 1420)», *Θησαυρίσματα* 13 (1976), 47-80.

Elizabeth Santschi, *La notion de "feudum" en Crète vénitienne (XIII – XVe siècles)*, Montreux 1976.

Λ. Σκουζάκης, *Ο θεσμός της πώλησης στο δίκαιο της βενετοκρατούμενης Κρήτης, Με βάση δημοσιευμένα ελληνικά νοταριακά έγγραφα (1495-1650)*, Χανιά 2003 (= *Τάλως* 11 (2003)).

Ρομίνα Τσακίρη, «Mossi e compassione della povertà et miseria sua ... Απονομές χάριτος στη βενετοκρατούμενη Κρήτη (Μορφή και περιεχόμενο)», *Θησαυρίσματα* 33 (2003), 215-240.

Ρομίνα Τσακίρη, «Gradenigo εναντίον Calergi : Μοιχεία, διαπλοκή και δικαιοσύνη στη βενετοκρατούμενη Κρήτη (1561-1562)», *Θησαυρίσματα* 35 (2005), 185-212.

Ασπασία Τσαούση-Χατζή, «Οι διαθήκες του Μανόλη Βαρούχα», *Τάλως* 8 (2000), 193-294.

U. Tucci, «Il prestito ad presam nell' economia di Creta Medievale», *Θησαυρίσματα* 31 (2001), 29-42.

Ε. Φρόνιμος, «Η πάκτωσης μύλου εν Κρήτη», *Κρητική Εστία* 14 (1967), 39-42.

Ι. Χατζάκης, «Οι ποινικές ρήτρες στα κρητικά συμβόλαια της βενετοκρατίας», *Ραδάμανθυς* 1 (Άνοιξη 2003), 11-22.

Ι. Χατζάκης, «"Φυσικά τέκνα" στη βενετοκρατούμενη Κρήτη. Αρχειακές μαρτυρίες και νομικές προεκτάσεις ενός κοινωνικού φαινομένου», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνες της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου* 38 (2004), 181-219.

A. Viaro, «La pena della galera. La condizione dei condannati a bordo delle galere veneziane», *Stato, società e giustizia nella Repubblica Veneta (sec. XV-XVIII)*, τ. 1, Roma 1980, σσ. 379-430.

3.3. Νοταριακό Σύστημα - Αρχεία

Μαρία Αρακαδάκη, «Διορθωτικά στην έκδοση Facsimile το "Βασίλειον της Κρήτης", Cretae Regnum του Fr. Basilicata (1618)», *Κρητολογικά* 11 (1995), 7-48.

W.F. Bakker – A.F. Van Gemert, «A Check List of the Published Cretan Documents in Vernacular Greek», *Μαντατοφόρος* 10 (1977), 12-39 και 14 (1979), 53-55.

W. Bakker, «Η γλώσσα των συμβολαιογραφικών πράξεων του Μανόλη Βαρούχα», *Cretan Studies* 1(1988), 17-24.

W. Bakker, «Περιγραφή της γλώσσας των συμβολαιογραφικών πράξεων του Μανόλη Βαρούχα», *Κρητικά Χρονικά* 28-29 (1988-1989), 275-323. Ειρήνη Βλαχάκη, «Γεώργιος Χούμνος, Κρητικός νοτάριος του 15ου αιώνα», *Κρητολογικά Γράμματα* 9/10 (1994), 259-266.

Χ. Γάσπαρης, «Η γλώσσα της βενετικής γραφειοκρατίας. Η αντιπαράθεση λατινικής και ελληνικής γλώσσας στη μεσαιωνική Κρήτη (13ος-15ος αι.)», *Σύμμεικτα* 9 (1994), 141-156.

Γ. Γρυντάκης, «Ρεθεμνιώτες Νοτάριοι και Διαθήκες (1586-1646)», *Πεπραγμένα του Ζ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β1, Ρέθυμνο 1995, σσ. 239-255.

Θ. Δετοράκης, «Η πόλη του Χάνδακα και τα αρχεία της Βενετίας», *Κρητολογικά Γράμματα* 2 (1990), 74-78 (= Θ. Δετοράκης, *Βενετοκρητικά Μελετήματα (1971-1994)*, Ηράκλειο 1996, σσ. 183-191).

E. Gerland, *Das Archiv des Herzogs von Kandia im Königl. Staatsarchiv zu Venedig*, Strassburg 1899.

Δ. Ζακυθινός, «Τα ιστορικά και μοναστηριακά αρχεία της Κρήτης», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 2 (1939), 505-526.

Σ. Θεοτόκης, «Το αρχείον του Δουκός της Κρήτης», *Ημερολόγιο Μεγάλης Ελλάδος* 1922, 385-403.

Σ. Θεοτόκης, *Εισαγωγή εις την έρευναν των μνημείων της ιστορίας του Ελληνισμού και ιδία της Κρήτης εν τω Κρατικώ Αρχείω του Βενετικού Κράτους*, Κέρκυρα 1926.

Σ. Κακλαμάνης - Σ. Λαμπάκης, «Η έκδοση των διαθηκών (1506 – 1532) του νοταρίου Μανουήλ Γρηγοροπούλου», *Πεπραγμένα του ΣΤ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Χανιά 1991, σσ. 181-194.

Ι. Καλιτσουνάκης, «Υπόμνημα περί εξερευνήσεως των εν Βενετία κρητικών αρχείων υποβληθέν (1920) εις την Ελληνικήν Κυβέρνησιν», *Επετηρίς Εταιρείας Κρητικών Σπουδών* 3 (1940), 433-436.

Angeliki Laiou, «Un notaire vénitien à Constantinople: Antonio Bresciano et le commerce international en 1350», *Les Italiens à Byzance*, Paris 1987, σσ. 79-151.

Κ. Λαμπρινός, «Οι νοτάριοι της Κρήτης ενώπιον του νόμου: εξετάσεις καταλληλότητας και καθορισμός αμοιβών εργασίας το 17ο αιώνα», *Κρητολογικά Γράμματα* 18 (2002-2003), 105-125.

Κ. Λαμπρινός, «Νοταριακή τέχνη και βενετική εξουσία. Η δίκη ενός κρητικού συμβολαιογράφου στα τέλη του 16ου αιώνα», *Πεπραγμένα Θ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Ηράκλειο 2004, σσ. 285-296.

A. Lombardo, «Formule giuridiche nei cartolari notarili medioevali di Creta», *Κρητικά Χρονικά* 15-16 (1961-1962), τ. II, 98-101.

A. Lombardo, «Per l'edizione di un codice diplomatico cretense», *Πεπραγμένα του Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Αθήνα 1974, σσ. 165-166.

Χρύσα Μαλτέζου, «Νέο άγνωστο χειρόγραφο της "Περιγραφής της Κρήτης" του Πέτρου Καστροφύλακα (1583) και το πρόβλημα της κριτικής εκδόσεως της», *Πεπραγμένα του Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Αθήνα 1974, σσ. 176-183.

Chryssa Maltézu, «Les archives vénitiennes de Cythère. Un fonds historique négligé», *Byzantinische Forschungen* 5 (1977), 249-252.

Χρύσα Μαλτέζου, «Το νοταριακό Αρχείο Κυθήρων», *Δελτίον της Ιονίου Ακαδημίας* 1 (1977), 15-84.

Χρύσα Μαλτέζου, «Η σημασία του Ιστορικού Αρχείου Κυθήρων για την ιστορία της Κρήτης στη διάρκεια της βενετοκρατίας», *Πεπραγμένα του Δ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Αθήνα 1981, σσ. 180-189.

Chryssa Maltezou, «Portrait of the Notary in the Latin-Ruled Greek Regions of the Fourteenth Century», *Geschichte und Kultur der Palaiologenzeit*, Vienne 1996, σσ. 121-132.

Μ. Μανούσακας, «Ο ποιητής Γεώργιος Χούμνος νοτάριος Χάνδακος», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 21 (1951), 280-282.

Μ. Μανούσακας, «Προγραμματισμός για τη συστηματική έκδοση του Αρχείου του Δούκα της Κρήτης: Ο πρώτος τόμος των "Missive e Responsive" (1417-1467)», *Πεπραγμένα του Β' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Γ', Αθήνα 1968, σσ. 163-172.

Γ. Μαυρομάτης, «Το ερευνητικό πρόγραμμα "Βενετικές πηγές της Κρητικής Ιστορίας" της Βικελαίας Βιβλιοθήκης Ηράκλειου», *Θ' Διεθνές Κρητολογικό Συνέδριο, Περιλήψεις Επιστημονικών Ανακοινώσεων*, Ηράκλειο 2001, σ. 177.

Ε. Μοάτσος, «Ανέκδοτος κατάλογος νοταρίων της Κρήτης», *Μνημόσυνο Σοφίας Αττωνιάδη*, Βενετία 1974, σσ. 298-309.

Κατερίνα Μπαντιά, «Ειδήσεις για την τύχη ενός τμήματος του Βενετικού αρχείου της πόλης των Χανίων», *Ελλωτία* 2 (1993), 298-301.

Ασπασία Παπαδάκη, «Μία χαμένη αρχειακή πηγή : Στοιχεία για τα ενοριακά ληξιαρχικά βιβλία του βενετοκρατούμενου Χάνδακα», *Χαριστήριος τόμος Σεβασμιωτάτου Αρχιεπισκόπου Κρήτης κ.κ. Τιμοθέου*, Ηράκλειο 2001, σσ. 371-378.

A. Pertusi, «Laurent de Monacis, cancellier de Crète (1388-1428) et les sources byzantines de son ouvrage historique», *Πεπραγμένα του Β' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Γ', Αθήνα 1968, σσ. 207-211.

Μ. Poppi, «Ricerche sulla vita e cultura del notaio e cronista veneziano Lorenzo de Monacis, cancelliere cretese (ca.1351-1428)», *Studi Veneziani* 9 (1967), 153-186.

Maria – Francesca Tiepolo, «Note sul riordino degli archivi del duca di Candia e dei notai di Candia nell' Archivio di Stato di Venezia», *Θησαυρίσματα* 10 (1973), 88-100.

Maria Francesca Tiepolo, «Appunti su Giovanni Diario», *Πεπραγμένα του Δ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', Αθήνα 1981, σσ. 501-508.

Maria Francesca Tiepolo, «Public Documents and Notarial Praxis : Some Examples from Venetian Greece of the Early Fourteenth Century», *Intercultural contacts in the Medieval Mediterranean*, London 1996, σσ. 302-321.

Maria Francesca Tiepolo, «Le fonti documentarie di Candia, Venezia e Creta», *Atti del Convegno Internazionale di Studi (Iraklion – Chania, 30 Settembre – 5 Ottobre 1997)*, Venezia 1998, σσ. 459-507.

Μαρία Χαιρέτη, «Διοριστήριο έγγραφο Έλληνα νοταρίου της Κρήτης», *Θησαυρίσματα* 3 (1964), 62-72.

Μαρία Χαιρέτη, «Τα παλαιότερα κατάστιχα του Αρχείου του Δούκα της Κρήτης ως ιστορικά πηγαι», *Κρητικά Χρονικά* 21 (1969), τχ. II, 499-514.

Ι. Χατζάκης, «Οι διαθήκες από το σωζόμενο κατάστιχο του νοταρίου Κρήτης (και Βενετίας;) Antonius Marci», *Μνημοσύνη* 15 (2001-2002), 207-224.

ΠΑΡΟΧΗ ΕΝΝΟΜΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΑΦΕΡΕΓΓΥΟΤΗΤΑΣ ΕΠΙ ΠΤΩΧΕΥΣΕΩΣ - ΟΡΙΑ ΚΑΤΑΧΡΗΣΗΣ*

Άννας Σ. Κουτουλάκη**

1.1 Το κλασικό πτωχευτικό δίκαιο¹ (ουσιαστικό και δικονομικό) αποτελεί ένα ολοκληρωμένο αυτοτελές σύστημα κανόνων δικαίου στη διάθεση των δανειστών, προκειμένου να προστατευθούν από την ανεπάρκεια της περιουσίας του εμπόρου - οφειλέτη τους, λόγω της οποίας δεν είναι σε θέση να ικανοποιήσει το σύνολο των χρεών του στο χρόνο που αυτά είναι απαιτητά.² Ανάλογης προστασίας, μέσω του ιδίου θεσμού, χαίρει, με βάση νεώτερες αντιλήψεις για την αποστολή του πτωχευτικού δικαίου, και ο οφειλέτης, για τον οποίο η πτώχευση γίνεται αντιληπτή ως μοναδική διέξοδος από τις διώξεις που συσσωρεύονται εναντίον του, λόγω της ανώμαλης εξέλιξης που είχε η επιχειρηματική του δράση.

1.2 Η υπαγωγή στην πτωχευτική διαδικασία γίνεται, ως γνωστόν, είτε με αίτηση του πιστωτή είτε με δήλωση αναστολής από τον ίδιο τον έμπορο οφειλέτη³. Από την εφαρμογή του νόμου στην πράξη έχουν διαπιστωθεί περιπτώσεις όπου η υπαγωγή στην πτωχευτική διαδικασία υπερβαίνει τα συμφέροντα οφειλέτη/πιστωτών, όπως ανωτέρω σκιαγραφήθηκαν.

2. Πότε η προσφυγή στην πτωχευτική διαδικασία κείται εκτός των ορίων της επιβαλλόμενης συνταγματικής προστασίας.

2.1 Επί αιτήσεως πιστωτή: Από τη νομολογία που έχει διαμορφωθεί από την ισχύ του νόμου – πλην όμως φειδωλή στο κείμενο ζήτημα –, ανιχνεύονται περιπτώσεις ό-

* Το άρθρο αυτό αποτελεί σύνοψη από εισήγηση που παρουσιάστηκε στο πλαίσιο του Σεμιναρίου ΠΜΣ «Συλλογικές Διαδικασίες» που έλαβε χώρα κατά το εαρινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2004-2005, στη Νομική Σχολή Αθηνών, υπό την εποπτεία του Καθηγητή κ. Ευάγγελου Περάκη.

** Η Άννα Κουτουλάκη είναι Δικηγόρος Ηρακλείου και Μ. Δ. Εμπορικού Δικαίου Νομικής Σχολής Ε.Κ.Π. Αθηνών.

1. Ο χαρακτηρισμός «κλασικό», σε αντιδιαστολή με το παλαιό πτωχευτικό δίκαιο. (Από το Code de Commerce περάσαμε στο νόμο ΨΛΣΤ του 1878 περί πτωχεύσεως και Χρεωκοπίας», ο οποίος στις βασικές του διατάξεις ισχύει μέχρι σήμερα. Περαιτέρω τροποποιήσεις: Κοσίρης, *Πτωχευτικό Δίκαιο*, 1997 σελ. 45) από το από νεώτερο κλάδο της εξυγίανσης (κυρίως) επιχειρήσεων και τη μετεξέλιξή του σε δίκαιο συλλογικών διαδικασιών εκκαθάρισης.

2. Η λεγόμενη εμπορική αφερεγγυότητα αντιδιαστέλλεται από την αστική αφερεγγυότητα (όπως ο Γεωργακόπουλος Λ., *Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου, Πτώχευση και Εξυγίανση*, Τόμος Δ, 1997, σελ. 18-19 χαρακτηριστικά αναφέρει), όταν δηλαδή προέρχεται από οποιονδήποτε και όχι μόνο έμπορο. Θεσμός που απαντάται σε ξένες νομοθεσίες όπως Γαλλία, Γερμανία, και θα βρεθεί σύντομα στο μέλλον και στην ελληνική πραγματικότητα με τις πτωχεύσεις μη εμπορών.

3. Σπανιότερα αντεπαγγέλτως από το δικαστήριο (528 Εμπ.Ν εξ επαγγέλματος).

που η άσκηση δικαιώματος αποκαλύπτει ότι «το μέτρο της αίτησης πτώχευσης», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κοτσίρης⁴, μπορεί να έχει «ιδιαιτέρη σκληρότητα..., σκληρότητα μη ανεκτή από το γενικό περί δικαίου αίσθημα..., όταν δηλαδή καταλήγει σε πλήρως μη ανεκτές συνέπειες, όπως η διακινδύνευση της επιχειρηματικής υπόστασης οφειλέτη που συνεχίζει χωρίς δόλια και καταστρεπτικά μέσα τις πληρωμές του και απολαύει ακόμα της τραπεζικής πίστωσης και της πίστης στις συναλλαγές».

2.1.1 Καταχρηστικώς ασκούμενη ή χωρίς ύπαρξη εννόμου συμφέροντος⁵ θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μία αίτηση πτώχευσης, όταν⁶:

α) Δανειστής καταθέτει αίτηση πτώχευσης για να εξοβελίσει ανταγωνιστή του από την οικεία αγορά (θα κριθεί ενδεχομένως με τους όρους του αθέμιτου ανταγωνισμού)⁷,

β) υπάρχει σκοπός δυσφήμισης του, πράγμα που επιτυγχάνεται μόνο με την υποβολή της⁸,

γ) υπάρχει σκοπιμότητα παρεμπόδισης συμμετοχής σε διαδικασίες που απαιτούν πιστοποιητικό μη υποβολής αίτησης σε πτώχευσης (π.χ. δημόσια έργα)⁹,

δ) λειτουργεί ως μοχλός πίεσης έναντι του οφειλέτη προκειμένου να προβεί τάχιστα σε εξόφληση ακόμη και μη εν όλω απαιτητών χρηματικών χρεών του ή πολλώ μάλλον να αποσπάσει τμηματικές καταβολές¹⁰,

ε) σκοπεύεται η καταγγελία διαρκούς συμβάσεως (π.χ. στις εμπορικές μισθώσεις)¹¹,

στ) η απαίτηση έχει παραγραφεί, ή έχει παρασχεθεί προθεσμία εξόφλησης¹² ή δεν είναι σημαντική προκειμένου να εκκινήσει μία τέτοια χρονοβόρα διαδικασία¹³, ή όταν γενικότερα υπάρχουν περιστατικά που καθιστούν αμφίβολη τη συνδρομή της γενικότητας και μονιμότητας της αδυναμίας πληρωμών,

ζ) υπάρχουν επαρκείς εγγυήσεις για την απαίτηση, όπως υποθήκες, που εναλλακτικά δίνουν και τη δυνατότητα ικανοποίησης¹⁴,

η) συνειδητά δανειστής, αν και γνωρίζει την ύπαρξη περιουσιακών στοιχείων και δύναται να επισπεύσει αναγκαστική εκτέλεση, επιλέγει επαχθέστερο δρόμο¹⁵ (όρια αρχής αναλογικότητας),

4. Κοτσίρης Λ., *Καταχρηστική αίτηση πτώχευσης*, ό.π., σελ. 1270.

5. Κοτσίρης Λ., *Πτωχευτικό Δίκαιο*, 1998, σελ. 176.

6. Η απαρίθμηση είναι ενδεικτική. Περισσότερες μορφές κατάχρησης, μπορεί να ανιχνευθούν σε μία αίτηση πτώχευσης ή το δικαστήριο να εμπλουτίζει την απαρίθμηση τούτη.

7. Κοτσίρης Λ. *Καταχρηστική...* ό.π., σελ 1268, Καραγκουνίδη Απ., *Έννομο συμφέρον στην αίτηση πτώχευσης*, ΕπισκΕΔ Α/1997, σελ. 53.

8. Κοτσίρης Λ. *Καταχρηστική...* ό.π., σελ 1270-1271, «ενέχει από τη φύση της διακινδύνευση για την φήμη της επιχείρησης του καθ' ου η αίτηση». Γίνεται δεκτό ότι η πράξη της δυσφήμισης πληροί το πραγματικό των άρθρων 11 και 12 του Ν. 146/1914 ή και του 363, 364 ΠΚ.

9. Καραγκουνίδη Απ., *Έννομο συμφέρον* ..ό.π., σελ. 53.

10. Θα μπορούσε τότε να θεωρηθεί ως υποκατάστατο ατομικής εκτέλεσης Κοτσίρης Λ. *Καταχρηστική...* ό.π. σελ 1268, Καραγκουνίδη Απ., *Έννομο συμφέρον* .. ό.π., σελ. 53.

11. Κοτσίρης Λ., *Καταχρηστική...* ό.π., σελ 1268.

12. Καραγκουνίδη Απ., *Έννομο συμφέρον* .. ό.π., σελ. 53.

13. Υποστηρίζεται τόσο ότι το έννομο συμφέρον δεν εξαρτάται από την αξία του αντικειμένου της δίκης, όσο και το αντίθετο. Καραγκουνίδη Απ., *Έννομο συμφέρον* .. ό.π., σελ. 53-54. Σημ. 36

14. Καραγκουνίδη Απ., *Έννομο συμφέρον* .. ό.π., σελ. 54-55.

15. Κοτσίρης Λ. *Καταχρηστική...* ό.π. σελ 1268, «όταν ο αιτών μπορεί κατά τρόπο απλούστερο και σκοπιμότερο από τη χρήση της πτώχευσης να ικανοποιήσει την απαίτηση του».

θ) η αίτηση πτώχευσης προκαλεί το λεγόμενο cross default, και δη το ληξιπρόθεσμο και άλλων δανείων που έχει λάβει ο ίδιος ο οφειλέτης, οπότε θα κληθεί να πληρώσει όλα τα χρέη και άρα να πτωχεύσει¹⁶.

ι) κατατίθεται εικονικά, κατόπιν συμπαιγνίας οφειλέτη-δανειστή, ώστε πιθανόν να ανασταλούν οι ατομικές διώξεις των πραγματικών δανειστών του οφειλέτη¹⁷.

2.1.2 Ιδιαίτερης αναφοράς αξίζει και μία άλλη περίπτωση, επίσης μη τυγχάνουσα νομολογιακής επεξεργασίας, που όμως θεμελιώνει τουλάχιστον τη νομική βάση προς απόρριψη μίας αίτησης πτωχεύσεως ως καταχρηστικής. Πρόκειται για τον δανειστή που προσφεύγει στην πτωχευτική διαδικασία, γνωρίζοντας ότι η περιουσία του οφειλέτη του είναι τόσο βεβαρυμένη, ώστε δεν μπορεί να γίνει οποιαδήποτε καταβολή σε εγγειρόγραφους δανειστές, και περαιτέρω, ότι οι ίδιες οι εργασίες της πτώχευσης θα αδρανήσουν, αφού δεν θα υπάρχει το ενεργητικό για να συνεχισθούν. Η προσφυγή στην πτωχευτική διαδικασία κρίνεται εν προκειμένω άσκοπη, αφού και το υπολειπόμενο ενεργητικό¹⁸ με την εκκίνηση αυτής, εξαφανίζεται. Η ελληνική νομοθεσία αυτό το ζήτημα της ανεπάρκειας του ενεργητικού το αντιμετωπίζει σε ένα μετέπειτα στάδιο, με τη δυνατότητα που δίνει στο σύνδικο να παύσει τις εργασίες της πτώχευσης (637 επ. ΕμπΝ)¹⁹. Όμως εν τέλει, εδώ η έννομη προστασία που δίνεται στο δανειστή, καταλήγει να αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για οποιαδήποτε καταβολή, πολύ περισσότερο εμπόδιο για την εκκίνηση των απαιτούμενων εργασιών (εξέλεγχη των απαιτήσεων, διανομές κ.λπ.)²⁰.

Μέρος της θεωρίας υποστηρίζει ότι δεν συνιστά έλλειψη έννομου συμφέροντος του αιτούντα την πτώχευση αυτή η έλλειψη ενεργητικής περιουσίας του οφειλέτη, γιατί: α) Δεν μπορεί αυθαίρετα ο ερμηνευτής του δικαίου, χωρίς ρύθμιση του νόμου, να θέτει μία επιπλέον προϋπόθεση για την κήρυξη της πτώχευσης και β) δεν αποκλείεται αυτή να εμπλουτιστεί εκ των υστέρων, μέσω του θεσμού της πτωχευτικής ανάκλησης (537 ΕμπΝ) ή του τεκμηρίου του 116 Εισ.Ν.Α.Κ²¹. Άλλη μερίδα της θεωρίας επιτελώντας μία κανονιστική συστολή στη ρύθμιση, υποστηρίζει ότι το Δικαστήριο αφού έχει ελέγξει το βάσιμο της αίτησης, δύναται να εκτιμήσει ελευθέρα τους ισχυρισμούς και τις αποδείξεις και να κάνει ενδεχομένως δεκτή ένσταση του 281 Α.Κ. περί καταχρη-

16. Περάκης Ε., *Το Θετικό πτωχευτικό Δίκαιο και τα Συμφέροντα των πιστωτών*, Αφιέρωμα εις Α. Δ. Λουκόπουλον 1993, σελ. 148, όπου χαρακτηρίζεται ίσως και «αυτοεκπληρούμενη προφητεία».

17. Καραγκουνίδης Απ., *Έννομο συμφέρον .. ό.π.*, σελ. 54.

18. Η ανεπάρκεια ενεργητικού είναι μία πραγματικότητα που αντιμετωπίζουν πολλές επιχειρήσεις - οφειλέτες, συνεπεία πολλών παραγόντων όπως: Η μη έγκαιρη κήρυξη πτώχευσης, η εξαιρετικά μεγάλη παροχή πιστώσεων με υψηλό παθητικό, ο πολλαπλασιασμός των εμπραγμάτων ασφαλειών και προνομιών που εξανεμίζουν το ενεργητικό. Σχετικά: Κάμτσιου-Μπέτζιου Κ. *Η παύση των εργασιών της πτώχευσης*, 1994, σελ. 17.

19. Ενδεικτικά ΜΠΑ 1128/1995 ΕΕμπΔ, σελ. 584.

20. Στο γερμανικό δίκαιο, ο νέος νόμος περί αφερεγγυότητας (άρθρο 26 Insolvenzordnung) προβλέπει ήδη στον έλεγχο του παραδεκτού μίας αίτησης πτώχευσης, να εξετάζεται εάν υπάρχει περιουσία ικανή να καλύψει τα έξοδα της διαδικασίας. Και αν πιθανολογείται πως όχι, ότι απορρίπτεται η εν λόγω αίτηση του πιστωτή, δίνοντας όμως τη δυνατότητα σε αυτόν ή σε οποιονδήποτε άλλο, να αποφύγει την τυχόν απόρριψη εάν καταβάλει επαρκές χρηματικό ποσό.

21. Κοτσίρης Λ., *Πτωχευτικό Δίκαιο*, 1998, σελ. 178.

στικότητας μίας αίτησης που συνοδεύεται από περιστατικά, τα οποία δύνανται να μην οδηγήσουν σε χρονοβόρες και πολυτελείς διαδικασίες²².

2.2. Επί δηλώσεως εμπόρου. Στοιχεία καταχρηστικότητας θα μπορούσαν να εντοπιστούν και σε δηλώσεις αναστολής των πληρωμών από τον οφειλέτη, όταν χρησιμοποιείται ως μέσο για να εκβιάσει τους πιστωτές του ή προς εξουδετέρωση των μέτρων αναγκαστικής εκτέλεσης εναντίον του ή προς διάσωση της μελλοντικής περιουσίας²³.

Η νομολογία δεν έχει ασχοληθεί με αυτό το ζήτημα ιδιαίτερα, μάλλον σχεδόν καθόλου, μία απόφαση δε που αντιμετώπισε το ζήτημα ήταν η 2157/1960 του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, η οποία απορρίπτει τη δήλωση αναστολής πληρωμών, με την ένσταση του 281 Α.Κ. αναφέροντας τα εξής: «...αι διατάξεις του ΕμπΝ αι ρυθμίζουσai την κήρυξη του εμπόρου εις κατάστασιν πτωχεύσεως πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της εξυπηρετήσεως του δημοσίου συμφέροντος, ήτοι ως διατάξεις δημοσίας τάξεως, διότι εν τω πτωχευτικώ δικαίω κρατεί το κοινωνικόν στοιχείον. Η συλλογική προστασία των δανειστών ελκύει την ιδιαιτέραν προσοχήν του δικαστού. Η έννοια της αλληλεγγύης και του δημοσίου συμφέροντος δεσπόζουν εν τω δικαίω τούτω,.....το ιδιωτικό συμφέρον υποχωρεί πρό του δημοσίου,...της ανάγκης προστασίας της πίστωσης και....εν γένει της εθνικής οικονομίας».

3. Νομική μεταχείριση υπέρβασης εγγενών ορίων θεσμού

3.1 Όπως και σε κάθε αίτηση για παροχή έννομης προστασίας, έτσι και η προσφυγή στην πτωχευτική διαδικασία, αξιολογείται ως προς τη σκοπιμότητα της κίνησής της, είτε μέσω της διαπίστωσης της ανυπαρξίας έννομου συμφέροντος (68 Κ.Πολ.Δ) είτε με την επίκληση της αρχής απαγόρευσης της καταχρηστικής άσκησης δικονομικών δικαιωμάτων (116 Κ.Πολ.Δ, Α.Κ. 281 Α.Κ. 25 παρ. 3 Σ.)²⁴.

3.2 Οι περισσότεροι συγγραφείς²⁵ συγκλίνουν στο ότι, εφόσον δημιουργηθεί δικανική πεποίθηση ως προς τις προϋποθέσεις της ενεργητικής νομιμοποίησης και την παύση πληρωμών του οφειλέτη εμπόρου, δεν υπάρχει σκοπιμότητα να ελεγχθεί ιδιαίτερα η συνδρομή του έννομου συμφέροντος των αιτούντων την κήρυξη πτώχευσης.

Στο επίκεντρο του προβληματισμού αυτού και άξια σχολιασμού καθίσταται η απόφαση 66/1996 του Εφετείου Δωδεκανήσου²⁶.

Η εν λόγω απόφαση αφορούσε μια ξενοδοχειακή επιχείρηση, η οποία ζήτησε πί-

22. Καραγκουνίδης Απ., *Έννομο συμφέρον* .. ό.π., σελ. 56, Περάκης Ε., «Η εκούσια δικαιοδοσία στην πτώχευση», στα *Πρακτικά του 20ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ελλήνων Δικονομολόγων* (1995), σελ. 61.

23. Περάκης Ε., *Το Θετικό*.... ό.π., σελ 154.

24. Καραγκουνίδης Απ., *Έννομο συμφέρον* ό.π., σελ. 51 επ.

25. Ενδεικτικά Κοτσίρης Α. *Καταχρηστική* ό.π., σελ. 1267 επ., Περάκης Ε., *Το Θετικό*...., ό.π., σελ. 146 επ., Χατζηνικολάου- Αγγελίδου Π., *Η παύση των εργασιών της πτώχευσης*, 1993, σελ. 58.

26. ΕφΔωδ 66/1996, ΕπισκΕΔ Α/ 199, σελ. 138.

σωση από Ανώνυμη Τραπεζική Εταιρεία. Η τελευταία εξασφαλίστηκε εμπραγμάτως με υποθήκη και ενοχικώς με προσωπικές εγγυήσεις από δύο φυσικά πρόσωπα. Όταν η πιστολήπτρια επιχείρηση βρέθηκε σε κατάσταση αδυναμίας εκπλήρωσης των υποχρεώσεων της από τη δανειακή σύμβαση, η τράπεζα ζήτησε την κήρυξή της σε πτώχευση. Το δικαστήριο πρωτοδίκως την έκανε δεκτή. Το Εφετείο όμως έκρινε εκ νέου κατόπιν εφέσεως της δανειολήπτριας και απέρριψε την αίτηση της τράπεζας ως απαράδεκτη, λόγω έλλειψης έννομου συμφέροντος, αναλύοντας (ένα πιο πρώιμο δικονομικό στάδιο), κυρίως το ότι η τράπεζα είχε δικαίωμα υποθήκης, άρα ως εμπραγμάτως ασφαλισμένη πιστώτρια, κατέχει ιδιαίτερη θέση στη διαδικασία της πτώχευσης, αφού δεν καταλαμβάνεται από τον κανόνα αναγκαστικής εκτέλεσης και μπορεί να ικανοποιηθεί προνομιακά. Στο εν λόγω σκεπτικό, βαρύνουσα σημασία είχε και η πιθανολογούμενη μη συμμετοχή άλλων πιστωτών στην επαπειλούμενη πτώχευση καθώς δεν αποδεικνυόταν η ύπαρξη άλλων απλήρωτων χρεών, εκτός από εκείνο που επικαλείται η αιτούσα²⁷.

Επί της ως άνω απόφασης ασκήθηκε αναίρεση από την Τράπεζα, οπότε το Ακυρωτικό στην 1120/1997 απόφασή του απεφάνθη²⁸, δεχόμενο την αναίρεση, ότι «για τη νομιμοποίηση του αιτούντος την κήρυξη εμπόρου σε πτώχευση αρκεί η ιδιότητα του ως πιστωτή του καθ' ου και δεν απαιτείται έννομο συμφέρον του και δη η εκ προοιμίου βεβαιότητα ότι η πτώχευση θα αποβεί σε όφελός του». Άλλωστε, όπως αναφέρεται, η αίτηση περί κήρυξης της πτώχευσης υπαγορεύεται από λόγους «δημοσίου συμφέροντος.»

3.3 Η απόφαση αυτή ανέπλασε παλαιότερη στάση του Ακυρωτικού (Α.Π. 371/1967)²⁹ ότι η αίτηση πτώχευσης δεν έχει αντικείμενο την ικανοποίηση συγκεκριμένου ιδιωτικού δικαιώματος του αιτούντος και η πτωχευτική απαίτηση άγεται σε κρίση μόνο στο βαθμό που νομιμοποιεί τον πιστωτή να ζητήσει την κήρυξη της πτώχευσης. Εκεί δε το θέμα ήταν αν με την ένσταση του 281 Α.Κ. μπορεί να αποκρουστεί η αίτηση πτώχευσης, όταν η απαίτηση του αιτούντος δανειστή τελεί υπό αίρεση ή δεν έχει καταστεί ακόμα ληξιπρόθεσμη, όπου το δικαστήριο απεφάνθη αρνητικά. Όμως από τη θεωρία, ο Κοτσίρης, σχολιάζοντας την εν λόγω απόφαση, παρατηρεί ότι ο αποκλεισμός της εφαρμογής της διάταξης του 281 Α.Κ. «δεν δικαιολογείται πλέον ενόψει του άρθρου 25 παρ. 3 του Συντάγματος και της εφαρμογής του σε δικαιώματα απορρέοντα από κανόνες δημόσιας τάξης, όπως η επισπευδόμενη αναγκαστική εκτέλεση»³⁰. Αλλού πάλι υποστηρίζεται³¹ ότι το 281 Α.Κ. δεν συμβιβάζεται με τη σύγχρονη θεωρία της αναγκαστικής εκτέλεσης.

Προς επίρρωση της άποψης που δέχεται την απόρριψη μιας αίτησης πτώχευσης με

27. Καραγκουνίδης Απ., *Έννομο συμφέρον.. ό.π.*, σελ.47-49.

28. Α.Π. 1120/1997, ΔΕΕ 1997, σελ.1178.

29. Α.Π. 371/1967, ΕΕμπΔ 1967, σελ 607

30. Κοτσίρης Λ., *Καταχρηστική, ό.π.*, σελ. 1269.

31. Γέσιου-Φάλσι Π., *Αναγκαστική Εκτέλεση*, 1998, σελ. 69.

αυτή τη νομική βάση: υποστηρίζεται ότι μπορεί να γίνει λόγος και για κατάχρηση του ίδιου του θεσμού της πτώχευσης, όταν η χρήση του θεσμού δεν γίνεται με σύνεση³².

4. Συμπέρασμα

Ανεξαρτήτως των δογματικών δυσχερειών που άπτονται της εφαρμογής του 281 Α.Κ., επί ουσιαστικών ή δικονομικών δικαιωμάτων και της όλης προβληματικής περί του αν μπορεί να γίνει λόγος για έλλειψη έννομου συμφέροντος, το Δικαστήριο οφείλει να κρίνει τυχόν ένσταση καταχρηστικότητας, τουλάχιστον επί αιτήσεων που πιθανολογούνται ότι έγιναν δολίως ή έχουν σκοπό αλλότριο από την ικανοποίηση των δανειστών. Το γεγονός ότι δεν έχουν τύχει νομολογιακής επεξεργασίας τέτοια ζητήματα, δηλώνει ίσως την δυσκολία της αποδείξεως γεγονότων και την επιφυλακτικότητα που δείχνουν τα δικαστήρια να προσεγγίσουν τα όρια μεταξύ της εν τοις πράγμασι παροχής έννομης προστασίας δια της ασκήσεως ιδιωτικών δικαιωμάτων από τους δανειστές (και τον οφειλέτη) και της ένστασης κατάχρησης δικαιώματος του 281 Α.Κ., μίας διάταξης που έχει χαρακτηριστεί από τον Άρειο Πάγο «εντόνως δημόσιας τάξεως»³³.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γέσιου-Φαλτοή Π., *Αναγκαστική Εκτέλεση*, 1998.
- Γεωργακόπουλος Λ., στο *Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου, Πτώχευση και Εξυγίανση*, Τόμος Δ, 1997.
- Καραγκουνίδης Απ., *Έννομο συμφέρον στην αίτηση πτώχευσης*, ΕπισκΕΔ Α/1997, σελ. 47-65.
- Κοτσιρης Λ., *Πτωχευτικό Δίκαιο*, 6η έκδοση, 1998.
- Κοτσιρης Λ., *Καταχρηστική αίτηση πτώχευσης, Γνωμοδότηση*, Αρμενόπουλος 1988, 1267.
- Μπέτζιου-Κάμτσου Κ., *Η παύση των εργασιών της πτώχευσης*, Αθήνα 1994.
- Περάκης Ε., *Το Θετικό πτωχευτικό Δίκαιο και τα Συμφέροντα των πιστωτών*, Αφιέρωμα εις Α. Δ. Λουκόπουλον 1993.
- Περάκης Ε., «Η εκούσια δικαιοδοσία στην πτώχευση», *Πρακτικά 20ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων*, 1995.
- Χατζηνικολάου- Αγγελίδου Π., *Η παύση των εργασιών της πτώχευσης*, 1993.

32. Περάκης, Ε., *Το Θετικό...ό.π.*, σελ. 150. Θεωρίες κυρίως από τη Γερμανία, όπου δεν υπάρχει αντίστοιχη διάταξη με το 281 Α.Κ., κάνουν λόγο για θεσμική κατάχρηση και για κατάχρηση θεσμού.

33. Α.Π. 558/1972 ΝοΒ 1972, σελ. 1418.

ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΚΑΤΟΙΚΙΑ
ΜΕ ΤΗ ΡΗΤΗ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ ΤΟΥ ΕΝΟΙΚΟΥ ΤΗΣ
ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΠΑΡΙΣΤΑΤΑΙ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ ΤΗΣ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ – ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ
ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΕΚΥΨΑΝ

Αντώνη Γ. Ροδιτάκη*

Η αστυνομική έρευνα σε κατοικία επιτρέπεται μόνον εφ' όσον παρίστανται εκπρόσωποι της Δικαστικής Αρχής και μόνον εφ' όσον από τις συγκεκριμένες αποδείξεις πιθανολογείται, ότι με την έρευνα μπορεί να βεβαιωθεί το έγκλημα, να ανακαλυφθεί ή συλληφθεί ο δράστης ή να βεβαιωθεί και αποκατασταθεί η ζημία που προκλήθηκε. Σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται με αφορμή αόριστες προφορικές καταγγελίες από γνωστούς ή αγνώστους, ανώνυμους πάντως πληροφοριοδότες των αστυνομικών υπηρεσιών, και ενώ δεν έχει σχηματισθεί δικογραφία και δεν έχουν προηγηθεί ανακριτικές πράξεις. Δεν επιτρέπεται να αρχίσει αστυνομική προανάκριση με πρώτη πράξη δικονομικού καταναγκασμού – συνδεδεμένη άρρηκτα με την άσκηση ποινικής δίωξης – την έρευνα κατοικίας του υπόπτου. Δικονομικώς είναι ανεπίτρεπτη η κατ' οίκον έρευνα στο πλαίσιο διενέργειας πράξεων που αποσκοπούν στον έλεγχο της ουσιαστικής βασιμότητας μιας πληροφορίας και, ακριβέστερα, στη διαπίστωση της συνδρομής των προϋποθέσεων περί του αν θα πρέπει να κηρυχθεί άκυρη ως υλική ενέργεια (άρθρ. 171 παρ. 1δ, 173 παρ. 1 και 307β Κ.Π.Δ) η έρευνα της κατοικίας ενός δικονομικώς ανύπαρκτου προσώπου [του εν δυνάμει κατηγορουμένου] εφ' όσον λαμβάνει χώρα εκτός του αυστηρού διαδικαστικού πλαισίου, εντός του οποίου επιτρέπεται να διενεργείται. (αυτεπάγγελτη προανάκριση του άρθρου 243 παρ. 2 χωρίς εισαγγελική παραγγελία ή προληπτική ανίχνευση του χώρου, ή άλλη διοικητική έρευνα του άρθρου 96 Π.Δ. 141/1991 -ΓΝ ΕΙΣ Α.Π. 10/1992, ΠΧ ΜΒ 1124). Είναι απαραίτητο να παρίσταται εκπρόσωπος της δικαστικής εξουσίας, ο οποίος αφού ελέγξει τη δικογραφία και βεβαιωθεί ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 252 Κ.Π.Δ θα νομιμοποιήσει την πράξη και θα εγγυηθεί την ορθή διεκπεραίωση της.

Η έλλειψη αυτής της δικονομικής προϋποθέσεως δεν αναπληρώνεται από την συναινέση του καθού η έρευνα, αφού δεν γίνεται καμία διάκριση ως προς το ζήτημα αυτό στο άρθρο 9 του Συντάγματος¹.

* Ο Αντώνης Γ. Ροδιτάκης είναι Δικηγόρος Ηρακλείου.

1. Ποιν.Χρ. 1975, 441: Από της ισχύος του νέου Συντάγματος δεν είναι πλέον δυνατή η διενέργεια κατ' οίκον έρευνας άνευ της παρουσίας αντιπροσώπου της δικαστικής αρχής ... άνευ ουδεμιάς εξαιρέσεως ... εις πάσαν ανεξαιρέτως περίπτωσηιν...

Η τήρηση της διάταξης του άρθρου 9 παρ. 1 Συντ. συνιστά προαπαιτούμενο της έρευνας σε κατοικία, καθ' ότι ο Δικαστικός Λειτουργός δεν παρίσταται απλώς, αλλά προβαίνει πάντα στη διεξαγωγή της, έχοντας την ευθύνη διεκπεραίωσής της. Σημειώνεται ότι η παρουσία του εκπροσώπου της Δικαστικής Αρχής που επιβάλλει το άρθρο 9 παρ. 1 του Συντάγματος για τη νομιμότητα της έρευνας δεν είναι τυπική, και ο εκπρόσωπος της Δικαστικής Αρχής, ο οποίος στην επιτέλεση αυτού του καθήκοντος του δεν έχει καμιά υπηρεσιακή εξάρτηση, θα πρέπει, πριν παρασταθεί, να ελέγξει τη δικογραφία και να βεβαιωθεί ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 253 Κ.Π.Δ, για να γίνει έρευνα, άλλως έχει καθήκον να αρνηθεί να παραστεί για να μη νομιμοποιήσει με την παρουσία του παράνομη έρευνα. (Ποιν.Χρ./1990 (117) Αριθ. 2/1989, *Γνωμοδότηση Εισαγγελέως Εφετών*, Κ. Μ. Δέτση). Η παρουσία εκπροσώπου της Δικαστικής Αρχής συνιστά επιταγή δικονομικού κανόνα που απορρέει από θεμελιώδη διάταξη του Συντάγματος, (253, 255 παρ. 2 Κ.Π.Δ - 9 παρ. 1, 17 Σ.) και σαφή αντικειμενική δικονομική προϋπόθεση – που δεν υπολείπεται στο πεδίο της δικονομικής κύρωσης της αναγνώρισης της απόλυτης ακυρότητας (Α.Π. 592/99 ΝοΒ.1454 Ε.Π., – με πρωταρχική σημασία για την ποινική δίκη, χωρίς την τήρηση της οποίας η ποινική διαδικασία αποδυναμώνεται επικίνδυνα. Η ως άνω παράτυπη έρευνα παράγει ως ανακριτική πράξη απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας, ακριβώς γιατί πλήττει τον πυρήνα του δικαιώματος υπεράσπισης του κατηγορουμένου (αρ. 171 παρ. 1 δ Κ.Π.Δ). Η χρησιμοποίηση δηλαδή Συνταγματικά απαγορευμένων αποδεικτικών μέσων επιβαρύνει την θέση του κατηγορουμένου, πλήττοντας το δικαίωμα υπεράσπισης του, αφού παράνομα αποδεικτικά στοιχεία αξιοποιούνται για την αιτιολόγηση της καταδικαστικής κρίσης. Η έρευνα αυτή είναι δικονομικά άκυρη ανακριτική πράξη, λόγω ουσιαστούς παραβίασης της διαδικασίας, η οποία μάλιστα συμπαράσχει σε ακυρότητα (175 Κ.Π.Δ) τις απολύτως οικονομικώς εξαρτώμενες πράξεις αφού συνιστούν το αναγκαίο αποτέλεσμα της έκθεσης κατ' οίκον έρευνας (Ολ.Α.Π. 2/1990 Ποιν.Χρ. 96 1570). Και τούτο επειδή η κατάσχεση που λαμβάνει χώρα σε αναπόσπαστη συνέχεια και συνάρτηση άκυρης κατ' οίκον έρευνας είναι και η ίδια αυτοδικαίως άκυρη, ασχέτως εάν από μόνη της θα ήταν έγκυρη. (Ποιν.Δικ. 7/2003 813 ΓΝΩΜ. Τσάτσος – Παπαδαμάκης – Χρυσογόνου) (Α.Π. Ολ. 2/1996 Ποιν.Χρ. 1996 1570 – Εφ.Ναυπλ. 55/1990 ΥΠΕΡ. 1991, 874).

Το Σύνταγμα αποτελεί το θεμέλιο του νομικού ελέγχου. Η αναζήτηση της αλήθειας επιτρέπεται μόνο στο πλαίσιο της αποδεικτικής νομιμότητας. Η Συνταγματική προτεραιότητα έναντι της κατασταλτικής αποτελεσματικότητας, καθιστά το προϊόν αξιοποιήσιμου προελεύσεως ανεπίδεκτο δικονομικής μεταχειρίσεως και αξιοποιήσεως. Ο νόμος αναγνωρίζει ένα περιορισμένο όριο ζωής στα αποδεικτικά μέσα που αποκτήθηκαν παράνομα, (μη τηρουμένων των Συνταγματικών εγγυήσεων), επιτρέποντας μόνο να στηρίξουν τη δίωξη και παραπομπή (Ποιν.Δικ. 7/2003 σελ. 813-816, 4 Ε) Π ΓΝΩΜ. Τσάτσος - Παπαδαμάκης - Χρυσογόνου). (Αρ. 171 παρ. 1 Δ Κ.Π.Δ), ΓΝΩΜ. ΕΙΣ. Α.Π. 4007/75, (Δικονομική απαγόρευση αξιοποίησης αποδείξεων που ελήφθη-

σαν κατά την τέλεση εγκλήματος του άρθρου 177 παρ. 2 Κ.Π.Δ). Διατυπώνεται δε ως κανόνας η ρύθμιση ότι τα αποδεικτικά μέσα που έχουν αποκτηθεί με αξιόποινες πράξεις ή μέσω αυτών δεν λαμβάνονται υπόψη για την κήρυξη της ενοχής, την επιβολή ποινής ή τη λήψη μέτρων δικονομικού καταναγκασμού.

Σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας της απόδειξης, η ανακριτική πράξη της έρευνας της κατοικίας, καθώς και οι συναρτούμενες με αυτήν πράξεις και εκθέσεις ως *contra legem* στερούνται αποτελέσματος. Με το άρθρο 19 παρ. 3 του Συντ. απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου αυτού και του άρθρου 9 του Συν. Με το άρθρο 2 παρ. 1 του Ν. 2408/1996 προστέθηκε δεύτερη παράγραφος στο άρθρο 177 Κ.Π.Δ με στόχο την διασαφήνιση του ζητήματος των παράνομων αποδεικτικών μέσων. Καταρχήν επικρατεί ομοφωνία ότι χρήση αποδεικτικών μέσων που κτήθηκαν κατά παράβαση του Συντάγματος δεν επιτρέπεται. Σύμφωνα με μίαν άποψη (Ανδρουλάκης, *Θεμελιώδεις έννοιες της Ποινικής Δίκης*, τευχ. Γ, σελ. 170-179): «Απαγορευμένη θα πρέπει να είναι η χρησιμοποίηση του παρانونώς κτηθέντος αποδεικτικού μέσου, όπου η παρανομία της κτήσεως έχει διαρκές δικονομικό αντίκρισμα». Σύμφωνα με άλλη άποψη (Λ. Μαργαρίτης, *Ποινική Δικονομία και πράξη διάλογος με την Νομολογία*, σελ. 309, 310): «Επιτρέπεται η αξιοποίηση αποδεικτικών μέσων που αποτελούν προϊόντα παραβιάσεως όχι αυξημένης ισχύος διατάξεων. Αντίθετα, απαγορεύεται η αξιοποίηση αποδεικτικών μέσων που αποτελούν προϊόντα παραβιάσεως αυξημένης ισχύος διατάξεων, όπως κύρια και κατά πρώτο λόγο, διατάξεων συνταγματικών... Οι διατάξεις των άρθρων 178-179 Κ.Π.Δ επιτρέπουν την αναζήτηση κάθε νόμιμου αποδεικτικού μέσου και απαγορεύουν την αξιοποίηση αποδεικτικού μέσου που προέρχεται από παραβίαση αυξημένης ισχύος κανόνων. Η διάταξη του άρθρου 177 Κ.Π.Δ επιτρέπει την ελεύθερη εκτίμηση των νόμιμων αποδεικτικών μέσων καθώς και εκείνων που προέρχονται από παραβίαση κανόνων, όχι όμως αυξημένης ισχύος. Υπό τον γενικό όρο «αποδεικτικές απαγορεύσεις» νοούνται οι περιορισμοί της εν ευρεία εννοία αποδεικτικής διαδικασίας, που αφορούν είτε στην απόκτηση, είτε στην αξιοποίηση ορισμένου αποδεικτικού μέσου. Από την ανάλυση του ως άνω ορισμού διαφαίνονται ήδη οι δύο κατηγορίες αποδεικτικών απαγορεύσεων που συνθέτουν το ουσιαστικό περιεχόμενο του γενικού όρου. Πρόκειται για τις κατηγορίες των απαγορεύσεων απόκτησης και των απαγορεύσεων αξιοποίησης αποδείξεων, που καταφάσκονται ανάλογα με το αν ο επιβαλλόμενος αυτοπεριορισμός της κρατικής εξουσίας εξικνείται μέχρι την εξέταση του σχετικού αποδεικτικού μέσου και την συλλογή του αντιστοίχου υλικού ή επεκτείνεται και στην αξιοποίησή του στα διάφορα στάδια της ποινικής δίκης και ιδίως στο στάδιο της κυρίας διαδικασίας. Στην πρώτη περίπτωση αποτυπώνονται οι εξαιρέσεις από την αρχή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας, ενώ στη δεύτερη οι απαγορεύσεις αξιοποίησης καθιδρύουν εξαιρέσεις από την αρχή της ηθικής απόδειξης. Αναγκαία επίσης είναι η διάκριση των απαγορεύσεων αξιοποίησης αποδείξεων, αφενός σε εξαρτημένες και αφετέρου σε ανεξάρτητες ή αυτοτελείς. Οι εξαρτημένες απαγορεύσεις αξιοποίη-

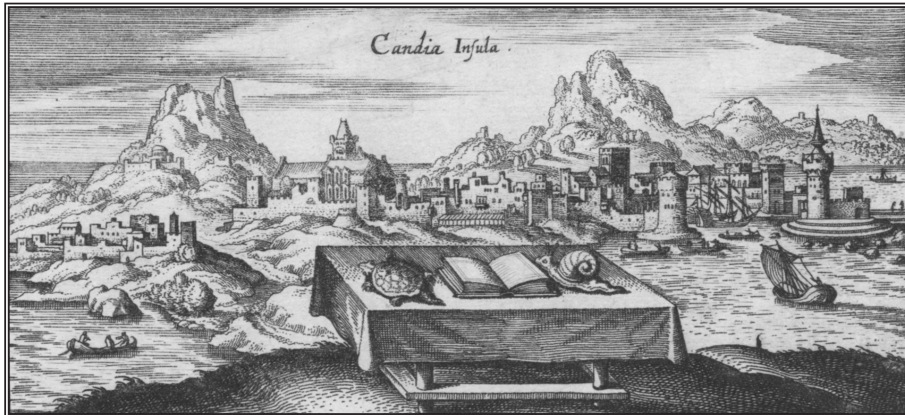
σης προϋποθέτουν πάντοτε την προηγούμενη παράνομη κτήση του αποδεικτικού υλικού και κατά τούτο εμφανίζονται ως επακόλουθο ή συνέπεια μιας παραβίασης συγκεκριμένων απαγορεύσεων απόκτησης αποδείξεων. Αντίθετα οι ανεξάρτητες ή αυτοτελείς απαγορεύσεις αξιοποίησης καταφάσκονται ανεξάρτητα από την προγενέστερη παράνομη δραστηριότητα των κρατικών οργάνων ή ιδιωτών, αφού καθοριστικό λόγο για την στοιχειοθέτησή τους συνιστά αυτή καθεαυτή η δικαστική αξιοποίηση του αποδεικτικού μέσου, που από μόνη της θα προσέβαλε θεμελιώδη έννομα αγαθά του ατόμου. Αυτή την δεύτερη υποκατηγορία συγκροτούν κατά βάση οι συναγόμενες από συνταγματικές διατάξεις απαγορεύσεις αξιοποίησης. Στις περιπτώσεις των αρρύθμιστων απαγορεύσεων αξιοποίησης, κατά τις οποίες καταφάσκει η νόμιμη απόκτηση του αποδεικτικού μέσου, η απαγόρευση δεν αφορά την προσαγωγή, αλλά μόνο την εξέταση και αξιοποίησή του «Απαγορευμένα αποδεικτικά μέσα: Δογματικές βάσεις για την θεμελίωση των αποδεικτικών απαγορεύσεων στην ποινική δίκη», (Θ. Δαλακούρα, Ποιν.Χρ. ΜΣΤ', 321 ΕΠ.).

(Με το υπ' αριθμόν 261/05 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Ηρακλείου ακυρώθηκε η ως άνω γενομένη έκθεση κατ' οίκον έρευνας και κατάσχεσης ναρκωτικών ουσιών, καθώς και οι εξαρτώμενες από αυτήν έκθεση ζυγίσεως και έκθεση γνωστοποίησης - δήλωσης του κατηγορουμένου)

NΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΔΙΚΑΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων- Α' Τμήμα - Αριθ. 28338/02/7-4-2005

Πρόεδρος: Α. Λουκαΐδης

Δικαστές: Α. Ροζάκης, F. Tulkens, P. Lorenzen, N. Vajic, Δ. Spielmann, S. E. Jebens

Δικηγόροι: Μιχάλης Απέσος, Κ. Παπίδα (Σύμβουλοι Νομικού Συμβουλίου του κράτους)

Γεώργιος Στυλιανάκης

Άρθρα 6 παραγ. 1, 41 96 παραγ. 43 σύμβασης ΕΣΔΑ

Έννοιες της «Δίκαιης Δίκης» και της απονομής δικαιοσύνης σε «εύλογο χρόνο».

Ο χαρακτήρας του «εύλογου» της διάρκειας μιας διαδικασίας, κρίνεται ανάλογα με τις περιστάσεις κάθε περίπτωσης και σύμφωνα με τα κριτήρια που τίθενται από τη νομολογία, ιδιαίτερα δε από το πολύπλοκο της υπόθεσης, από τη συμπεριφορά των προσφευγόντων και από αυτή των αρμοδίων Αρχών.

Το Δικαστήριο αποφαινεται τα ακόλουθα:

I. Ως προς την επικαλούμενη παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης από την άποψη της διάρκειας των δύο διαδικασιών :

17. Οι Προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η διάρκεια των δύο υπό κρίση διαδικασιών παραβίασε την αρχή της "Εύλογης Προθεσμίας" που προβλέπεται στο άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, με την ακόλουθη διατύπωση:

"Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικαστεί (...) μέσα σε εύλογη προθεσμία, από δικαστήριο (...), το οποίο θα αποφανθεί επί (...) των

αμφισβητήσεων των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικού χαρακτήρα (...)".

A. Ως προς την ποινική διαδικασία

1. Επί του παραδεκτού

18. Η Ελληνική Κυβέρνηση ισχυρίζεται, κυρίως, ότι η παράσταση Πολιτικής Αγωγής εκ μέρους των Προσφευγόντων δεν μπορούσε να οδηγήσει τα δικαστήρια που επιλήφθηκαν να αποφανθούν επί μιας "αμφισβήτησης» σε ένα "δικαίωμα ή μια υποχρέωση αστικού χαρακτήρα». Δηλώνει, κατ'αρχήν, ότι οι δύο πρώτοι Προσφεύγοντες είχαν μόνο στόχο να

ασκηθεί ποινική δίωξη κατά των υπεύθυνων του ατυχήματος που υπέστη η τρίτη Προσφεύγουσα. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, η πρόθεση αυτή συνάγεται από το ασήμαντο του ποσού των 100 δραχμών (0,30 ευρώ) για το οποίο οι δύο πρώτοι Προσφεύγοντες δήλωσαν ότι παρίστανται σαν Πολιτική Αγωγή κατά την κατάθεση της μήνυσής τους. Αφετέρου, η κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι, σύμφωνα με τον Κ.Πολ.Δ, το ποινικό δεν είναι κρίσιμο για το αστικό, δηλαδή ότι η ποινική διαδικασία δεν μπορούσε να επηρεάσει την εξέλιξη της αστικής διαδικασίας που είχε αρχίσει με πρωτοβουλία των Προσφευγόντων προκειμένου να αποζημιωθούν. Συνεπώς, ακόμη και αν ήθελε υποτεθεί ότι η διάρκεια της διαδικασίας ήταν υπερβολική, στην ένδικη περίπτωση το δικαίωμα των Προσφευγόντων να αποζημιωθούν ουδόλως θίγονταν. Τέλος, η κυβέρνηση εκτιμά ότι η τρίτη Προσφεύγουσα δεν δήλωσε παράσταση Πολιτικής Αγωγής στο όνομά της σε κανένα στάδιο της διαδικασίας, πράγμα το οποίο επιβεβαίωσε και η Απόφαση αρ. 70/2002 του Αρείου Πάγου. Εξάλλου, οι δύο πρώτοι Προσφεύγοντες δήλωσαν νόμιμα παράσταση Πολιτικής Αγωγής στο όνομά τους μόνο κατά τη διαδικασία ενώπιον του Πλημμελειοδικείου Λασιθίου. Επομένως κανένας από τους Προσφεύγοντες δεν διατήρησε την ιδιότητα του «Πολιτικώς Ενάγοντος» κατά τη διάρκεια της ένδικης διαδικασίας.

19. Οι Προσφεύγοντες αρνούνται αυτή την άποψη και δηλώνουν ότι, σύμφωνα με τη νομολογία τούτου του Δικαστηρίου, η παράσταση εκ μέρους τους Πολιτικής Αγωγής οδηγούσε πράγματι τα ποινικά δικαστήρια να αποφανθούν επί "αμφισβήτησης" σε ένα "δικαίωμα ή μια υποχρέωση αστικού χαρακτήρα".

20. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι είχε πρόσφατα την ευκαιρία να επανακαθορίσει τη νομολογία του σχετικά με το θέμα των μηνύσεων με παράσταση Πολιτικής Αγωγής

(βλ. υπόθ. Perez κ/ Γαλλίας [Μείζων Σύνθεση], αρ. 47287/99, της 12 Φεβρουαρίου 2004). Στην προκείμενη περίπτωση, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το ελληνικό νομικό σύστημα προβλέπει ότι ο ενδιαφερόμενος που καταθέτει μια μήνυση με παράσταση Πολιτικής Αγωγής αρχίζει καταρχήν μια διαδικασία άσκησης ποινικής δίωξης προκειμένου να επιτύχει εκ μέρους των ποινικών δικαστηρίων μια καταδίκη λόγω ενοχής και, συγχρόνως, μια επανόρθωση, έστω και ελάχιστη (βλ. επίσης υπόθ. Διαμαντίδης κ/ Ελλάδος (απόφ.), αρ. 71563/01, της 20 Νοεμβρίου 2003). Στην παρούσα υπόθεση, πρέπει να σημειωθεί ότι το ποσό των 100 δραχμών (0,30 ευρώ) για το οποίο οι δύο πρώτοι Προσφεύγοντες έχουν δηλώσει ότι παρίστανται σαν Πολιτική Αγωγή, όσο μικρό και αν είναι, δεν αίρει τον αποζημιωτικό χαρακτήρα της παράστασης Πολιτικής Αγωγής από μέρους τους.

21. Επιπλέον, το Δικαστήριο εκτιμά ότι το γεγονός ότι ο Αρειος Πάγος αποφάνθηκε ότι οι δύο πρώτοι Προσφεύγοντες δεν έχουν δηλώσει νόμιμα παράσταση Πολιτικής Αγωγής κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του Πλημμελειοδικείου, δεν μπορεί να αποκλείσει την ύπαρξη μιας "αμφισβήτησης" σε ένα "δικαίωμα αστικού χαρακτήρα". Πράγματι, οι τρεις Προσφεύγοντες δήλωσαν από την αρχή της διαδικασίας την πρόθεσή τους να παρυστούν σαν Πολιτική Αγωγή. Ετσι, κατά την κατάθεση της μήνυσής τους οι δύο πρώτοι Προσφεύγοντες δήλωσαν ότι παρίστανται σαν Πολιτική Αγωγή στο όνομα της τρίτης Προσφεύγουσας. Επιπλέον, το Πλημμελειοδικείο έκαμε δεκτή την παράσταση Πολιτικής Αγωγής από μέρους τους στο όνομά τους και ασχολήθηκε κατά συνέπεια με την υπόθεση στην ουσία της. Στη συνέχεια, το Εφετείο έκαμε δεκτή την παρέμβασή τους στη διαδικασία στο όνομα της κόρης τους. Σύμφωνα δε με τα παραπάνω, το Δικαστήριο

επισημαίνει ότι οι Προσφεύγοντες επέδειξαν καθόλη τη διάρκεια της διαδικασίας τη βούλησή τους να παραστούν σαν Πολιτική Αγωγή. Επιπλέον, είχαν τη βεβαιότητα ότι συμμετέχουν κανονικά ως Πολιτική Αγωγή στην ένδικη διαδικασία και, συνεπώς, ότι υπόκεινται στις συνέπειες των ενδεχόμενων καθυστερήσεων σχετικά με την εξέλιξή της. Επομένως, το άρθρο 6 § 1 της σύμβασης βρίσκει εφαρμογή στην προκείμενη περίπτωση.

22. Κατά συνέπειαν η ένσταση που προβάλλεται από την κυβέρνηση δεν πρέπει να γίνει δεκτή.

23. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι αυτό το παράπονο δεν είναι προφανώς αβάσιμο σύμφωνα με το άρθρο 35 § 3 της Σύμβασης. Επισημαίνει εξάλλου ότι δεν προσκρούει σε κανένα άλλο λόγο απαράδεκτου.

2. Οσον αφορά την ουσία

A. Περίοδος που λαμβάνεται υπόψη

24. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η διαδικασία άρχισε την 22 Αυγούστου 1995, με την κατάθεση της μήνυσης και τελείωσε την 12 Σεπτεμβρίου 2002, με την απόφαση αρ 1591/2002 του Πλημμελειοδικείου Λασιθίου. Διήρκεσε επομένως επτά έτη και εικοσιμία ημέρες για τέσσερις βαθμούς δικαιοδοσίας.

B. Ως προς το εύλογο της διάρκειας της διαδικασίας

25. Η Κυβέρνηση παρατηρεί ότι η παρούσα διαδικασία αφορά τους τέσσερις βαθμούς δικαιοδοσίας και βεβαιώνει ότι καθένα από τα στάδια αυτά προχώρησε με ταχύτητα. Τέλος, υποστηρίζει ότι οι περίοδοι των δικαστικών διακοπών (από 1η Ιουλίου έως 15 Σεπτεμβρίου κάθε έτους) θα πρέπει επίσης να αφαιρεθούν από τη συνολική διάρκεια της διαδικασίας.

26. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο χαρακτήρας του εύλογου της διάρκειας μιας διαδικασίας κρίνεται ανάλογα με τις περιστάσεις της κάθε περίπτωσης και σύμφωνα με τα κρι-

τήρια που τίθενται από τη νομολογία του, ιδιαίτερα δε από το πολύπλοκο της υπόθεσης, από τη συμπεριφορά των Προσφευγόντων και από αυτή των αρμόδιων Αρχών (βλ., μεταξύ πολλών άλλων, υπόθ. Frydlander κ/Γαλλίας [Μείζων Σύμβαση], αρ. 30979/96, § 43, ΕΣΑΔ 2000-vii).

27. Στην προκείμενη περίπτωση, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η υπόθεση δεν παρουσίαζε καμία ιδιαίτερη πολυπλοκότητα: Επρόκειτο για ένα κατηγορητήριο απλό που αναφερόταν, και για τους τρεις κατηγορούμενους, στα ίδια πραγματικά περιστατικά. Η συμπεριφορά των Προσφευγόντων ουδόλως καθυστέρησε τη διάρκεια της υπόθεσης. Ιδιαίτερα, οι δύο αναβολές της συνεδρίασης του Εφετείου δόθηκαν εξαιτίας προβλημάτων που αφορούσαν τους κατηγορούμενους και όχι τους Προσφεύγοντες. Εξάλλου, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι δύο έτη, έξι μήνες και δεκαοχτώ ημέρες διέρρευσαν μεταξύ της κατάθεσης της μήνυσης από τους δύο πρώτους Προσφεύγοντες και της απόφασης του (Μονομελούς) Πλημμελειοδικείου Λασιθίου. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, καμία νομική πράξη δεν έλαβε χώρα. Επιπλέον, μεταξύ της ημερομηνίας που οι δύο πρώτοι Προσφεύγοντες (= εννοεί κατηγορούμενοι) άσκησαν έφεση κατά της απόφασης του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου και της ημερομηνίας που το Εφετείο εξέδωσε την απόφασή του διέρρευσαν περίοδος δύο ετών, οκτώ μηνών και δεκατεσσάρων ημερών. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι δικαστικές αρχές περιορίστηκαν να αναβάλουν τη συνεδρίαση δύο φορές και δεν προέβησαν σε καμία άλλη πράξη. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι αυτές οι περίοδοι είναι υπερβολικές για μια υπόθεση που δεν παρουσιάζει καμία ιδιαίτερη δυσκολία.

28. Αφού εξήτασε όλα τα στοιχεία που του έχουν τεθεί και λαμβάνοντας υπόψη τη νομο-

λογία του στο θέμα, το Δικαστήριο εκτιμά ότι στην προκειμένη περίπτωση η διάρκεια της ένδικης διαδικασίας ήταν υπερβολική και δεν σεβάστηκε την απαίτηση του "εύλογου χρόνου".

Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1.

Β. Ως προς την αστική διαδικασία

1. Σχετικά με το παραδεκτό

29. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι το παράπονο αυτό δεν είναι προφανώς αβάσιμο σύμφωνα με το άρθρο 35 § 3 της Σύμβασης. Διαπιστώνει επιπλέον ότι δεν υφίσταται κανένας άλλος λόγος απαράδεκτου.

2. Σχετικά με την ουσία

Α. Περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη

30. Οσον αφορά το σημείο εκκίνησης της υπόθεσης, το Δικαστήριο σημειώνει ότι δεν πρέπει να θεωρηθεί σαν τέτοια η 12η Απριλίου 1997, ημερομηνία που οι Προσφεύγοντες απευθύνθηκαν για πρώτη φορά στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Λασιθίου, στο μέτρο που η τρίτη Προσφεύγουσα παραιτήθηκε στη συνέχεια. Έτσι, σαν ημερομηνία έναρξης της επίδικης διαδικασίας πρέπει να θεωρηθεί η 16η Νοεμβρίου 1998, ημερομηνία κατά την οποία οι Προσφεύγοντες απευθύνθηκαν για δεύτερη φορά στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Λασιθίου. Η διαδικασία αυτή, που εκκρεμεί πάντοτε ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Λασιθίου, διαρκεί μέχρι σήμερα έξι έτη και τέσσερις μήνες περίπου για ένα και μόνο βαθμό δικαιοδοσίας.

Β. Ως προς το εύλογο της διάρκειας της διαδικασίας

31. Η κυβέρνηση εκτιμά ότι η συμπεριφορά των Προσφευγόντων συνέβαλε στην παράταση της διάρκειας αυτής της διαδικασίας.

Έτσι, δηλώνει ότι οι προσφεύγοντες ανέμεναν δύο έτη και πέντε μήνες μετά το ατύχημα της κόρης τους προκειμένου να απευθυνθούν στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Λασιθίου. Επίσης, δεν επέδειξαν επιμέλεια να ασκήσουν κλήση για μετ'απόδειξη συζήτηση στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Λασιθίου μετά την κατάθεση των Πραγματογνωμώνων. Αντίθετα, η Κυβέρνηση συμπεραίνει ότι καμία καθυστέρηση δεν μπορεί να αποδοθεί στις αρμόδιες δικαστικές αρχές, οι οποίες επέδειξαν επιμέλεια στον χειρισμό αυτής της υπόθεσης.

32. Το Δικαστήριο έχει ασχοληθεί επανειλημμένως με υποθέσεις που εγείρουν όμοια θέματα με αυτά της προκειμένης περίπτωσης και έχει καταλήξει στην κρίση ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης (βλ. Διαμαντίδης κ/ Ελλάδος, ό.π., § 26). Ιδιαίτερα, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η διάρκεια της επίδικης διαδικασίας ανέρχεται ήδη σε έξι περίπου έτη και η υπόθεση εξακολουθεί να εκκρεμεί πάντα στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Λασιθίου.

33. Αφού εξέτασε όλα τα στοιχεία της υπόθεσης που έχουν τεθεί υπόψη του, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η κυβέρνηση δεν παρουσίασε κανένα γεγονός ούτε επιχειρήματα που να μπορεί να οδηγήσει σε διάφορο συμπέρασμα στην παρούσα περίπτωση. Λαμβάνοντας υπόψη τη νομολογία του στο θέμα, το Δικαστήριο εκτιμά ότι εν προκειμένω η διάρκεια της επίδικης διαδικασίας ήταν υπερβολική και δεν ανταποκρίθηκε στην απαίτηση του "εύλογου χρόνου".

Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1.

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Άρειος Πάγος (σε ολομέλεια) - Αριθ. 41/2005

Πρόεδρος: Γεώργιος Κάππος

Δικαστές: Νικόλαος Γεωργίλης, Στυλιανός Πατεράκης, Ρωμύλος Κεδίκογλου (Αντιπρόεδροι Αρείου Πάγου), Νικόλαος Κασσαβέτης, Αλέξανδρος Κασιώλας, Ιωάννης Δαβίλλας, Νικόλαος Οικονομίδης, Σπυρίδων Κολυβάς, Χρυσάνθος Παπούλιας, Χρήστος Γεωργαντόπουλος, Αθανάσιος Γιωτάκος, Γεώργιος Χλαμπουντάκης, Νίκη Γιαννακάκη, Δημήτριος Κυριτσάκης, Αχιλλέας Νταφούλης, Αθανάσιος Μπρούλλης, Μιχαήλ Λαργαρίτης, Γεώργιος Καλαμίδας, Ιωάννης Παπανικολάου (εισηγητής) Δημήτριος Κανελλόπουλος (Αρεοπαγίτες)
Δικηγόροι: Νικόλαος Κατσιμπας (Σύμβουλος Νομικού Συμβουλίου του Κράτους), Πέτρος Σπεντζόπουλος, Όλγα Ζυγούρα

Άρθρα 12 και 17 Συντάγματος, 6 και 15 του Ν.Δ. 1111/1972, 108 έως 121 Α.Κ.

Δυνάμει του άρθρου 6 Ν.Δ. 1111/1972 καθιερώνεται περιορισμός στα συνιστώμενα εφεξής φιλανθρωπικά σωματεία, τα σκοπούντα κατά το καταστατικό των στην παροχή οργανωμένης περιθαλψης. Αυτά είναι υποχρεωμένα να προβούν στη διάθεση της περιουσίας τους και σύσταση Ιδρύματος.

Η διάταξη αυτή κρίθηκε αντισυνταγματική από τη δημοσιευομένη απόφαση, ως ερχομένη σε ευθεία αντίθεση με το άρθρο 12 του Συντάγματος, που επιτρέπει τη χωρίς περιορισμούς του κοινού νομοθέτη άσκηση του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι.

III. -Το δικαίωμα ή ελευθερία της συνένωσης (του συνεταιρίζεσθαι κατά την ορολογία των προϊσχυσάντων Συνταγμάτων) κατοχυρώνεται στο άρθρο 12 του ισχύοντος Συντάγματος, στην παράγραφο 1 του οποίου ορίζεται ότι οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνιστούν ενώσεις και μη κερδοσκοπικά σωματεία, τηρώντας τους νόμους, που ποτέ όμως δεν μπορούν να εξαρτήσουν την άσκηση του δικαιώματος αυτού από προηγούμενη άδεια. Το δικαίωμα της συνένωσης περιλαμβάνεται στα δικαιώματα συλλογικής δράσης και εμφανίζει ως προέχον χαρακτηριστικό το συλλογικό στοιχείο, αφού εγγυάται την ελευθερία της σύστασης ενώσεων και μη κερδοσκοπικών σωματείων, που δεν αποτελούν απλές συγκεντρώσεις προσώπων αλλά διαρκείς οργανισμούς με μακροπρόθεσμες επιδιώξεις, που υπερβαίνουν εκείνες του αθροίσματος των μελών τους. Στο άρθρο 12 παρ. 1 του Συντάγματος βρίσκει επιπλέον έ-

ρεισμα η γενικότερης σημασίας συνταγματική αρχή της ελεύθερης κοινωνικής ομαδοποίησης. Το δικαίωμα σύστασης ενώσεων και σωματείων εμπεριέχει, προεχόντως, την ελευθερία των συνενώσεων αυτών να επιδιώκουν κάθε σκοπό, του οποίου η επιδίωξη είναι γενικά θεμιτή και για κάθε άλλο φυσικό ή νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, σύμφωνα με την έννομη τάξη. Αυτή είναι και η έννοια της ρήτρας «τηρώντας τους νόμους». Ο κοινός νομοθέτης έχει μεν την ευχέρεια να μην επιτρέπει την επιδίωξη από τα σωματεία σκοπών αντίθετων προς τους νόμους, δεν μπορεί όμως να απαγορεύσει την επιδίωξη, θεμιτών σκοπών και μάλιστα ειδικά από ορισμένη κατηγορία σωματείων, διότι τέτοια απαγόρευση θα αποτελούσε ανεπίτρεπτο, κατά το άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος, περιορισμό συνταγματικού δικαιώματος, που θίγει την ουσία ή τον πυρήνα του. Εξάλλου, από το δικαίωμα σύστασης ενώσε-

ων και σωματείων απορρέει και η ελευθερία λειτουργίας και διοικήσεως των τελευταίων, δηλαδή η διοίκηση τους με δικά τους όργανα, τα οποία προέρχονται από την ελεύθερη βούληση των μελών τους και αποφασίζουν, χωρίς κρατική επέμβαση, για κάθε υπόθεση και δραστηριότητά τους. Περαιτέρω, στο άρθρο 6 του Ν.Δ. 1111/1972 ορίζονται τα ακόλουθα: «1. Φιλανθρωπικά Σωματεία, σκοπώντας την παροχήν οργανωμένης περιθάλψεως, υποχρεούνται όπως, εντός εξ μηνών από της δημοσιεύσεως του παρόντος, προβούν εις διάθεσιν περιουσίας και σύστασιν ιδρύματος, κατά τις διατάξεις των άρθρων 108-121 του Αστικού Κώδικος. 2. Εφεξής συνιστώμενα Φιλανθρωπικά Σωματεία, σκοπούνται κατά το καταστατικόν των, την παροχήν οργανωμένης περιθάλψεως, δεν δύναται να επιδιώκουν τον σκοπόν τούτον, εκτός εάν προβούν εις διάθεσιν περιουσίας και σύστασιν ιδρύματος, κατά τας υπό της προηγούμενης παραγράφου διατάξεις. 3. Το υπό των διατάξεων των άρθρων 108-121 του Αστικού Κώδικος προβλεπόμενον Β.Δ. εκδίδεται τη προτάσει του Υπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών και υπό την προϋπόθεσιν της προηγούμενης διαπιστώσεως, ότι οι διατιθέμενοι πόροι επαρκούν προς εκπλήρωσιν του σκοπού του Ιδρύματος». Κατά δε τη διάταξη του άρθρου 15 του ίδιου Ν.Δ. «Η περιουσία του διαλυθέντος Φιλανθρωπικού Σωματείου περιέρχεται εις έτερον Φιλανθρωπικόν Σωματεϊόν ή Ίδρυμα κοινωνικής Προνοίας, οριζόμενον υπο του μονομελούς Πρωτοδικείου, αιτήσει της εποπτευούσης αρχής κατά την διαδικασίας της εκουσίας δικαιοδοσίας του Κ.Πολ.Δ.». Από την παραπάνω διάταξη του άρθρου 6, συνάγεται ότι η παροχή οργανωμένης περίθαλψης αποκλείεται να αποτελεί τον καταστατικό σκοπό φιλανθρωπικού σωματείου και επιβάλλεται σ' αυτό η υποχρέωση να συστήσει ίδρυμα, προ-

κειμένου να επιδιώξει τον εν λόγω σκοπό, με τη διάθεση περιουσίας του σ' αυτό. Έτσι, άμεσος φορέας του εν λόγω σκοπού καθίσταται το ίδρυμα και η δραστηριότητα του φιλανθρωπικού σωματείου, όσον αφορά την παροχή οργανωμένης περίθαλψης, περιορίζεται στη σύσταση τούτου και στη συνέχεια στην περιουσιακή ενίσχυσή του για την επίτευξη του σκοπού του. Η επιβαλλόμενη, όμως, από το νόμο πιο πάνω υποχρέωση, αποτελεί περιορισμό του δικαιώματος της συνένωσης και έρχεται σε ευθεία αντίθεση με το άρθρο 12 του Συντάγματος, αφού σ' αυτό δεν διατυπώνεται υπέρ του κοινού νομοθέτη επιφύλαξη, που να επιτρέπει τον περιορισμό της άσκησης του εν λόγω δικαιώματος, ειδικότερα δε, ότι με το νόμο μπορεί να απαγορευθεί η επιδίωξη συγκεκριμένου σκοπού ειδικά από συγκεκριμένη ένωση προσώπων ή σωματείο, η πραγματοποίηση του οποίου δεν απαγορεύεται, από λόγους γενικότερου δημόσιου συμφέροντος, σε κάθε άλλο φυσικό ή νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, σύμφωνα με όσα έχουν εκτεθεί προηγουμένως. Η αντίθεση της παραπάνω διάταξης προς το Σύνταγμα, δεν αναιρείται από το γεγονός ότι θα πραγματοποιηθεί ο σκοπός αυτός από το ίδρυμα που θα συσταθεί, αφενός μεν διότι η σύσταση τούτου υπόκειται, κατά τη παρ. 3 του άρθρου 6 των ανωτέρω Ν.Δ., σε προηγούμενη έγκριση της διοικητικής αρχής, με συνέπεια η λειτουργία του σωματείου, που επιδιώκει την παροχή οργανωμένης περίθαλψης, να εξαρτάται εμμέσως από την κρίση της διοίκησης, αφετέρου δε διότι η παροχή οργανωμένης περίθαλψης σε άτομα που έχουν ανάγκη είναι σύμφωνα με τις παραπάνω διατάξεις, επιδιώξιμη, όχι άμεσα από τα όργανα του ιδίου του σωματείου, που εκλέγονται και ελέγχονται από τα μέλη του, αλλά από όργανα του ιδρύματος, το οποίο διέπεται από αυτοτελή οργανισμό και έχει

δική του νομική προσωπικότητα, που δεν υπόκεινται στον έλεγχο και τις εντολές των μελών του σωματείου. Συνέχεια των ρυθμίσεων του άρθρου 6, οι οποίες αφορούν την υποχρεωτική διάθεση περιουσίας του εν ενεργεία φιλανθρωπικού σωματείου στο ίδρυμα, που υποχρεούται να συστήσει, αποτελεί η διάταξη του άρθρου 15 του ίδιου Ν.Δ., καθόσον με αυτή θεσπίζεται η υποχρεωτική περιέλευση της περιουσίας του, μετά τη διάλυσή του, σε ίδρυμα κοινωνικής πρόνοιας ή σε άλλο φιλανθρωπικό σωματείο και έτσι αποκλείεται η δυνατότητα να αποφασίσουν διαφορετικά τα καταστατικά όργανα του φιλανθρωπικού σωματείου (άρθρο 77 Α.Κ.) και να διαθέτουν την περιουσία του, μετά τη διάλυση και την περάτωση της εκκαθάρισης, σε άλλα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού ή και δημόσιου δικαίου, όπως οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης. Ο επιβαλλόμενος από το νόμο πιο πάνω α-

ποκλεισμός σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η παρέμβαση του Δικαστηρίου εξαντλείται μόνο στην επιλογή ενός από τα περισσότερα φιλανθρωπικά σωματεία ή ιδρύματα, που τυχόν υπάρχουν, αποτελεί περαιτέρω περιορισμό του δικαιώματος των πολιτών να ιδρύουν φιλανθρωπικά σωματεία με σκοπό την παροχή οργανωμένης περίθαλψης αφού τέτοιο δικαίωμα δεν είναι νοητό, χωρίς την ελευθερία και διοικήσεως αυτών με την έννοια της αυτοτέλειας και αυτενέργειας κατά τη διαχείριση της περιουσίας τους, με συνέπεια και η ως άνω διάταξη του άρθρου 15 του Ν.Δ. 1111/1972 να αντιβαίνει όχι μόνο στο άρθρο 12, αλλά και στο άρθρο 17 του Συντάγματος, αφού τα εν λόγω νομικά πρόσωπα στερούνται του δικαιώματος της ελεύθερης διάθεσης της περιουσίας τους κατά τη βούληση του αρμοδίου, κατά το καταστατικό τους, οργάνου.

Άρειος Πάγος Α' Πολιτικό Τμήμα - Αριθ. 1284/2005

Πρόεδρος: Δημήτριος Σουλτανάς (Αντιπρόεδρος Αρείου Πάγου)

Δικαστές: Κωνσταντίνος Βαρδαβάκης, Ιωάννης Βερίτσος, Χρήστος Γεωργαντόπουλος, Μιχαήλ Μαργαρίτης (Αρεοπαγίτες)

Δικηγόροι: Χρήστος Παπατσώρης, Ηλίας Μπέτης, Κωνσταντίνος Κεραμεύες

Άρθρο 30 παρ. 2 εδ. β. Ν. 2789/2000, 17, 4 παρ. 1 Συντάγματος, 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ

Τράπεζες - Συμβάσεις δανείου - Ανατοκισμός - Αδικαιολόγητος πλουτισμός

Η διάταξη του άρθρου 30 παρ. 2 εδ. β. του Ν. 2789/2000, που αφορά στον ανατοκισμό επί δανειακών συμβάσεων Τραπεζών που έκλεισαν οριστικά και με την οποία αποκλείεται η αναζήτηση των καταβληθέντων εκουσίως ποσών, δεν αντίκειται στην ΕΣΔΑ και στο Σύνταγμα.

Τα εκουσίως καταβληθέντα ποσά από τον οφειλέτη, κατά τη δημοσίευση του νόμου, είχαν εξέλθει νόμιμα από την περιουσία του καταβαλόντος και δεν αποτελούσαν πλέον περιουσιακό του στοιχείο ή κεκτημένο «οικονομικό συμφέρον» του.

Η ως άνω διάταξη δεν αντίκειται στην αρχή της ισότητας

Με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής σύμβα-

σης, για την προστασία των δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευ-

θεριών (ΕΣΔΑ), που κυρώθηκε (μαζί με τη Σύμβαση) με το Ν.Δ. 53/1974 και έχει, σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, αυξημένη έναντι των κοινών νόμων ισχύ, ορίζεται, ότι «παν φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της περιουσίας τους. Ουδείς δύναται να στερηθεί της περιουσίας αυτού, ειμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπόμενους υπό του νόμου, και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου όρους. Αι προαναφερόμεναι διατάξεις δεν θίγουν το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέσει εν ισχύ νόμους ους ήθελε κρίνει αναγκαίους προς ρύθμισιν της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιο συμφέρον ή προς εξασφάλισιν της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων». Με τη διάταξη αυτή κατοχυρώνεται ο σεβασμός της περιουσίας του προσώπου, το οποίο μπορεί να τη στερηθεί μόνο για λόγους δημόσιας ωφέλειας. Στην έννοια της περιουσίας περιλαμβάνονται όχι μόνο τα εμπράγματα δικαιώματα, αλλά και όλα τα δικαιώματα «περιουσιακής φύσεως» και τα κεκτημένα «οικονομικά συμφέροντα». Καλύπτονται έτσι τα ενοχικά περιουσιακά δικαιώματα και ειδικότερα απαιτήσεις, είτε αναγνωρισμένες με δικαστική ή διαιτητική απόφαση, είτε απλώς γεννημένες κατά το εθνικό δίκαιο, εφόσον υπάρχει νόμιμη προσδοκία, με βάση το ισχύον, έως την προσφυγή στο δικαστήριο, δίκαιο, ότι μπορούν να ικανοποιηθούν δικαστικά (πάγια νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Pressos Compania Naviera S.A. κ.α. κατά Βελγίου (1955) Pine Valley Development

κατά Ιρλανδίας (1992) Ολ.Α.Π 40/98). Εξ άλλου, κατά το άρθρο 2 Α.Κ. «ο νόμος ορίζει για το μέλλον, δεν έχει αναδρομική ισχύ». Παρά ταύτα, δεν υπάρχει στο Συντάγμα γενική απαγόρευση αναδρομικότητας του νόμου (Ολ.Α.Π 1067/79 ΝοΒ 1980.487), αρκεί να μην παραβιάζονται το άρθρο 4 παρ. 1 περί ισότητας και το άρθρο 17 του Συντάγματος περί προστασίας της ιδιοκτησίας (Ολ.Α.Π 4 και 7/90). Κατά την παρ. 2 του άρθρου 17 του Συντάγματος, «κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο...» Στην έννοια της ιδιοκτησίας, κατά την αληθινή ερμηνεία της διάταξης αυτής, σύμφωνη και προς το ανώτερο άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, πρέπει να νοηθεί ότι περιλαμβάνονται και τα ενοχικά περιουσιακά δικαιώματα και ειδικότερα οι απαιτήσεις, εφόσον υπάρχει νόμιμη προσδοκία, με βάση το ισχύον, έως την προσφυγή στο δικαστήριο, δίκαιο, ότι μπορούν να ικανοποιηθούν δικαστικά. Τέτοιες ενοχικές αξιώσεις είναι κατά το ελληνικό δίκαιο και οι απαιτήσεις από αδικαιολόγητο πλουτισμό, ήτοι το δικαίωμα αναζήτησης των καταβληθέντων αχρεωστήτως, εφόσον η καταβολή δεν έγινε με βάση δικαστική απόφαση μη ανατραπείσα. Περαιτέρω, με την απόφαση 289/30.10.1980 της Νομισματικής Επιτροπής (ΦΕΚ Α' 269/27.11.1980) που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 8 παρ. 6 του Ν. 1038/1980 «περί αγοράς και πώλησεως συναλλάγματος και ξένων τραπεζικών γραμματίων», θεσπίσθηκε, προκειμένου περί των τραπεζικών συ-

ναλλαγών, εξαίρεση ως προς τους περιορισμούς που τίθενται από τις διατάξεις των άρθρων 296 Α.Κ., 110, και 111 παρ. 2 Εισ.Ν.Α.Κ. για τον ανατοκισμό οφειλόμενων τόκων. Σύμφωνα με την εξαίρεση αυτή παρέχεται στις Τράπεζες και στα πιστωτικά ιδρύματα η ευχέρεια, και υπό την ρητή προϋπόθεση ότι τούτο έχει συμφωνηθεί οποτεδήποτε με τον οφειλέτη, να «εκτοκίζουν», ήτοι να υπολογίζουν λογιστικώς τόκους επί των καθυστερούμενων τόκων από της πρώτης ημέρας της καθυστέρησής τους, χωρίς τους ανωτέρω «περιορισμούς» του Α.Κ. και του Εισ.Ν.Α.Κ. Ενώ, αν δεν υπάρχει τέτοια συμφωνία, ο εκτοκισμός γίνεται κατά τις συνήθεις διατάξεις και συνεπώς, κάθε καταβολή του οφειλέτη προς την Τράπεζα που αφορά τόκους τόκων που καταλογίσθηκαν πέρα από τα προβλεπόμενα με τις συνήθεις διατάξεις, μπορούν να αναζητηθούν, ως αχρεωστήτως καταβληθείσες, με βάση το άρθρο 904 Α.Κ. (Ολ.Α.Π 8 και 9/1998). Η κατά τον ανωτέρω τρόπο εφαρμογή των κανόνων δικαίου που προεκτέθηκαν επιβεβαιώθηκε και από την επακολουθήσασα διάταξη του άρθρου 12 παρ. 1 του Ν. 2601/1998, κατά την οποία, εφόσον δεν υπάρχει συμφωνία περί ανατοκισμού μεταξύ τράπεζας και δανειολήπτη, η τράπεζα δεν μπορεί να ανατοκίζει τους οφειλόμενους σ' αυτήν τόκους, παρά μόνο κατά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Τέλος, με τη διάταξη του άρθρου 30 παρ. 2 εδ. β' του Ν. 2789/2000, που αφορά τον ανατοκισμό επί δανειακών συμβάσεων που έκλεισαν οριστικά, ορίζεται ότι «καταβληθέντα οποτεδήποτε ποσά, ανεξαρτήτως ύψους από τους οφειλέτες ή

τρίτους, είτε εκουσίως, είτε κατόπιν συμφωνίας ή οποιασδήποτε ρύθμισης, είτε συνεπεία διαδικασιών ατομικής ή συλλογικής εκτέλεσης, δεν αναζητούνται σε καμία περίπτωση και για καμία αιτία». Κατά την επικρατήσασα στο Δικαστήριο άποψη, η αμέσως προμνησθείσα διάταξη του άρθρου 30 παρ. 2 εδ. β, με την οποία αποκλείεται η αναζήτηση, πλην άλλων, και των εκουσίως καταβληθέντων ποσών, δεν αντίκειται στο άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και το άρθρο 17 παρ. 1 του Συντάγματος, διότι τα εκουσίως καταβληθέντα από τον οφειλέτη, κατά τη δημοσίευση του νόμου, είχαν εξέλθει νομίμως της περιουσίας του καταβάλλοντος και δεν αποτελούσαν πλέον περιουσιακό του στοιχείο ή κεκτημένο «οικονομικό συμφέρον» αυτού και συνεπώς ο νομοθέτης αποκλείοντας την αναζήτηση τους, δεν παραβιάζει τους προαναφερθέντες υπέρτερης αξίας κανόνες.

Από τα διαδικαστικά έγγραφα, τα οποία εκτιμά ο Άρειος Πάγος για τις ανάγκες του αναιρετικού ελέγχου (Κ.Πολ.Δ 561 παρ. 2), προκύπτουν τα ακόλουθα: Στην ένδικη από 10.9.99 αγωγή, που ασκήθηκε από τον δικαιοπάροχο των αναιρεσιόντων Ι.Κ., ιστορείται ότι ο ενάγων, οφειλέτης της αναιρεσίβλητης από αλληλόχρεο λογαριασμό, κατά το έτος 1994 κατέβαλε, πέραν των νόμιμων οφειλών του, προς την ήδη αναιρεσίβλητη Τράπεζα και το ποσό των δραχ. 27.003.021, που αντιστοιχεί σε τόκους τόκων παρانونώς αξιωθέντες από την αναιρεσίβλητη, διότι δεν υπήρχε μεταξύ τους συμφωνία ανατοκισμού ανά τρίμηνο. Ζητείται με την αγωγή η καταψήφιση

του ποσού αυτού, με βάση τις διατάξεις περί αδικαιολόγητου πλουτισμού. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο (Πολυμελές Πρωτοδικείο Βέροιας), με την απόφαση του 256/2000 απέρριψε την αγωγή ως νομικά αβάσιμη, κατ' εφαρμογή της ανωτέρω διάταξης του άρθρου 30 παρ. 2 εδ. β' του Ν. 2789/2000, το δε Εφετείο, με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφασή του, απέρριψε κατ' ουσίαν την έφεση των ήδη αναιρεσιδόντων. Εν όψει των προεκτεθέντων, κατά την πλειοψηφία, ορθώς το δικαστήριο ερμήνευσε και εφάρμοσε το νόμο, με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφασή του, αφού η διάταξη του άρθρου 30 παρ. 2 εδ. β' του Ν. 2789/2000, πλήρως συμπορεύεται προς το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και προς το άρθρο 17 του Συντάγματος και συνεπώς ο μοναδικός λόγος της αναιρέσεως, από το άρθρο 559 αριθ. 1 Κ.Πολ.Δ, κατά το μέρος του που αποδίδεται η ανωτέρω πλημμέλεια στην απόφαση, πρέπει να απορριφθεί, ως αβάσιμος. Κατά την μειοψηφούσα γνώμη του Εισηγητή Αρεοπαγίτη Μιχαήλ Μαργαρίτη, στην έννοια της περιουσίας των άνω διατάξεων της ΕΣΔΑ και του Συντάγματος αντιστοίχως, διαλαμβάνεται και η ανωτέρω ένδικη αξίωση, αφού με βάση το ισχύον κατά την άσκηση της αγωγής δίκαιο, υπήρχε νόμιμη προσδοκία, ότι μπορούσε να ικανοποιηθούν δικαστικά ενάγων-δικαιοπάροχος των αναιρεσιδόντων και επομένως το Εφετείο έπρεπε να αρνηθεί την εφαρμογή της εν λόγω διάταξης ως αντισυνταγματικής και να ερευνήσει κατ' ουσίαν την αγωγή.

II. Κατά τη διάταξη του άρθρου 4 παρ. 1 του Συντάγματος, «οι Έλληνες είναι ί-

σοι ενώπιον του νόμου». Η διάταξη αυτή εμπεριέχει επιταγή προς τον κοινό νομοθέτη, επί ουσιαστών όμοιων πραγμάτων, σχέσεων ή καταστάσεων και κατηγοριών προσώπων, να μην μεταχειρίζεται τις περιπτώσεις αυτές κατά τρόπο ανόμοιο, εισάγοντας εξαιρέσεις και κάνοντας εν γένει διακρίσεις, εκτός αν η διαφορετική τους ρύθμιση δεν είναι αυθαίρετη, διότι επιβάλλεται από λόγους γενικότερου κοινωνικού ή δημόσιου συμφέροντος, η συνδρομή των οποίων υπόκειται στον έλεγχο των δικαστηρίων (ΟλΣτΕ 1913/01, Α.Π. 1186/01 πρβλ. Ολ.Α.Π 6/01). Εν όψει τούτων, η διάταξη του άρθρου 30 παρ. 2 εδ. β' του Ν. 2789/2000, που αφορά τον ανατοκισμό επί δανειακών συμβάσεων που έκλεισαν οριστικά και έχει το περιεχόμενο που αναφέρεται στην προηγούμενη σκέψη, δεν αντίκειται στην αρχή της ισότητας, αφού ο νόμος καθορίζει κατά τρόπο γενικό και ανεξάρτητο το έδαφος της εφαρμογής του σε όλους τους κατά οποιονδήποτε τρόπο οφειλέτες των τραπεζών, που έχουν πλήρως εκπληρώσει τις οφειλές τους. Πρέπει συνεπώς ν' απορριφθεί ο λόγος της αναιρέσεως από το άρθρο 559 αρ. 1 Κ.Πολ.Δ και κατά το υπόλοιπο μέρος του, με τον οποίο αποδίδεται στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση κακή εφαρμογή του νόμου, λόγω σύγκρουσης της εφαρμοσθείσας διάταξης του άρθρου 30 παρ. 2 εδ. β' του Ν. 2789/2000 προς τη διάταξη του άρθρου 4 παρ. 1 του Συντάγματος. Πρέπει μετά ταύτα να απορριφθεί η ανáιρεση και να καταδικασθούν οι αναιρεσιδόντες στη δικαστική δαπάνη της αντιδίκου τους.

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Ε φ ε τ ε ί ο Κ ρ ή τ η ς - Α ρ ι θ . 4 4 9 / 2 0 0 5

Πρόεδρος: Γεώργιος Λιόλιος (Πρόεδρος Εφετών)

Δικαστές: Ευριπίδης Λαγουνδιανάκης και Μιχαήλ Αυγουλέας (Εισηγητής)

Δικηγόροι: Βιβή Δερμιτζάκη - Εμμανουήλ Κριτζάς

Άρθρο 8 Ν. 2112/1920, Ν. 4558/1920, 11 Α.Ν. 547/1937, 99/70 Οδηγία Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Με την απόφαση αυτή εξαφανίζεται η υπ’ αριθμό 171/2004 Μονομελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου. [Ραδάμανθς τ. 5, σελ. 83]. Το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο αναγνώρισε ότι μεταξύ των διαδίκων υπήρχε σχέση εξαρτημένης εργασίας αορίστου διαρκείας, σύμφωνα με ευθεία ισχύ της Κοινοτικής Οδηγίας αρ. 1999/1970, έναντι ακόμη και αυτού του Συντάγματος.

Το Εφετείο Κρήτης έκρινε επί της ουσίας, δεχόμενο ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση η ορισμένη διάρκεια των συμβάσεων δικαιολογείται πλήρως, αφού υπαγορευόταν από αποχρώντα λόγο αναγόμενο στις ιδιαίτερες συνθήκες και ανάγκες της επιχείρησης. Επίσης το Εφετείο δέχτηκε ότι η ισχύς της Κοινοτικής Οδηγίας είναι κάθετη και όχι οριζόντια, αφού εκτείνεται μόνον κατά του κράτους μέλους και όχι μεταξύ των ιδιωτών. [Όμοια είναι η 450/2005 του Εφετείου Κρήτης].

I. Η από 2-5-2004 και με αρ. κατάθεσης 209/2004 έφεση εκ μέρους της ηττηθείσας εναγομένης, κατά της 171/2004, οριστικής απόφασης του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου, που δίκασε κατά τη διαδικασία των εργατικών διαφορών (αρθρ. 663-667 Κ.Πολ.Δ), έχει ασκηθεί νομότυπα και εμπρόθεσμα (αρθρ. 495 §§1,2 και 518 Κ.Πολ.Δ), αφού δεν αποδεικνύεται, ούτε οι διάδικοι επικαλούνται ότι η εκκαλούμενη έχει επιδοθεί. Επομένως, είναι τυπικά δεκτή και πρέπει να ερευνηθεί το παραδεκτό και βάσιμο των λόγων της (αρθρ. 533 Κ.Πολ.Δ), αντιμωλία του πρώτου και τρίτου των εφεσίσβλητων. Για τον δεύτερο των που δεν παραστάθηκε, η συζήτηση της έφεσης, πρέπει να κηρυχθεί απαράδεκτη καθόσον δεν αποδεικνύεται ότι κλητεύθηκε νομοτύπως για να λάβει μέρος σ’ αυτήν.

II. Από τις ένορκες καταθέσεις των μαρ-

τύρων στο ακροατήριο του πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου, που περιέχονται στα ταντάριθμα με την εκκαλούμενη πρακτικά δημόσιας συνεδρίασης του, τις 2184 και 2186/5-2-04 ένορκες βεβαιώσεις ενώπιον της Συμβολαιογράφου Λιμένος Χερσονήσου, Στυλιανής Γ. Σφακιανάκη, που λήφθηκαν νομότυπα, τα έγγραφα που επικαλούνται και προσκομίζουν οι διάδικοι, αποδεικνύονται τα ακόλουθα: Η εναγομένη, αμιγής δημοτική επιχείρηση, με την επωνυμία «ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ» (ΔΕΥΑΧ), που ανήκει στον Δήμο Λιμένος Χερσονήσου, ιδρύθηκε με την με αριθμό 23324/21-1-2000 απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Κρήτης (ΦΕΚ τεύχος Β αρ. 11/11-1-2001), με βάση το Ν. 1069/80. Ως Δημοτική Επιχείρηση, σύμφωνα με το άρθρο 3 Ν. 2527/1997 υπάγεται για το σύστημα των προσλήψεων του

διοικητικού αλλά και του εργατοτεχνικού προσωπικού της (Α.Π. 205/2004 Δ/νη 46 134) στο Ν. 2190/94 (περί Α.Σ.Ε.Π.). Η επιχείρηση αυτή άρχισε να λειτουργεί υποτυπωδώς από το Σεπτέμβριο 2001, κυρίως για τις ανάγκες των εγκαταστάσεων του βιολογικού καθαρισμού, οι οποίες είχαν πριν ολίγων μηνών αποπερατωθεί και είχαν παραδοθεί. Μέχρι να οργανωθεί πλήρως η επιχείρηση αυτή και να προκηρυχθούν οι από το νόμο προβλεπόμενοι διαγωνισμοί, για την πρόσληψη του διοικητικού και εργατοτεχνικού προσωπικού της, προκειμένου να λειτουργήσουν οι εγκαταστάσεις αυτές, των οποίων η λειτουργία ήταν αναγκαία για την εξυπηρέτηση όχι μόνο των κατοίκων του δημοτικού διαμερίσματος αλλά κυρίως, κατά τις τουριστικές περιόδους των επόμενων δυο ετών, οι μεγάλες τουριστικές μονάδες της περιοχής, τις οποίες επισκέπτονται για παραθερισμό μεγάλος αριθμός τουριστών, προσέλαβε ως εργατοτεχνικό προσωπικό, όπως συνολογείται στις 13-9-2001, αρχικά τον 1ο των εναγόντων με δίμηνη σύμβαση εργασίας, στη συνέχεια δε προσλήφθηκαν ο ως άνω και ο τρίτος των εναγόντων τον Μάρτιο 2002 με οκτάμηνες συμβάσεις, και απασχολήθηκαν στις εγκαταστάσεις της Μονάδος Καθαρισμού Αποβλήτων. Η εναγομένη με την 85/2002 απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου προέβη σύμφωνα με τον νόμο και τον κανονισμό στην με αριθμό 877/11-9-2002 προκήρυξη πλήρωση θέσεων προσωπικού, με συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου. Ο διαγωνισμός αυτός δεν ολοκληρώθηκε γιατί προκηρύχθηκαν δημοτικές εκλογές. Η λειτουργία της μονάδας αυτής δεν μπορούσε να διακοπεί, γι' αυτό και κρίθηκε αναγκαία η συνέχιση της

απασχόλησης των εναγόντων μέχρι την ανάδειξη των δημοτικών αρχών και συνακόλουθα του νέου διοικητικού συμβουλίου της εναγομένης. Οι συμβάσεις τους, που έληξαν τον Οκτώβριο του 2002 ανανεώθηκαν διαδοχικά, ανά δίμηνο μέχρι τέλος Φεβρουαρίου 2003. Τότε με απόφαση του διοικητικού της Συμβουλίου, η εναγομένη προέβη στην προκήρυξη διαγωνισμού για την πλήρωση των θέσεων της επιχείρησής της. Επειδή οι διαδικασίες αυτές, ως γνωστόν, δεν είναι σύντομες, και ενόψει της έναρξης της τουριστικής περιόδου, κρίθηκε αναγκαία η ανανέωση (ανά δίμηνο) των συμβάσεων των εναγόντων. Ο διαγωνισμός αυτός αν και επιλέχθηκαν οι προσληφθέντες και εγκρίθηκε ο σχετικός πίνακας από το ΑΣΕΠ, δεν είχε ολοκληρωθεί μέχρι τη συζήτηση της αγωγής στο πρωτοβάθμιο Δικαστήριο, καθόσον ο πίνακας δεν είχε δημοσιευτεί στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Οι ενάγοντες αν και υπέβαλαν τα δικαιολογητικά τους, απορρίφθηκαν ως μη πληρούντες τους όρους του νόμου. Στις 25-10-03 η εναγομένη κατ'αγγελία τις ορισμένου χρόνου συμβάσεις των εναγόντων, προσφέροντας τους την νόμιμη αποζημίωση και στη θέση τους μέχρι την ολοκλήρωση του διαγωνισμού προσέλαβε τους επιλεγέντες, όπως προβλέπει ο νόμος 2190/94. Ενόψει όλων αυτών η ορισμένη διάρκεια των συμβάσεων των εναγόντων, δικαιολογείται πλήρως αφού υπαγορευόταν από αποχρώντα λόγο που αναγόταν στις ιδιαίτερες συνθήκες κατά την έναρξη λειτουργίας της επιχείρησης της εναγομένης και κατά τα επόμενα δύο έτη και τις ιδιαίτερες ανάγκες αυτής κατά το διάστημα αυτό, οι οποίες δεν μπορούσαν να ικανοποιηθούν διαφορετικά.

Όπως αναφέρθηκε οι εγκαταστάσεις της Μονάδας Καθαρισμού Αποβλήτων της εναγομένης, ήταν αναγκαίο να λειτουργήσουν αμέσως για να εξυπηρετήσουν τις μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες της περιοχής, αλλά και να εξυπηρετήσουν πρωτίστως το κοινωνικό σύνολο περιορίζοντας τους ρύπους στο περιβάλλον και αναβαθμίζοντας αυτό. Η έναρξη όμως της λειτουργίας της έγινε χωρίς να έχει στελεχωθεί με το απαραίτητο διοικητικό και εργατοτεχνικό προσωπικό, ο αριθμός των οποίων κατά το πρώτο χρόνο της πλήρους λειτουργίας της, δεν ήταν γνωστός, ενώ η πρόσληψη αυτού μέσω των νομικών διατάξεων που προαναφέρθηκαν απαιτούσε χρονοβόρες διαδικασίες, οι οποίες και παρατάθηκαν λόγω των δημοτικών εκλογών κατά τη λήξη του πρώτου χρόνου. Σε κάθε περίπτωση, οι ενάγοντες εξαρχής γνώριζαν ότι η απασχόλησή τους θα έληγε με την πρόσληψη του αναγκαίου προσωπικού με διαγωνισμό, μέσω του οποίου και μόνο η εναγομένη μπορεί να προσλαμβάνει αυτό. Αφού λοιπόν οι αλληπάλληλες συμβάσεις εργασίας ορισμένης χρονικής διάρκειας, μεταξύ των διαδίκων υπαγορεύτηκε από αποχρώντα λόγο αναγόμενο στις ιδιαίτερες συνθήκες και ανάγκες της λειτουργίας της επιχείρησης της εναγομένης για το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έγιναν σκοπίμως και κατά καταστροφή του άρθρου 8 Ν. 2112/1920 όπως έχει τροποποιηθεί και αυθεντικώς ερμηνευθεί με το Ν. 4558/1920 και άρθρ 11 Α.Ν. 547/1937 (Ολ.Α.Π. 1807/86 ΕεργΔ 46, 335 Ολ.Α.Π 157/78 ΕεργΔ 37,288 Α.Π. 16/8/03 Δ/νση 45,753 Εφ.Αθ. 3208/03 Δ/νση 45,233). Ο ισχυρισμός των εναγόντων ότι οι συμβάσεις τους

πρέπει να θεωρηθούν ως αορίστου χρόνου, διότι η πρόσληψη τους εξυπηρετούσε πάγιες μόνιμες και διαρκείς ανάγκες της εναγομένης δεν ασκεί έννομη επιρροή. Και τούτο διότι η πρόσληψη τους έγινε, όπως αναφέρθηκε, ανεξαρτήτως του είδους των υπηρεσιών του, λόγω της ανάγκης της άμεσης λειτουργίας της, με την αποπεράτωση των εγκαταστάσεών της και της μη δυνατότητας, λόγω του νομοθετικού πλαισίου, άμεσης πρόσληψης μόνιμου προσωπικού με την έναρξη της λειτουργίας. Ισχυρίζονται τέλος οι ενάγοντες ότι μετά τις 10.7.2001, δηλαδή μετά την εκπνοή της προθεσμίας ενσωματώσεως στην εθνική έννομη τάξη της Οδηγίας 99/70/ΕΚ του Συμβουλίου της 28ης Ιουνίου 1999 σχετικά με τη συμφωνία πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου, καταργήθηκαν οι (εθνικές) νομοθετικές απαγορεύσεις μετατροπής των συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε συμβάσεις αορίστου χρόνου, όσων μισθωτών προσλήφθηκαν από Δημόσιο ή τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, όπου ισχύει το σύστημα προσλήψεων του Ν. 2190/94. Και τούτο διότι, όπως υποστηρίζουν, η ανωτέρω οδηγία περιέχει σαφή κανόνα δικαίου που επιτρέπει χωρίς περιορισμούς την ανανέωση τέτοιων συμβάσεων εργασίας. Ο ισχυρισμός τους όμως αυτός δεν είναι νόμιμος για τους εξής λόγους: Από τις διατάξεις του άρθρου 189 παρ. 3 της Συνθήκης της ΕΟΚ προκύπτει ότι οι Οδηγίες αποτελούν παράγωγο κοινοτικό δίκαιο και δεσμεύουν κάθε κράτος-μέλος της Κοινότητας, στο οποίο απευθύνονται, καθ' όσον αφορούν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αλλά αφήνουν την επιλογή του τύπου και των μέσων στην αρμοδιότητα των εθνικών αρχών. Γι' αυτό απευθύνονται κατ' ανάγκην,

όχι απευθείας προς τους ιδιώτες, θεσπίζοντας δικαιώματα και υποχρεώσεις τους, αλλά μόνο προς τα κράτη-μέλη, αφού μόνο αυτά έχουν τη δυνατότητα να λάβουν τα μέτρα, με τα οποία θα καταστεί εφικτή η επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος. Το κράτος μέλος που είναι αποδέκτης της Οδηγίας έχει την υποχρέωση να πραγματοποιήσει το αποτέλεσμα αυτό μέσα στην τασσόμενη προθεσμία, με μέσα, όμως, τα οποία αυτό θα επιλέξει. Αν η Οδηγία περιέχει κανόνες σαφείς και ορισμένους, δεκτικούς απευθείας εφαρμογής (δηλαδή χωρίς αιρέσεις ή περιθώρια επιλογής), η παράλειψη του εθνικού νομοθέτη να την εκτελέσει εμπρόθεσμα συνεπάγεται την άμεση ισχύ της στην εσωτερική έννομη τάξη του κράτους-μέλους που είναι ο παραλήπτης αυτής. Η ισχύς της όμως εκτείνεται μόνο κατά του κράτους-μέλους που παρέλειψε να την καταστήσει εθνικό δίκαιο και των αντίστοιχων κρατικών φορέων. Δεν εκτείνεται και στις μεταξύ των ιδιωτών σχέσεις. Είναι δηλαδή κάθετη και όχι οριζόντια: Η οριζόντια ολοκληρώνεται μόνο με την έκδοση πράξεως του εθνικού νομοθέτη που μετατρέπει την Οδηγία σε κανόνα του εσωτερικού δικαίου (Α.Π. Ολομ. 23/98 ΕλλΔ/νη39 (1998). 793 . Το Σ 1998, 1441. ΕΕΝ 1998, 630 . Επ.Εμπ.Δ 1998, 321 . ΔΕΕ 1999, 66). Στην προκειμένη περίπτωση, η προαναφερόμενη Οδηγία, στην 5η ρήτρα που ενδιαφέρει, ορίζει τα ακόλουθα: «1. Για να αποτραπεί η κατάχρηση που μπορεί να προκύψει από τη χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, τα κράτη-μέλη ύστερα από διαβουλεύσεις με τους κοινοτικούς εταίρους σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, συλλογικές συμβάσεις

η πρακτική και οι κοινοτικοί εταίροι, όταν δεν υπάρχουν ισοδύναμα νομοθετικά μέτρα για την πρόληψη των καταχρήσεων, λαμβάνουν κατά τρόπο που να λαμβάνει υπ' όψη τις ανάγκες ειδικών τομέων ή κατηγοριών εργαζομένων ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα μέτρα: α) αντικειμενικούς λόγους που να δικαιολογούν την ανανέωση τέτοιων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας, β) τη μέγιστη συνολική διάρκεια διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας. 2. Τα κράτη - μέλη ύστερα από διαβουλεύσεις με τους κοινοτικούς εταίρους και οι κοινοτικοί εταίροι καθορίζουν, όταν χρειάζεται, υπό ποιες συνθήκες οι συμβάσεις ή οι σχέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου: α) θεωρούνται «διαδοχικές», β) χαρακτηρίζονται «συμβάσεις ή σχέσεις αορίστου χρόνου». Είναι λοιπόν προφανές ότι η Οδηγία αυτή δεν περιέχει κανόνες σαφείς και ορισμένους, δεκτικούς απευθείας εφαρμογής (δηλαδή χωρίς αιρέσεις ή περιθώρια επιλογής από τον εθνικό νομοθέτη). Νομοθετικός της στόχος είναι βέβαια η αποτροπή της κατάχρησης που μπορεί να προκύψει από τη χρησιμοποίηση διαδοχικών «συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου». Ισοδύναμα μέτρα, κατά μια άποψη, έχουν ληφθεί από το νομοθέτη με το Ν. 2112/1920 (άρθρο 8) οι προϋποθέσεις του οποίου, όπως προαναφέρθηκε δεν συντρέχουν στην κρινόμενη υπόθεση. Σε κάθε περίπτωση και αν ακόμη ήθελε γίνει δεκτό ότι οι προβλέψεις της ως άνω οδηγίας είναι ακριβείς και σαφείς, ότι δεν τελούν υπό αίρεση, ότι δεν εξαρτώνται από μέτρα που πρέπει να ληφθούν από τα κράτη-μέλη και δεν αφήνουν περιθώρια διακριτικής ευχέρειας στον εθνικό νομοθέτη, δηλαδή ότι παράγουν άμεσο αποτέ-

λεσµα, και πάλι οι μεταξύ των διαδίκων συμβάσεις ορισµένου χρόνου καθώς και η ανανέωσή τους, δικαιολογείται από τις πάνω αναφερόµενες ιδιαίτερες συνθήκες, που συνιστούν τους αντικειµενικούς λόγους που απαιτεί η οδηγία στην 5η ρήτρα αρθρ. 1 περ. α. Να σημειωθεί ακόµη ότι οι ενάγοντες δεν υπόκεινται στις ρυθµίσεις του Π.Δ. 81/2003 καθόσον κατά την ισχύ του δεν είχαν συµπληρώσει 24 µηνια απασχόληση, ενώ οι διατάξεις του δεν έχουν αναδροµική ισχύ.

III. Σύµφωνα µε τις σκέψεις αυτές η κρινόµενη αγωγή πρέπει να απορριφθεί ως κατ’ ουσίαν αβάσιµη. Το πρωτοβάθµιο Δικαστήριο µε την εκκαλουµένη, δέχτηκε την

αγωγή, αναγνώρισε ότι οι μεταξύ των διαδίκων συμβάσεις εργασίας είναι αορίστου χρόνου, και υποχρέωσε την εναγοµένη να αποδέχεται την εργασία των εναγόντων. Με τις παραδοχές του όµως αυτές έσφαλε στην ερµηνεία και εφαρµογή των νοµικών διατάξεων.

Πρέπει, λοιπόν να γίνει δεκτή η έφεση και να εξαφανιστεί η εκκαλουµένη. Στην συνέχεια αφού δικασθεί η αγωγή από το δικαστήριο τούτο πρέπει να απορριφθεί. Η δικαστική δαπάνη πρέπει να συµψηφισθεί λόγω του ότι η ερµηνεία των κανόνων δικαίου που εφαρµόστηκαν είναι ιδιαίτερα δυσχερείς (αρθρ 179 και 183 Κ.Πολ.Δ).

Μονοµελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου - Αριθ. 873/2005

Δικαστής: Παναγιώτης Λεβενιώτης (Πρωτοδίκης)

Δικηγόροι: Βιβή Δερµιτζάκη - Μάρκος Σαριδάκης, Φώτης Σαρρής

Άρθρα 1 παραγ. 1γ, 2 παραγ. 1γ και 5, 8 Ν. 2643/1998 σε συνδιασµό µε τις 341, 345, 346, 648, 653, 655, 656 Α.Κ. και άρθρα 1, 5, Σ.Ε. της από 30/6/2004 ΣΣΕ για τους όρους εργασίας τραπεζών Ο.Τ.Ε.

Σύµφωνα µε τις διατάξεις του Ν. 2643/1998 «Μέριµνα για την απασχόληση προσώπων ειδικών κατηγοριών και άλλες διατάξεις», επιχειρήσεις του ιδιωτικού και ευρύτερου δηµόσιου τοµέα που απασχολούν πάνω από πενήντα εργαζόµενους υποχρεούνται να προσλαµβάνουν πολύτεκνους ή τέκνα πολυτέκνων, αναπήρους για το οριζόµενο στην οικεία διάταξη ποσοστό αναπηρίας, αγωνιστές εθνικής αντίστασης ή τέκνα αυτών κ.ά. σε ποσοστό 8% επί του συνόλου του προσωπικού της επιχείρησης. Για την τοποθέτηση των προστατευοµένων αυτών προσώπων ανά κατηγορία (πολύτεκνοι, ανάπηροι, κλπ.) στις θέσεις που έχουν ανακοινωθεί για κάθε υπόχρεη επιχείρηση, αποφαίνεται η αρµόδια Πρωτοβάθµια Επιτροπή του άρθρου 9 του Ν. 2643/1998 µετά από αίτηση του δικαιούµενου, αξιολόγηση των προσκοµιζοµένων δικαιολογητικών και του πίνακα μοριοδότησης των προσόντων κάθε δικαιουµένου.

Η τοποθέτηση είναι υποχρεωτική για την επιχείρηση.

Κατά τις διατάξεις των άρθρων 1 παρ. 1 γ, 2 παρ. 1 γ, 4, 5, 8, του Ν. 2643 «Μέριµνα για την απασχόληση προσώπων ειδικών κατηγοριών και άλλες διατάξεις», επιχειρήσεις και εκµεταλλεύσεις που λειτουργ-

γούν στην Ελλάδα µε οποιαδήποτε µορφή και οι φορείς του δηµόσιου τοµέα, μεταξύ των οποίων περιλαµβάνονται και οι Τράπεζες, ως νοµικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου που ανήκουν στο κράτος ή επιχορη-

γούνται τακτικώς, από κρατικούς πόρους κατά 50% τουλάχιστον του ετήσιου προϋπολογισμού τους, που απασχολούν πάνω από πενήντα εργαζομένους, υποχρεούνται να προσλαμβάνουν μεταξύ άλλων και αγωνιστές εθνικής αντίστασης ή τέκνα αυτών σε ποσοστό 8% επί του συνόλου του προσωπικού της επιχείρησης. Κατά τα άρθρα 6 παρ. 6, 7 και 9 του ίδιου νόμου, οι ενδιαφερόμενοι που πληρούν τις προϋποθέσεις των ως άνω άρθρων υποβάλλουν αιτήσεις στις Πρωτοβάθμιες Πενταμελείς Επιτροπές που έχουν συσταθεί στην έδρα κάθε περιφερειακής διεύθυνσης του Ο.Α.Ε.Δ., οι οποίες τοποθετούν με απόφασή τους τα προστατευόμενα πρόσωπα στις υπόχρεες επιχειρήσεις, εκμεταλλεύσεις ή φορείς.

Εξάλλου, από τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 1, 2, 5 παρ. 3 και 9 του ίδιου νόμου, προκύπτει ότι με την τοποθέτηση του προστατευόμενου από την Πρωτοβάθμια Επιτροπή και την εμπρόθεσμη εμφάνιση αυτού στον εργοδότη προς ανάληψη εργασίας, καταρτίζεται αναγκαστικώς σύμβαση παροχής εξαρτημένης εργασίας και ο εργοδότης, αν αποκρούσει τις υπηρεσίες του εμπροθέσμως εμφανισθέντος προστατευόμενου μισθωτού, περιέρχεται σε υπερηρεμία και οφείλει μισθούς υπερηρεμίας (άρθρο 656 παρ. 1 Α.Κ.). Η υπερηρεμία του αυτή δεν αίρεται ούτε αποκλείεται από την άσκηση προσφυγών είτε στη Δευτεροβάθμια Επιτροπή είτε στα Διοικητικά Δικαστήρια (Α.Π. 434/2004, Νόμος).

Στην προκειμένη περίπτωση, η ενάγουσα εκθέτει ότι τυγχάνει τέκνο αγωνιστή της εθνικής αντίστασης και με βάση την ιδιότητά της αυτή, υπέβαλλε την προβλεπό-

μενη από τις διατάξεις του Ν. 2643/1998 αίτηση στην αρμόδια πρωτοβάθμια επιτροπή του άρθρου 9 για πρόσληψή της στην επιχείρηση της εναγομένης. Ότι στις 3-5-2004 η αρμόδια πρωτοβάθμια επιτροπή της Περιφέρειας Κρήτης αποφάσισε την τοποθέτησή της στην επιχείρηση της εναγομένης με την ειδικότητα της υπαλλήλου. Ότι παρά τη νόμιμη και εμπρόθεσμη εμφανισή της κατά την ημερομηνία της 24-6-2004 στο κατάστημα Ηρακλείου προκειμένου να αναλάβει υπηρεσία, η εναγομένη αρνήθηκε την αποδοχή των υπηρεσιών της, καθιστάμενη έτσι υπερήρερη ως προς αποδοχή της εργασίας της (άρθρο 656 Α.Κ.). Ότι η άρνηση της εναγομένης να αποδεχτεί την εργασία της συνιστά προσβολή της προσωπικότητάς της και πρόκληση ηθικής βλάβης σε αυτή. Με βάση τα παραπάνω ζητεί να υποχρεωθεί η εναγομένη να αποδέχεται την εργασία της από την επίδοση της απόφασης που θα εκδοθεί και εφεξής, να αναγνωριστεί ότι η εναγομένη έχει καταστεί υπερήμερη ως προς την αποδοχή της εργασίας της από 25-6-2004 (ημερομηνία εμφάνισής της προς ανάληψη υπηρεσίας), να υποχρεωθεί η εναγομένη να της καταβάλει το ποσό των 21.413,81 ευρώ με το νόμιμο τόκο από τότε που τα επιμέρους ποσά έγιναν απαιτητά, άλλως από την επίδοση της αγωγής, να κληруθεί η απόφαση προσωρινά εκτελεστή και να καταδικαστεί η εναγομένη στη δικαστική δαπάνη της ενάγουσας.

Με το περιεχόμενο και αιτήματα αυτά η αγωγή παραδεκτά φέρεται προς συζήτηση ενώπιον του παρόντος δικαστηρίου με την ειδική διαδικασία των εργατικών διαφορών (άρθρα 7, 9, 10, 14 παρ. 2, 16 παρ. 2, 33 και 663 επ. Κ.Πολ.Δ) και είναι νόμιμη στη-

ριζόμενη στις διατάξεις των άρθρων, 341, 345, 346, 648, 653, 655 και 656 Α.Κ., άρθρα 1, 5, 17 ΣΤ της 30-6-2004 ΣΣΕ για τους όρους αμοιβής και εργασίας των Τραπεζών Ο.Τ.Ε., 907, 908, 176 Κ.Πολ.Δ). Πρέπει επομένως να ερευνηθεί περαιτέρω κατά την ουσιαστική βασιμότητά της, δεδομένου ότι έχει καταβληθεί το απαιτούμενο τέλος δικαστικού ενσήμου (βλ. το υπ’ αριθ. 21867/7-11-2005 διπλότυπο είσπραξης της Β’ Δ.Ο.Υ. Ηρακλείου).

Από τις ένορκες καταθέσεις των μαρτύρων των διαδίκων που περιλαμβάνονται στα πρακτικά συνεδριάσεως του δικαστηρίου, από όλα τα επικαλούμενα και προσκομιζόμενα έγγραφα, τα οποία λαμβάνονται υπόψη και αν δεν πληρούν τους όρους του νόμου, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 671 του Κ.Πολ.Δ έχουν αποδειχθεί, κατά την κρίση του δικαστηρίου, τα παρακάτω πραγματικά περιστατικά: Η ενάγουσα είναι τέκνο αγωνιστή της εθνικής αντίστασης, εμπίπτουσα στις διατάξεις του νόμου 2643/1998 «Μέριμνα για την απασχόληση προσώπων ειδικών κατηγοριών και άλλες διατάξεις». Στις 1-8-2002 υπέβαλλε αίτηση στην Πρωτοβάθμια Πενταμελής Επιτροπή της Περιφέρειας Κρήτης του άρθρου 9 του ως άνω νόμου συνοδευόμενη με όλα τα προβλεπόμενα έγγραφα, προκειμένου να προσληφθεί στην υπηρεσία της εναγομένης Τράπεζας. Η ως άνω Επιτροπή κατά τη συνεδρίαση της 3-5-2004, ακολουθώντας τη νόμιμη διαδικασία απεφάσισε την τοποθέτηση της ενάγουσας στην επιχείρηση της εναγομένης με την ειδικότητα του υπαλλήλου (βλ. το υπ’ αριθ. 240/203 10-6-2004 έγγραφο της Περιφερειακής Διεύθυνσης Κρήτης, το οποίο απεδόθη στην εναγομένη στις 14-6-2004). Παρά το γεγο-

νός ότι η ενάγουσα εμφανίστηκε νόμιμα και εμπρόθεσμα στις 24-6-2004 στο κατάστημα Ηρακλείου της εναγομένης, προκειμένου να αναλάβει υπηρεσία, η εναγομένη αρνήθηκε να αποδεχτεί την παροχή της εργασίας της. Επομένως, με βάση τα διαλαμβανόμενα στην αρχή της παρούσας, έχει ήδη καταρτιστεί μεταξύ της ενάγουσας και της εναγομένης σύμβαση εξαρτημένης εργασίας και με τη μη αποδοχή της εργασίας της ενάγουσας, η εναγομένη έχει καταστεί υπερέμμερη ως προς την αποδοχή της εργασίας της (άρθρο 656 Α.Κ.). Κατά συνέπεια, η εναγομένη πρέπει να υποχρεωθεί να αποδέχεται στο εφεξής τις υπηρεσίες της ενάγουσας. Περαιτέρω, η ενάγουσα δικαιούται να λάβει τους μισθούς που θα ελάμβανε από τις 25-6-2004, αν η εναγομένη είχε αποδεχτεί την παροχή της εργασίας της, ως όφειλε, το ύψος των οποίων με βάση την από 30-6-2004 Συλλογική Σύμβαση Εργασίας «για τους όρους αμοιβής και εργασίας των Τραπεζών -Ο.Τ.Ο.Ε.» υπολογίζεται ως εξής, με δεδομένο ότι η ενάγουσα είναι απόφοιτος εξατάξιου Γυμνασίου, χωρίς προϋπηρεσία και έγγαμη με δύο τέκνα ηλικίας 21 και 18 ετών:

Α) Για το διάστημα από 1-7-2004 έως 31-12-2004:

Βασικός μισθός 740 ευρώ. Επίδομα γάμου 82,9 ευρώ (με βάση το 10% επί του 24ου μισθολογικού κλιμακίου). Επίδομα πρώτου τέκνου 41,45 ευρώ (με βάση το 5% επί του 24ου μισθολογικού κλιμακίου). Επίδομα δεύτερου τέκνου 62,175 ευρώ (με βάση το 7,5% επί του 24ου μισθολογικού κλιμακίου).

Σύνολο $(740 + 82,9 + 41,45 + 62,175) = 926,52$ ευρώ. Επομένως, $926,52 \times 6$ μήνες = 5.559,12 ευρώ.

Β) Για το διάστημα από 1-1-2005 έως 31-2-2005:

Βασικός μισθός 762 ευρώ. Επίδομα γάμου 85,4 ευρώ (με βάση το 10% επί του 24ου μισθολογικού κλιμακίου). Επίδομα πρώτου τέκνου 42,70 ευρώ (με βάση το 5% επί του 24ου μισθολογικού κλιμακίου). Επίδομα δεύτερου τέκνου 64,05 ευρώ (με βάση το 7,5% επί του 24ου μισθολογικού κλιμακίου)

Σύνολο $(762 + 85,4 + 42,70 + 64,05) = 954,15$ ευρώ. Επομένως, $954,15 \times 2$ μήνες = 1908,30 ευρώ

Γ) Για το διάστημα από 1-3-2005 έως 31-6-2005:

Βασικός μισθός 762 ευρώ. Επίδομα γάμου 85,4 ευρώ (με βάση το 10% επί του 24ου μισθολογικού κλιμακίου). Επίδομα πρώτου τέκνου 42,70 ευρώ (με βάση το 5% επί του 24ου μισθολογικού κλιμακίου).

Σύνολο $(762 + 85,4 + 42,70) = 890,1$ ευρώ. Επομένως $890,1 \times 4$ μήνες = 3.560,4 ευρώ.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι από 19-2-2005 η ενάγουσα δεν δικαιούται επίδομα δεύτερου τέκνου γιατί αυτό συμπλήρωσε το 21 έτος του.

Δ) Για το διάστημα από 1-7-2005 ως 31-8-2005:

Βασικός μισθός 763 ευρώ. Επίδομα γάμου 85,4 ευρώ (με βάση το 10% επί του 24ου μισθολογικού κλιμακίου). Επίδομα πρώτου τέκνου 42,70 ευρώ (με βάση το 5% επί του 24ου μισθολογικού κλιμακίου).

Σύνολο $(763 + 85,4 + 42,70) = 891,1$ ευρώ. Επομένως $891,1 \times 2$ μήνες = 1.782,2 ευρώ

Ε) Για το διάστημα από 1-9-2005 έως 21-11-2005:

Βασικός μισθός 785 ευρώ. Επίδομα γάμου 87,8 ευρώ (με βάση το 10% επί του 24ου μισθολογικού κλιμακίου). Επίδομα

πρώτου τέκνου 43,90 ευρώ (με βάση το 5% επί του 24ου μισθολογικού κλιμακίου)

Σύνολο $(785 + 87,8 + 43,90) = 916,7$ ευρώ. Επομένως, $916,7 \times 3$ μήνες = 2.750,1 ευρώ

Περαιτέρω, η ενάγουσα δικαιούται ως δώρο Χριστουγέννων το ποσό των 926,52 ευρώ, ως δώρο Πάσχα το ποσό των 472,87 ευρώ και ως αποζημίωση για άδεια αναψυχής το ποσό των 855,45 ευρώ.

Κατά συνέπεια, το συνολικό ποσό που δικαιούται η ενάγουσα για οφειλόμενους μισθούς υπερημερίας ανέρχεται σε $(5.559,12 + 1908,30 + 3.560,4 + 1.782,2 + 2.750,1 + 926,52 + 472,87 + 855,45) = 17.817$ ευρώ

Περαιτέρω από την παράνομη συμπεριφορά της εναγομένης που δεν αποδέχτηκε τις υπηρεσίες της ενάγουσας χωρίς προφανή εύλογη αιτία, η ενάγουσα υπέστη προσβολή προσωπικότητας. Με βάση τις συνθήκες της συγκεκριμένης πράξης, το βαθμό του πταίσματος της εναγομένης και την κοινωνική και οικονομική κατάσταση των μερών, το Δικαστήριο κρίνει ότι πρέπει να επιδικαστεί στην ενάγουσα ως χρηματική ικανοποίηση το ποσό των 500 ευρώ, το οποίο κρίνεται εύλογο και δίκαιο για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που υπέστη. Κατά συνέπεια, το συνολικό ποσό που η εναγομένη οφείλει στην ενάγουσα ανέρχεται σε $17.815 + 500 = 18.315$ ευρώ.

Επομένως, πρέπει η αγωγή να γίνει εν μέρει δεκτή και να υποχρεωθεί η εναγομένη να καταβάλλει στην ενάγουσα το ποσό των 17.815 ευρώ, με το νόμιμο τόκο από την ημερομηνία που ο κάθε επιμέρους μισθός και επίδομα ήταν καταβλητέος και το ποσό των 500 ευρώ με το νόμιμο τόκο από την επίδοση της αγωγής. Κατά την

κρίση του Δικαστηρίου η απόφαση πρέπει να κηρυχθεί προσωρινά εκτελεστή, γιατί η καθυστέρηση στην εκτέλεσή της είναι δυνατό να προκαλέσει ζημία στην ενάγουσα.

Τέλος, πρέπει η εναγόμενη να καταδικασθεί στην καταβολή εν μέρει των δικαστικών εξόδων της ενάγουσας, λόγω της ήττας της (άρθρο 178 Κ.Πολ.Δ).

Μονομελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου - Αριθ. 704/1046/35/2003

Δικαστής: Ανδρονίκη Αθανασιάδη (Πρωτοδίκης)

Δικηγόροι: Ηλίας Κόντος, Ευάγγελος Δαμιανάκης

Άρθρα 34 παραγ. 1, 2 και 60 ΑΝ 1846/1951, Ν. 551/1915, 297, 298, 299, 346, 648,994, 922, 926, 931 και 932 Α.Κ. 218,176, 907, 908 και 1047 Κ.Πολ.Δ.

Έννοια εργατικού ατυχήματος. Αξιώσεις του παθόντος σε αυτό εκδικάζονται κατά την διαδικασία εργατικών διαφορών.

Πλήρης αποζημίωση κατά του εργοδότη μπορεί να αξιωθεί αν το ατύχημα οφείλεται σε δόλια ενέργεια του ιδίου ή των υπ' αυτού προστεθέντων.

Σε περίπτωση αμελούς συμπεριφοράς (εργοδότη και προστεθέντων) την ζημία του παθόντος καλύπτει αποκλειστικώς ο ασφαλιστικός του φορέας πλην της συνδεομένης με την ηθική του βλάβη και την εκ του άρθρου 931 Α.Κ. ζημιές για τις οποίες υπεύθυνος παραμένει ο εργοδότης.

Κατά τη σαφή έννοια του άρθρου 1 του Ν. 551/1915 «περί ευθύνης προς αποζημίωση των εξ ατυχήματος εν τη εργασία παθόντων εργατών ή υπαλλήλων», ο οποίος κωδικοποιήθηκε με το Β.Δ. της 24.7/25.8.1920 και διατηρήθηκε σε ισχύ και μετά την εισαγωγή του Α.Κ. με το άρθρο 38 εδ. α' Εισ.Ν.Α.Κ., ως ατύχημα από βίαιο συμβάν που επήλθε κατά την εκτέλεση της εργασίας ή εξ αφορμής αυτής σε εργάτη ή υπάλληλο των εργασιών ή επιχειρήσεων που αναφέρονται στο άρθρο 2 αυτού και για το οποίο ατύχημα παρέχεται δικαίωμα αποζημιώσεως κατά τις διατάξεις και εντός των καθοριζομένων πλαισίων του νόμου αυτού, θεωρείται κάθε βλάβη του σώματος ή της υγείας του εργαζομένου που είναι αποτέλεσμα βιαιάς και αιφνίδιας επενέργειας εξωτερικού αιτίου,

μη αναγομένου αποκλειστικώς σε οργανική ή παθολογική προδιάθεση του παθόντος, το οποίο και δεν θα συνέβαινε αν δεν υπήρχε η σχέση παροχής των υπηρεσιών και η υπό συγκεκριμένες περιστάσεις προσφορά τους (Ολ.Α.Π 1287/1986 ΕεργΔ 46.73, Α.Π. 275/1991 ΕεργΔ 52.163, Α.Π. 1823/1990 ΕεργΔ 50.794). Εξάλλου, από τις διατάξεις του άρθρου 16 του παραπάνω νόμου, ερμηνευόμενες σε συνδυασμό με το άρθρο 2 αυτού, σαφώς προκύπτει ότι εκείνος, που από εργατικό ατύχημα έπαθε ανικανότητα, ή, σε περίπτωση θανάτου του, οι κατά το άρθρο 6 του ιδίου νόμου συγγενείς του, έχουν το εκλεκτικό δικαίωμα να εγείρουν κατά του εργοδότη αγωγή και να ζητήσουν είτε την αποζημίωσή του νόμου τούτου, επικαλούμενοι απλώς, ότι έλαβε χώρα εργατικό α-

τύχημα, κατά την παραπάνω έννοια του όρου είτε πλήρη αποζημίωση κατά τις διατάξεις των άρθρων 297, 298, και 914 Α.Κ. Την αποζημίωση, όμως αυτή του κοινού δικαίου μπορούν να τη ζητήσουν μόνον εάν το ατύχημα οφείλεται σε δόλο του εργοδότη ή των προστεθέντων του ή όταν πραγματοποιήθηκε σε εργασία ή επιχείρηση στην οποία δεν τηρήθηκαν οι διατάξεις ισχυόντων νόμων, διαταγμάτων και κανονισμών για τους όρους ασφαλείας των εργαζομένων σ' αυτές, βρίσκεται δε σε αιτιώδη συνάφεια με την μη τήρηση των διατάξεων τούτων (Ολ.Α.Π 26/1995 ΕεργΔ 55.459 και ΕλλΔ/νη 37.38, Ολ.Α.Π 965/1985 ΕεργΔ 45.779, Α.Π. 1185/1993 ΕεργΔ 54.232 και ΕλλΔ/νη 36.359, Α.Π. 1029/1993 ΕεργΔ 54.325, Α.Π. 1139 ΕεργΔ 54, 328 και ΕλλΔ/νη 36.360, Α.Π. 914/1990 ΕεργΔ 50.318 Απ 70/1991 ΕεργΔ 50.1026, Α.Π. 892/1989 ΕεργΔ 49.367, Α.Π. 270/1989 ΕεργΔ 48 381). Σε κάθε περίπτωση, όμως, δηλαδή και όταν ασκούν την εκ του νόμου 551/1915 αξίωση, καθώς και όταν εγείρουν αγωγή αποζημίωσης με βάση το κοινό δίκαιο, μπορούν επί πλέον να σωρεύσουν στην αγωγή τους και αίτημα χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης (ή ψυχικής οδύνης επί θανάτου του παθόντος), κατ' εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 299 και 932 Α.Κ., οι οποίες και δεν προσκρούουν στις διατάξεις του παραπάνω νόμου 551/1915 (Α.Π. 1185/1993 ο.π. Εφ.Αθ. 11534/1991 ΕλλΔ/νη 34.178). Περαιτέρω, από τις διατάξεις των άρθρων 34 παρ. 2 και 60 παρ. 3 α.ν. 1846/1951 «περί κοινωνικών ασφαλίσεων», συνδυαζόμενες και με τις προεκτεθείσες διατάξεις του νόμου 551/1915, συνάγεται ότι, όταν ο παθών υπάγεται στην ασφάλιση του Ι.Κ.Α., δηλαδή έπαθε εργα-

τικό ατύχημα στον τόπο της εργασίας του, που βρίσκεται μέσα σε ασφαλιστική περιοχή του Ι.Κ.Α., οπότε θεωρείται αυτοδικαίως ασφαλισμένος σε αυτό (ήδη η ασφάλιση του Ι.Κ.Α. επεκτάθηκε σε όλη τη χώρα με το άρθρο 3 του Ν. 1305/1982 - Α.Π. 434/1992 ΕεργΔ 53.279 και ΕλλΔ/νη 35.1327), τότε ο εργοδότης απαλλάσσεται από κάθε υποχρέωση για αποζημίωση του παθόντος αυτού, ήτοι τόσο της κατά το κοινό δίκαιο ευθύνης για αποζημίωση, όσο και της προβλεπόμενης από το Ν. 551/1915 ειδικής αποζημίωσης, και μόνον αν το ατύχημα οφείλεται σε δόλο αυτού (εργοδότη) ή του προσώπου που προστέθηκε από αυτόν, υποχρεούται αυτός να καταβάλει στο παθόντα την από το παραπάνω άρθρο 34 παρ. 2 προβλεπόμενη «διαφορά» μεταξύ του ποσού της κατά το κοινό δίκαιο αποζημίωσης και του ολικού ποσού των υπό του Ι.Κ.Α. χορηγουμένων σε αυτόν παροχών. Από τις ίδιες διατάξεις συνάγεται περαιτέρω ότι η πιο πάνω απαλλαγή αφορά όχι μόνο την περίπτωση που το ατύχημα προκλήθηκε από ενέργεια ή παράλειψη του εργοδότη ή του παθόντος, αλλά και όταν τούτο προκλήθηκε από ενέργεια ή παράλειψη του προσώπου που προστέθηκε από τον εργοδότη. Καλύπτει δε η απαλλαγή αυτή και την περίπτωση της ειδικής αμέλειας, κατά την οποία το ατύχημα έγινε γιατί δεν τηρήθηκαν οι διατάξεις ισχυόντων νόμων, διαταγμάτων ή κανονιστικών όρων ασφαλείας. Η αυτή απαλλαγή ισχύει και για το πρόσωπο που προστέθηκε από τον εργοδότη (Ολ.Α.Π 1267/1976 ΔΕΝ 1977. 310). Έτσι, ο υπαγόμενος στην ασφάλιση του Ι.Κ.Α. παθών δικαιούται στις προεκτεθείσες (εκτός δόλου) περιπτώσεις, μόνο των υπό του Ι.Κ.Α. χορηγουμένων παροχών.

Διατηρεί, όμως, ο παθών αυτός την αξίωσή του για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης κατά του εργοδότη και του προσώπου που προστήθηκε από αυτόν, όταν το ατύχημα οφείλεται σε πταίσμα τούτων, διότι η παραπάνω απαλλαγή αυτών από κάθε υποχρέωση για «αποζημίωση», ήτοι για αξίωση εντελώς περιουσιακού χαρακτήρα, δεν καλύπτει και τη μη περιλαμβανομένη σ' αυτήν πιο πάνω αξίωση για χρηματική ικανοποίηση, αφού καμιά παροχή χορηγούμενη από το Ι.Κ.Α. δεν μπορεί να δικαιολογήσει τον αποκλεισμό της εν λόγω, διαφορετικής φύσης, αξιώσεως, η επιδίκαση ή μη της οποίας εξαρτάται από την εύλογη κρίση του δικαστηρίου (Εφ.Αθ. 890/2001 ΕλλΔ/νη 2002.493, Εφ.Αθ. 11116/1996 ΕλλΔ/νη 1999.396, Εφ.Πειρ. 100/1997 ΕλλΔ/νη 1997. 1648, Εφ.Λαρ 158/2001 Δικογραφία 2001.240). Για τον προσδιορισμό δε του ύψους της «εύλογης» χρηματικής ικανοποίησης, το δικαστήριο της ουσίας λαμβάνει υπόψη, εκτός από τα λοιπά προσδιοριστικά στοιχεία (συνθήκες ατυχήματος, έκταση και συνέπειες της προκληθείσας σωματικής βλάβης, ηλικία του παθόντος, οικονομική κατάσταση των μερών κλπ), και το τυχόν συντρέχον πταίσμα του παθόντος, το οποίο συνεκτιμάται με τα πιο πάνω στοιχεία (Α.Π. 1438/2002, Α.Π. 1544/2002 αδημ/τες στο νομικό τύπο, Α.Π. 1183/1998 ΕΕΔ 1999.1099, Εφ.Θεσ. 755/2000 ΑρχΝ 2002.41). Εξάλλου, κατά τη διάταξη του άρθρου 931 Α.Κ., «η αναπηρία ή παραμόρφωση που προξενήθηκε στον παθόντα λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη κατά την επιδίκαση της αποζημίωσης, αν επιδρά στο μέλλον του». Ως «αναπηρία» θεωρείται κάποια έλλειψη της σωματικής, νοητικής ή ψυχικής ακεραιότητας του προσώπου, ενώ

ως «παραμόρφωση» νοείται κάθε ουσίωδης αλλοίωση της εξωτερικής εμφανίσεως του προσώπου, η οποία καθορίζεται όχι αναγκαίως κατά τις απόψεις της ιατρικής, αλλά κατά τις αντιλήψεις της ζωής. Περαιτέρω, ως «μέλλον» νοείται η επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξη του προσώπου. Δεν απαιτείται βεβαιότητα δυσμενούς επιρροής της αναπηρίας ή παραμορφώσεως στο μέλλον του προσώπου. Αρκεί και απλή δυνατότητα κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων. Στον επαγγελματικό - οικονομικό τομέα η αναπηρία ή η παραμόρφωση του ανθρώπου, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, αποτελεί αρνητικό στοιχείο στα πλαίσια του ανταγωνισμού και της οικονομικής εξέλιξης και προαγωγής του, καθόσον οι βαρυνόμενοι με αναπηρία ή παραμόρφωση μειονεκτούν και κινδυνεύουν να βρεθούν εκτός εργασίας έναντι των υγιών συναδέλφων τους. Η διάταξη του άρθρου 931 Α.Κ. αναφέρεται στη συνήθη περίπτωση, στην οποία προβάλλεται αξίωση αποζημιώσεως διαφυγόντων εισοδημάτων με βάση την Α.Κ. 929. Εφαρμόζεται, όμως, και όταν λείπει προβολή τέτοιας αξιώσεως όπως συμβαίνει επί προσώπων που όταν υφίστανται την αναπηρία ή παραμόρφωση είναι σε τέτοια ηλικία ή συντρέχουν άλλες περιστάσεις που καθιστούν δυσχερή ή ενίστε αδύνατη την προβολή αξιώσεως αποζημιώσεως διαφυγόντων εισοδημάτων με βάση την Α.Κ. 929. Αντίθετη άποψη, πέραν του ότι θα αντέκειτο στο σκοπό της διατάξεως, θα περιόριζε κατά πολύ το πεδίο εφαρμογής της, αφού θα εξαιρούσε από αυτή μία σημαντική κατηγορία προσώπων που είναι άξια προστασίας, για τα οποία συνήθως δεν είναι δυνατό να διατυπωθεί κατά τρόπο ορισμένο, αλλά και με

πρόβλεψη ουσιαστικής ευδοκιμήσεως κονδύλιο αποζημίωσης με βάση την Α.Κ. 929. Για τη θεμελίωση της αποζημίωσης αυτής απαιτείται να συντρέχουν και περιστατικά ιδιάζοντα, εκτός και πέραν εκείνων που απαιτούνται για την επιστήριξη αξιώσεων βάσει των άρθρων 929 και 932 Α.Κ., τα οποία θα συνθέτουν την παραπάνω έννοια της επίδρασης στο μέλλον της αναπηρίας ή της παραμορφώσεως του παθόντος και από τα οποία ειδικά περιστατικά θα πρέπει να προκύπτουν οι ιδιαίτεροι λόγοι και οι τρόποι, εξαιτίας των οποίων γεννώνται δυσμενείς συνέπειες για την οικονομική πλευρά της μελλοντικής ζωής του (Α.Π. 567/1992 ΕλλΔ/νη 1995. 134), ως και η έκταση της από αυτήν περιουσιακής ζημίας του. Στην περίπτωση αυτή το άρθρο 931 Α.Κ. αποτελεί το θεμέλιο για αυτεπλήρη αξίωση προς αποκατάσταση μελλοντι-

κής, αλλά μη δυναμένης επακριβώς να προσδιορισθεί περιουσιακής ζημίας, γιατί η αναπηρία ή παραμόρφωση θα προκαλέσει στο μέλλον βάσιμες δυσχέρειες στην επαγγελματική - οικονομική πρόοδο του παθόντος (Α.Π. 1599/2002 αδημ. στο νομικό τύπο, Α.Π. 477/2001 αδημ. στο νομικό τύπο, Α.Π. 570/1996 ΕλλΔ/νη 1997.66, Α.Π. 1166/1975 ΝοΒ 24. 430). Κατά τον υπολογισμό δε της αποζημίωσης αυτής, συνεκτιμάται και το ποσοστό συνυπαιτιότητας του παθόντος κατά τη διάταξη του άρθρου 300 Α.Κ. Η μείωση, όμως, της αποζημίωσης πρέπει να γίνεται ποσοστιαίως και δεν λαμβάνεται υπόψη ως προσδιοριστικός παράγοντας όπως συμβαίνει στην Α.Κ. 932 (Αθ. Κρητικού «Αποζημίωση από Τροχαία Αυτοκινητικά Ατυχήματα», εκδ. 1998, παρ. 336).

ΕΝΟΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Πολυμελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου - Αριθ. 118/5154/2005

Πρόεδρος: Νικόλαος Βεργιτσάκης (πρόεδρος Πρωτοδικών)

Δικαστές: : Επαμεινωνδία Κουσκοπούκη (Πρωτοδίκης), Παναγιώτης Λεβενιώτης (Πρωτοδίκης - Εισηγητής)

Δικηγόροι: Στυλιανή Νησιώτη, Δημήτρης Μαλλιαράκης, Ανδρέας Λιανέρης

Άρθρα 1 παραγ. 1 και 2 Ν. 5368/1932 όπως αντικαταστάθηκε από άρθρο 1 Ν.Δ. 951/1971 σε συνδυασμό με 489-493 Α.Κ.

Ο κοινός τραπεζικός λογαριασμός παράγει ενεργητική εις ολόκληρον ενοχή. Οι περισσότεροι δικαιούχοι δικαιούνται, στις μεταξύ τους εσωτερικές σχέσεις (αναγωγικώς) ίσο μέρος του ποσού, εκτός αν κάτι άλλο προκύπτει από τη σχέση (άρθρο 493 Α.Κ.). Συνεπώς σε περίπτωση αναλήψεως ολόκληρου του ποσού της χρηματικής καταθέσεως από τον ένα μόνο δικαιούχο, αποσβέννεται μεν έναντι του πιστωτικού ιδρύματος στο οποίο τηρείται ο λογαριασμός η απαίτηση και ως προς τον άλλο μη αναλαβόντα δανειστή, αποκτά, όμως ο δανειστής αυτός απαίτηση εκ του νόμου, έναντι του αναλαβόντος, για καταβολή σ' αυτόν ποσού ίσου προς το μισό του αναληφθέντος ισόποσου της καταθέσεως, εκτός αν στη μεταξύ τους εσωτερική σχέση προκύπτει άλλη αναλογία ή δικαίωμα στο σύνολο ή σε διαφορετικό μέρος του ποσού της καταθέσεως ή έλλειψη δικαιώματος αναγωγής, ή εξαίρεση, της οποίας το βάρος της επικλήσεως και αποδείξεως έχει ο διάδικος, ο οποίος προβάλλει περιστατικά θεμελιούνται το ως άνω εξαιρετικό δικαίωμα.

Κατά τη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 1 και 2 Ν. 5368/32, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 Ν.Δ. 951/71 και διατηρήθηκε σε ισχύ με το άρθρο 124 περ. δ στοιχ. Α Ν.Δ. 118/73, «1. Χρηματική κατάθεση παρά Τραπεζής εις ανοικτόν λογαριασμόν επ' ονόματι δύο ή πλειοτέρων από κοινού, (compte joint, joint account) είναι εν την έννοια του παρόντος νόμου η περιέχουσα τον όρο ότι του εκ ταύτης λογαριασμού δύναται να κάνει χρήση εν όλω ή εν μέρει, άνευ συμπράξεως των λοιπών, είτε εις, είτε τινές και πάντες κατ' ιδίαν οι δικαιούχοι. 2. Η χρηματική κατάθεση, περί ης η προηγούμενη παράγραφος, επιτρέπεται να ενεργείται και εις κοινό λογαριασμό επί προθεσμία ή ταμιευτηρίου υπό προειδοποίηση». Από τις διατάξεις αυτές, συνδυαζόμενες προς τις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1 Ν.Δ. 17.7/13-8-1923 «περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιριών» και 411, 489 και 490 ΑΚ προκύπτει ότι σε περίπτωση χρηματικής καταθέσεως στο όνομα του ιδίου του καταθέτη και τρίτου προσώπου, όπως η οριζόμενη τοιαύτη κατάθεση στο άνω άρθρο 1 του Ν. 5638/32, παράγεται μεταξύ του καταθέτη και του τρίτου αφενός και του δέκτου της καταθέσεως νομικού προσώπου αφετέρου, ενεργητική εις ολόκληρο ενοχή, υπό την έννοια των άρθρων 489-493 ΑΚ, συνάγεται δε από το άρθρο 493 ΑΚ, κατά το οποίο μεταξύ τους οι περισσότεροι δανειστές έχουν δικαίωμα σε ίσα μέρη, εκτός αν προκύπτει κάτι άλλο από τη σχέση, συνδυαζόμενο με το άρθρο 491 παρ. 1 εδ. α του ίδιου Κώδικα, ότι σε περίπτωση αναλήψεως ολόκληρου του ποσού της χρηματικής καταθέσεως από τον ένα μόνο δικαιούχο, αποσβέννεται μεν έναντι του δέκτου της καταθέσεως η απαίτηση και ως προς τον άλλο μη αναλαβόντα δανειστή,

αποκτά όμως ο δανειστής αυτός απαίτηση εκ του νόμου, έναντι του αναλαβόντος, για καταβολή σ' αυτόν ποσού ίσου προς το μισό του αναληφθέντος ισοπόσου της καταθέσεως, εκτός αν στη μεταξύ τους εσωτερική σχέση προκύπτει άλλη αναλογία ή δικαίωμα στο σύνολο ή σε διαφορετικό μέρος του ποσού της καταθέσεως ή έλλειψη δικαιώματος αναγωγής, εξαίρεση της οποίας το βάρος της επικλήσεως και αποδείξεως έχει ο διάδικος ο οποίος προβάλλει περιστατικά θεμελιώνονται το άνω εξαιρετικό δικαίωμα (ΑΠ 246/92, ΑΠ 785/99, Τ.Ν.Π. ΝΟΜΟΣ).

Στην προκειμένη περίπτωση, η ενάγουσα ισχυρίζεται ότι με τον εναγόμενο, με τον οποίο είναι εν διαστάσει σύζυγοι, από τις 5-2-2002 είχαν ανοίξει κοινό προθεσμιακό λογαριασμό ταμιευτηρίου, με αριθμό 317046, στην Παγκρήτια Συνεταιριστική Τράπεζα, ποσού 500.000 ευρώ, το οποίο ανήκε κατά το ήμισυ στον καθένα από τους διαδίκους, ήτοι κατά 250.000 ευρώ, ως συνδικαιούχων. Ότι ο ως άνω λογαριασμός έκλεισε την 10-5-2002, όταν ο εναγόμενος προέβη στην ανάληψη ολόκληρου του ποσού, το οποίο είχε ανέλθει ήδη σε 504.764,48 ευρώ, με κοινή τους συμφωνία και εν συνεχεία άνοιξαν νέο λογαριασμό στην ίδια Τράπεζα, με αριθμό 319502, ως συνδικαιούχοι κατά το ήμισυ, το μερίδιο δηλαδή του καθενός ήταν 252.382,24 ευρώ, Ότι στις 8 Αυγούστου του 2002, μετά τη διάσπαση της έγγαμης συμβίωσης τους, ο εναγόμενος προέβη χωρίς τη συναίνεσή της στην ανάληψη ολόκληρου του ποσού, που είχε ανέλθει σε 509,419,39 ευρώ, το οποίο παρακράτησε για τον εαυτό του, χωρίς να αποδώσει το νόμιμο μερίδιο της, ήτοι το ήμισυ του ποσού. Με βάση τα παραπάνω ζητεί να υποχρεωθεί ο εναγόμενος

να της καταβάλλει το ποσό των 254.709,69 ευρώ νομιμότοκα από τις 8-8-2002, άλλως από την επίδοση της αγωγής, να κηρυχθεί η απόφαση προσωρινά εκτελεστή και να καταδικαστεί ο εναγόμενος στη δικαστική της δαπάνη. Με το περιεχόμενο αυτό και αίτημα η αγωγή αρμοδίως εισάγεται, για να συζητηθεί ενώπιον αυτού του Δικαστηρίου κατά την τακτική διαδικασία (άρθρα 7,9,11,14 και 22 Κ.Πολ.Δ) και είναι νόμιμη, στηριζόμενη στις διατάξεις των άρθρων 1 παρ. 1 και 2 Ν. 5368/32, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 Ν.Δ. 951/71, άρθρο 2 παρ. 1 Ν.Δ. 17.7/1923 «περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιριών» και 411, 489, 490, 491, 493, 341, 345 και 346 Α.Κ., 176 Κ.Πολ.Δ, εκτός από το αίτημα της επιδίκασης τόκων από την ημερομηνία της ανάληψης του επιδίκου ποσού από τον εναγόμενο, γιατί κατά τα ως άνω εκτεθέντα ο εναγόμενος είχε δικαίωμα να προβεί σε ανάληψη ολόκληρου του ποσού, χωρίς να υπέχει υποχρέωση να καταβάλλει αμέσως το ήμισυ του ποσού στην ενάγουσα και δεν επικαλείται η ενάγουσα προηγούμενη όχληση της. Πρέπει, επομένως, κατά το μέρος που κρίθηκε νόμιμη, να ερευνηθεί περαιτέρω κατ' ουσίαν δεδομένου ότι έχει καταβληθεί το απαιτούμενο τέλος δικαστικού ενσήμου με τα ανάλογα ποσοστά υπέρ του ΤΝ και ΤΠΔΑ (βλ. το υπ' αριθ. ΔΣΤ 9771596 διπλότυπο της Δ.Ο.Υ. Νεάπολης, την υπ' αριθ. 2455985 απόδειξη της Ε.Τ.Ε. και το υπ' αριθ. 312/19-11-2004 γραμμάτιο του ΛΕΑΔΗ), τηρήθηκε δε η προδικασία του άρθρου 214α Κ.Πολ.Δ, όπως ισχύει σήμερα (βλ. την από 20-1-2003 δήλωση διαπίστωσης αποτυχίας της απόπειρας συμβιβαστικής επίλυσης της διαφοράς).

Ο εναγόμενος αρνείται γενικά την αγωγή και ισχυρίζεται ότι ο πραγματικός δικαι-

ούχος ολόκληρου του ποσού του επιδίκου λογαριασμού είναι ο ίδιος, για το λόγο ότι όλα τα χρήματα που περιείχε ο λογαριασμός προέρχονται από δικά του εισοδήματα και ότι κατά το άνοιγμα του λογαριασμού, όρισε ως συνδικαιούχο την ενάγουσα αποκλειστικά και μόνο για λόγους πρόνοιας, για την περίπτωση που του συμβεί κάποιο απρόοπτο γεγονός, αφού η ενάγουσα δεν είχε ούτε από την εργασία της, ούτε από άλλες πηγές εσόδων τη δυνατότητα να αποκομίσει τέτοιο χρηματικό ποσό, ώστε να συμμετέχει πραγματικά κατά το ήμισυ στην αποταμίευση του ποσού που περιέχεται στον επίδικο λογαριασμό. Ο ισχυρισμός αυτός συνιστά αιτιολογημένη άρνηση της αγωγής και κρίνεται ερευνήτεος κατ' ουσία με την επισήμανση ότι κατά τα ως άνω εκτεθέντα αυτός έχει το βάρος απόδειξής του, προς ανατροπή του τεκμηρίου του νόμου.

Από τις ένορκες καταθέσεις των μαρτύρων των διαδίκων που εξετάστηκαν στο ακροατήριο του Δικαστηρίου και περιέχονται στα ταυτάριθμα πρακτικά συνεδρίασης του, σε συνδυασμό με όλα τα νομίμως προσκομισθέντα και επικαλούμενα από τα διάδικα μέρη έγγραφα και για συναγωγή δικαστικών τεκμηρίων, αποδεικνύονται τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: Οι διάδικοι διατηρούσαν ερωτική σχέση από τις αρχές του έτους 1994, που κατέληξε στη σύναψη αρραβώνα κατά το μήνα Δεκέμβριο του 1995 και εν συνεχεία στη σύναψη γάμου, κατά το έτος 1999. Η ενάγουσα είναι πτυχιούχος της σχολής Τουριστικών επιχειρήσεων των Τ.Ε.Ι., έχοντας κάνει μεταπτυχιακές σπουδές στη Γερμανία και την Ιταλία και είναι γνώστης τριών ξένων γλωσσών. Κατά το χρόνο της γνωριμίας της με τον εναγόμενο εργαζόταν ως εποχιακή

υπάλληλος στο ξενοδοχείο ZORBAS VILLAGE, με μηνιαίο μισθό 200.000 δρχ. και στη συνέχεια εργάστηκε στο ξενοδοχείο ΑΤΛΑΝΤΙΣ ως μόνιμη υπάλληλος, με μηνιαίο μισθό 240.000 δρχ. Ο εναγόμενος είναι πτυχιούχος του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων του Οικονομικού τμήματος του Πανεπιστημίου Αθήνας και κάτοχος Μάστερ Επιστημών του Πανεπιστημίου του Λονδίνου στο Αγροτικό Μάρκετινγκ, έχοντας προϋπηρεσία υψηλόβαθμου στελέχους σε διάφορες σημαντικές επιχειρήσεις, ενώ κατά το χρόνο της γνωριμίας του με την ενάγουσα εργαζόταν στην εταιρία με την επωνυμία ANE MINΩΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ, λαμβάνοντας μηνιαίο μισθό ύψους 700.000 δρχ. Από το έτος 1997, οι διάδικοι ίδρυσαν την εταιρία με την επωνυμία «CRETA NATURA Ε.Π.Ε.», με εταιρικό κεφάλαιο 20.000.000 δρχ., με αντικείμενο την τυποποίηση, επεξεργασία και εμπορία παραδοσιακών Κρητικών προϊόντων, με ποσοστό συμμετοχής του εναγομένου κατά το 90%, της ενάγουσας κατά το 5% και της εξαδέλφης του εναγομένου Αικ. Δερμιτζάκη κατά το 5%. Η εταιρία αυτή, στην οποία εργαζόντουσαν και οι δύο διάδικοι είχε μεγάλη κερδοφορία, πράγμα που οφείλεται στην εργασία και την επιχειρηματική ικανότητα και των δύο, και οδήγησε στην απόσβεση του αρχικών επενδυθέντος κεφαλαίου. Ο εναγόμενος, κατά το έτος 2001, έλαβε από την Τράπεζα Πειραιώς ως δάνειο το ποσό των 200.000 ευρώ, με σκοπό την επέκταση της επιχειρήσεώς του. Παράλληλα, η ενάγουσα διατηρούσε και δική της ατομική επιχείρηση στη Σταλίδα, που είχε σκοπό τη διάθεση των προϊόντων που παρήγαγε η ως άνω Ε.Π.Ε., η οποία ήταν επίσης ιδιαίτερα κερδοφόρα, με ακαθάριστα

έσοδα ύψους 157.058.979 δρχ. για τις χρήσεις των ετών 1998, 1999, 2000 και 2001. Οι διάδικοι, από το έτος 2001 διατηρούσαν τους εξής κοινούς λογαριασμούς, όπως προκύπτει από τα προσκομιζόμενα έγγραφα: 1. Λογαριασμός με αριθ. 5751-001402-271 στην Τράπεζα Πειραιώς, με ημερομηνία ανοίγματος 28-4-2000 και ποσό 497.681,19 ευρώ, 2. Λογαριασμός υπ' αριθ. 5751-012738-165 στην Τράπεζα Πειραιώς, με ημερομηνία ανοίγματος 6-8-2001 και ποσό 300.110,05 ευρώ, το οποίο μεταφέρθηκε από το αμέσως προηγούμενο λογαριασμό. 3. Λογαριασμός με αριθ. 317046 στην Παγκρήτια Συν/κή Τράπεζα με ημερομηνία ανοίγματος 6-2-2002 και ποσό 500.000 ευρώ. 4. Λογαριασμός υπ' αριθ. 319502 (επίδικος) με ημερομηνία ανοίγματος 10-5-2002 και ποσό 504.764,48 ευρώ και ημερομηνία κλεισίματος 8-8-2002 με ποσό 509.419,3 ευρώ. Κατά την κρίση του Δικαστηρίου, ο εναγόμενος ήταν αυτός που κατά ο μεγαλύτερο μέρος συμμετείχε στη δημιουργία του επιδίκου λογαριασμού, αφού είχε σαφώς μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια, που πηγάζει από τις υψηλότερες αποδοχές που λάμβανε πριν ακόμα αρχίσει η συμβίωσή του με την ενάγουσα και από την ατομική περιουσία που διέθετε κατά την έναρξη της λειτουργίας της εταιρίας «CRETA NATURA Ε.Π.Ε.», όπως προκύπτει από τα αντίγραφα των προσκομιζόμενων ατομικών του λογαριασμών σε διάφορες Τράπεζες, πράγμα που του επέτρεπε να είναι ο κύριος χρηματοδότης της εταιρίας αυτής, Δεν αποδεικνύεται, όμως, από κανένα αποδεικτικό μέσο, ο ισχυρισμός του ότι, το ποσό των 200.000 ευρώ που έλαβε ως δάνειο από την Τράπεζα Πειραιώς κατατέθηκε στον κοινό τους λογαριασμό,

ούτε ότι η ιδιαίτερα κερδοφόρα ατομική επιχείρηση της ενάγουσας στη Σταλίδα δημιουργήθηκε από δικά του κεφάλαια, ως αφανή εταίρου, ούτε ότι ο γονείς του είχαν περιουσία και τον βοήθησαν οικονομικά. Αντίθετα προέκυψε ότι η ενάγουσα, με τη σκληρή εργασία της στην κοινή εταιρία που διατηρούσε αρχικά με τον εναγόμενο, αλλά κυρίως και από την ατομική της επιχείρηση, που της απέδιδε, μεγάλα κέρδη, είχε αναμφίβολα τη δυνατότητα να συμμετάσχει και συμμετείχε κατά ένα ποσοστό στη δημιουργία του επίδικου λογαριασμού, το οποίο εκτιμάται ότι ανέρχεται στο ποσό των 150.000 ευρώ που είναι ανάλογο για τη συμμετοχή της στον επίδικο κοινό λογαριασμό τους, που άνοιξαν και τροφοδοτούσαν κατά τη διάρκεια του γάμου τους με χρήματα που προερχόταν από τις δραστηριότητες

και των δύο συζύγων. Κατά συνέπεια, η αγωγή πρέπει να γίνει εν μέρει δεκτή και να υποχρεωθεί ο εναγόμενος να αποδώσει στην εναγομένη το ποσό των 150.000 ευρώ, με το νόμιμο τόκο από την επίδοση της αγωγής.

Το δε αίτημα περί κηρύξεως προσωρινά εκτελεστής της εκδοθησομένης αποφάσεως πρέπει να γίνει δεκτό ως προς το ποσό των 100.000 ευρώ, διότι η επιβράδυνση της εκτέλεσης θα επιφέρει σημαντική ζημία στην ενάγουσα (άρθρ. 907, 908 παρ. 1 περ. δ' Κ.Πολ.Δ). Τέλος, μέρος από τα δικαστικά έξοδα της ενάγουσας, κατόπιν υποβολής σχετικού αιτήματος της (άρθ. 191 παρ. 2 Κ.Πολ.Δ), πρέπει να επιβληθούν σε βάρος του εναγομένου, λόγω της εν μέρει ήττας του, (άρθ. 178 Κ.Πολ.Δ), όπως ειδικότερα ορίζεται στο διατακτικό.

Μονομελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου - Αριθ. 558/2805/554/2002

Δικαστής: Ιωάννης Γερωνυμάκης (Πρωτοδίκης)

Δικηγόροι: Στυλιανή Νησιώτη, Στυλιανή Παλαιολόγου-Αεβέντη

Άρθρα 297, 298, 340, 346, 481 επ. 806 επ. 114 922 926 Α.Κ.. 176, 907, 908 παρ. 1 εδ. α, 1047 παρ. 4 Κ.Πολ.Δ

Ο προστήσας ευθύνεται και για τις ζημίες που ο προστηθείς προξένησε σε τρίτο, όχι μόνο κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας που έχει ανατεθεί σ' αυτόν, αλλά και κατά κατάχρηση της υπηρεσίας του, η οποία υφίσταται όταν η ζημιολογία πράξη τελέστηκε εντός των ορίων των καθηκόντων που ανατέθηκαν στον προστηθέντα ή επ' ευκαιρία ή εξ αφορμής της υπηρεσίας, αλλά κατά παράβαση των εντολών και οδηγιών που δόθηκαν σε αυτόν ή καθ' υπέρβαση των καθηκόντων του, εφόσον μεταξύ της ζημιολογίας πράξης του προστηθέντος και της υπηρεσίας που ανατέθηκε σ' αυτόν υπάρχει εσωτερική συνάφεια, με την έννοια ότι δεν θα συντελούνταν η ζημιολογία πράξη χωρίς την πρόσθεση. ΔΙΚΑΣΤΙΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ. Έννοια - Περιπτώσιολογία.

Από τη διάταξη του άρθρου 922 του Α.Κ., σύμφωνα με την οποία ο κύριος ή ο προστήσας κάποιον άλλο σε μία υπηρεσία ευθύνεται για τη ζημία που ο υπηρέ-

της ή ο προστηθείς προξένησε σε τρίτον παράνομα κατά την υπηρεσία του, συνάγεται ότι για την ίδρυση της ευθύνης του προστήσαντα, ανεξάρτητα από πταίσμα

του από την αδικοπραξία του προστεθέντα, πρέπει ο τελευταίος να απασχολείται διαρκώς ή παροδικώς στη διεκπεραίωση της υπόθεσης του προστήσαντος και γενικά στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων του κάτω από τις οδηγίες και εντολές του προστήσαντος, ως προς τον τρόπο εκπλήρωσης των καθηκόντων του προς τις οποίες και είναι υποχρεωμένος να συμμορφώνεται. Από την ίδια διάταξη συνάγεται ότι ο προστήσας ευθύνεται για τις ζημιές που ο προστεθείς προξένησε σε τρίτο, όχι μόνο κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας που έχει ανατεθεί σε αυτόν αλλά και κατά κατάχρηση της υπηρεσίας του, η οποία υφίσταται όταν η ζημιόγος πράξη τελέστηκε εντός των ορίων των καθηκόντων που ανατέθηκαν στον προστεθέντα ή επ ευκαιρία ή εξ αφορμής της υπηρεσίας, αλλά κατά παράβαση των εντολών και οδηγιών που δόθηκαν σε αυτόν ή καθ' υπέρβαση των καθηκόντων του, εφ' όσον μεταξύ της

ζημιόγου πράξης του προστεθέντος και της υπηρεσίας που ανατέθηκε σε αυτόν υπάρχει εσωτερική συνάφεια, με την έννοια ότι δεν θα συντελούνταν η ζημιόγος πράξη χωρίς την πρόσθεση (Α.Π. 121/2002 ΧρΙΔ 2002, 322, Α.Π. 651/2001 ΧρΙΔ 2001, 605, Α.Π. 555/2000 Ελλ.Δ/νη 41, 1577, Α.Π. 464/2000 Ελλ.Δ/νη 41, 1576). Περαιτέρω από το συνδυασμό των άρθρων 336 παρ. 3 και 339 του Κ.Πολ.Δ συνάγεται ότι τα δικαστικά τεκμήρια δηλαδή τα συμπεράσματα του Δικαστηρίου από ορισμένα αποδεδειγμένα γεγονότα μπορούν να συναχθούν από οποιοδήποτε έγγραφο, επομένως και από ένορκες βεβαιώσεις ενώπιον Ειρηνοδίκη ή συμβολαιογράφου, εφόσον έγιναν στα πλαίσια άλλης δίκης μεταξύ των ίδιων ή άλλων διαδίκων (Α.Π. 1132/2000 Ελλ.Δ/νη 41, 1664, Α.Π. 1631/1998 ΑρχΝ 50, 246), όπως και μαρτυρικές καταθέσεις τρίτων που λήφθηκαν στα πλαίσια ποινικής προδικασίας.

ΔΙΚΑΙΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΙΚΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Μονομελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου - Αριθ. 506/2003

Δικαστής: Μπαντουβά Μαρία (Πρωτοδίκης)

Δικηγόροι: Ιωάννα Συμυριωτάκη, Μάρκος Σαριδάκης, Νίκος Κοκκινάκης, Ιωάννης Ρογδάκης

Άρθρα 914, 297, 298, 346 Α.Κ., 262 Κ.Πολ.Δ

Αποζημίωση από αυτοκινητικό ατύχημα

Σε περίπτωση ολικής καταστροφής του αυτοκινήτου θα πρέπει να αφαιρεθεί από το ποσό της αποζημίωσης η αξία των διασωθέντων υπολειμμάτων αυτού. Εάν ο ενάγων δεν προσδιορίζει στην αγωγή του την αξία αυτών ή δεν ζητά την ανούσια απόδοσή τους στον εναγόμενο (και παράλληλα δεν ζητά την πλήρη αποζημίωσή του), η μείωση της αποζημίωσης δεν γίνεται αυτεπάγγελα από το Δικαστήριο, αλλά απαιτείται προβολή σχετικής ένστασης από τον εναγόμενο. Η ένσταση απαιτείται να περιλαμβάνει πλήρη περιγραφή του είδους και της αξίας των σχετικών υπολειμμάτων και να έχει ως αίτημα τον περιορισμό της αιτούμενης από τον ενάγοντα αποζημίωσης.

Δεν δικαιούται να ζητήσει ο ζημιωθείς σωρευτικά τόκους υπερημερίας επί του ποσού της αξίας του καταστραφέντος αυτοκινήτου, καθώς και διαφυγόν κέρδος από τη στέρηση της χρήσης του.

Ι. Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 914, 297 και 298 του Α.Κ. συνάγεται ότι η αποζημίωση, που αποσκοπεί στην αποκατάσταση της ζημίας που προξενήθηκε με, κατά κανόνα, καταβολή χρηματικού ποσού και περιλαμβάνει τη θετική ζημία και το διαφυγόν κέρδος, ισούνται, επί ολικής καταστροφής πράγματος, αναφορικά με την θετική ζημία, εφ' όσον δεν επιδιώκεται ή δεν διατάσσεται η αυτούσια αποκατάσταση της προηγούμενης καταστάσεως, προς ολόκληρη την αξία που είχε το πράγμα κατά το χρόνο προσδιορισμού της αποζημιώσεως, ώστε ο ζημιωθείς να μπορεί να αντικαταστήσει αυτό με άλλο παρόμοιο (Ολ.Α.Π 705/79 ΝοΒ 28 37 - Α.Π. 184/84 Ελλ.Δ/νη 1984 1546). Επί καταστροφής μεταχειρισμένου πράγματος, η αποζημίωση συνίσταται όχι στην αγοραία αξία καινούργιου ομοίου αντικειμένου, αφού κάτι τέτοιο θα σήμαινε πλουτισμό του ζημιωθέντος, αλλά στην αξία μεταχειρισμένου στον ίδιο βαθμό αντικειμένου, ώστε να είναι δυνατή η προμήθεια ενός άλλου που επίσης βρίσκεται σε παρόμοια κατάσταση με εκείνο που καταστράφηκε (Α.Π. 1006/77 ΕΕΝ 45 281). Ειδικότερα επί αυτοκινητικού ατυχήματος, από το οποίο προκλήθηκαν υλικές ζημιές μεγάλης εκτάσεως σε εμπλακέν σ' αυτό όχημα, η καταστροφή του τελευταίου θεωρείται, κατά την κρατούσα άποψη, ολοσχερής, όταν το κόστος επισκευής του υπερβαίνει την προ του ατυχήματος αξία του, ή είναι δυσανάλογα υψηλό (βλ. Φλούδα, Αστική ευθύνη εξ αυτοκινητικών ατυχημάτων, έκδ. Β', σελ 170 - Κρητικός, Αποζημίωση από τροχαία αυτοκινητικά ατυχήματα, έκδ. 1992,

αρ. 735 επ, Εφ.Θεσ. 1543/93 Αρμεν. 48 532 με σημ. Σ.Τ.-Γ.-ΕΑ 208/93 Αρμεν. 48 536), αλλά και όταν λόγω των εκτεταμένων ζημιών αυτού π.χ. στον φέροντα οργανισμό του και μετά την τυχόν επισκευή του δεν θα παρείχε συνθήκες ασφαλείας και ασφαλούς οδηγήσεως (ΕΑ 5453/97 ΕσυγκΔ 2000 203). Στην ανωτέρω περίπτωση ολικής καταστροφής του αυτοκινήτου, συμφώνως προς την αρχή συνυπολογισμού ζημίας και οφέλους, θα πρέπει να αφαιρεθεί από το ποσό της αποζημιώσεως η αξία των διασωθέντων υπολειμμάτων αυτού. Είναι δυνατόν ο ενάγων να προσδιορίσει στην αγωγή την αξία των υπολειμμάτων και να την αφαιρέσει εκ των προτέρων από το συνολικό ποσό της αποζημιώσεως που ζητά, ή να αποδώσει αυτούσια τα υπολείμματα στον εναγόμενο, ζητώντας την αποκατάσταση της ζημίας του σε όλη της την έκταση. Αν δεν αναφέρει τίποτε από τα ανωτέρω στην αγωγή, η μείωση της αποζημιώσεως δεν γίνεται αυτεπαγγέλτως από το Δικαστήριο, αλλά απαιτείται προβολή σχετικής ενστάσεως υπό του εναγομένου, η οποία, για να είναι ορισμένη κατ' άρθρον 262 του Κ.Πολ.Δ, πρέπει να περιέχει σαφή περιγραφή του είδους και της αξίας των υπολειμμάτων και να έχει ως αίτημα τον περιορισμό της αιτουμένης αποζημιώσεως, αν και ορθότερο θα ήταν να γίνεται η αφαίρεση της αξίας των υπολειμμάτων από το Δικαστήριο κατά τον προσδιορισμό του ύψους της ζημίας, χωρίς ανάγκη προβολής σχετικής ενστάσεως (Κρητικός, ε.α., αρ. 758 επ. - Α.Π. 298/74 ΝοΒ 22 1285 - Εφ.Θεσ. 2428/89 Ελλ.Δ/νη 33 1217 - ΕΑ 9238/80 ΝοΒ 29 364 - ΕΑ 855/76,

NoB 24 732). Εξάλλου όπως προκύπτει από τις διατάξεις των άρθρων 297, 298, 346 και 914 Α.Κ., στην περίπτωση κατά την οποία υπαιτίως καταστράφηκε ολόσχερως ξένο πράγμα, ο υπαίτιος αυτής της καταστροφής υποχρεούται σε αποζημίωση του ζημιωθέντος όχι μόνο για την αξία του πράγματος αλλά και για το διαφυγόν κέρδος, δηλαδή αυτό που μετά πιθανότητας θα απεκέρδαινε ο ζημιωθείς κατά την συνήθη πορεία των πραγμάτων από την εκμετάλλευση του καταστραφέντος πράγματος μέχρι της πληρωμής της αξίας αυτού, και το οποίο στερήθηκε λόγω της καταστροφής του (βλ. Ολ.Α.Π 705/79 NoB 28 37, Α.Π. 184/84 Ελλ.Δ/νη 25 1546, Α.Π. 183/84 NoB 33 258). Δεν δικαιούται όμως να ζητήσει ο ζημιωθείς σωρευτικούς τόκους υπερημερίας επί του ποσού της αξίας του καταστραφέντος πράγματος και διαφυγόν κέρδος από τη στέρηση της χρήσεώς του (βλ. Ολ.Α.Π 705/79 έ.α., ΕΑ 5453/97 ό.π., ΕΘ 1543/93 Αρμεν. 48 532, ΕΘ 3077/92 Αρμεν. 46 1222). Και αυτό γιατί μέχρι της πληρωμής του ανωτέρω ποσού δικαιούται να απαιτήσει διαφυγόν κέρδος, δηλαδή το κέρδος που θα απεκόμιζε από την εκμετάλλευση του πράγματος, εκτός αν η από την αδικοπραξία αξίωση περιέχει μόνον απαίτηση προς αποζημίωση για θετική ζημία, οπότε δικαιούται να ζητήσει τόκους και γι' αυτή την αποζημίωση, από της επιδόσεως της αγωγής, συμφώνως με το άρθρο 346 του Α.Κ. (Α.Π. 183/84, έ.α. - Α.Π. 286/86, NoB 35/530). Επίσης μπορούν να ζητηθούν τόκοι για το μεταγενέστερο χρονικό διάστημα από εκείνο στο οποίο αφορά το διαφυγόν κέρδος, γιατί τότε υ-

πάρχει μόνον η αξίωση για τη θετική ζημία. Συνεπώς, επί ενοχής στηριζομένης στις διατάξεις των άρθρων 914 επ. του Α.Κ. και σε περίπτωση που ζητούνται τόσο η θετική ζημία, όσο και το διαφυγόν κέρδος (και όχι όταν ζητείται μόνον η θετική ζημία) δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 345 - 347 του Α.Κ. (βλ. Α.Π. 1654/84 NoB 33 1391, Α.Π. 183/84, έ.α., Α.Π. 479/78 NoB 27 206, Α.Π. 472/76 NoB 24 1049, ΕΘ 3077/92 Αρμ 46 1222). Στην προκειμένη περίπτωση ο ενάγων της υπό στοιχείο (Α) αγωγής εκθέτει ότι ο πρώτο εναγόμενος, οδηγώντας το υπ' αριθμ. Κυκλοφ. ΗΡΚ 9270 Δ.Χ. λεωφορείο, ενταγμένο στο τρίτο εναγόμενο ΚΤΕΛ Ηρακλείου-Λασιθίου, το οποίο ήταν ασφαλισμένο για τις ζημιές που προξενούνται σε τρίτους στον δεύτερο εναγόμενο αλληλοασφαλιστικό συνεταιρισμό, προκάλεσε από υπαιτιότητά του, φθορές και βλάβες στο υπ' αριθμ. κυκλοφ. ΡΝΝ 8967 Δ.Χ. φορτηγό αυτοκίνητο (ελκυστήριο) της ιδιοκτησίας του, που οδηγούσε ο ίδιος, καθώς και τον τραυματισμό του, κατά το τροχαίο οδικό ατύχημα που έγινε από τις εκτιθέμενες στην αγωγή συνθήκες. Ζητεί δε, να υποχρεωθούν οι εναγόμενοι, ευθυνόμενοι εις ολόκληρον, να του καταβάλουν το συνολικό ποσό των 23.030.000 δραχμών ή 67.586,21 ευρώ, ως αποζημίωση και χρηματική του ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, με το νόμιμο τόκο από της επομένης του ατυχήματος και επικουρικά από την επίδοση της αγωγής. Ζητεί επίσης, να κηρυχθεί η απόφαση που θα εκδοθεί προσωρινώς εκτελεστή και να διαταχθεί κατά του πρώτου εναγομένου προσωπική κράτηση, λό-

γω της αδικοπραξίας του. Η αγωγή εισάγεται αρμοδίως για να συζητηθεί ενώπιον αυτού του Δικαστηρίου (άρθρα 14 παρ. 2, 16 περ. 12, 22, 35, 37 παρ. 1 Κ.Πολ.Δ), κατά την ειδική διαδικασία που προβλέπουν οι διατάξεις των άρθρων 666, 667, 670 έως 676 και 681 Α' του Κ.Πολ.Δ και είναι επαρκώς ορισμένη και νόμιμη, απορριπτομένου του ισχυρισμού των εναγομένων, περί αοριστίας του δικογράφου της, λόγω μη αναγραφής σ' αυτό της αξίας των υπολειμμάτων του καταστραφέντος οχήματος, διότι ο ενάγων δεν υποχρεούται να προσδιορίσει στην αγωγή την αξία των διασωθέντων τμημάτων του οχήματός του και να την αφαιρέσει από το συνολικό ποσό της αποζημιώσεως που ζητεί, ή να αποδώσει αυτούσια τα υπολείμματα στον εναγόμενο, ζητώντας την αποκατάσταση της ζημίας του σε όλη της την έκταση, ενώ για την μείωση της αποζημιώσεως κατά την αξία των τυχόν διασωθέντων τμημάτων του, η οποία δεν γίνεται αυτεπαγγέλτως από το Δικαστήριο, κατά την κρατούσα άποψη, απαιτείται προβολή σχετικής ενστάσεως από τους εναγόμενους, η οποία μάλιστα, για να είναι ορισμένη κατ' άρθρον 262 του Κ.Πολ.Δ, πρέπει να περιέχει σαφή περιγραφή του είδους και της αξίας των υπολειμμάτων και να έχει ως αίτημα τον περιορισμό της αιτουμένης αποζημιώσεως. Πρέπει να απορριφθεί, όμως ως αόριστο και ανεπίδεκτο δικαστικής εκτιμήσεως το αίτημα επιδικάσεως διαφυγόντων κερδών ύψους 11.750.000 δραχμών για το διάστημα από 25-10-1997 ως 25-1-1998, διότι τα αναγραφόμενα στο δικόγραφο της αγωγής περιστατικά (ημερήσιο κέρ-

δος από μεταφορά λιπασμάτων, πυρήνας, ελιών κλπ. 100.000 δραχμές που έφθανε τους συγκεκριμένους μήνες και τις 150.000 ή 200.000 δραχμές) ουδόλως επαρκούν για τον προσδιορισμό της αιτίας και τους ύψους της ζημίας από διαφυγόντα κέρδη και συνεπώς για την θεμελίωση της σχετικής αξιώσεως για αποζημίωση, καθώς ο ενάγων δεν εκθέτει, όπως είναι αναγκαίο για να είναι ορισμένο το σχετικό αίτημα, λεπτομερώς τις συγκεκριμένες περιστάσεις και μέτρα που καθιστούσαν πιθανό το κέρδος των 100.000 δραχμών ημερησίως από μεταφορά των συγκεκριμένων προϊόντων, ούτε υπάρχει επίκληση στην αγωγή των επιμέρους κονδυλίων που αθροιστικά σχηματίζουν το συνολικό διαφυγόν κέρδος σε ημερήσια βάση (Ολ.Α.Π 20/92 ΝοΒ 41 85 - πρβλ. Α.Π. 1266/89 Ελλ.Δ/νη 32 790 - ΕΑ 3013/93 ΕσυγκΔ 1993 471). Τα ανωτέρω δεν αναφέρονται στην αγωγή, η έλλειψη δε αυτή δεν είναι δυνατόν να θεραπευθεί ούτε με τις προτάσεις, ούτε με παραπομπή στο περιεχόμενο άλλου εγγράφου (Σταυρόπουλος, ΕρμΚποΔ, άρθρο 217 αρ. 33 - Μπέης, Πολ.Δ, άρθρο 216 αρ. 11 - Μπέης σε Δ 3 356, ιδίως σελ. 366, Α.Π. 915/80 ΝοΒ 29 296, ΕΑ 5788/92 Δ 24/687, ΕΑ 7478/85 Ελλ.Δ/νη 31 1309). Η αγωγή κατά τα λοιπά είναι νόμιμη, στηρίζεται στις διατάξεις των άρθρων 914, 297, 298, 299, 330 εδ. β', 346, 922, 926, 929, 932 του Α.Κ., 2, 4, 9 και 10 του ν. ΓΠΝ/1911, 10 του Ν. 489/1976, 907, 908 παρ. 1 δ', 1047 παρ. 1 εδάφ. β' και 176 του Κ.Πολ.Δ. Μη νόμιμο τυγχάνει το αίτημα περί τοκογονίας του επιδικασθησόμενου ποσού από την επομένη του ατυχήματος, ήτοι από

χρόνο προγενέστερο της επιδόσεως της υπό κρίση αγωγής, διότι, όταν πρόκειται για αποζημίωση, επιδικαζόμενη σε χρήμα, όπως συνάγεται από τις διατάξεις των άρθρων 914, 297, 340, 341, 345 Α.Κ., οφείλεται τόκος όχι από τον χρόνο τέλεσης της αδικοπραξίας, αλλά μόνο από την υπερημερία του οφειλέτη, δηλαδή από τον όχληση αυτού από τον δανειστή, είτε εξωδίκως, είτε δικαστικώς, με την επίδοση καταψηφιστικής περί αποζημιώσεως αγωγής, όχληση την οποία, σε χρόνο προγενέστερο της επιδόσεως της αγωγής δεν επικαλείται ο ενάγων (ΕΑ 6922/94 Επ.Εμπ.Δ 1995 520, ΠΠΛ 105/97 ΑρχΝ ΜΘ’ 83). Είναι, ωστόσο νόμιμο το

επικουρικό αίτημα περί επιδικάσεως τόκων υπερημερίας επί του ποσού της αποζημιώσεως από την επίδοση της υπό κρίση αγωγής, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 346 Α.Κ. Επίσης μη νόμιμο είναι το αίτημα επιδικάσεως τόκων επί του ποσού της αξίας του καταστραφέντος οχήματος (θετική ζημία) του ενάγοντος για το ίδιο διάστημα για το οποίο ζητείται και διαφυγόν κέρδος, διότι όπως αναφέρεται στη μείζονα σκέψη ο ζημιωθείς δεν δικαιούται να ζητήσει σωρευτικώς τόκους υπερημερίας επί του ποσού της αξίας του καταστραφέντος πράγματος και διαφυγόν κέρδος από τη στέρηση της χρήσεώς του.

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων Αθηνών - Αριθ. ΒΤ 764/2005

Πρόεδρος: Χαράλαμπος Παπαδημητρίου (Πρόεδρος Εφετών)

Δικαστές: Γεώργιος Λέκκας, Κωστούλα Φλουρή (Εφέτες)

Εισαγγελέας: Χρήστος Μαργκογιαννάκης (Αντεισαγγελέας Εφετών)

Δικηγόρος: Βασίλειος Διοματάρης

Άρθρο 4 παρ. 3 Ν. 3189/2003, 120 παρ. 1, 113, 130 παρ. 3, 596 ΚΠΔ, 2 παρ. 1, 121, 374 εδ. ε', 54, 18 εδ. β', 127, 129

Ένσταση υλικής αναρμοδιότητας.

Το άρθρο 4 παρ. 3 του Ν. 3189/2003 τροποποίησε το άρθρο 121 του ΠΚ και αύξησε το χρονικό όριο της ανηλικότητας υπάγοντας στα δικαστήρια ανηλίκων (113 ΚΠΔ) τις πράξεις που τελούνται από άτομα που βρίσκονται μέχρι και το 18ο έτος της ηλικίας τους συμπληρωμένο. Ως διάταξη του ουσιαστικού ποινικού δικαίου είναι ευμενέστερη, με συνέπεια την άμεση εφαρμογή της και στις εκκρεμείς δίκες. Ως διάταξη δε δικονομική (άρθρο 113 περί Δικαστηρίου Ανηλίκων) τυγχάνει και πάλι άμεσου εφαρμογής, βάσει του άρθρου 596 του ΚΠΔ.

Με το άρθρ. 4§3 του Ν. 3189/03 ως προελέχθη αντικαταστάθηκε και το ά. 113 Κ.Π.Δ ως εξής: «τα δικαστήρια ανηλίκων δικάζουν τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανήλικους ηλικίας από 13 μέχρι και του 18ου έτους συμπληρωμένου». Η διάταξη αυτή είναι προφανώς δικονομική, και εκ του περιεχομένου αυτής, αλλά και εκ της συστηματικής εντάξεώς της εις τον Κ.Π.Δ (Τσόλια Γ., Παρατηρήσεις επί της Εφ.Αθ. 193/2004, Ποιν.Χρ. 2004, σελ. 52).

Ως δικονομική διάταξη με την οποία εγκαθιδρύεται η αρμοδιότητα του δικαστηρίου των ανηλίκων αποτελεί άμεσο εφαρμοστέο δίκαιο, ανεξάρτητα από το χρόνο τελέσεως του αδικήματος, αφού οι δικονομικοί κανόνες έχουν αναδρομική ισχύ, όπως προκύπτει από τη διάταξη του ά. 596 Κ.Π.Δ, σύμφωνα με την οποία «οι δίκες που εκκρεμούν σε οποιοδήποτε στά-

διο της ποινικής διαδικασίας και σε οποιοδήποτε βαθμό συνεχίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις του Κ.Π.Δ». Σε αυτή την κατεύθυνση κινείται και η νομολογία, σύμφωνα με την οποία γίνεται δεκτό ότι «οι δικονομικοί κανόνες, εκτός αντίθετης διάταξης, έχουν άμεση εφαρμογή από την ισχύ τους και στις εκκρεμείς υποθέσεις». Έτσι, ενώ κατά γενική αρχή ο ουσιαστικός ποινικός νόμος δεν έχει αναδρομική δύναμη, παρά μόνο στην περίπτωση κατά την οποία είναι επιεικέστερος (ά. 2 Π.Κ.), ο ποινικός δικονομικός νόμος, ο σχετικός προς την αρμοδιότητα και τη δικαιοδοσία εφαρμόζεται τόσο επί των μελλουσών να τελεσθούν πράξεων, όσο και επί των πριν από τη δημοσίευση του τελεσθεισών τέτοιων. Οι ποινικοί δικονομικοί νόμοι, εκτός αντίθετης διάταξης, έχουν άμεση εφαρμογή από της ισχύος τους και στις εκκρεμείς ποινικές δίκες, με αποτέλεσμα οι

μεν διαδικαστικές πράξεις που επιχειρήθηκαν υπό το κράτος του παλαιού νόμου να είναι ισχυρές, το δε ατέλεστο μέρος της διαδικασίας να διέπεται από το νέο νόμο (ΜΟΔ Μεσολογγίου 18-19/04, Ποιν.Χρ. 2004, σελ. 849).

Στην προκειμένη περίπτωση, σε καμία από τις δικονομικές διατάξεις του Ν. 3189/03 δεν προβλέπεται εξαίρεση ως προς την εφαρμογή τους και επομένως η Κ.Π.Δ όπως πλέον τροποποιηθείσα ισχύει, δέον όπως τύχει άμεσης εφαρμογής καταλαμβάνοντας την όδε εκκρεμή υπόθεση.

Β.1 Σύμφωνα με το ά. 2§1 Π.Κ., αν από της τελέσεως της πράξεως έως την αμετάκλητη εκδίκαση της ίσχυσαν δύο ή περισσότεροι νόμοι, εφαρμόζεται αυτός που περιέχει τις ευμενέστερες για τον κατηγορούμενο διατάξεις.

Περαιτέρω, το ά 121 Π.Κ., πριν την αντικατάστασή του με το ά. 1 του Ν. 3189/03, όριζε ότι ως ανήλικοι εννοούνται αυτοί που διατρέχουν από το 7ο έτος της ηλικίας τους έως το 17ο έτος συμπληρωμένο, ενώ μετά την, κατά τα παραπάνω, αντικατάστασή του, που ισχύει από 21/10/2003, τροποποιήθηκε επί το ευμενέστερο, καθόσον αύξησε τα όρια της ανηλικότητας και όρισε ότι ανήλικοι νοούνται αυτοί, που κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης έχουν ηλικία μεταξύ του 8ου και 18ου έτους της ηλικίας τους συμπληρωμένων.

- Η διάταξη αυτή με την οποία ορίζονται τα όρια της ανηλικότητας αποτελεί προφανώς διάταξη του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, όχι μόνο για τον τυπικό λόγο ότι περιλαμβάνεται στο γενικό μέ-

ρος του Ποινικού Κώδικα (συστηματική ερμηνεία), αλλά επιπλέον γιατί με αυτή οριοθετείται η ποινική αντιμετώπιση του κατηγορουμένου. Η μεταβολή των ηλικιακών ορίων συνεπάγεται τη μεταβολή του χαρακτήρα του αδικήματος (στην υπό κρίση περίπτωση: από κακούργημα σε πλημμέλημα κατ' άρ. 374 εδ. ε' εν συνδ. με Π.Κ. 121, Π.Κ. 54 και Π.Κ. 18 εδ. β'), του είδους της απειλούμενης in abstracto ποινής (εδώ: από κάθειρξη σε περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων) και της διάρκειας της απειλούμενης ποινής, επομένως επιδρά στη βαρύτητα του αξιόποινου της πράξεως.

- Επιπλέον η διάταξη αυτή του ά. 121 Π.Κ. μετά την τροποποίησή της με το Ν. 3189/03 είναι ευμενέστερη από την προϋσχύουσα. Επιεικέστερος (κατά την έννοια του ά. 2 Π.Κ.) είναι ο νόμος, ο οποίος σε σχέση με άλλον προβλέπει για την πράξη μικρότερο ανώτατο όριο ποινής (Α.Π. 725/88, Ποιν.Χρ. 1988, σελ. 54) ενώ έχει κριθεί (Α.Π. 539/88, Ποιν.Χρ. 1988, σελ. 701) ότι πέραν από το κριτήριο αυτό, επιεικέστερος θεωρείται και ο νόμος εκείνος που μπορεί να επηρεάσει ευνοϊκά την τύχη του κατηγορουμένου. Έτσι και η ΣυμβΑΠ 201/90 (Ποιν.Χρ. 1990, σελ. 1013) έκανε δεκτή αίτηση επαναλήψεως της διαδικασίας κατ' ά 525 Κ.Π.Δ, καθώς κρίθηκε ότι γεγονός που υπήρχε, αλλά δεν υποβλήθηκε στους δικαστές που καταδίκασαν τον αιτούντα, υπήρξε η ανηλικότητα του καταδικασθέντος κατά το χρόνο τέλεσης του αδικήματος, η οποία «επιδρά στη βαρύτητα του αξιοποίνου της πράξεως» και κρίθηκε ότι η υπόθεση

έπρεπε να εκδικαστεί από το αρμόδιο δικαστήριο ανηλίκων «από το οποίο για την ανωτέρω πράξη θα υποβάλλονταν σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα και το πολύ σε ποινικό σωφρονισμό, ο οποίο διαφέρει από την ποινή φυλακίσεως που του επιβλήθηκε».

Έτσι, ακόμα και στην περίπτωση που ο ανήλικος κατηγορείται για αδίκημα για το οποίο απειλείται η ποινή της κάθειρξης, η προβλεπόμενη γι' αυτόν ποινή είναι αυτή του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων κατ' ά. 54 και 127 Π.Κ., η οποία σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο του ά. 18 Π.Κ. είναι πάντοτε πλημμέλημα και επομένως σε σχέση με την ποινή της πρόσκαιρης ή και της κάθειρξης είναι ευμενέστερη (ως ευμενέστερη έκριναν τη διάταξη του ά. 121 Π.Κ. μετά την τροποποίησή της με το Ν. 3189/03 οι: Εφ.Αθ. 193/04, Ποιν.Χρ. 2004, σελ. 51, ΜΟΕ Αθηνών 140/04, ΠραξΛογΠΔ 2004, σελ. 70, ΜΟΔ Μεσολογγίου 18-19/04, Ποιν.Χρ. 2004, σελ. 849). Αλλά και γενικά, η διάταξη του ά. 121 Π.Κ. ως ισχύει είναι ευμενέστερη για τον κατηγορούμενο ως προς τις αποδιδόμενες πράξεις, αφού η ιδιότητα του κατηγορουμένου - ανηλίκου, έχει ως αποτέλεσμα:

1) την εκδίκαση της υπόθεσης από ειδικό δικαστή ανηλίκων, (σύμφωνα και με το Σύνταγμα) και όχι από τακτικούς δικαστές

2) η απειλούμενη ποινή για το ανήλικο να είναι ο περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, άλλως -και σε περίπτωση ενηλικίωσης κατά την εκδίκαση- ποινή ελαττωμένη (Π.Κ. 130§1), ενώ για

τον ενήλικο η κάθειρξη

3) οι δίκες για τους ανηλίκους να διενεργούνται πάντοτε κεκλεισμένων των θυρών

4) ουδέποτε σε ανήλικο να επιβάλλεται στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων ή παραιοπομπή σε κατάσταση εργασίας (Π.Κ. 130§§2,3) κλπ. Έτσι, στην Εισηγητική Έκθεση του Ν. 3189/03 αναφέρεται για το ά. 129 Π.Κ.: «αποτυπώνεται η συνταγματική επιταγή της ηπιότερης μεταχείρισης των ανηλίκων, στη βάση της ιδιαίτερης υποχρέωσης της Πολιτείας να προστατεύει την παιδική ηλικία και τη νεότητα (ά. 21 §§ 1,3 Σ)»

Συνεπώς, ενόψει του ότι η παραπάνω διάταξη περί ανηλικότητας αποτελεί διάταξη ουσιαστικού δικαίου και μάλιστα ως ισχύει (μετά την τροποποίηση που επέφερε ο Ν. 3189/03) είναι ευμενέστερη για τον κατηγορούμενο, θα εφαρμοστεί η κατά τη διάταξη του ά. 2 Π.Κ. αρχή της αναδρομικής ισχύος του ευμενέστερου νόμου (ενδεικτικά: Εφ.Αθ. 193/04, Ποιν.Χρ. 2004, σελ. 51, ΜΟΕ Αθηνών 140/04, ΠραξΛογΠΔ 2004, σελ. 70, ΜΟΔ Μεσολογγίου 18-19/04, Ποιν.Χρ. 2004, σελ. 849).

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ

1) Η διάταξη του ά. 121 Π.Κ., όπως τροποποιήθηκε με τις διατάξεις του Ν. 3189/03 με τις οποίες αυξάνεται το χρονικό όριο της ανηλικότητας είναι ουσιαστική και επομένως ως ευμενέστερη για τον κατηγορούμενο εφαρμόζεται άμεσα στην υπό κρίση υπόθεση.

2) Η διάταξη του ά. 113 Κ.Π.Δ, όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 3189/03 είναι δικονομική, επομένως εφαρμόζεται άμεσα

ως ισχύον δικονομικό δίκαιο και για την παρούσα εκκρεμή υπόθεση.

Στην υπό κρισιολόγηση περίπτωση κατά την οποία φέρεται ότι το βαρύτερο εκ των συνεκδικαζομένων αδίκημα τελέσθηκε από δράστη ηλικίας 17 ετών και 11 μηνών, σε χρόνο προς της ισχύος των διατάξεων του Ν. 3189/03 και η εκδίκαση της υπόθεσης λαμβάνει χώρα μετά την ισχύ του νέου νόμου, αρμόδιο προς εκδίκαση της υπόθεσης είναι το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων κατ’ εφαρμογή του Ν. 1389/03, αφού, σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, θα εφαρμοσθεί άμεσα ο δικονομικός κανόνας του ά. 113 Κ.Π.Δ, ο οποίος έχει αναδρομική ισχύ (ακόμη κι αν θεωρηθεί δυσμενέστερος) και ανατρέχει στο παρελθόν, καταλαμβάνοντας την εκκρεμή υπόθεση. Ταυτόχρονα, θα εφαρμο-

σθεί αναδρομικά ο ευμενέστερος κατ’ ά. 2 Π.Κ. ουσιαστικός ποινικός κανόνας του ά. 121 Π.Κ. που καθορίζει το όριο της ανηλικότητας και αποτελεί προϋπόθεση εφαρμογής της διάταξης του ά. 113 Κ.Π.Δ (Τσόλια Γ., Παρατηρήσεις επί της Εφ.Αθ. 193/2004, Ποιν.Χρ. 2004, σελ. 52, βλ. και τις ad hoc αποφάσεις Εφ.Αθ. 193/04, Ποιν.Χρ. 2004, σελ. 51, ΜΟΕ Αθηνών 140/04, ΠραξΛογΠΔ 2004, σελ. 70, ΜΟΔ Μεσολογγίου 18-19/04, Ποιν.Χρ. 2004, σελ. 849).

Εν όψει των ανωτέρω, προκύπτει ότι το Τριμελές Εφετείο (Κακουργημάτων) Αθηνών είναι αρμόδιο να εκδικάσει την παρούσα υπόθεση και πρέπει να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο κατ’ ά. 120§ 1 Κ.Π.Δ και να παραπέμψει τον κατηγορούμενο στο Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων.

Τριμελές Πλημμελειοδικείο Πειραιά - Αριθ. ΒΤ 262/204 (Σε περίληψη)

Πρόεδρος: Δέσποινα Κουμάνια (Πρόεδρος Πρωτοδικών)

Δικαστές: Αναστάσιος Σάββας, Βασιλική Ανδρουλάκη (Πλημμελειοδίκες)

Εισαγγελέας: Μαρία Τρούπη (Αντιεισαγγελέας πρωτοδικών)

Δικηγόρος: Βασίλειος Διοματάρης

Άρθρο 565 Κ.Π.Δ

Αντιρρήσεις του άρθρου 565 Κ.Π.Δ.

Είναι δυνατή η αναγνώριση από ελληνικό δικαστήριο ημερομισθίων πραγματοποιηθέντων στην αλλοδαπή και ο ευεργετικός υπολογισμός τους στην Ελλάδα, προκειμένου ο κατηγορούμενος να απολυθεί υπό όρον, ακόμα και στην περίπτωση που πρόκειται για χώρα στην οποία οι κατηγορούμενοι πληρώνονται όταν εργάζονται στη φυλακή, σε αντίθεση με την Ελλάδα, όπου ισχύει ο ευεργετικός υπολογισμός.

ΔΙΚΑΖΕΙ παρόντα τον αιτούντα κατηγορούμενο κρατούμενου Ψυχιατρείου Κορ/λού.

- Δέχεται την από 29/7/03 αίτησή του.

- Αναγνωρίζει εξακόσια εβδομήντα πέντε (675) ημερομίσθια τα οποία έγιναν στην Αλλοδαπή στις φυλακές Στουτγάρδης και Χαμσχαίμ.

Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Ηρακλείου - Αριθ. 154/2005 (κατ' έφεση)
--

Πρόεδρος: Θεονύμφη Λυράκη (πρόεδρος Πρωτοδικών)

Δικαστές: Επαμεινωνδία Κουσκούκη, Παναγιώτης Λεβενιώτης (Πλημμελειοδίκες)

Άρθρα 32 παρ. 1 και 4, 138 παρ. 2β, 285 παρ. 1 και 307 περ. ε, Κ.Π.Δ.

Αποφασιστικό κριτήριο για την επιβολή προσωρινής κράτησης στον κατηγορούμενο δεν είναι μόνον η «in abstracto» απαξία της αντίστοιχης πράξης και η βαρύτητα του εγκλήματος, όσο η προσωπικότητα του συγκεκριμένου δράστη και η «in concreto» συνδρομή στο πρόσωπό του των προϋποθέσεων της ιδιαίτερης επικινδυνότητας, της σφόδρα πιθανής φυγής και της πρόληψης της υποτροπής.

Πιο συγκεκριμένα η προσωρινή κράτηση πρέπει να διατάσσεται εξαιρετικώς, να αποτελεί δηλαδή το τελευταίο δικονομικό μέτρο, αφού πρώτα εξαντληθεί η εκτίμηση όλων των περιοριστικών όρων που προβλέπονται.

Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 282 και 296 του Κ.Π.Δ, όπως ισχύουν σήμερα, προκύπτει ότι όσο διαρκεί η προδικασία, αν προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις ενοχής του κατηγορούμενου για κακούργημα ή πλημμέλημα που τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών (3) μηνών, είναι δυνατόν να διαταχθούν περιοριστικοί όροι σε βάρος του, εφόσον αυτό κρίνεται απολύτως αναγκαίο για την επίτευξη των αναφερομένων στο άρθρο 296 του ίδιου Κώδικα σκοπών. Περιοριστικοί όροι είναι ιδίως, η παροχή εγγύησης, η υποχρέωση του κατηγορούμενου να εμφανίζεται κατά διαστήματα στον ανακριτή ή σε άλλη αρχή κ.λ.π. και σκοπός τους είναι να εξασφαλισθεί ότι εκείνος στον οποίο επιβλήθηκαν θα παραστεί οποτεδήποτε στην ανάκριση ή στο Δικαστήριο και θα υποβληθεί στην εκτέλεση της απόφασης που τυχόν εκδοθεί σε βάρος του. Εξάλλου, αντί για περιοριστικούς όρους, μπορεί να επιβληθεί προσωρινή κράτηση, εφόσον συντρέχουν οι ίδιες παραπάνω προϋποθέσεις, μόνον εάν

ο κατηγορούμενος διώκεται για κακούργημα και επιπλέον όταν αυτός δεν έχει γνωστή διαμονή στη χώρα ή έχει κάνει προπαρασκευαστικές ενέργειες για να διευκολύνει τη φυγή του ή κατά το παρελθόν υπήρξε φυγόποινος ή φυγόδικος ή κρίθηκε ένοχος για απόδραση κρατούμενου ή παραβίαση περιορισμών διαμονής ή κρίνεται αιτιολογημένα ότι εάν αφεθεί ελεύθερος είναι πολύ πιθανόν, όπως προκύπτει από τα ειδικά μνημονευόμενα περιστατικά της προηγούμενης ζωής του, όπως αξιόποινες πράξεις που τέλεσε στο παρελθόν, ή από τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της πράξης για την οποία κατηγορείται, όπως π.χ. η επιτιμία και μεθοδευμένη εγκληματική δράση δια της επιλογής ιδιαίτερων μέσων και τρόπων τέλεσης του εγκλήματος, το όφελος που πηγάζει και επιδιώκεται με την εγκληματική πράξη, κ.ά., να διαπράξει κι άλλα εγκλήματα, ενώ μόνη η κατά νόμο βαρύτητα της πράξης δεν αρκεί για την επιβολή της προσωρινής κράτησης.

Από τα παραπάνω συνάγεται εναργώς

ότι η προσωρινή κράτηση είναι ένα εξαιρετικό μέσο δικονομικού καταναγκασμού και αποβλέπει στο να εξασφαλιστεί η ανεμπόδιστη απονομή της ποινικής δικαιοσύνης. Αποτελεί μια συνειδητή κάμψη του τεκμηρίου αθωότητας. Η προσωρινή κράτηση επιβάλλεται, όχι γιατί ο κατηγορούμενος είναι πιθανόν ένοχος, αλλά για να διαπιστωθεί υπό τις εγγυήσεις της διαδικασίας του ακροατηρίου, αν πράγματι είναι ένοχος. Για την επιβολή της προαπαιτείται, πέρα από την κατάφαση των σοβαρών ενδείξεων ενοχής του κατηγορούμενου και της αφηρημένης συνακόλουθα βαρύτητας της πράξης για την οποία κατηγορείται, να συντρέχει μία έστω από τις αναφερόμενες διαζευκτικά στην παράγραφο 3 του άρθρου 282 του Κ.Π.Δ, ως άνω, περιπτώσεις (Λ. Μαργαρίτη: Οι δικονομικοί περιεχομένου διατάξεις του Ν. 2408/96", Υπέρ. 1997 531, Φ. Ανδρέου, Παρατηρήσεις στο βούλευμα ΣυμβΕφΑΘ. 427/1997 ΠΧρ. ΜΖ' 293, ΣυμβΕφΛαρ. 311/1994 Υπέρ. 1995 529), που ανάγονται έτσι και αυτές σε αυτοτελείς αρνητικές προϋποθέσεις του επιτρεπτού της προσωρινής κράτησης και ανταποκρίνονται πληρέστερα στην αρχή της αναλογικότητας ως απόρροια της συνταγματικής επιταγής του άρθρου 5 του Συντάγματος, για την προστασία της αξίας του προσώπου (Θ. Δαλακούρα, «Μελέτες Ποινικού Δικονομικού Καταναγκασμού» 1993 σελ. 306 επ. και ιδίως 310). Κεντρικός άξονας για την επιβολή προσωρινής κράτησης στον κατηγορούμενο δεν είναι μόνον το *in abstracto* και η βαρύτητα του εγκλήματος, όσο η προσωπικότητα του συγκεκριμένου δράστη,

στο πρόσωπο του οποίου ελέγχεται «*in concreto*» η συνδρομή των προϋποθέσεων της ιδιαίτερης επικινδυνότητας, της σφόδρα πιθανής φυγής και της πρόληψης της υποτροπής (ΣυμβΠλημθεσ. 563/2000 Υπέρ. 2000 1045). Πιο συγκεκριμένα, η προσωρινή κράτηση πρέπει να διατάσσεται εξαιρετικώς, να αποτελεί δηλαδή το τελευταίο δικονομικό μέτρο, αφού πρώτα εξαντληθεί η εκτίμηση όλων των περιοριστικών όρων που προβλέπονται. Είναι χαρακτηριστική, άλλωστε, η διατύπωση των διατάξεων του άρθρου 282 Κ.Π.Δ όπου οι δυνατότητες που έχει ο ανακριτής μετά την απολογία του κατηγορούμενου, απαριθμούνται κατά σειρά προτεραιότητας, υπό την έννοια ότι θα εξετάσει πρώτα τη δυνατότητα να αφήσει ελεύθερο τον κατηγορούμενο χωρίς όρους, μετά την αναγκαιότητα επιβολής περιοριστικών όρων και τελευταία, αν είναι απολύτως αναγκαίο, την επιβολή προσωρινής κράτησης. Άλλωστε, τόσο οι περιοριστικοί όροι, όσο και η προσωρινή κράτηση είναι μέτρα δυνητικά, δηλαδή είναι δυνατόν να μην επιβληθούν, αν και συντρέχουν οι παραπάνω διαγραφόμενες προϋποθέσεις, επαφιέμενα στην έμφρονα κρίση του αρμόδιου οργάνου. Καθοριστικό στοιχείο και απαραίτητη προϋπόθεση είναι η επιμελής διερεύνηση της προσωπικότητας του κατηγορούμενου, προκειμένου να διακριβωθεί η επικινδυνότητά της. Ασφαλής βέβαια πρόβλεψη είναι από τη φύση των πραγμάτων αδύνατη. Προγνωστική αξία όμως έχει η συμπεριφορά του πριν από τη διάπραξη του εγκλήματος, το είδος του εγκλήματος, ο βαθμός ανάπτυξης και η μόρφωσή του, το

οικογενειακό και το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον, ενώ θα ληφθεί υπόψη και η ένταση και ο βαθμός της εγκληματικής του διάθεσης, που εκδηλώθηκε από την πράξη που τέλεσε, η διάγνωση της οποίας θα στηριχθεί μεταξύ άλλων, στην ποιοτική αξία των αιτιών που το ώθησαν στο έγκλημα, αν δηλαδή είναι αντικοινωνικά, ταπεινά, οικονομικά κλπ., στο σκοπό που επεδίωξε (εκδίκηση, παράνομο όφελος) και στις ατομικές και κοινωνικές του περιστάσεις. Πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι η επιλογή επιβολής στον κατηγορούμενο κάποιου ή κάποιων από τα άνω δικονομικά μέτρα καταναγκασμού, εφόσον προκύπτουν σε βάρος του σοβαρές ενδείξεις ενοχής, μπορεί να επιτευχθεί λυσιτελώς βάσει της αρχής της αναλογικότητας (βλ. άρθρο 25 παρ. 1 Συντάγματος, όπως αναθεωρήθηκε με το ψήφισμα της 6.4.2001 της Έ Αναθεωρητικής Βουλής) και των ειδικότερων εκφάνσεων αυ-

τής. Δηλαδή επιλέγεται μόνο εκείνο ή εκείνα τα μέτρα, (i) που είναι κατάλληλα για την επίτευξη των άνω σκοπών (αρχή προσφορότητας), (ii) αλλά και αναγκαία ("απολύτως" κατ' άρθρο 282 παρ. 1 Κ.Π.Δ), είτε γιατί είναι τα μοναδικά προς επίτευξη τους είτε γιατί είναι τα ηπιότερα από τα διατιθέμενα προς τούτο, απαγορευμένης της επιλογής του επαχθέστερου υπέρμετρου (αρχή της αναγκαιότητας) και εν τέλει (iii) ευρίσκονται σε μία παραδεκτή λογική σχέση αναλογίας με τη βαρύτητα της διωκόμενης αξιόποινης πράξης (αρχή της υπό στενή έννοια αναλογικότητας) (βλ. Μάνεση, "ατομικές ελευθερίες", τ. Α\ 1982, σελ 77, Δαγτόγλου, "Ατομικά Δικαιώματα", τ. Α\ 1991, σελ. 177, του ίδιου "Γενικό Διοικητικό Δίκαιο", 1984, σελ. 134, Ανδρουλάκη, " θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης", 1994 σελ. 18, Καρρά, " Μαθήματα Ποινικού Δικονομικού Δικαίου", 2, Β 1990, σελ. 97, 98).

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Συμβούλιο της Επικρατείας (σε περίληψη) - Αριθ. 3269/2004

Δικαστές: Φ. Στεργόπουλος (Αντιπρόεδρος), Σ. Καράλης, Α. Γ. Βώρος (Σύμβουλος)

Σ. Βιτάλη, Ι. Σύμηλης (Πάρεδροι)

Δικηγόροι: Κωνσταντίνος Γιαννακόπουλος, Βασιλεία Χασουράκη

Οδηγία 93/36/ΕΟΚ και 93/42/ΕΟΚ

Προμήθειες δημόσιου τομέα και Ν.Π.Δ.Δ./Π./8 προκήρυξη δημόσιου ανοικτού διαγωνισμού από Νοσοκομείο Ν.Π.Δ.Δ. με κριτήριο κατακύρωσης τη χαμηλότερη προσφορά για την προμήθεια ιατροτεχνολογικών προϊόντων (ραμμάτων), με προϋπόθεση να είναι πιστοποιημένα (σήμανση CE) σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Φαρμακοποιία. Απόρριψη, από το Νοσοκομείο, της τεχνικής προσφοράς εταιρίας που προσέφερε ιατροτεχνολογικά προϊόντα (χειρουργικά ράμματα) με σήμανση CE, ως ποιοτικά ανεπαρκή και ακατάλληλα για τη χρήση που προορίζονται. Απόρριψη της αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων της εταιρίας, περί αναστολής διενέργειας του διαγωνισμού, από την επιτροπή Αναστολών του ΣτΕ. Αίτηση ακυρώσεως της εταιρίας για ακύρωση της αποφάσεως του Νοσοκομείου, με την οποία τα προϊόντα της τέθηκαν εκτός τεχνικών προδιαγραφών. Κρίση του Δικαστηρίου ότι συντρέχει περίπτωση υποβολής των ακόλουθων προδικαστικών ερωτημάτων στο Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 177 παρ. 3 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, τα οποία αφορούν στην ερμηνεία της οδηγίας 93/36/ΕΟΚ για τις συμβάσεις δημοσίων προμηθειών και 93/42/ΕΟΚ για τα ιατροτεχνολογικά προϊόντα.

Ειδικότερα:

Α) όταν διενεργούνται διαγωνισμοί κατά το σύστημα της χαμηλότερης προσφοράς, η αναθέτουσα αρχή, ως ο αγοραστής των σχετικών αγαθών έχει τη δυνατότητα, κατά την έννοια των διατάξεων της οδηγίας 93/42/ΕΟΚ, ερμηνευόμενης σε συνδυασμό με τις διατάξεις της Οδηγίας 93/36/ΕΟΚ, να απορρίψει προσφορά ιατροτεχνολογικών προϊόντων, τα οποία φέρουν τη σήμανση CE και έχουν αποτελέσει αντικείμενο ελέγχου της ποιότητας τους από τον αρμόδιο φορέα πιστοποίησης, ως τεχνικώς απαράδεκτη, κατά το στάδιο της τεχνικής αξιολόγησης, με την επίκληση βασικών αντιρρήσεων σχετικά με την ποιοτική επάρκειά τους για την προστασία της δημό-

σιας υγείας και το ειδικότερο είδος της χρήσης για την οποία τα προϊόντα αυτά προορίζονται.

Β) σε περίπτωση δε καταφατικής απαντήσεως, η αναθέτουσα αρχή έχει τη δυνατότητα για την πιο πάνω αιτία, να θεωρήσει απευθείας ιατροτεχνολογικά προϊόντα τα οποία φέρουν τη σήμανση CE ως ακατάλληλα για το είδος της χρήσης, που προορίζονται ή πρέπει προηγουμένως να ενεργοποιηθούν οι ρήτρες διασφάλισης που περιλαμβάνει η οδηγία 93/42/ΕΟΚ

Γ) Σε περίπτωση που κινηθεί η διαδικασία που προβλέπει η οδηγία 93/42/ΕΟΚ είναι υποχρεωμένη η αναθέτουσα αρχή να αναμένει το αποτέλεσμα και περαιτέρω είναι υποχρεωμένη να προμηθευθεί το αγαθό αυτό αν και αποδεδειγ-

μένα με τη χρήση του γεννώνται κίνδυνοι για τη δημόσια υγεία;

Αναβολή της οριστικής κρίσης της υπο-

θέσεως μέχρις ότου το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αποφανθεί επί των τεθέντων ερωτημάτων.

Τριμελές Διοικητικό Εφετείο Χανίων - Αριθ. 92/2005

Πρόεδρος: Αργυρώ Αποστολάκη (Πρόεδρος Εφετών ΔΔ)

Δικαστές: Βασίλειος Πανταζόπουλος (Εφέτης), Μαρία Κουνδουμνάκη (Εφέτης, εισηγήτρια)

Δικηγόροι: Βασιλεία Χασουράκη, Ευδοκία Σαφαρή (Δικαστική Αντιπρόσωπος Ν.Σ.Κ.)

Άρθρο 42 παρ. 1 Ν. 1140/1981 Π.Δ. 334/1998, άρθρο 32 παρ. 5 Π.Δ. 78/1998

Το μηνιαίο εξωϊδρυματικό επίδομα του Ν. 1140/1981 δικαιούνται κατ' αρχήν οι ασφαλισμένοι πάσχοντες από τετραπληγία-παραπληγία με ποσοστό αναπηρίας 67% και άνω. Επίσης, κατά την έννοια του άρθρου 42 παρ. 1 του Ν. 1140/1981, το ανώτερο επίδομα δικαιούνται και αυτοί που πάσχουν από ασθένειες που επιφέρουν την ίδια, όπως οι δύο προαναφερθείσες παθήσεις, μορφή αναπηρίας, σύμφωνα με την κρίση της αρμόδιας υγειονομικής επιτροπής. Οι γνωματεύσεις των αρμοδίων υγειονομικών επιτροπών δεσμεύουν ως προς τα ανήκοντα στην αποκλειστική αρμοδιότητά τους ιατρικά θέματα, τόσο τα ασφαλιστικά όργανα όσο και τα διοικητικά δικαστήρια, εφόσον είναι νομίμως και επαρκώς αιτιολογημένες. Η παράλειψη των αρμόδιων υγειονομικών οργάνων να γνωματεύσουν, μετά την έκδοση σχετικής προδικαστικής απόφασης των διοικητικών δικαστηρίων, οδηγεί στην κρίση από τα δικαστήρια των ιατρικών θεμάτων, αφού χρησιμοποιηθούν τα προς τούτο πρόσφορα αποδεικτικά μέσα, καθώς δεν είναι δυνατόν η παράλειψη των υγειονομικών οργάνων να αποβεί σε βάρος του ασφαλισμένου. Αρμόδιες υγειονομικές επιτροπές για την ιατρική εξέταση των ασφαλισμένων του ΟΓΑ, που πάσχουν από τις παραπάνω παθήσεις, είναι οι υγειονομικές επιτροπές του ΙΚΑ.

Επειδή με την κρινόμενη έφεση, για την οποία καταβλήθηκε το νόμιμο παράβολο (βλπ. Τα με αριθμ. 748357 748358 Σειρά Α έντυπα παραβόλου), επιδιώκεται παραδεκτώς κατά τα λοιπά, η εξαφάνιση της με αριθμ. 176/2002 οριστικής απόφασης του Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Ηρακλείου. Με την απόφαση αυτή απορρίφθηκε η προσφυγή που άσκησε ο ασφαλισμένος του ΟΓΑ σύζυγος της εκκαλούσας, (η οποία μετά το θάνατό του, ως μόνη κληρονόμος αυτού, συνέχισε τη δίκη), κατά της με αριθμ. 266579/1999 απόφασης της Προϊσταμένης του Τμήματος

Αναπηρίας του Κλάδου Συντάξεων του Οργανισμού Γεωργικών Ασφαλίσεων (Ο.Γ.Α.), με την οποία είχε απορριφθεί αίτημά του για τη χορήγηση από τον Οργανισμό αυτό μηνιαίου εξωϊδρυματικού επιδόματος του άρθρου 42 (παρ. 1) του Ν. 1140/1981.

Επειδή στο άρθρο 42 παρ. 1 του Ν. 1140/1981 (φεκ 68 Α), όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή του με την παρ. 1 του άρθρου 16 του Ν. 2042/1992 (φεκ 75 Α) ορίζεται ότι «Ασφαλισμένοι φορέων κοινωνικής ασφάλισης, αρμοδιότητας του Υπουργείου Υγείας Πρόνοιας και Κοι-

νωνικών Ασφαλίσεων, κρινόμενοι από ειδική επιτροπή ως πάσχοντες εκ τετραπληγίας-παραπληγίας με ποσοστό ιατρικής αναπηρίας 67% και άνω, δικαιούνται μηνιαίου εξωϊδρυματικού επιδόματος. Το ύψος του ως επιδόματος, οι κατηγορίες των δικαιούχων, οι προϋποθέσεις και η διαδικασία χορήγησης ...και κάθε άλλη λεπτομέρεια ρυθμίζονται με απόφαση του Υπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών μετά από γνώμη του Δ.Σ. του φορέα κύριας ασφάλισης. Με βάση την εξουσιοδοτική αυτή διάταξη, εκδόθηκε η Φ 34α/280/1989 υπουργική απόφαση (Β' 418), με την οποία: α) προβλέφθηκε η παροχή του επιδόματος τούτου και στους ασφαλισμένους και συνταξιούχους του ΟΓΑ, που πάσχουν από τετραπληγία ή παραπληγία και είναι από την αιτία αυτή ανίκανοι για κάθε βιοποριστική εργασία, έστω και προσωρινά και ορίστηκε ότι αρμόδιες υγειονομικές επιτροπές για την εξέταση των ατόμων που πάσχουν από τις νόσους αυτές είναι αυτές του Ι.Κ.Α., που προβλέπονται από την Φ7/οικ. 909/1981 απόφαση του Υπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών (άρθρο 1 παρ. 1) και β) ορίστηκε ότι οι διατάξεις του π. δ/τος 334/1988 «προϋποθέσεις χορήγησης σύνταξης αναπηρίας σε ασφαλισμένους του ΟΓΑ» (Α' 154) και του κανονισμού «Χορήγησης Σύνταξεων από τον ΟΓΑ» (Υ.Α.Φ34α/935/15.11.88 Β' 844), όπως ισχύουν κάθε φορά, εφαρμόζονται ανάλογα και στις περιπτώσεις που ρυθμίζει η απόφαση αυτή, εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά σε τούτη.

Επειδή, κατά την έννοια του άρθρου 42

παρ. 1 του Ν. 1140/1981, το ανώτερο εξωϊδρυματικό επίδομα δικαιούνται όχι μόνον όσοι πάσχουν από τις ρητώς στο νόμο αναφερόμενες παθήσεις της τετραπληγίας και παραπληγίας, αλλά, για την ταυτότητα του λόγου, και εκείνοι που πάσχουν από ασθένειες οι οποίες, κατά την κρίση της αρμόδιας υγειονομικής επιτροπής, επιφέρουν την ίδια, όπως οι δύο αυτές παθήσεις, μορφή αναπηρίας (βλ. Σ.τ.Ε 5398/87 (7μ.), 3626/92, 658/93). Προς τούτο, ενόψει του ότι, κατ' άρθρο 32 παρ. 5 του Π. Δ/τος 78/1998 «Καταστατικό Ασφάλισης και Συνταξιοδότησης Αγροτών» (Α' 72/7.4.98), οι γνωματεύσεις των πιο πάνω υγειονομικών επιτροπών δεσμεύουν, ως προς τα ανήκοντα στην αποκλειστική αρμοδιότητά τους ιατρικής φύσεως θέματα, τόσο τα ασφαλιστικά όργανα του Ο.Γ.Α. όσο και τα, περαιτέρω, επιλαμβανόμενα, διοικητικά δικαστήρια, εφόσον όμως είναι νομίμως και επαρκώς αιτιολογημένες. Για το λόγο αυτό, όταν υποβάλλεται αίτημα απονομής εξωϊδρυματικού επιδόματος, η οικεία Υγειονομική Επιτροπή, εάν διαπιστώσει ότι η πάθηση του ασφαλισμένου δεν συνιστά παραπληγία ή τετραπληγία, πρέπει να εκφέρει ειδικώς αιτιολογημένη κρίση, για το αν αυτή επιφέρει ή όχι την ίδια μορφή αναπηρίας με τις δύο παραπάνω ρητώς κατανομαζόμενες παθήσεις, καθόσον το ζήτημα της κρίσης περί της επερχόμενης μορφής αναπηρίας από τη διαπιστωθείσα πάθηση, είναι ιατρικής φύσης και ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των υγειονομικών επιτροπών αυτών (Σ.τ.Ε 1802/2001,

Σ.τ.Ε 4026/1990). Εξάλλου, τα διοικητικά δικαστήρια, επιλαμβανόμενα προσφυγής ασφαλισμένου ή συνταξιούχου το αίτημα του οποίου για χορήγηση του προαναφερθέντος εξωϊδρυματικού επιδόματος απορρίφθηκε με την αιτιολογία ότι κατά την κρίση των υγειονομικών Επιτροπών του ΙΚΑ δεν πάσχει από παραπληγία ή τετραπληγία, υποχρεώνουν με προδικαστική απόφαση τα υγειονομικά όργανα να αποφανθούν επί της ιατρικής φύσεως ζητημάτων αιτιολογώντας ειδικώς την κρίση τους. Αν όμως τα υγειονομικά όργανα είτε δηλώνουν αδυναμία να αποφανθούν ελλείψει στοιχείων ή παρόδου του χρόνου, είτε εκφέρουν μη αιτιολογημένη κρίση τότε τα διοικητικά δικαστή-

ρια έχουν δύο δυνατότητες: είτε να αναπέμψουν για μία ακόμη φορά την υπόθεση ενώπιον των αρμοδίων υγειονομικών οργάνων, είτε να κρίνουν επί του αιτήματος του ασφαλισμένου, αφού προηγουμένως εκφέρουν κρίση επί των ως άνω ιατρικής φύσεως θεμάτων, χρησιμοποιώντας τα προς τούτο πρόσφορα αποδεικτικά μέσα. Και τούτο διότι η παράλειψη των αρμοδίων υγειονομικών οργάνων να γνωματεύσουν, κατόπιν μάλιστα της εκδόσεως σχετικής προδικαστικής αποφάσεως από το δικαστήριο της ουσίας, δεν είναι δυνατό να αποβεί τελικώς εις βάρος του ασφαλισμένου ή συνταξιούχου. (Σ.τ.Ε 2649/1996, Σ.τ.Ε 1594/94 (7/μελ.).

Διοικητικό Εφετείο Χανίων - Αριθ. 186/2004

Πρόεδρος: Αργυρώ Αποστολάκη (Πρόεδρος Εφετών)

Δικαστές: Βασίλειος Πανταζόπουλος (εισηγητής) Παναγιώτα Ράγκου (Εφέτες Διοικητικών Δικαστηρίων)

Δικηγόροι: Μαρία Εμμανουέλα Μπίμπα, Φιλήμονας Χριστοφοράκης

Άρθρα 26 ΑΝ Ν. 1846/1951 7 παραγ. 3 Ν Δ/τος 4104/1960 2 Ν. 1469/1984

Το ΙΚΑ καθορίζει κατά την ανέλεγκτη κρίση του το ύψος των καταβλητέων εισφορών μόνο αν ο εργοδότης δεν τηρεί τις υπό του Νόμου προβλεπόμενες υποχρεώσεις του.

Δηλαδή είτε παραβαίνει την από τον νόμο υποχρέωσή του να τηρεί και να διαφυλάσσει επί πενταετία τις καταστάσεις του απασχοληθέντος σ' αυτόν προσωπικού, είτε δεν τηρεί αυτές προσηκόντως, είτε αρνείται να συμμορφωθεί προς τις απορρέουσες από τη προμνησθείσα παράγραφο 9 υποχρεώσεις του, ήτοι δεν εφοδιάζει τους απασχολούμενους με τις ασφαλιστικές ταυτότητες ή αρνείται να δεχθεί εξέταση των εμπορικών βιβλίων και μισθοδοτικών καταστάσεων από όργανο του ΙΚΑ και του κράτους ή δεν επιτρέπει στα όργανα αυτά επιτόπια έρευνα επί των τηρουμένων στοιχείων ή αρνείται να παράσχει οποιαδήποτε πληροφορία για το απασχολούμενο προσωπικό ή δεν υποβάλλει στην αρμόδια υπηρεσία του ΙΚΑ αντίγραφα των οικείων καταστάσεων.

Επειδή στο άρθρο 26 του αν.ν. 1846/1951 (Α' 179), με το οποίο προβλέ-

πονται οι υπόχρεοι προς καταβολήν των ασφαλιστικών εισφορών καθώς και ο

τρόπος καταβολής τους, ορίζεται στη μεν παράγραφο 9, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 παρ. 3 του Ν.Δ/τος 4104/1960 και στη συνέχεια συμπληρώθηκε με το άρθρο 2 του Ν. 1469/1984, ότι: «Προς εξακρίβωσιν των εκάστοτε υπαγομένων εις την ασφάλισιν προσώπων του αριθμού τούτου και των καταβλητέων εισφορών, οι εργοδότες υποχρεούνται: α) Να μεριμνούν δια τον εφοδιασμόν των απασχολουμένων παρ’ αυτοίς προσώπων δια ασφαλιστικής ταυτότητος β) Να τηρώσι, κατά τους ορισμούς Κανονισμού καταστάσεις προσωπικού και διαφυλάττωσι ταύτας επί πενταετίαν, γ) Να επιτρέπωσιν εις τα δια Κανονισμού ορισθησόμενα όργανα του Ι.Κ.Α. και του Κράτους την εξέτασιν των ως άνω καταστάσεων των εμπορικών των βιβλίων και παντός ετέρου στοιχείου ως και την επιτόπιον έρευναν προς διαπίστωσιν της ακριβείας των εν αυτοίς εγγράφων. Οι εργοδότες υποχρεούνται να παρέχουν ωσαύτως εις τα, εν λόγω όργανα πάσαν πληροφορίαν, δυναμένην να καταστήση ευχερή και αποτελεσματικής την ενάσκησιν του ελέγχου, προς εξασφάλισαν της καλής εφαρμογής του παρόντος νόμου και των εις εκτέλεσιν τούτου εκδοθησομένων Κανονισμών. Της υποχρεώσεως περί ης το εδάφιον β της παρούσης παραγράφου δύναται να απαλλαγώσιν εργοδότες μη απασχολούντες συνήθως πλέον των τριών ησφαλισμένων, κατά τα ειδικώτεον δια Κανονισμού ορισθησόμενα, δ) Να υποβάλλουν εις τας υπηρεσίας του Ι.Κ.Α., κατά τα ειδικώτεον εν τω Κανονισμώ ορισθησόμενα αντίγραφα των

περί των το εδάφιον β καταστάσεων. Εν περιπτώσει υποβολής εις το Ι.Κ.Α. υπό του εργοδότης αμφισβητουμένων στοιχείων όσον αφορά εις το μέγεθος των καταβλητέων εισφορών, δύναται το Ι.Κ.Α. να προβή εις επαλήθευσιν των καταβληθέντων μισθών, ή ημερομισθίων εκ της παρά τη αρμοδία Οικονομική Εφορία φορολογικής δηλώσεως του εργοδότη, ήτις αποτελεί τεκμήριον δια τον υπολογισμόν των εισφορών. Ο Οικονομικός Έφορος δια τον καθορισμόν των κερδών του υποκείμενου εις φόρον εισοδήματος φυσικού, ή νομικού προσώπου δεν υποχρεούται να συνυπολογίση, ως πραγματοποιηθείσας δαπάνας εκ μισθών και ημερομισθίων ποσά, εφ’ των δεν κατεβλήθησαν αι υπέρ του Ι.Κ.Α. ή ετέρου ασφαλιστικού οργανισμού ασφαλιστικά εισφορά ..., ε) Να χορηγούν, εφ’ όσον πρόκειται περί φυσικών ή νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου κατά την εξόφλησιν των αποδοχών του προσωπικού τους, εκκαθαριστικό σημείωμα ή σε περίπτωση εφαρμογής μηχανογραφικού συστήματος, ανάλυση μισθοδοσίας. Και στις δύο περιπτώσεις πρέπει να απεικονίζονται αναλυτικά οι πάσης φύσεως αποδοχές του προσωπικού, και οι κρατήσεις που έγιναν σ’ αυτές». Περαιτέρω, στην παρ. 11 του ιδίου άρθρου 26 ορίζεται ότι: «Εάν ο εργοδότης παραβαίνει την υποχρέωσιν προς τήρησιν και διαφύλαξιν των περί των ανωτέρω στοιχείων, ή δεν τηρή ταύτα προσηκόντως, ή αρνείται να συμμορφωθή προς τους ορισμούς της παραγράφου 9, εκ τούτου δε δυσχεραίνεται η εξακρίβωσις των υπαγομένων εις την α-

σφάλισιν προσώπων, ή των καταβλητέων εισφορών, αύται καθορίζονται κατά την ανεξέλεγκτον κρίσιν του Ι.Κ.Α.». Εξ ετέρου, εις τα άρθρα 23 έως 26 του κανονισμού Ασφαλίσεως εις το Ι.Κ.Α. (Α.Υ.Ε. 55575/1.479/1965 Β. 816), καθορίζονται τα της διενεργείας του ελέγχου υπαγωγής εις την ασφάλισιν υπό των αρμοδίων οργάνων του Ι.Κ.Α. και αι υποχρεώσεις των εργοδοτών και ησφαλισμένων κατά τον έλεγχον».

Επειδή, από τη γραμματική διατύπωση των ως άνω παρατεθεισών διατάξεων της παραγράφου 11, η οποία ως εξαιρετική τυγχάνει στενώς ερμηνευτέα, συνάγεται ότι το Ι.Κ.Α. καθορίζει κατά την ανέλεγκτη κρίση του το ύψος των εκάστοτε καταβλητέων ασφαλιστικών εισφορών μόνον στις περιπτώσεις εκείνες που ο εργοδότης δεν τηρεί αυτές τις υποχρεώσεις του.

Δηλαδή είτε παραβαίνει την από το νόμο υποχρέωσή του να τηρεί και να διαφυλάσσει επί πενταετία τις καταστάσεις του απασχοληθέντος σ' αυτόν προσωπικού, είτε δε τηρεί αυτές προσηκόντως, είτε αρνείται να συμμορφωθεί προς τις απορρέουσες από τη προμνησθείσα παράγραφος 9 υποχρεώσεις του, ήτοι δεν εφοδιάζει τους απασχολουμένους με τις ασφαλιστικές ταυτότητες ή αρνείται να δεχθεί εξέταση των εμπορικών βιβλίων και μισθοδοτικών καταστάσεων από όργανο του Ι.Κ.Α. και του Κράτους, ή δεν επιτρέπει στα όργανα αυτά επιτόπια έρευνα επί των τηρουμένων στοιχείων ή αρνείται να παράσχει οποιαδήποτε πληροφορία για το

απασχολούμενο προσωπικό ή δεν υποβάλλει στην αρμόδια υπηρεσία του Ι.Κ.Α. αντίγραφα των οικείων καταστάσεων προσωπικού (Σ.τ.Ε 2589/1989, 908/1990, 4082/1996, 3188/1998). Από τα παραπάνω παρέπεται ότι, εάν ο εργοδότης τηρεί προσηκόντως τα προβλεπόμενα από τις αναφερθείσες διατάξεις στοιχεία και γενικώς εκπληρώνει όλες τις επιβαλλόμενες από τις διατάξεις αυτές υποχρεώσεις του, όσον αφορά την ασφάλιση του προσωπικού που απασχολεί, τότε τα αρμόδια όργανα του Ιδρύματος φέρουν πλήρως το βάρος της αποδείξεως, όταν δέχονται ότι τα ασφαλιστικά δεδομένα που εμφανίζονται στα τηρούμενα στοιχεία είναι ανακριβή. Αντιθέτως, εάν ο εργοδότης δεν τηρεί όλες τις προεκτεθείσες υποχρεώσεις του, όσον αφορά το απασχολούμενο προσωπικό, το χρόνο απασχόλησής του ως και το είδος των αποδοχών του, τότε το Ι.Κ.Α. μπορεί να προσδιορίσει τις καταβλητέες εισφορές για συγκεκριμένη ασφαλιστική σχέση κατά την ανέλεγκτη κρίση των οργάνων του ήτοι χωρίς τη διενέργεια ελέγχου. Η κρίση, όμως, αυτή των οργάνων του ΙΚΑ., καθώς και των εν συνεχεία επιλαμβανομένων διοικητικών δικαστηρίων, όσο αφορά την πραγματοποίηση συγκεκριμένης απασχόλησης, θα πρέπει να συνάγεται με κάθε ενδεδειγμένο τρόπο και μέσο, συνεκτιμωμένων δε και αυτών που τυχόν επικαλείται και προσκομίζει ο οικείος εργοδότης (Σ.τ.Ε 2589/1069, 4089/1990 κ.ά).

Μονομελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Ηρακλείου Τμήμα Β' - Αριθ. 1/2004

Δικαστής: Οδυσσέας Σπαχής

Δικηγόροι: Μαρία Αποστολάκη, Δέσποινα Καρνιαδάκη

Άρθρο 16, 217, Κ.Α.Δικ. (Ν. 2690/1999), άρθρο 27 ΑΝ 1846/1951, ΝΑ. 356/1974 (ΚΕΔΕ)

Δεκτή, τύποις, ανακοπή του 2177 Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, παρόλη την εκπρόθεσμη άσκησή της, εξ' αιτίας εσφαλμένης πληροφόρησης του ανακόπτοντος από τα αρμόδια διοικητικά όργανα σχετικά με την προθεσμία άσκησής της. Γίνεται δεκτό ότι οι παραπλανητικές πληροφορίες που παρέχει εγγράφως η διοίκηση, ως προς την προθεσμία άσκησης ενδίκου βοηθήματος ενώπιον Διοικητικού Δικαστηρίου, δεν μπορούν να αποβούν σε βάρος του εσφαλμένα πληροφορουμένου πολίτη, ο οποίος καλόπιστα εμπιστεύθηκε τις έγγραφες πληροφορίες και ενήργησε σύμφωνα με αυτές. Υπερισχύει η αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης του πολίτη. Είναι αναγκαίο να λαμβάνει γνώση νόμιμα ο καθού η διοικητική εκτέλεση, του είδους και τα πραγματικού ύψους του χρέους του προκειμένου να αντιτάξει τις αμφισβητήσεις του. Ακύρωση περίληψης κατασχετήριας έκθεσης, όταν λόγω διάστασης αυτής, ως προς το αναγραφόμενο ποσό, με τον συναφή, μεταγενέστερο και μη κοινοποιημένο πίνακα χρεών του ΙΚΑ, δημιουργούνται αμφιβολίες για το πραγματικό ύψος της οφειλής του ανακόπτοντος.

Επειδή, με την κρινόμενη ανακοπή άρθρου 217 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας ζητείται η ακύρωση της υπ' αριθμ. 95/2003 «περίληψης κατασχετήριας έκθεσης ακινήτου» της Δικαστικής Επιμελήτριας του Πρωτοδικείου Λασιθίου Καλλιόπης Κούρτογλου, με την οποία τίθεται ακίνητο του ανακόπτοντος σε δημόσιο αναγκαστικό πλειστηριασμό στις 21-1-2004. Η προσβαλλόμενη περίληψη επιδόθηκε στον ανακόπτοντα στις 27-11-2003 (βλ. σχετική σημείωση επί της προσβαλλόμενης περίληψης της ανωτέρω Δικαστικής Επιμελήτριας). Εξ άλλου, η ως άνω ανακοπή ασκήθηκε στις 12-1-2004 (βλ. την υπ' αριθμ. 1/12-1-2004 πράξη κατάθεσης του αρμοδίου δικαστικού υπαλλήλου), ήτοι μετά την παρέλευση της νόμιμης προθεσμίας για την άσκησή της, εν όψει δε τούτου πρέπει να ερευνηθεί εάν συντρέχουν οι νόμιμες προϋπο-

θέσεις για την τυπική παραδοχή του υπό κρίση ενδίκου βοηθήματος.

Επειδή, στο άρθρο 16 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (Ν. 2690/1999, ΦΕΚ Α', 45/9-3-1999) ορίζεται ότι: «Η διοικητική πράξη είναι έγγραφη, αναφέρει την εκδούσα αρχή και τις εφαρμοζόμενες διατάξεις...Στην ατομική διοικητική πράξη, αναφέρεται επίσης, η τυχόν δυνατότητα άσκησης της, κατ' άρθρο 25, ειδικής διοικητικής ή ενδικοφανούς προσφυγής, γίνεται δε μνεία του αρμοδίου για την εξέτασή της οργάνου, της προθεσμίας, καθώς και των συνεπειών παράλειψης της άσκησής της. Προσφυγή, που ασκείται σύμφωνα με τις προαναφερόμενες πληροφορίες της υπηρεσίας δεν μπορεί να παράγει συνέπειες σε βάρος του προσφεύγοντος...». Η παραπάνω διάταξη, να μεν δεν συνιστά την συγκεκριμένη περίπτωση άμεσα εφαρμοστέο δίκαιο, απη-

χεί όμως την διάθεση του νομοθέτη να αποτρέπει δυσμενείς συνέπειες, που είναι δυνατόν να επιφέρει στους πολίτες η εσφαλμένη πληροφόρησή τους από τα αρμόδια διοικητικά όργανα. Συνεπώς, τόνον από το πνεύμα της ανωτέρω διατάξεως, όσον και από την αρχή της χρηστής διοίκησης, ειδικότερη εκδήλωση της οποίας συνιστά η αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης του πολίτη, συνάγεται ότι οι εσφαλμένες και εντελώς παραπλανητικές πληροφορίες, που παρέχει εγγράφως η διοίκηση δια των νομίμων οργάνων της ως προς την προθεσμία ασκήσεως ενδίκου βοηθήματος ενώπιον Διοικητικού Δικαστηρίου δεν μπορεί να αποβούν εις βάρος του εσφαλμένως πληροφορημένου πολίτη, ο οποίος καλόπιστα εμπιστεύθηκε τις έγγραφες αυτές πληροφορίες και ενήργησε σύμφωνα με αυτές (πρβλ. κοινοτική νομολογία, η οποία δέχεται την δυνατότητα υπέρβασης ανατρεπτικών προθεσμιών, όταν ο πολίτης παραπλανήθηκε από την διοίκηση, είτε από εσφαλμένες πληροφορίες, είτε εξαιτίας πάγιας τακτικής της και συγκεκριμένα Δ.Ε.Κ. 18-10-1997, Schertzer κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, υπ. 25/68, Συλ. 1977.529 Πρ. ΕΚ 29-5-1991, Bayer κατά Επιτροπής, υπ. T-12/90, Συλ. 1991.Π-219 στην μελέτη της Α. Μακαρούνη «Η αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης του πολίτη», δημοσιευθείσα στην Δι.Δικ.1997, σελ. 1 επ. επίσης πρβλ. Σ.τ.Ε Ολ. 1316/2001, Ε.Δ.Κ.Α. 2001, σελ. 436).

Επειδή, στην πρώτη σελίδα της προσβαλλόμενης περίληψης κατασχετήριας έκθεσης αναγράφεται η εξής σημείωση:

«Γίνεται μνεία ότι κάθε αίτηση αναστολής πλειστηριασμού κατά τα άρθρα 1000 και 938 παρ. 3 ή διορθώσεως της περιλήψεως κατά το άρθρο 954 παρ. 4 ή αλλαγής τόπου ή υπαλλήλου του πλειστηριασμού κατά το άρθρο 959 παρ. 3 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, είναι απαράδεκτη εάν δεν κατατεθεί το αργότερο (5) εργάσιμες πριν από την ημέρα του πλειστηριασμού (άρθρ. 4 παρ. 3 εδ. β του Ν. 2298/1995)».

Συνεπώς, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στην προηγούμενη σκέψη, εφόσον ο ανακόπτων πληροφορήθηκε εγγράφως από το αρμόδιο όργανο περί νομίμου ασκήσεως ενδίκου βοηθήματος κατά της ένδικης περιλήψης πέντε (5) εργάσιμες ημέρες πριν από την ημερομηνία διενέργειας του πλειστηριασμού (21-1-2004), οι έγγραφες αυτές πληροφορίες, περιλαμβανόμενες στο σώμα της παραπάνω περίληψης, αν και εσφαλμένες, δεν μπορούν να αποβούν εις βάρος του ανακόπτοντος και δικαιολογούν, κατά τον βάσιμο σχετικό λόγο της ανακοπής, την πλάνη αυτού σχετικά με την προθεσμία της άσκησης της ανακοπής. Επομένως, η τελευταία πρέπει να θεωρηθεί ότι ασκήθηκε νομίμως εντός της αναγραφόμενης στην προσβαλλόμενη πράξη προθεσμίας, ήτοι στις 12-1-2004. Εξ άλλου, εν όψει του ότι προσκομίσθηκε το οριζόμενο στο άρθρο 277 παρ. 2 εδ. α' Κ.Δ.Δ παράβολο βλ. τα με αριθ. 619542 και 928392 έντυπα αποδεικτικά καταβολής παραβόλου εντός της δικογραφίας), η δε κρινόμενη ανακοπή ασκήθηκε κατά τα λοιπά νομοτύπως, αυτή πρέπει να γίνει τύποις δεκτή και να εξετασθεί περαιτέρω κατ' ουσίαν.

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Μονομελές Πρωτοδικείο Πειραιώς - Αριθ. 7640/2005

Δικαστής: Ανδρικοπούλου Μαρία (Πρόεδρος Πρωτοδικών)

Διηγόροι: Πρατικάκης Αλέξανδρος, Μηλαθιανάκης Δημήτριος, Καμβύσης Ανδρέας, Κοπανάκης Γεώργιος

Άρθρα 930 εδ. γ. Α.Κ., 728, 729 παρ. 2 εδ. β. Κ.Πολ.Δ.

Σύμφωνα με τα άρθρα 728, 729 παρ. 2 εδ. β. Κ.Πολ.Δ απαιτήσεις από αδικοπραξία, που αφορούν έξοδα θεραπείας και ανάρρωσης, επιδικάζονται χωρίς περιορισμό, προσωρινά, ως ασφαλιστικό μέτρο. Γίνεται δεκτό ότι το δικαστήριο έχει την ευχέρεια να επιδικάσει ως και ολόκληρο το πιθανολογούμενο ποσό της ασφαλιστέας απαίτησης. Η απαίτηση αποζημίωσης από αδικοπραξία δεν μπορεί να αποκρουσθεί για το λόγο ότι κάποιος άλλος, κατά νομική υποχρέωση, (και ιδιαίτερα λόγω κάλυψης κοινωνικής ασφάλισης) έχει καταβάλει τα νοσήλεια. Η αποζημίωση που προέρχεται από αδικοπραξία επιδικάζεται υποχρεωτικά στο νόμισμα που κυκλοφορεί στην ημεδαπή.

Αίτημα περί καταβολής της αποζημίωσης σε ευρώ με βάση την ισοτιμία αυτού με το δολάριο και τον χρόνο της καταβολής άλλως μετά τον χρόνο επίδοσης της απόφασης σε νόμιμο, αφού η αποζημίωση που προέρχεται από αδικοπραξία επιδικάζεται πάντοτε στο νόμισμα που νομίμως κυκλοφορεί στην ημεδαπή ΟΛ.Α.Π. 14/1997, 9/1995 Α.Π. 1371/2004.

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 728 Κ.Πολ.Δ το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει προσωρινά ως ασφαλιστικό μέτρο, εκτός των άλλων, και απαιτήσεις που αφορούν έξοδα θεραπείας και ανάρρωσης ενώ κατά τη διάταξη του άρθρου 729 παρ. 2 εδ. δεύτερο του ίδιου Κώδικα για τις εν λόγω απαιτήσεις δεν ισχύει ο περιορισμός που επιβάλλει το πρώτο εδάφιο του ίδιου άρθρου ως προς την έκταση του επιδικαζόμενου ποσού το οποίο (κατά το πρώτο εδάφιο) δεν μπορεί να υπερβεί συνολικά το μισθό του πιθανολογούμενου ύψους της ασφαλιζόμενης απαίτησης. Λόγω της γενικότητας της διατύπωσης της εν λόγω, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και κατ' εξαίρεση ισχύουσας, διάταξης η οποία δεν οριοθετεί ως προς το ανώτατο όριο το ποσό που μπορεί να επιδικασθεί, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το δικαστήριο έ-

χει την ευχέρεια με βάση τις περιστάσεις της κρινόμενης περίπτωσης να επιδικάσει έως και ολόκληρο το πιθανολογούμενο ποσό της ασφαλιστέας απαίτησης (βλ. Βαθρακοκοίλη, Κ.Πολ.Δ, κάτω από το άρθρο 729, σελ. 292, αρ. 4, 6). Το ως άνω ασφαλιστικό μέτρο της προσωρινής επιδικασής απαιτήσεως έχει ως στόχο την προσωρινή, έστω, μερική απόλαυση της απαίτησεως για να μην στερηθεί ο δικαιούχος, έως την οριστική κρίση της διαφοράς, τα αναγκαία για την διαβίωσή του μέσα ή για να μπορέσει έως τότε να αποκαταστήσει την παρανόμως προσβληθείσα υγεία ή σωματική του ακεραιότητα. Η οικονομική δηλαδή αδυναμία του δικαιούχου να ανταποκριθεί στις ανωτέρω ανάγκες του συνιστά την επείγουσα περίπτωση που δικαιολογεί την προσωρινή επιδίκαση της απαιτήσεώς του η δε συνδρομή της επεί-

γουσας περίπτωσης είναι, κατά κανόνα, σύμφωνα με τις περισσότερες απαιτήσεις του άρθρου 728 παρ. 1 Κ.Πολ.Δ. Η επιδίκαση αυτή, επομένως, η οποία είναι επιτρεπτή για σχετικά δικαιώματα δηλαδή για απαιτήσεις και όχι για απόλυτα ή διαπλαστικά δικαιώματα, είναι προσωρινή υπό την έννοια ότι η διάρκειά της είναι περιορισμένης χρονικής ισχύος και εκτείνεται έως τη δημοσίευση της οριστικής απόφασης για την ουσία της κύρις υπόθεσης (730 παρ. 1 Κ.Πολ.Δ 2000, άρθρο 728 αρ. 1, Αθ. Γ. Κρητικού Αποζημίωση από Τροχαία Αυτοκινητικά Ατυχήματα 1998, παρ. 384, σελ. 149, Μ.Πρ.Κερκ. 458/2004, Ιον.Επιθ.Δικ. 2004, 215). Περαιτέρω κατά τη διάταξη του άρθρου 914 Α.Κ. όποιος ζημιώνει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει. Κατά την κρατούσα δε στην Ελλάδα θεωρία της πρόσφορης αιτίας αποκαθίσταται η ζημία η οποία οφείλεται όχι σε κάθε αιτία αλλά μόνο σ' εκείνη που είχε γενικά την τάση, την ικανότητα να οδηγήσει στη συγκεκριμένη ζημία σύμφωνα με την πορεία των πραγμάτων (Ολ.Α.Π 23/1988, Ελλ.Δ/νη 1989, 1150, Ε.Α. 1642/2000, Ελλ.Δ/νη 2001, 173). Προϋπόθεση, επομένως, της ευθύνης προς αποζημίωση είναι η ύπαρξη μεταξύ του ιδρυτικού λόγου ευθύνης (ζημιογόνου γεγονότος) και της ζημίας αιτιώδους συνάφειας, η οποία υπάρχει όταν η πράξη ή παράλειψη του ευθυνόμενου προσώπου ήταν, κατά τα δι-

δάγματα της κοινής πείρας, ικανή και μπορούσε αντικειμενικά να επιφέρει, κατά τη συνηθισμένη και κανονική των πραγμάτων πορεία, το ζημιογόνο αποτέλεσμα (Ολ.Α.Π 23/1988, Ελλ.Δ/νη 30, 1150). Τέλος σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 930 εδ. γ' Α.Κ. η αξίωση αποζημίωσης δεν αποκλείεται από το λόγο ότι κάποιος άλλος έχει την υποχρέωση να αποζημιώσει ή να διατρέφει αυτόν που αδικήθηκε. Κατά την έννοια της διάταξης αυτής η απαίτηση αποζημίωσης δεν μπορεί να αποκρουσθεί εκ του λόγου ότι άλλος, κατά νομική υποχρέωση και ιδίως λόγω κάλυψης κοινωνικής ασφάλισης (πλην ΙΚΑ όπου υπάρχουν ειδικές διατάξεις), καταβάλει τα νοσήλεια (Α.Π. 1230/1989, Ελλ.Δ/νη 1991, 965, Ε.Α. 9921/1999, Ελλ.Δ/νη 43, 1437).

.....

Το κύριο αίτημα, όμως, της αίτησης περί καταβολής ευρώ με βάση την ισοτιμία αυτού με το δολάριο κατά το χρόνο καταβολής άλλως κατά την ημέρα επίδοσης της απόφασης είναι μη νόμιμο και συνεπώς απορριπτέο αφού η αποζημίωση που προέρχεται από αδικοπραξία επιδικάζεται υποχρεωτικά στο νόμισμα που κυκλοφορεί στην ημεδαπή (Ολ.Α.Π 14/1997, Ολ.Α.Π 9/1995, Α.Π. 1379/2004, Δημοσίευση Νόμος). Κατόπιν αυτών η κρινόμενη αίτηση πρέπει να ερευνηθεί περαιτέρω και ως προς την ουσιαστική της βασιμότητα.

ΤΟ 7ο ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥ “*Ραδάμανθυ*”
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟΝ ΜΑΪΟ ΤΟΥ 2006, ΣΕ 1000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ
& ΣΕ ΧΑΡΤΙ GARDAPAT 115 gr., ΑΠΟ ΤΙΣ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
Μ. & Μ. ΠΑΤΕΡΑ.Κ.ΗΣ Ο. Ε., ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ
ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

